

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
Головна школа пожежної служби (Варшава, Польща)
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Медичний інститут Сумського державного університету
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
Одеський державний університет внутрішніх справ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Рівненський державний гуманітарний університет
Уманський національний університет садівництва
Черкаська медична академія
Черкаська філія Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»
Черкаський гуманітарно-правовий ліцей
Черкаський державний технологічний університет
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаське регіональне відділення Соціологічної Асоціації України
Черкаський факультет Національного університету «Одеська юридична академія»
Філія «Черкаський кооперативний економіко-правовий коледж» ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі «ПУЕТ»

«ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ»

Матеріали Міжвузівської наукової конференції
молодих науковців, курсантів та студентів

19 квітня 2017 р.

м. Черкаси

УДК 009
ББК 34.3

Рецензенти:

Гуржій О. І. – заслужений діяч науки і техніки України, д. і. н., професор (*Інститут історії України НАН України*);

Гордуновський О. М. – д. і. н., доцент (*Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»*);

Мосов С. П. – заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, д. військ. н., професор (*ТОВ Аерокосмічне агентство «Магеллан»*).

Головний редактор:

Чубіна Т. Д. – д. і. н., професор (завідувач кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України)

Відповідальний редактор:

Спіркіна О. О. – к. і. н. (доцент кафедри іноземних мов факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України)

Редакційна колегія:

Горенко Л. М. – доцент кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. і. н., доцент;

Єремеева Н. Ф. – професор кафедри іноземних мов факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. філол. н., доцент;

Ненько Ю. П. – завідувач кафедри іноземних мов факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. пед. н., доцент;

Усов Д. В. – професор кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, к. філос. н., доцент;

Федоренко Я. А. – доцент кафедри суспільних наук факультету цивільного захисту ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, д. і. н., доцент.

Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали Міжвузівської наукової конференції молодих науковців, курсантів, студентів та слухачів. – 19 квітня 2017 року, м. Черкаси. – Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. – 204 с.

Збірник містить матеріали Міжвузівської наукової конференції молодих науковців, курсантів, студентів та слухачів «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє», яка відбулася 19 квітня 2017 року в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

У конференції взяли участь молоді науковці, курсанти, студенти та слухачі вищих навчальних закладів України та Головної школи пожежної служби (м. Варшава, Польща).

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячені актуальним питанням історії України, історії пожежно-рятувальної служби, психології, педагогіки, філософії, права, культурології, соціології, філології.

Розрахований на курсантів, студентів, ад'юнктів, викладачів, усіх, хто цікавиться гуманітарними науками.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №8 від 09.03.2017 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №3 від 07.04.2017 р.)

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ І ГОСТІ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Щиро вітаю Вас із початком роботи Міжвузівської наукової конференції молодих науковців, курсантів, студентів та слухачів.

У наш напружений час, коли все постійно змінюється, дуже важливо дбайливо зберігати багаторічні традиції, до яких належить, зокрема, й щорічна Міжвузівська наукова конференція «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє».

Сьогодні, на даному етапі розбудови незалежної, демократичної, правової Української держави нагальною справою української спільноти виступає проблема виховання нового покоління. Перегляд і переосмислення світоглядних орієнтацій, значні втрати духовних цінностей у суспільстві вимагають удосконалення шляхів і методів формування у студентської молоді якісно нового мислення та високого рівня національної самосвідомості. З огляду на це, досить актуальною виступає гуманітарна складова сучасної вищої освіти, яка покликана підготувати високоосвіченого, інтелектуально розвинутого, духовно багатого фахівця, справжнього професіонала своєї справи.

Залучення молодих науковців, курсантів та студентів до наукових досліджень є одним із пріоритетних напрямків сучасної діяльності Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України. Ваша участь у конференції – це наше намагання створити для Вас таку систему освіти, яка ґрунтується на індивідуальному підході в навчальних програмах, що створить фахівців у відповідних сферах діяльності. Цей підхід – основа стратегії подальшого розвитку українського суспільства.

Матеріали конференції розкривають актуальні для освітнього гуманітарного простору питання, пов'язані з функціонуванням гуманітарної підготовки працівників ДСНС, розвитком відомчої освіти, історії України та історії розвитку пожежно-рятувальної служби України та зарубіжних держав; філософії, професійної етики та естетики, культурології, соціології, педагогіки, психології, правознавства і філології.

Бажаю учасникам конференції плідної співпраці, активного обміну науковими доробками та досвідом. Сподіваюся, що цікаві та інформативні доповіді сприятимуть жвавій науковій дискусії.

З повагою,
в. о. начальника Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України,
кандидат технічних наук, професор

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'O. M. Tyshchenko'. The signature is fluid and stylized, with a long horizontal stroke extending to the right.

О. М. Тищенко

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА СУСПІЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУСПІЛЬСТВІ

Алексеєнко К. А.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Національна безпека є одним з основних факторів стабільного розвитку держави, суспільства і окремих його членів. Процес глобалізації, що охоплює й сучасну Україну, ставить перед керівництвом країни нові завдання щодо забезпечення національної безпеки, зокрема у сфері соціальних загроз, пов'язаних з ускладненням соціальної взаємодії та соціальних процесів [1].

Велике значення, на думку О.І. Дічека, набуває створення громадянами самодіяльних суспільних структур для підтримки громадського порядку, самозахисту громадян і самого суспільства (недержавних систем безпеки, груп самооборони, структур на підтримку діяльності правоохоронних органів, природоохоронних громадських організацій). На державу в даному випадку покладається обов'язок стимулювати колективну участь громадян у забезпеченні національної безпеки [2, 590]. Тільки взаємодія всіх перелічених суб'єктів дасть змогу захистити особу, суспільство і державу від реальних та потенційних загроз.

Соціальна безпека в широкому сенсі відображає соціальні вимоги і гарантії запобігання небезпекам, загрозам особі (особиста безпека), суспільству (суспільна безпека), окремій групі (колективна, групова безпека). Включення у даний контекст безпеки держави збігається з інтерпретацією національної безпеки в сучасному її трактуванні. Забезпечення соціальної безпеки є «діяльною взаємодією» всіх суб'єктів. Механізмом діяльної взаємодії може виступати соціальне партнерство.

Як бачимо, безпека не існує у відриві від загальнолюдської діяльності. Вона тісно пов'язана зі всіма сторонами життя суспільства, головною метою якого є забезпечення свого існування і розвитку. Висока значущість функції забезпечення безпеки пояснюється тим, що вона активно впливає на формування напрямів і можливих шляхів розвитку в тій або іншій сфері життєдіяльності.

Для забезпечення державного управління соціальною безпекою необхідно розвивати систему соціального партнерства в соціальній сфері. Постає важливе наукове завдання: вироблення теоретичної концепції, яка дасть змогу розглядати соціальне партнерство як особливий тип соціальних відносин, взаємодії соціальних груп та державних інститутів, що надасть їм можливість вільно виражати свої інтереси, знаходити цивілізовані способи їх гармонізації і реалізації у процесі досягнення загальної мети.

Важливим щодо дослідження соціального партнерства, практик його стрімких трансформацій у XXI ст. є наукове визначення змісту цієї категорії, а саме змісту понять «партнер», «партнерство» та «соціальне партнерство». «Партнер» С. А. Кравченко визначає як: «1) учасник; товариш; 2) компаньйон; 3) чоловік, дружина; 4) співмешканець, співмешканка; 5) контрагент» [5, 347].

В. М. Кузнецов наводить такі підсумки вивчення робіт авторів, які займаються дослідженням широкого кола взаємодій (партнерських) та відзначає такі характерні особливості для партнера як суб'єкта партнерських взаємодій. По-перше, добровільний характер вступу суб'єкта (людини, організації, інституту, держави) в партнерські відносини. По-друге, наявність своїх оформлених цілей і орієнтованість на їх узгодження з цілями інших суб'єктів взаємодій. По-третє, чітко виражена орієнтація на співпрацю з іншими партнерами, з багатьма суб'єктами, що створює контекст і середовище партнерських відносин. По-четверте, стійка здібність до пошуку компромісів, до їх досягнення і здійснення. По-п'яте, оформлене бажання і уміння здійснювати діалог, довіру, дотримуватися правил гри, формальних та неформальних норм у відносинах. По-шосте, готовність і здатність нести обов'язки і відповідальність у всьому спектрі партнерських відносин [6, 10].

Таким чином, поняття «партнери» можна визначити так: це суб'єкти широкого спектру взаємодій, які добровільно орієнтовані на особливий характер взаємних відносин, що ґрунтуються на конструктивному узгодженні своїх цілей; на співпрацю, довіру і чесність; на рівноправ'я, діалог і компроміс; на дотримання правил гри, обов'язків і відповідальності за всі ризики своїх відносин.

За своєю структурою феномен «партнерство» близький до структури компромісу і, як правило, своїм виникненням зобов'язаний наявності ситуації спільної діяльності кількох суб'єктів. Їх співпраця, солідарні відносини на якомусь етапі взаємодій потребують закріплення намірів, прагнень у контракті (договорі, угоді тощо), а також чіткості позицій, визначення характеру внесків у загальну справу, які, зазвичай, уточнюються в ході реальної і складного «торгу» [3, 531].

Останнім часом проблематика соціального партнерства привертає увагу не тільки дослідників різної дисциплінарної і професійної орієнтації: філософів, соціологів, економістів, політологів, а й представників органів влади, керівників різного рангу, які вирішують практичні питання управління соціально-економічним розвитком [11]. Інтерес до соціального партнерства

останніми роками зумовлений низкою факторів, що мають як гносеологічну, так і соціологічну природу.

У філософській, соціологічній, політологічній літературі проведено аналіз соціокультурних аспектів соціального партнерства [4; 8; 9]. Систематизацію основних інтерпретацій цієї категорії, що трапляються в науковій літературі, здійснила А. С. Лобанова [7, 302–303]. Доречно навести визначення «соціального партнерства», сформульоване відомим ученим В. А. Міхеєвим. Він характеризує цей феномен як «цивілізовану форму суспільних відносин у соціально-трудої сфері, що забезпечує узгодження і захист інтересів працівників, працедавців (підприємців), органів державної влади, місцевого самоврядування шляхом укладення договорів, угод і прагнення до досягнення консенсусу, компромісу по найважливіших напрямках соціально-економічного і політичного розвитку» [10, 236].

Соціальне партнерство розглядається як «форма регулювання соціально-правових відносин між соціальними суб'єктами через розроблення і реалізацію спільних соціально-трудоих договорів, програм чи угод на визначені терміни» [8, 269]. Ю. Свеженцева зазначає, що соціальне партнерство (або корпоративізм) у багатьох країнах уже зарекомендував себе як дієвий сучасний інститут вирішення конфліктів і сприяє мирному урегулюванню соціальних відносин. Т. М. Ляшенко обґрунтувала сутність соціального партнерства як фактора політичної та соціальної стабільності в Україні [9]. С. А. Иванов у статті «Соціальне партнерство як феномен цивілізації» робить висновок про подвійну природу соціального партнерства, його детермінацію соціальною структурою і діяльністю соціальних суб'єктів [4, 98].

Соціологи В. Н. Иванов і Г. Ю. Семигін інтерпретують соціальне партнерство як «багатоплановий феномен, що пов'язаний не тільки з багатоваріантністю форм суспільного устрою, але й з певними етапами розвитку, зокрема з робітничим рухом. Ці процеси відображають не тільки реакцію верхівки на соціальний виклик, але й нові закономірності в розвитку сучасної цивілізації» [12, 135]. Вони наголошують на тому, що соціальне партнерство – це не тільки система взаємовідносин між певними соціальними класами, групами і прошарками, в якій пріоритетна роль належить загальнонаціональній згоді, а й спосіб, форма спільного життя людей на засадах консенсусу, спільності інтересів.

Як бачимо, навіть поверховий огляд дефініцій соціального партнерства показує, що автори, по-перше, розглядають цю категорію стосовно різних сфер життєдіяльності соціуму, по-друге, виділяють різні змістові аспекти самої категорії. Вказані обставини дають можливість стверджувати, що саме соціальне партнерство є свого роду основою становлення соціальних відносин неконфронтаційного, демократичного типу як механізму забезпечення соціальної безпеки в суспільстві. Усе це означає необхідність глибокого аналізу, серйозного осмислення феномену соціального партнерства на основі міждисциплінарного підходу, з використанням категоріального апарату і методології досліджень, що використовуються у різних галузях знань: і від прикладної економіки та науки з державного управління, від соціології до філософії та політології.

Ми розглянули переважно методологічні підходи до обґрунтування потреби впровадження механізму соціального партнерства щодо забезпечення державного управління соціальною безпекою. Подальші кроки в напрямі розвитку теорії соціальної безпеки в контексті впровадження механізму соціального партнерства мають бути спрямовані на дослідження особливостей його структури і функцій як соціальної дії, обґрунтуванню напрямів взаємодії і комунікації суб'єктів соціальної безпеки та соціального партнерства.

Формування теорії соціальної безпеки як цілісної системи наукових і практичних знань потребує досліджень соціального партнерства як соціокультурного феномену, створення системи теоретичних положень, що склали б його зміст як імператив часу та його ствердження як доміанти сучасного розвитку українського суспільства, створення та реалізації ефективної стратегії соціального партнерства, що цілком відповідає національним інтересам України. Саме в такий спосіб може бути розв'язана ключова проблема сучасної теорії безпеки – частковість наявних знань та їх відірваність від практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про основи національної безпеки України // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39.
2. Дічек О. І. Недержавна система безпеки: досягнення і проблеми / О. І. Дічек // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики: у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, С. В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1. – С. 590–593.
3. Евдокимов И. В. Государственно-общественное партнерство в решении проблем рецидивной преступности / И. В. Евдокимов // Безопасность Евразии. – 2010. – № 2. – С. 531–546.
4. Иванов С. А. Социальное партнерство как феномен цивилизации / С. А. Иванов // Журн. социологии и соц. антропологии. – 2005. – Т. 8. – № 3. – С. 79–99.

5. Кравченко С. А. Социологический энциклопедический англо-русский словарь. – М.: АСТ; Астрель; Транзиткнига, 2004. – 512 с.
6. Кузнецов В. М. Культура партнерства як культура життя / В. М. Кузнецов // Безопасность Евразии. – 2010. – № 2. – С. 7–52.
7. Лобанова А. С. Соціально-політичне партнерство у контексті українських реалій: постановка проблеми / А. С. Лобанова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – Вип. 16. – 716 с.
8. Лукашевич М. Партнерство соціальне / М. Лукашевич, М. Недюха // Соціологічна енциклопедія / уклад. В. Г. Городяненко. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с.
9. Ляшенко Т. М. Соціальне партнерство як фактор політичної та соціальної стабільності в Україні / Ляшенко Т. В. – К., 1998. – 18 с.
10. Михеев В. А. Основы социального партнерства: теория и политика: учеб. для вузов / В. А. Михеев. – М.: Экзамен, 2001. – 448 с.
11. Петровський П. М. Гуманітарна парадигма в системі державного управління / П. М. Петровський. – К., 2009. – 407 с.
12. Политическая социология / отв. ред. В. Н. Иванов, Г. Ю. Семигин. – М.: Мысль, 2000. – 296 с.
15. Прохожев А. А. Общая теория национальной безопасности: учебник / А. В. Возженников, Н. В. Кривельская, И. К. Макаренко и др. / под. общ. ред. А. А. Прохожева. – М.: Изд-во РАГС, 2005. – 338 с.

ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

Антонов І. І.

Науковий керівник – Єремеева Н. Ф., к. філол. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Мовне питання традиційно є однією з найскладніших соціальних проблем, що дістає відображення у будь-якій сфері людської діяльності, й освітня галузь тут не є винятком, бо саме вона належить до тих сфер людської діяльності, в яких мовне регулювання викликає найбільшу увагу суспільства і дає змогу відстежити характер дій держави у випадках, коли вона може контролювати ситуацію та впливати на неї [1, 265].

Мова відіграє визначальну роль в освітній сфері. Розвиток освіти залежить від розвитку та поширення мови, а розвиток мови, у свою чергу, залежить від рівня освіти. Обмеження сфери застосування мови безпосередньо призводить до зниження рівня освіти.

Протягом тривалого часу під виглядом інтернаціоналізації в Україні відбувалася всеохоплююча русифікація суспільного життя. Не останню роль у цьому процесі відігравали об'єктивні потреби соціально-економічного розвитку та міжнаціонального спілкування народів, яким випало жити разом. Проте декларована нова історична спільність людей поступово втратила національну самосвідомість, національний зміст своєї культури, і, насамперед культури мовної [1, 266].

Сьогодні українська мова почала зміцнювати свої позиції насамперед у вищих навчальних закладах. Звичайно це мінімальні успіхи, неадекватні державному статусові української мови, і не співмірні з тими надіями, з якими ми входили у 90-ті роки.

Якщо розглядати статистику щодо вивчення державної мови в системі освіти м. Києва, яку провів Центр соціологічних досліджень «Громадська думка» Науково-дослідного інституту соціально-економічних проблем Києва, то слід сказати, що україномовне навчання студентів вищих навчальних закладів поступово наближається до повного переходу на українську мову [1, 266]. Якщо у 1995–1996 навчальному році українською мовою навчалось 72 % студентів навчальних закладів I-II рівнів акредитації та 67% – III-IV рівнів, то в 1989–1999 роках відповідно: 95% та 89,2% [2, 438].

Зміни на користь української мови в системі освіти м. Києва, як підкреслюють автори досліджень, визначають і мешканці міста. 42% респондентів вважають, що українська мова поширена у столичних школах і вищих навчальних закладах значною мірою, ще ж стільки вважають, що вона більш-менш поширена. Лише 8% киян впевнені, що викладання українською мовою практично не проводиться [3, 25].

Але, на жаль, за оцінками самих студентів, мовний режим столичних навчальних закладів трохи менш, як на третину є україномовним, на третину – російськомовним. 40% респондентів вважає, що в їхньому навчальному закладі однаково часто звучать обидві мови [3, 25].

Детальніший аналіз мовної ситуації у вищих навчальних закладах столиці засвідчує, що мовне середовище навчального процесу все ж таки українізується. Так уже 45% студентів віддає перевагу

читанню спеціальної літератури державною мовою, спілкується з викладачами також переважно українською [3, 26].

Проте більше половини студентів повідомили, що в різних ситуаціях під час навчального процесу використовується або російська, або обидві мови. Крім того, як зазначили учасники опитування, на перервах переважна більшість із них послуговується російською мовою [3, 25].

Отже, ще передчасно говорити про те, що у вищих навчальних закладах столиці сформувалося україномовне середовище.

Водночас, як свідчать результати проведеного дослідження, мовна поведінка київського студентства входить у суперечність з його поглядами на державну мову й оцінками її перспектив. Близько 90% опитаних студентів підтримують твердження: «Українська мова є одним з атрибутів державності України». Більшість студентів висловила впевненість, що «вживання української мови в усіх сферах мовлення столиці не відповідає її статусу державної» [4, 13].

Причини такого становища слід вбачати й у недостатній кількості годин, які виділяються за програмами на вивчення української мови у вищих закладах освіти. З огляду на це, дивує позиція Міністерства освіти і науки України щодо місця української мови у вищих навчальних закладах де на її вивчення виділено мізерну кількість годин, з яких третина відводиться на самостійне опрацювання студентами та курсантами, хоча до такої роботи вони просто не підготовлені [4, 14].

Слід відзначити особливо низький рівень усного мовлення студентів та курсантів, що зумовлене недостатньою увагою до цієї важливої ланки роботи при вивченні української мови.

Отже, сьогодні роль і місце української мови у структурі вищої освіти має визначатися особливостями мови як могутнього національного та державотворчого фактора, вагомим чинником формування особистості громадянина України. Українська мова має посісти одне з чільних місць з-поміж національних вартостей.

Державний статус української мови передбачає її пріоритетне використання в усіх сферах суспільного життя, але й це сьогодні залишає бажати кращого. Це зумовлює значущість вивчення української мови як основного предмета у вищих закладах освіти зі збільшенням кількості аудиторних годин для опанування української мови студентами а курсантами.

Особливо гострою є проблема опанування державної мови тими студентами, для яких рідна мова – інша і, зокрема, російська. Адже без знання державної мови сьогодні неможливо стати повноцінним громадянином, патріотом України, її захисником, кваліфікованим спеціалістом у будь-якій галузі виробництва. Знання української мови має бути достатнім для того, щоб з її допомогою молодий фахівець якнайповніше реалізував свої життєві потреби, плани і наміри в умовах попиту суспільства на мислячу, творчу, національно свідому особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування: навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – 296 с.
2. Корж А. В. Мовний чинник та його особливості в освітній сфері // Зб. наук. праць «Держава і право». Юрид. і політ. науки. – Вип.18. – К., 2002. – С. 438-443.
3. Залізник Г., Масенко Л. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. – К., 2001. – С. 25-27.
4. Залізник Г. Українське студентство та українська мова // Мовознавство. – №2. – 2002. – С. 13-14.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Атіскова А. Ю.

*Науковий керівник – Потапенко Л. В., к. філол. н., доцент
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

Реклама займає важливе місце у складі інтегрованих маркетингових комунікацій. Вона формується таким чином, щоб впливати на підсвідомість людини. Мову реклами можна назвати мовою підсвідомості. Реклама неодноразово ставала об'єктом лінгвістичного дослідження у працях таких науковців: Л. В. Мороз, Н. В. Кушнір, Л. М. Мороз, У. К. Кирмач, М. М. Літвінова, В. В. Зірка та ін. Особливості перекладу рекламних текстів актуальні не тільки у силу великої поширеності даного явища, але також із огляду на умови ринкової економіки та інтеграцію.

Сучасні реалії вимагають уважного ставлення до перекладу рекламних текстів з погляду їхнього психологічного впливу на масову аудиторію. На думку Мороза Л. В., текст реклами має містити чіткі фактичні дані, повинен бути точно викладений та зрозумілий [1, с. 142]. Перекладачеві необхідно враховувати мету тексту, характер споживача, мовні ознаки тексту оригіналу, культурні й

індивідуальні можливості мови в культурному аспекті споживача й багато інших факторів. В Україні більшість рекламодавців – закордонні компанії.

Рекламний текст складається з таких основних елементів: заголовок, основний текст, рекламне гасло (слоган), зображення. Заголовок – найважливіша вербальна частина реклами. У ньому виражається суть рекламного звертання та основний рекламний аргумент. Рекламний текст повинен передати властивості рекламованого продукту за допомогою мови, наприклад, стиль реклами дорогих парфумів, зазвичай, вишуканий і виразний. Стиль реклами автомобілів створює враження швидкості та ефективності [2].

Мова реклами має на меті справити враження, залишити про текст яскравий емоційний слід. Особливості кожної цільової аудиторії необхідно враховувати під час перекладу. Семантико-комунікативним завданням реклами є заклик до дії, що зумовлює переважне вживання дієслова (у вигляді імперативу). В англійській рекламі досить поширеними дієслівними конструкціями є: «Buy this», «Discover that», «Try some today», «Don't forget», «Treat yourself», а найчастіше уживаними в імперативі дієсловами – buy, try, ask, get, see, call, feel, taste, watch, smell, find, listen, drive, let, look, drink, do, discover, start, enjoy. Аналіз українських рекламних текстів показує приблизно таку ж кількість наказових дієслів.

Перекладачі англійської реклами, звертають увагу на особливий характер уживання в рекламних текстах особистих і присвійних займенників. Переконлива тональність рекламного звернення часто будується на послідовному застосуванні наступної комунікативної моделі: «we, our» – для позначення рекламодавця, «you, youг» – для звертання до потенційного покупця і «they, their» для посилання на можливих конкурентів.

Деякі дослідники, зокрема, Зірка В. В. називає прислівники й прикметники ключовими словами рекламного тексту й звертають на них особливу увагу. Саме прикметники й прислівники допомагають створити ту неповторну тональність рекламного звертання, яка дозволяє передати якості й переваги рекламованого об'єкту. До найбільш уживаних в англійській рекламі прикметників належать: natural, sensual, innocent, passionate, romantic, mysterious, good, better, best, free, fresh, delicious, full sure, clean, wonderful, special, fine, big, great, real, easy, bright, extra, rich, gold, etc. Але рекордсменом по частоті вживання в англійській рекламі можна вважати прикметник new – його можна зустріти практично в кожному другому рекламному тексті. До українських прикметників належать: новий, новинка, перший, революційний, непростий, незвичайний, на відміну від звичайних та ін. [3, с. 142].

Науковці О. М. Бондаренко, А. Д. Солошенко, Г. М. Кузенко розрізняють такі способи перекладу рекламних повідомлень та слоганів: 1) відсутність перекладу; 2) прямий переклад; 3) адаптація; 4) ревізія. Для того, щоб розкрити специфічні особливості, слід розглянути докладно кожну стратегію перекладу рекламних текстів.

Існування іншомовного рекламного слогана в україномовному середовищі мовою оригіналу має право на існування, проте для цього необхідні певні умови. Перш за все цільова аудиторія кампанії має володіти англійською мовою. Також слоган повинен бути надзвичайно лаконічним для того, щоб він добре сприймався й запам'ятовувався споживачем [4]. В україномовному середовищі найчастіше успішними є ті неперекладні слогани, які містять слова з мінімального словникового запасу іноземних слів учня середньої школи. Цим чинником багато в чому зумовлено успішне впровадження на українському ринку таких іншомовних неперекладних слоганів, як: спортивна фірма Nike – «Just do it», компанія Sony – «It's a Sony», компанія Panasonic – «... from Panasonic».

На думку Кирмач У. К., прямий переклад слід використовувати обережно, тому що він менш за все враховує особливості культури мови-перекладу [5, с. 157]. Його застосовують, коли необхідно передати велику кількість інформації, наприклад, у рекламі технічної продукції: Office Standard 2007 – «Providing homes and small businesses with the software essentials they need to get tasks done quickly and easily. Download the 2007 Microsoft Office release, test it in your browser or buy it today» [6].

Слід зауважити, що прямому перекладу піддаються не тільки великі за обсягом рекламні тексти, але й рекламні слогани. Наприклад: Adidas – «Impossible is nothing», «Неможливе можливо». «I'm loving it. Me Donalds'», «Я це люблю. Макдональдз».

Адаптація використовується у випадках, коли вихідну рекламну фразу неможливо просто перекласти на українську мову в силу різноманітних причин. Тоді перед перекладачем постає завдання перекласти вихідний текст, адаптуючи його до норм мови перекладу. Суть цього підходу полягає в тому, що зображення може зберігатись, але текст адаптується відповідно до особливостей мови-перекладу [5, с. 159]. Кирмач У.К. наводить такі приклади адаптації: YAMAHA – «Born to lead», «Народжений, щоб бути лідером». Johnnie Walker – «Taste life», «Живи, щоб було що згадати».

Останній спосіб перекладу рекламних текстів – ревізія. Вона передбачає створення зовсім нового рекламного тексту. Фотоматеріал може зберігатись, але це ризиковано, оскільки візуальне зображення і текст мають відповідати. Ревізія при перекладі реклами застосовується досить широко: Mazda CX-9 – «Big Yet Agile», «Граї на повну». TouchWiz – «Everything in one touch», «Смартфон, в якому є все».

Отже, через особливості англійської та української мов при перекладі необхідно вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, обумовлені розходженнями в семантичній структурі, так і проблеми соціолінгвістичної, психологічної та культурної адаптації тексту. Рекламні тексти повинні містити чіткі фактичні дані, вони повинні бути вичерпно викладені задля точного розуміння їх змісту. Завдання перекладача – використати всі знання теоретичних основ перекладу для передачі комунікативної функції оригіналу, оскільки це необхідна умова адекватності перекладу. Перспективним у цьому напрямку є створення фундаментальних досліджень для розробки і побудови конкретних концепцій адаптованого перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мороз Л. В. Особливості перекладу англійських письмових рекламних текстів [Текст] / Л. В. Мороз, Н. В. Кушнір, Л. М. Мороз // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 3. – С. 141–144.
2. Оборіна О. В. Класифікація рекламних текстів як лінгвістична проблема / О. В. Оборіна // Теоретичні і практичні інновації в науці – 2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://xne1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/534>.
3. Зірка В. В. Експресивність та способи її перекладу в англійських рекламних текстах [Текст] / В. В. Зірка // Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2011. – С. 139–145.
4. Петрушко Г. В. Особливості перекладу рекламних повідомлень та слоганів в англійській та українській мовах / Г. В. Петрушко // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua/>.
5. Кирмач У. К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У. К. Кирмач, М. М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 9(220). – С. 156–161.
6. Microsoft [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://office.microsoft.com/ru-ru/>.

МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ

Бездольна О. С.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У наш час стрімко зростає зацікавленість різними аспектами залежної і девіантної поведінки. Проблема залежності і відхилення на початку свого наукового становлення була досліджена у багатьох соціологічних і криміналістичних працях (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Н. Смелзер, М. П. Бруханський, М. М. Гернет, М. К. Реймер тощо). Психологічний аналіз цього явища розглядався у межах низки класичних психологічних напрямків.

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки зокрема і модель культурної трансмісії.

Учені прийшли до висновку, що відхильна та злочинна поведінка передається від одного покоління до іншого через субкультуру окремих груп. Поняття груп належності та сторонніх груп висвітлює важливість соціальних меж – соціальних кордонів, що повідомляють нам, де саме взаємодії певного типу починаються і де закінчуються. Соціальні межі мають дві функції:

- запобігають проникненню всередину групи людей ззовні;
- утримують членів групи всередині неї.

Е. Сазерленд у 1939 р. сформулював теорію диференційованої асоціації, відповідно до якої девіантній поведінці вчать в інтеракції (взаємодії). Цей процес включає засвоєння девіантної мотивації, виправдання і техніки реалізації девіантної поведінки.

З цієї позиції зрозуміло, чому молодь, яка живе у районах із високим рівнем злочинності, переймає правопорушні форми поведінки. Більше того, коли нові мешканці оселяються в такому районі, їх діти також навчаються правопорушним формам поведінки. Е. Сазерленд вважав, що люди стають правопорушниками тією мірою, якою вони входять в оточення, де така поведінка вважається цілковито нормальною.

Девіантна поведінка також може бути описана за допомогою соціальних ролей, або «соціальних функцій особи» за М. Дойчем, Р. Краусом. Відповідно до цієї теорії люди можуть приймати на себе різні ролі, зокрема роль девіанта. Нарешті, суб'єктивною причиною девіацій може стати ставлення самої особи (групи) до соціальних норм За Р. Сайоком, Д. Матзом, щоб звільнитися від моральних вимог і виправдати себе, людина може «нейтралізувати» дію норм посиленням на вищі поняття (дружбу, відданість групі); заперечувати наявність жертв; виправдовувати свою поведінку

девіантністю жертви або провокаціями з її боку; заперечувати свою відповідальність; заперечувати шкоду від своєї поведінки.

Інший представник школи В. Міллер показав, що культура таких груп надає високої цінності шести основним принципам:

- вітає сутички з поліцейськими, із шкільною адміністрацією, із муніципальними інспекторами та іншими агентами офіційних інституцій суспільства;
- перебільшує цінність фізичної сили, перемог у фізичних бійках та вміння «приймати їх (не ухилятися від них)»;
- цінує вміння перехитрити та обдурити інших;
- високо цінує пошук гострих почуттів, ризик, гру з небезпекою;
- дає віру в те, що більшість життєвих подій знаходиться поза контролем особистості й залежать лише від випадку та фортуни;
- надмірно високо цінує свободу від будь-якого зовнішнього контролю та примусової влади й трактує їх як самостійність та незалежність.

Поєднання цих цінностей створює ситуації, у яких протиправна поведінка стає високоймовірною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гишинский Я. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений» / Я. Гишинский.– СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 520 с.
2. Змановская, Е.В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения) / Е. В. Змановская. – М. : Академия, 2003. – 288 с.
3. Зманова Е.В. Девиантное поведение личности и группы: учебное пособие / Е. В. Зманова, В. Ю. Рыбников. – СПб.: Питер, 2010.– 352 с.
4. Клейберг Ю.А. Социальная психология девиантного поведения: учеб. пособие для вузов / Ю.А. Клейберг. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 191 с.
5. Мкртумова И.В. Социальная конструкция девиации в различных социальных институтах / И.В. Мкртумова. Казань: АУ «ТИСБИ» – 2005. – 236 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Біль В. С.

Науковий керівник – Доцяк І. І., к. політ. н., доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що на даному етапі свого становлення сучасне українське суспільство переживає період глибоких суспільних трансформацій. Намагаючись провести реформи у всіх сферах життя, воно поставило перед собою ряд завдань, серед яких: формування ринкової економіки, побудова дієвого громадянського суспільства та правової держави. Не остання роль, в реалізації даних завдань належить молодим людям, що зумовлено наявністю цілого ряду факторів.

Молодь займає значний відсоток, а саме до 22% у сукупній складовій населення країни. Аналіз досвіду новітньої історії української держави надає можливість виділити найбільш політично активну та дієву частину нашого суспільства – молоде покоління віком 15–34 років. Найбільш масштабна політична активність української молоді проявилась у політичних процесах в 1991, 2004 та 2013 роках. Однак, участь української молоді у процесах державотворення носила швидше тимчасовий, безсистемний характер і проявлялася в протестних формах політичної активності.

Ми виходимо з розуміння політичної поведінки як діяльності, спрямованої на реалізацію соціальних інтересів її носіїв. Такий підхід вимагає виділення цілого комплексу ідеологічних, економічних, етнічних, культурних, психологічних та інших інтересів, що виступають спонукальними мотивами політичної поведінки [1, с. 234].

Не поділяючи ці фактори на об'єктивні та суб'єктивні, їх можна систематизувати, об'єднавши їх в такі великі групи: соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-демографічні та соціально-психологічні. В даному дослідженні, ми зосередим свою увагу саме на економічних основах політичної поведінки молоді, як особливої соціально-демографічної групи в контексті українських трансформаційних процесів.

Соціально-економічними чинниками, які визначають політичну поведінку є:

- реальна економічна ситуація в країні, регіоні;
- рівень життя населення, окремих соціальних груп, їх економічні можливості;

- особливості економічної свідомості (економічні інтереси, орієнтації, сприйняття власного економічного становища та стану країни).

На основі усвідомлення власного економічного становища формуються економічні інтереси. Під економічними інтересами розуміють інтереси, пов'язані зі способом отримання та реалізації доходів суб'єкта економічної діяльності. Саме через усвідомлення економічного інтересу простежується взаємодія між політикою і економікою. Усвідомлені економічні інтереси певних соціальних груп потребують політико-правової підтримки з боку держави, на ґрунті чого формуються відповідні політичні інтереси. На основі економічних інтересів виникають економічні орієнтації як система пріоритетів індивіда у сфері економіки, відповідно до яких особа обирає певний спосіб дій [2, с. 54].

Необхідно зауважити, що в період трансформації політичної системи та глибокої економічної кризи в Україні, вплив економічних чинників на політичну поведінку соціуму, в тому числі молодого покоління, серйозно зріс. Ми можемо констатувати, що звернення до економічних проблем й надалі залишається засобом боротьби за владу та формою залучення громадян до різних форм політичної діяльності.

В той же час багато дослідників відзначають домінуючий характер економічних характеристик в молодіжному середовищі. В. Лісовський підкреслює, що молодь сильно орієнтована на матеріальні цінності, і це впливає на її політичну діяльність [3, с. 248].

Дослідники Українського інституту соціальних досліджень показують, що під впливом багатьох факторів ціннісні орієнтації студентів змінюються від загально-гуманістичних до меркантильних, прагматичних, пов'язаних з рівнем матеріального забезпечення [4, с. 82].

Формування звичайного для західного суспільства масового типу особистості приводить до зміни в мотивації суспільної і, в тому числі, політичної діяльності. Така людина понад усе цінує своє приватне життя, інтереси і матеріальне забезпечення своєї сім'ї, якій є що втрачати і тому вона обачлива і неохоча без особливих причин вступати в соціальні конфлікти. А причинами можуть бути лише ті, що безпосередньо торкаються її інтересів, знову ж таки в першу чергу матеріальних [4, с. 118].

Також поглиблення соціально-економічної кризи і посилення в зв'язку з цим психологічної і економічної залежності від батьків та відтермінування часу одержання статусу самостійної особистості можна вважати фактором, який знижує політичну активність молоді.

Як наголошує Є. Головаха, з соціологічної точки зору нормальна розвинута людина в своїй основі являє єдність трудової, соціально-культурної та політичної сил. В індустріально розвинутих країнах давно зрозуміли, що для формування повноцінної особистості однієї тільки освіти недостатньо. Високопродуктивний і творчий працівник – це, як правило, політично активний громадянин [5, с. 72].

У загальному соціально-економічне становище молоді, є відображенням економічної кризи в країні і глибокої соціально-економічної диференціації населення. У зв'язку з цим незадоволення своїм матеріальним становищем та рівнем економічної диференціації в суспільстві може стати основою для формування радикальних поглядів в молодіжному середовищі. Для прихильників таких переконань найбільш привабливими виявляються лозунги, пов'язані з переділом власності і встановлення загальної майнової рівності, прагнення вирішити свої матеріальні проблеми не за рахунок власної економічної діяльності, а за рахунок патерналістичної опіки держави, установ чи партій. Хоча в загальному дослідники відмічають зниження патерналістичних настроїв і сподівань в молодіжному середовищі, посилення індивідуалізму і ставки на власні сили, але причиною цих процесів є, в першу чергу, невіра в те, що влада зможе вирішити їхні проблеми, її неефективність. За влучним висловлюванням Р. Дарендорфа саме молоді люди, яким нічого втрачати і які мало на що сподіваються надто легко стають жертвами спокусників. Вони є резервною армією націоналістичних або фундаменталістських демагогів. Вони живлять усі культу, що обіцяють мученицьке існування [6, с. 18].

В той же час ми стали свідками розвитку якісно нових проявів політичної поведінки населення, обумовлених особливими соціально-економічними детермінантами. Ігнорування владою європейського вибору українського народу, обмеження прав і свобод громадян, патологічний рівень корупції та соціально-економічної диференціації спричинив безпрецедентний рівень політичної активності населення. При чому тут не можна говорити лише про економічні чинники. Бачення нових європейських життєвих траєкторій для свого майбутнього носить швидше соціально мотивований та ціннісний компонент для більшості громадян. Високий рівень громадянської активності під час «Революція гідності», масовий волонтерський рух, виникнення добровільних підрозділів для захисту суверенітету та незалежності України стали виявом нових соціальних реалій нашого суспільства.

Отже на загал соціально-економічні основи політичної діяльності громадян та молоді зокрема, необхідно розглядати в комплексі із політико-ідеологічними та культурно-психологічними чинниками. Визнання політичними агентами економічних інтересів пріоритетними у політичній

поведінці в кінцевому результаті нівелює демократичні процедури та принципи формування та здійснення державної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доцяк І. І. Економічні детермінанти політичної поведінки молоді в умовах трансформації політичної системи України / Молодіжна політика: проблеми і перспективи. Вип. 4 [Збірник наукових праць / наук. ред. С. А. Щудло]. – Дрогобич : редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, 2012. – С. 231–236.
2. Доцяк І. І. Сучасне студентство у виборчому процесі: роль, особливості та перспективи. – Івано-Франківськ : «Місто-НВ», 2001. – 191 с.
3. Социология молодежи / под ред. В. Г. Лисовского. – СПб., 1996. – С. 248.
4. Молодь України : для неї і про неї // Зб. наук. публікацій Укр. НДІ проблем молоді. – К., 1993. – С. 82.
5. Головаха Е. И. Демократизация общества и развитие личности. От тоталитаризма к демократии / Е. И. Головаха, И. Е. Бекешкина, В. С. Небоженко. – АН Украины, Ин-т социологии. К. : Наукова думка, 1992. – С. 72.
6. Дарендорф Р. У поисках нового устройства : Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті : Пер. з нім. / Ральф Дарендорф. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2006. – 156 с.

МІСЦЕ ЕТИМОЛОГІЇ В ІСТОРИЧНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Блиндар М. Ю.

*Науковий керівник – Єремеева Н. Ф., к. філол. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Етимологія – це розділ мовознавства, в якому на основі порівняльно-історичного методу відтворюється або реконструюється найстародавніша словотворча структура слова і елементи його значення, так звана внутрішня форма слова, яка в результаті дії різноманітних внутрішньомовних, культурно-соціальних, міжмовних і територіально-часових процесів виявилась відхиленою, зміщеною, втраченою або контамінованою [1, 6–7].

Реконструюється також характер мотивованості значення слова, можливий перетин або контамінація декількох коренів чи семантичних послідовностей, ареал розповсюдження слова (можливі зміни ареалу), а також фактори, які впливають на структуру та значення слова, співвідношення значення слова та його змін з фактами історії, матеріальної культури, етнографії, релігії та міфології того чи іншого народу [1, 8].

Згідно з думкою В. Н. Топорова, основним завданням етимологічного аналізу є визначення координат різних систем (фонологічної, словотворчої, лексичної, семантичної, поетичної), перетин яких породжує це слово, і визначення подальшої траєкторії слова [3, 52]. Деякою мірою етимологізація схожа на дешифрування, при якій частково на основі безпосередніх даних, а частково на основі опосередкованих показників дослідник намагається максимально відтворити той чи інший процес або одночасно декілька процесів у всій їхній цілісності, тобто встановити максимальну кількість співвідносних ланцюгів того чи іншого процесу та їх гіпотетичну послідовність (відновлення проміжних ланцюгів), певні причинні відносини та зв'язки всередині цієї послідовності, якісний характер певних ланцюгів і процесу як такого [1, 8–9].

Звідси випливає, що етимологія не є простим перелічуванням, нанизуванням схожих словоформ і значень у близькоспоріднених і не близькоспоріднених мовах: лише в тому випадку, якщо враховуються різноманітні зв'язки слова всередині тієї чи іншої лексико-семантичної системи і різноманітні комбінаторні процеси, які відображають ці зв'язки, лише тоді, коли ці зв'язки всередині будь-якого слова дають можливість зробити висновки про його зв'язки з іншими словами, а зв'язки між окремими словами цієї мови чи мов, споріднених з нею, не протирічають внутрішнім зв'язкам цього слова, можна стверджувати, що ми так чи інакше прослідкували етимологію того чи іншого слова [3, 54].

Така етимологія, однак, майже завжди має відносний характер, є гіпотезою, яка в подальшому може бути уточнена, видозмінена, а то й взагалі відкинута. Відносність цю можна визначити приналежністю слова, яке розглядається до того чи іншого пласту словника, обсягом матеріалу, який порівнюється, а також потрібною глибиною реконструкції. Крім того, картина етимологічної історії слова є часто неповною, оскільки етимолог розглядає її зверху, з позицій сучасності, в зв'язку з чим в ряді випадків навіть найдосконаліша етимологізація того чи іншого слова залишає без відповіді цілий ряд питань.

Саме тому, як справедливо було вказано В. Н. Топоровим [4, 79–81], етимологія найбільше себе виправдовує в середньому діапазоні, коли не ставляться питання, пов'язані із з'ясуванням межі смислових потенцій слова. Тільки наявність певних фоно-семантичних співвідношень того чи іншого слова в близькоспоріднених і не близькоспоріднених мовах (особливо засвідчених в найбільш ранніх пам'ятках писемності) може вивести його із стану ізолюваності, надати йому права громадянства в системі відповідної мови. Інакше перед нами будуть слова, які зустрічаються в письмовій пам'ятці тільки один раз: статус таких слів при відсутності інформації про їх реальне існування залишається доволі хитким.

Філологічну достовірність, як і багатьох інших спірних слів, які зустрічаються в письмових пам'ятках, необхідно довести, оскільки етимологізувати так звані «слова-привиди» («ghost-words» по термінології В. Скита) [2, 35], тобто лексемні чи семантичні утворення, які виникли в результаті помилки чи контамінації внаслідок переписування тексту, немає ніякого сенсу. Безперспективним також є пошук так званих первинних елементів мови – лексичних, які начебто становили основу лексики всіх мов світу або семантичних, в яких всі значення, що зустрічаються в індоєвропейських мовах, начебто можна звести лише до двох значень – «єдність» і «бути – діяти».

Це можна пояснити, зокрема, тим, що вже на початкових етапах свого розвитку мова була представлена як цілісна система рівнів, категорій, зв'язків, яка тим не менш поєднує різноманітні – хронологічно, якісно і кількісно – елементи. Якщо врахувати, що мови людства існують більш ніж 30 тисяч років а також численні перебудови системи окремих мов, їх вплив одна на одну і багаточисленні нашарування – внутрішньомовні та іноземні, – стає зрозумілим, що в історичному мовознавстві неможливо оперувати абсолютними категоріями [4, 78].

Ось чому індоєвропейська прामова, яка реконструюється, а також прамови окремих груп індоєвропейських мов є не більш, ніж гіпотези.

Етимологічний аналіз зазвичай дає можливість встановити словотворчо-морфемні та семасіологічні відповідності між лексико-семантичними елементами, тобто виявити найбільш ранні незасвідчені в письмових пам'ятках корені, форми, значення, словотворчі елементи (архетипи чи системи архетипів) на основі більш пізніх, які представлені в одній і тій самій мові (внутрішня реконструкція). З іншого боку, можливо встановити відповідності і в межах декількох – близькоспоріднених і не близькоспоріднених мов (зовнішня реконструкція), наприклад, на основі ряду індоєвропейських мов).

Такий аналіз дозволяє також виявити найбільш ранню вихідну форму певної одиниці мови (кореня, слова), яка має назву етимона. Таким чином, дані зовнішньої і внутрішньої реконструкції взаємно доповнюють і корегують один одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маковский М. М. Английская этимология: Учеб. Пособие для ин-тов и фак. ин. яз. – М.: Высш.шк., 1986. – 151с.
2. Макаев Э. А. Структура слова в индоевропейских и германских языках. М., 1970. – С. 34–36.
3. Топоров В. Н. О некоторых теоретических основаниях этимологического анализа. – ВЯ. – 1960. – №3. – С.51–54.
4. Топоров В. Н. О некоторых теоретических аспектах этимологии. – Международный симпозиум по проблемам этимологии, исторической лексикологии и лексикографии. Тезисы докладов, М., 1984. – С. 78–89.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ (З 1991 Р.)

Бойчук І. Ю.

Науковий керівник – Плюта Н. В., к. і. н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

Історичні зв'язки України з Німеччиною тривають уже понад тисячу років. Це багатий і цікавий період торговельних, політичних, культурних і релігійних стосунків. Почалися вони приблизно у IX столітті, коли між Києвом та Регенсбургом виникли торговельні взаємини.

Дипломатичні стосунки України з ФРН будуються протягом багатьох років. Візитом до України делегації Баварського ландтагу на чолі з президентом Ф. Хоймблем 25 липня – 1 серпня 1990 року було започатковано контакти на високому політичному рівні. Баварські парламентарі були прийняті Головою Верховної Ради УРСР Л. Кравчуком та Головою Ради Міністрів З. А. Масолом.

У відповідь в рамках першого офіційного закордонного візиту Голови Верховної Ради Л. М. Кравчука 22–28 квітня 1991 року відбулося його відвідання Баварії. Проведені тут зустрічі та переговори української делегації дали можливість донести до баварського керівництва важливу

інформацію щодо ситуації в суспільно-політичному житті України, бачення перспектив розвитку ситуації в ЄСРП та ролі України в цих процесах [1].

Німеччина однією з перших 26 грудня 1991 року визнала незалежність України; 17 січня 1992 року між двома державами були встановлені дипломатичні відносини. Через місяць, 17 лютого, посол ФРН у Києві фон Бассевітц вручив вірчі грамоти і став першим послом іноземної держави в Україні, а 16 березня 1992 року офіційно розпочало роботу посольство України в Бонні. У Німеччині працює відділення посольства в Берліні [2, с. 308].

14–15 жовтня 1992 року Прем'єр-міністр Баварії М. Штрайбль перебував із візитом у Києві, у ході якого пройшли переговори та зустрічі з Президентом України Л. М. Кучмою. Керівники урядів уклали Протокол про продовження та поглиблення партнерського співробітництва між Україною та Баварією.

16 грудня 1992 року офіційно започатковано діяльність Генерального консульства України в Мюнхені – першої консульської установи України за кордоном [3, с. 13].

Важливим етапом у розвитку відносин між двома країнами став 1993 рік, коли відбувся візит в Україну Федерального канцлера ФРН Г. Коля. В цьому ж році Київ відвідали віце-канцлер, міністр закордонних справ К. Кінкель, міністр оборони Ф. Рюе, інші високі посадові особи ФРН, декілька делегацій Бундестагу. Німеччина приймала Прем'єр-міністра України, міністрів, депутатів Верховної Ради.

Прем'єр-міністр України Л. Д. Кучма в рамках свого візиту до Німеччини 4–6 травня 1993 року відвідав Мюнхен, де пройшли його переговори з Прем'єр-міністром Баварії М. Штрайблем; відбулося урочисте відкриття Днів культури України в Баварії. Вони планувалися як комплекс заходів, то дадуть можливість репрезентувати Україну як незалежну державу, поглибити уявлення про її політичне, економічне, культурне життя.

Загалом у рамках Днів відбулося більш як сорок культурних заходів за участю митців, які відвідали десятків тисяч баварців. Великий інтерес, зокрема, виклала виставка «Авангардна Україна: 1910–1936 роки». Як писала одна з місцевих газет, вона дала можливість краще зрозуміти, який значний внесок зробила Україна в сучасний живопис двадцятого століття [4]. Федеральний уряд Німеччини 1993 року виявив український напрям як окремий елемент східноєвропейської політики німецької держави.

Поглибленню військового співробітництва між двома країнами сприяв візит міністра оборони України до ФРН 11–13 квітня 1994 року. Загалом у межах Програми військової співпраці між Збройними силами України та Бундесвером в 1994–1995 роках відбулося 20 робочих зустрічей. Значного імпульсу розвитку відносин надано в результаті перебування Президента України Л. Д. Кучми в Мюнхені в рамках його офіційного візиту до Німеччини 3–6 липня 1995 року. Під час переговорів Прем'єр-міністр Е. Штойбер наголосив на готовності Баварії і надалі виступати «двигуном німецько-українського співробітництва» [3, с. 13].

Основою розвитку двохсторонньої торгівлі між Україною та Німеччиною має стати взаємовигідна та взаємодоповнююча кооперація. З цієї точки зору, пріоритетне значення має здобуття нашою країною повноправного членства у Світовій організації торгівлі, а також запровадження сучасної системи сертифікації та стандартизації товарів, що відповідає б європейським вимогам [5, с. 15–16].

На сьогоднішній день для німецьких політиків, як і в цілому для німецького суспільства, Україна вийшла з так би мовити сліпої зони. До Євромайдану Україна для німецьких еліт була ще однією пострадянською, бідною країною зі схильністю до авторитаризму, з неясними пріоритетами, катастрофічно корумпованими політичними елітами й засиллям олігархів.

Після Євромайдану вдалося переконати принаймні частину німецької правлячої еліти, що українці щиро бажають змінити стан речей. Німецьке керівництво прагне підтримати українські зусилля. І Німеччина для України залишається одним із найголовніших партнерів та союзників у своєму русі вперед [6, с. 6].

Найбільш широкомасштабними проектами у галузі культури упродовж останнього періоду стали Дні культури України в ФРН у 2000 р., Німеччини в Україні у 2003 р. та у 2008 р., а також Тиждень української культури в Баварії (м. Мюнхен) у червні 2008 р., та Тиждень української культури в Європа-парку (м. Руст. Баден-Вюртемберг) у жовтні 2008 р., Фестиваль українського кіно у землі Північний Рейн-Вестфалія, березень 2009, Фестиваль українського кіно в Баварії (вересень 2009 р.), Вечори української поезії у Берліні, червень 2009 р., перший український фестиваль у Берліні «Українале 2009» (липень 2009 р.), 14-й «Українікум» на базі Університету Грайфсвальд та Наукового коледжу Крупп (серпень 2009) [7].

Отже, аналізуючи розвиток двохсторонніх відносин між Україною та Німеччиною, можна визначити, що обидві країни між собою зацікавлені у становленні, розвитку та покращенні політичних стосунків. Німеччина проявляє зацікавленість в розвитку України та готова їй допомагати. Постійні зустрічі, конференції політичних представників обох країн; інвестиції;

консультації та щорічні форуми показують досягнення дійсно довірливих, партнерських відносин між ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федорук О., Акуленко В. Україна – ФРН. Реституція – шлях до порозуміння / О. Федорук, В. Акуленко // Віче. – 1999. – С. 15–123.
2. Малик Я. Перспективні напрями зовнішньої політики України / Я. Малик // Україна у міжнародних відносинах ХХ століття. – 2004.
3. Степанов В. Зв'язкам понад тисячу років / В. Степанов // Політика і час. – 2002. – №8.
4. Україна - ФРН: співробітництво // Демократична Україна. – 1999. – С. 3–11.
5. Гайкен Е. Узи українсько-німецької дружби міцніють / Е. Гайкен // День. – 2000. – С. 14–18.
6. Степанов В. Берлін відкриває для себе нову Україну / В. Степанов // Політика і час. – 2005. – №4.
7. Беба І. І. Німеччина нас підтримує / І. І. Беба // Урядовий кур'єр. – 2001. – С. 5–6.

РОЛЬ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Булаєнко М. А.

Науковий керівник – Міненко О. В., к. філол. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Ідея використання ігрової поведінки на занятті одержала підкріплення з боку теорії ролей, розробленої соціологами і соціопсихологами. Соціальне середовище, у якому людина живе, виступає стосовно неї як первинна соціалізація. У ній вона поступово засвоює соціальний досвід, зафіксований у мові. Природно, що при оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування необхідно відтворити умови, подібні до умов, що існують при оволодінні рідною мовою. У цьому зв'язку соціологи говорять про вторинну соціалізацію, що імітує першу. Соціальні ролі в рамках вторинної соціалізації носять неминуче штучний, умовний характер. Міра умовності може бути різної: перевтілення в реальних людей, у літературних персонажів, у героїв казок тощо. Елемент умовності і перевтілення присутній в усіх різновидах рольової гри.

Психологами встановлено, що в грі насамперед розвивається увага, увага й образне мислення студентів, закладається здатність оперувати образами дійсності, що, у свою чергу, створює основу для подальшого переходу до складних форм творчої діяльності. Крім того, розвиток уваги є важливим аспектом, оскільки без нього неможлива навіть найпростіша людська діяльність [2, 55].

Великий вплив оказує гра на розвиток у студентів здатності взаємодіяти з іншими людьми. Відтворюючи у грі взаємини дорослих, дитина освоює правила і способи спілкування, здобуває досвід взаєморозуміння, вчиться пояснювати свої дії і наміри, координувати їх з іншими дітьми.

Ігрові форми навчання дозволяють використати всі рівні засвоєння знань: від відтворюючої діяльності через перетворюючу до головної мети – творчо-пошукової діяльності. Творчо-пошукова діяльність виявляється більш ефективною, якщо їй передують відтворююча й перетворююча діяльність, у ході якої студенти засвоюють прийоми навчання [3, 70].

Німецький психолог К. Гросс, першим наприкінці 19 ст. зробив спробу систематичного вивчення гри, називає ігри споконвічною школою поведінки. Для нього, якими б зовнішніми або внутрішніми факторами гри не мотивувалися, зміст їх саме в тім, щоб стати для дітей школою життя. Гра об'єктивно-первинна стихійна школа, хаос якої надає дитині можливість ознайомлення із традиціями поведінки людей, що її оточують.

Відомий дослідник гри Д. Ельконін думає, що гра соціальна по своїй природі й спроектована на відбиття світу дорослих. Називаючи гру «арифметикою соціальних відносин», Ельконін трактує гру як діяльність, що виникає на певному етапі, як одну із провідних форм розвитку психічних функцій і способів пізнання дитиною світу дорослих [1, 44].

Ігрове навчання не може бути єдиним в освітній роботі зі студентами. Воно не формує здатності вчитися, але, безумовно, розвиває пізнавальну активність студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бужинский В. В. Работа над английским произношением на начальной ступени коммуникативного обучения иноязычному говорению // Иностранные языки в школе. – 1991. – №4. – С. 43–47.
2. Васильев В. А. Обучение английскому произношению в средней школе: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1979. – 144 с.
3. Лебедева А. Игровые формы обучения английской интонации // Учитель. – 2001. – №6. – С. 69–72.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕРІЇ ОФОРТІВ Т. ШЕВЧЕНКА «МАЛЬОВНИЧА УКРАЇНА»

Буць М. П.

Науковий керівник – Макович Х. Я., к. філол. н.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Тарас Шевченко відомий у світі як поет, але не менш багатою й цікавою є його творчість як художника. Він багатогранний геній і одна з найяскравіших постатей українського образотворчого мистецтва середини XIX століття, проявив себе як живописець, офортист, майстер рисунка, акварелі, сепії та гравюри.

У біографії митця помітне місце займає 1844 рік, коли, повернувшись з першої подорожі в Петербург, Шевченко приділив головну увагу підготовці збірника-альбому «Мальовнича Україна», куди мали увійти малюнки на історичні теми і краєвиди, а також побутові картини [4]. Про задум цього видання художник писав: «Історія Південної Росії усіх і всякого дивує своїми напівлегендарними лицарями і тим, що тут діялося; народ надивовижу оригінальний, земля прекрасна... Треба любити і пишатися найкращою своєю матір'ю. І я, якої син її великого сімейства, служу для слави імені України. Навчений трохи мистецтву малярства, я розпочав видання, назване мною «Мальовнича Україна». Видання поділене на три частини, перша – види, чи то по красі, чи то по історії прикметні, друга – народний бит, як він тепер єсть і третя – історія» (Лист до Бодяньського від 29 червня 1844 р). Його рішення виконати задуману серію в офорті – гравюрі на міді або цинку з малюнком, протравленим кислотами, – було для свого часу сміливим і новим, тому що в Академії мистецтв, де тоді панувала класична різцева гравюра, офорт практично не займались і Шевченкові доводилось опановувати цю нову для себе справу майже самостійно. Вивчаючи техніку офорту, він звернувся до Рембрандта, бо його творчість найбільше відповідала прагненню Шевченка до реалізму.

Шевченкові не вдалося повністю здійснити свій великий задум, адже він спромігся видати лише два випуски «Мальовничої України», які вийшли наприкінці 1844 року. Зупинимось детальніше на характеристиці офортів, що вийшли друком.

Офорт під назвою «У Києві» виконаний дуже детально. Художник зосередив увагу на старій розлогій вербі, що схилилася над водою. Гармонія створюється за допомогою контрасту тіней. Дивлячись на цей офорт, ми можемо відчути легкість і свободу. Особливої життєвості надають офорту постать старця при дорозі, а також розміщені праворуч постаті людей у трьох планах і пароплав, з труби якого клубочиться дим. Так узагальнивши відчуття літнього дня на Дніпрі, Тарас Шевченко створив опоетизований український краєвид [1].

На офорті Шевченка «Видубицький Монастир впадає в око просторе, вкрите купчастими хмарами небо, яке є символом миру і спокою, а також увінчана хрестом Михайлівська церква і розміщені довкола прибережні кручі та дерева, які є ніби охоронцями святині. Вражає безмежна далечинь Дніпра і розкидані постаті людей. Тут Шевченко знову використовує контраст тіней – від яскраво освітлених дерев до повного затінення інших частин композиції. Отже, митець відтворив не просто архітектурну пам'ятку Київської Русі, а передав усю красу української природи.

В основу офорту «Казка» Тарас Шевченко поклав популярний сюжет з фольклору про те, як чоловік перехитрив смерть. Тут безногий солдат частує з рижка тютюном смерть, зображену в одязі української жінки. Все відбувається на тлі характерного пейзажу українського села з хаткою між деревами й вітряком. На перший погляд це ілюстрація до народної казки, але мистецтвознавці вбачають в офорті гостру сатиру: відслуживши 25 років, утративши на війні «за веру, царя и отечество» ногу, повертається додому старий каліка. На околиці рідного села його чекає сама лише смерть [1].

На офорті «Старости» зображено сватання у простій селянській хаті: дівчина пов'язала сватам рушники через плечі і подає нареченому на тарілці вишиту хустку; батько й мати вже благословили молодих. Так Шевченко показує високу мораль українців. Офорт є ніби віддзеркаленням наших традицій. Побут селянської хати, обриси ікон створюють відчуття життєвості та показують наш національний колорит.

Сільські сходи зображені на офорті «Судня рада». Тут митець показав трьох старців-сусідів: найстарший сидить на призьбі, двоє інших стоять поруч. Перед ними позивач, свідомий своєї правоти, і похнюплений відповідач. А праворуч, за рогом у тіні, ми бачимо ще дві постаті: чоловік у високому картузі читає якийсь папір, а перед ним стоїть селянин. Неважко здогадатися, що чоловік у картузі – це писар, який наживається через затурканість селян. Саме так Шевченко критикує його як «представника влади», продажного вершителя селянської долі. Натомість суддя-отаман з палицею в руці є символом правосуддя. Удалечині, за лівим краєм стріхи, ми можемо розпізнати як видніються куполи церкви ніби всевидяче Боже око.

Останній із серії офортів Шевченка – «Дари в Чигирині 1649 року». Він зображає послів, які прибули до Хмельницького з дарами від російського царя, польського короля та турецького султана і чекають на прийом гетьмана. У сусідній кімнаті, вхід до якої охороняють двоє запорожців, збирається

рада війська. Але щоб дізнатись про можливий розвиток події, досить глянути на нервову і розгублену постать турка, на польського посла, який безнадійно забився в куток, щоб зрозуміти, наскільки марна дипломатична місія. Звичайно, і російський боярин як у воду опущений. Цей офорт вважають першим історичним твором в українському живописі.

«Мальовнича Україна» займає важливе місце в художній спадщині Тараса Шевченка. Вона свідчить про те, що вже перші його зрілі твори правдиво показують життя народу і звертають увагу на тогочасні проблеми суспільства. Офорти Шевченка відзначені потужним мистецьким духом, їх не сплутаєш ні з чийми іншими. Вони позначені індивідуальністю, оригінальністю митця. Картини, як і їх персонажі, – дуже глибокі, містичні, загадкові, адже Шевченко володів водночас духовним баченням і художньою технікою, сплавом фізичного боку життя з містичним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Л. М. Творча біографія Тараса Шевченка-художника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlitera.ru/index.php/statti/3656-tvorcha-biografiya-shevchenka>.

2. Живописна Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0.

3. Лопата П. Офорти Тараса Шевченка / Павло Лопата [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.infoukes.com/newpathway/7-2014-Page-11-1.html>.

4. Надточій Л. О. До історії видання та розповсюдження альбому «Живописна Україна» Т. Шевченка / Надточій Л. О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1695>.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Вавринів О. С.

*Науковий керівник – Руденко Л. А., д. пед. н., професор
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Професійна діяльність підрозділів аварійно-рятувальної служби є дуже складною і небезпечною. Значну напругу викликає високий рівень відповідальності за виконану роботу, безпеку колег та потерпілих, напружене виконання завдань в умовах високої температури та задимленості приміщень. Також при виконанні аварійно-рятувальних дій рятувальники зіштовхуються із значним психоемоційним навантаженням та ризиком для життя. Але у багатьох випадках бажання допомогти людям переважає над страхом смерті, що дає можливість успішно виконувати професійне завдання. Такі умови праці вимагають не лише наявності високого рівня професійних знань, вмінь та навичок, а й сформованість певних професійно-особистісних якостей. Під професійно-особистісними якостями рятувальника розуміємо, ті якості особистості, які необхідні для успішної діяльності в екстремальних умовах праці. До таких якостей відносять відповідальність, самоконтроль, професійна самооцінка, які є необхідними майже для всіх видів діяльності та специфічні – це емоційна стійкість, низький рівень тривожності, готовність до ризику, емпатійність, тип темпераменту та ін.

Емоційна стійкість рятувальника дозволяє зберігати необхідну фізичну і психічну працездатність в надзвичайних умовах. Емоційно стійкий рятувальник ефективніше справлятися зі стресом, вміло застосовує засвоєні навички та швидко приймати адекватні рішення в обстановці дефіциту часу [3].

Також важливу роль у професійній діяльності працівника аварійно-рятувальних підрозділів відіграє самооцінка. Неадекватна самооцінка зменшує надійність роботи в екстремальних умовах та часто породжує необґрунтований ризик для життя як самого рятувальника і його колег, так і потерпілого населення [1].

Тривожність рятувальника насамперед пов'язана з підвищеною небезпекою, значними психологічними та фізичними перевантаженнями, з певними фруструючими факторами, високою інтенсивністю професійної діяльності, що несе в собі загрозу для здоров'я та життя. Зрідка звичайно, бувають ситуації, коли підвищений рівень тривожності може справляти позитивний вплив, але за умови, що тривожні люди діють набагато успішніше у спокійній та звичній для них обстановці. Що стосується діяльності рятувальника, то тут підвищений рівень тривожності негативно позначається на професійній діяльності як окремого рятувальника, так і всього підрозділу в цілому.

У дослідженнях, які проводилися серед професійних рятувальників було виявлено, що особистості схильні до ризику досягають в екстремальних умовах більш високих показників ніж рятувальники. Екстремальні умови сприяють підвищення ефективності діяльності рятувальників схильних до ризику, і навпаки знижують ефективність діяльності рятувальників не схильних до ризику. Рятувальники схильні до ризику знаходять додаткові сили в осередку небезпеки, а

екстремальні умови праці доставляють їм задоволення, тоді як рятувальники не схильні до ризику відчують незадоволеність роботою [2].

При порятунку людей рятувальник повинен не просто виконувати свій обов'язок, який прописаний у присязі, а розпочати активну дію. Яка в свою чергу виникає внаслідок проникнення в сутність емпатогенної ситуації, спрямовану на її розв'язання. Відповідно, рятувальник повинен бути наділений емпатією в контексті однієї з форм, а саме співпереживання. Таким чином, емпатійну дію доцільно розглядати як складну функціональну систему, в якій когнітивний та емоційний компоненти складають взаємозумовлену єдність, що опосередковує дію.

Тип темпераменту необхідно розглядати у відповідності до специфіки діяльності рятувальників. Рятувальник із сангвінічним типом темпераменту рухливий, швидко пристосовується до екстремальних умов праці, легко знаходить контакт з колегами, що сприяє довірливій атмосфері в караулі. Рятувальники з флегматичний типом темпераменту ретельно та впевнено виконують будь-яке завдання. Рішення приймають не поспішаючи. Розпорядження віддають чітко та обдумано, при невдачах спокійні. Рятувальники холеричного типу надмірно вимогливі до якості виконання роботи. Під час виконання завдань можуть проявляти нестриманість та грубість по відношенню як до підлеглих, так і до керівництва. Таке ж відношення можуть проявляти до потерпілих. Рятувальники-меланхоліки схильні перебільшувати небезпеку, не впевнені в своїх силах, рішення як правило приймають повільно. Часто допускають помилки в екстремальних умовах роботи.

На основі теоретичного аналізу можна говорити про те, що для представників ризикованих професій, необхідні не лише професійні знання, вміння та навички. Важливою також буде наявність певних особистісних якостей, які сприятимуть успішному професійному становленню та формуванню професійно важливих якостей рятувальника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осипов А. В. Профессионально важные качества сотрудников пожарно-спасательных формирований на разных этапах профессионального становления. Автореферат дисс. на соиск. уч. степени к. психол. наук: спец. 19.00.13 «Психология развития» / А. В. Осипов. – Ростов-на-Дону, – 2009. – 86 с.
2. Самонов А. П. Психология для пожарных. Психологические основы подготовки пожарных к деятельности в экстремальных условиях [текст] / А. П. Самонов. – Пермь. – 286 с.
3. Шленков А. В. Психологическое обеспечение профессиональной подготовки сотрудников Государственной противопожарной службы МЧС России. дисс. на соиск. нченой степени д. псих. наук : 19.00.08 / Шленков А. В. – С-Пб, 2009. – 59 с.

СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ

Верещак А. О.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Один з пріоритетних напрямів у соціологічних дослідженнях – праця. Ця найважливіша сфера діяльності людини дуже багатогранна, має багато аспектів, тому соціологія праці закономірно посідає в соціології значне місце.

Соціологія праці вивчає як взаємодії людей із засобами праці (системи «людина – техніка», «людина – машина»), так і суспільний характер праці та форми його вияву в різних соціально-економічних умовах (системи «людина – людина», «людина – трудовий колектив»).

Соціологія праці досліджує ставлення людини до своєї праці, чинники мотивації, пов'язані з матеріальною зацікавленістю, змістом і характером праці, взаємовідносинами в колективі. Вивчає також соціальну організацію підприємства, колективу, тобто ту систему відносин, які створюють сукупність позицій, ролей, цінностей, зв'язків між працівниками в колективі.

Соціологія праці з'явилась на Заході в 20–30 рр. ХХ ст. Там вона найчастіше має назву «індустріальна соціологія». Впродовж десятиріч вона змінила кілька основних підходів до вивчення і регулювання виробничої поведінки працівників.

Перший з них – науковий менеджмент – ґрунтується на теорії Ф. Тейлора (1856–1915 рр.), яка була розроблена ще на початку століття. Згідно з цією теорією ефективність праці людини може бути максимізована зведенням виробничого процесу до найпростіших трудових операцій, що не потребують складних трудових навичок. Хронометраж трудових операцій з метою економії рухів і спрощення трудових функцій, докладний опис кожної операції, ретельний інструктаж, погодинна платня і система бонусів (премій з прибутку підприємства, що сплачуються 1-2 рази на рік за успіхи в роботі), конвеєрне виробництво – все це з'явилося в ті роки і використовується в промисловості досі.

У межах наукового менеджменту з'явився і фордизм. Саме Г. Форд (1863–1947 рр.) вперше в світі організував масово-поточне виробництво, яке, в свою чергу, засноване на широкій уніфікації та стандартизації деталей. Сутність його полягає в тому, що кожний робітник, який знаходиться на конвеєрі, здійснює одну операцію, для виконання якої не треба практично ніякої кваліфікації. За свідченням самого Форда, для 43 відсотків робітників було достатньо одного дня підготовки, для 36 – від одного дня до тижня, для 6 – 1–2 тижні і тільки для 14 відсотків – від місяця до року.

Усе це призвело до різкого зростання продуктивності праці та зниження собівартості продукції, поклато початок масовому виробництву. Ґрунтувалося воно на вузькій спеціалізації, яка з'явилася ще раніше і значення якої відмітив ще А. Сміт. У більш широкому, філософському плані науковий менеджмент був побудований на основі механічної моделі світу. Припускалося, що можна подати весь трудовий процес як певний механізм, систему, де кожна частина виконує свою наперед задану функцію. При цьому не бралось до уваги те, що тут такими «деталлями», частинами є живі люди. І як би ми не формалізували весь процес, як би раціонально не розписали всі функції, технологію, люди в колективі, в групі взаємодіють не тільки з матеріальними чинниками виробництва, а й між собою, впливають один на одного і, врешті-решт, змінюють саму формальну систему. До того ж треба зауважити, що в більшості випадків неможливо раціонально описати виробничий процес до дрібниць. Його завжди на практиці «коригує» людина. В Японії навіть існував вид страйку – «працювати за правилами». Виявляється, що у разі, якщо організація захоче в роботі повністю керуватися писаними правилами, інструкціями, то вся робота зупиниться.

Отже, зігравши величезну роль в новій організації праці, науковий менеджмент мав і свої межі, недоліки – ігнорування людського чинника, духовної сфери людини.

Ліквідувати цей недолік покликаний був інший підхід. Він дістав назву «доктрина людських відносин». Ця теорія пов'язана з іменем американського вченого Е. Мейо (1880–1949 рр.). Він провів на підприємствах однієї з електротехнічних фірм експеримент з регулювання виробничої поведінки працівників. Сутність його в тому, що коли система жорсткої раціоналізації трудової діяльності Тейлора почала давати збої, Е. Мейо спробував подолати рамки суто економічного стимулювання праці раціональними методами. Він висунув ідею, що більшої ефективності праці можна досягти поліпшенням емоційно-особистих відносин між працівниками, нейтралізацією конфліктів у колективі, тобто загальним поліпшенням «соціальної атмосфери» на підприємстві. Експериментальне це було доведено, коли на основі тестів за ознаками соціально-психологічної сумісності було відібрано групу дівчат-збиральниць реле і переведено їх до окремого приміщення. Через деякий час продуктивність їхньої праці зросла на 40 відсотків. Було зроблено висновок, що головною причиною цього є особливі стосунки, які виникли між робітницями в групі. Вони перетворилися на колектив зі стійкими неформальними зв'язками, де встановилися відносини співпраці, взаємодопомоги. Однак були також приклади, коли робітники, згуртувавшись, зменшували обсяг виробництва продукції. Проте у будь-якому разі працівники орієнтувалися на колектив, своїх колег, керівників, прагнучи заслужити з їх боку схвалення.

У найзагальнішому вигляді відмінність першого і другого підходів можна відобразити так: керівник, який орієнтується на перший підхід, примушує людей працювати під загрозою покарання (передусім економічного). Керівник, що використовує другий підхід, активізує працівників своєю довірою до них, консультаціями з персоналом і залученням виконавців до процесу прийняття рішень.

Ще один підхід до регулювання виробничої поведінки працівників – «ситуативний менеджмент». Він запропонований американським психологом Б. Скіннером. В ньому використовуються і матеріальні, і соціальні спонукальні чинники, тобто поєднуються обидва попередніх підходи.

Як свідчать сучасні дослідження (зокрема, великого фахівця в цій галузі американця Ф. Херцберга), три розглянутих підходи не вичерпують проблеми мотивації трудової діяльності працівників. Будь-яка система стимулювання веде до насичення певним стимулом або до звикання до стимуляції взагалі. Працівники перестають реагувати на ці стимули і втрачають внутрішню мотивацію до інтенсивної та якісної праці. Використовуючи досягнення інших учених, Ф. Херцберг розробив «мотиваційно-гігієнічну теорію». Він виходив з теорії мотивації американського психолога і соціолога А. Маслоу (1908–1970 рр.), яка встановлює ієрархію потреб людини.

Головне тут в тому, що потреби кожного нового рівня стають важливими для індивіда лише тоді, коли задоволені потреби попереднього рівня. Розвиваючи ці ідеї, Ф. Херцберг дійшов висновку, що кожний індивід має не одну систему потреб, а дві якісно різних, що не залежать одна від одної та по-різному впливають на поведінку людей.

Перша група – гігієнічні чинники не належать до змісту праці. Якщо на підприємстві створені сприятливі умови праці (немає шуму, забруднення, вібрації) та побуту (є роздягальні, душові, кімнати відпочинку, їдальня), налагоджена організація праці (вчасно постачаються комплектуючі деталі, інструмент, робітники забезпечені роботою) і режим праці (нормальна тривалість робочого дня, темпу праці тощо), добре організоване забезпечення працівників житлом і різними пільгами, існують нормальні психологічні відносини між працівниками, можна очікувати не високе задоволення

працею, а лише відсутність незадоволення. Отже, хороші «гігієнічні» умови праці закріплюють, стабілізують персонал, але не обов'язково спонукають його підвищувати продуктивність праці.

Друга група чинників – мотиватори – задовольняють «внутрішні» потреби людини і включають визнання і досягнення успіхів у праці, інтерес до її змісту, відповідальність, самостійність тощо. Саме вони визначають задоволення працею і підвищують на цій основі трудову активність. Тому, з точки зору Ф. Херцберга, задоволення – це функція змісту праці, а незадоволення – функція умов праці. Він емпірично довів, що матеріальну винагороду, зарплату, премії не можна розглядати як чинник, що діє постійно. Люди працюють за гроші до певної межі, а далі цей стимул перестає працювати, потрібні інші. Цю теорію в різних варіантах дуже широко використовували фірми в США, Західній Європі та Японії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв Ю. П. Управление развитием производства. Опыт США. / Ю. П. Васильев. – М., 1989.
2. Власов А. Г. Активизация человеческого фактора на японских предприятиях. / А. Г. Власов. – М., 1989.
3. Дикарева А. А., Мирская М. И. Социология труда. / А. А. Дикарева, М. И. Мирская. – М., 1989.
4. Лукашевич Н. П. Основы социологии труда. / Н. П. Лукашевич. – К., 1994.
5. Полторак В. А. Социология. Основы социологии труда и управления. / В. А. Полторак. – К., 1992. – С. 90–102.
6. Сероштан Н. А., Алдохин И. П., Кулиш С. А. и др. Социология труда. / Н. А. Сероштан, И. П. Алдохин, С. А. Кулиш и др. – Харьков, 1990.
7. Тарасов В. К. Персонал-технология. Отбор менеджеров. / В. К. Тарасов. – Л., 1989.
8. Горлач Н. И., Дворецкая Г. В., Махнорылов В. П. Социология труда. / Н. И. Горлач, Г. В. Дворецкая, В. П. Махнорылов. – К., 1990.
9. Патрушев В. И. Социальные резервы трудового коллектива: пути реализации (социологический анализ) / В. И. Патрушев. – К., 1990.

ДОСВІД КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Верещак В. О.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Згідно з законодавством Королівства Іспанія кризовими та НС визначено збройні конфлікти, облогове положення, тривожний і надзвичайний стан. Національна система управління кризовими ситуаціями країни складається з наступних органів: Уповноважена комісія Уряду Іспанії для кризових ситуацій; Комісія з підтримки; Національний комітет з планування у випадку НС цивільного характеру; Департамент з питань інфраструктури та моніторингу кризових ситуацій.

Уповноважена комісія Уряду для кризових ситуацій (далі – УКУКС) є найвищим органом у національній системі управління кризовими ситуаціями. До її складу входять: Глава Уряду (голова), заступники глави уряду, міністри закордонних справ, оборони і внутрішніх справ, Державний секретар з питань безпеки, Державний секретар – директор Національного центру розвідки, директор Кабінету Глави Уряду (виконує функції секретаря УКУКС). До функцій Уповноваженої комісії Уряду належать:

схвалення нормативних актів, необхідних для запровадження системи управління кризовими чи НС національного і міжнародного рівнів, що можуть становити загрозу для життя, безпеки та добробуту громадян Іспанії;

схвалення планів та програм, необхідних для гарантування діяльності уряду і нормального функціонування повсякденного життя у вище визначених ситуаціях;

керівництво і координація дій, спрямованих на попередження, контроль та управління кризовими ситуаціями.

Комісію з підтримки (далі – КП) очолює директор Кабінету Глави Уряду (секретар УКУКС), а до складу входять керівники високого рівня з Секретаріату Уряду, МЗС, Міноборони, МВС, Національного центру розвідки. КП є дорадчим органом УКУКС з питань планування, дослідження і координації роботи та виконує такі функції: підготовка засідань УКУКС; підготовка пропозицій безпосередньо Главі Уряду і розповсюдження його рішень; інші завдання, які можуть бути на неї покладені тимчасово.

Національний комітет з планування у випадку надзвичайних ситуацій цивільного характеру (далі – НКПНСЦХ) є міжміністерським органом зі сприяння УКУКС в сфері використання ресурсів при

вирішенні кризових чи НС. До складу Комітету, який очолює секретар УКУКС (є одночасно національним координатором планів у випадку НС), входять також генеральний директор з оборонної політики Міністерства оборони (заступник голови Комітету, який курує участь Міноборони в заходах цивільної оборони), генеральний директор із питань захисту населення МВС (заступник голови, який координує використання ресурсів під час НС), директор Департаменту з питань інфраструктури та моніторингу кризових ситуацій, директор Департаменту з міжнародних питань та безпеки Секретаріату Глави Уряду, керівники секторальних робочих комітетів, Постійний представник Іспанії у Головному Комітеті НАТО з планування на випадок НС цивільного характеру, заступник генерального директора з цивільної оборони Міноборони (секретар Національного комітету). Йому підпорядковані секторальні робочі комітети. Функції НКПНСЦХ:

- видання директив планування з метою розробки планів реагування на НС цивільного характеру, які визначають завдання, альтернативні заходи і часові параметри для реагування на гіпотетичні кризові ситуації, які сформулює УКУКС;

- координація планів щодо виділення ресурсів, які розроблені секторальними робочими комітетами, та передача їх до УКУКС для схвалення;

- періодичне інформування УКУКС про стан підготовки до протистояння можливим кризовим чи НС;

- підготовка на розгляд УКУКС пропозицій щодо внесення змін чи розробки законодавчих норм у сфері реагування на кризові чи НС;

- участь в роботі усіх органів Головного комітету НАТО з планування на випадок НС цивільного характеру;

- підтримка зв'язків з відповідними структурами інших країн в координації з МЗС Іспанії;

- виконання інших функцій за дорученнями УКУКС.

Департамент з питань інфраструктури та моніторингу кризових ситуацій (далі – ДІМКС) входить до складу Генерального секретаріату Уряду, але функціонально підпорядкований директору Кабінету Глави Уряду.

До складу ДІМКС входять підрозділ з питань попередження і моніторингу, підрозділ з питань управління кризами і підрозділ з питань інфраструктури. Він сприяє органам національної системи управління кризовими ситуаціями і відповідає за:

- підтримку і забезпечення функціонування Національного центру з управління кризовими ситуаціями та спеціального зв'язку Секретаріату Глави Уряду, а також захист свого обладнання і документації;

- проведення моніторингу кризових чи НС національного і міжнародного характеру в координації з компетентними органами та владами, підтримка діяльності Секретаріату Глави Уряду або УКУКС;

- проведення досліджень і внесення пропозицій до нормативних актів, необхідних для функціонування національної системи управління кризовими ситуаціями, а також програмування і координація навчань з управління кризами.

У Іспанії питання розробки та реалізації політики уряду у сфері безпеки населення та цивільного захисту покладено на МВС, у складі якого діє департамент з цивільного захисту і НС. Основними завданнями цього департаменту є:

- підготовка планів та державних програм у сфері цивільного захисту;

- підготовка та проведення навчань та маневрів у межах вищезазначених програм;

- організація та забезпечення діяльності Центру оперативної координації, мережі попередження щодо радіоактивності, служб інформування про НС, а також інших установ, діяльність яких спрямовано на полегшення оперативного управління у випадку НС;

- аналіз ризиків та розроблення превентивних заходів запобігання НС та катастрофам;

- підготовка та попередження організацій цивільного захисту та населення;

- підготовка звернень про допомогу та субсидування для забезпечення потреб у випадку катастроф та НС для полегшення реалізації планів цивільного захисту на державному рівні та забезпечення діяльності у цій сфері, підготовка нормативних актів з цих питань;

- організація та підтримка спеціального фонду документації для максимального поширення інформації;

- підготовка програм інформування населення, сприяння самозахисту громадян та підприємств, розробка навчальних програм попередження у школах;

- дослідження соціологічних, юридичних та економічних аспектів діяльності у сфері цивільного захисту та НС;

- координація співробітництва з підрозділами цивільного захисту представництв уряду на місцях і компетентними органами автономій та муніципалітетів, а також організація та забезпечення діяльності секретаріату Національної комісії з питань цивільного захисту, її постійної комісії та всіх технічних комісій;

- підтримання відносин з аналогічними відомствами інших країн, участь у засіданнях

міжнародних організацій у сфері цивільного захисту та НС, а також у роботі груп та комісій у межах ЄС;

- залучення військового підрозділу з НС відповідно до протоколу про взаємодію з Міноборони.

Департамент з цивільного захисту і НС складається з управління планування, операцій та НС та управління з питань ресурсів та субсидій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко Н. Г. Зарубіжний досвід функціонування систем державного управління в умовах надзвичайних ситуацій та основні тенденції їх подальшого розвитку/ Н. Г. Клименко // Зб. наук. пр. НАДУ / За заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – Вип. 1. – С. 26–40.

2. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн – членів Європейського Союзу Південної Європи / О. О. Труш // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – Вип. 1. – С. 407–417.

ПОЛІТИЧНІ МЕТАФОРИ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ЗМІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Віровець О. В.

Науковий керівник – Пальчевська О. С., к. філол. н., доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Сьогоднішнє насичене життя важко уявити без засобів масової інформації. В більшості таких текстах автори завжди намагаються оминати гострі кути за допомогою певних мовних засобів. Одним з популярних мовних засобів є метафора. Існує велика кількість класифікацій. Та перш за все потрібно з'ясувати що таке метафора.

Метафора – це найпоширеніший і найпродуктивніший у риторичі троп, а тому найвідоміший мовцям і найбільше досліджений мовознавцями.

Намагаючись дістатися до суті метафори, дослідити її природу і механізм такого продуктивного процесу, як метафоризація, вчені висловлюють різні думки стосовно того, чим є метафора, що лежить в її основі – порівняння, аналогія, тотожність чи подібність [1].

Концептуальні метафори несуть у собі певний концепт тобто значення. Ці метафори приховують певні значення у собі. Таким чином автор підкреслює власну ідею. Кожна така метафора несе певний концепт який можна виокремити. Такі тропи можуть по різному виражатися у двох мовах. Це залежить від культури та певних уявлень нації. Політичні метафори цікаві тим що гра зі словами може бути настільки різноманітною та багатою на уяву. Політику можна порівняти з грою яка не має певних обмежень та може тривати постійно так як гравці не змінюються а лише міняють правила.

Europe Turkey's war of words with the Netherlands has worsened [BBC, 15.03.2017]. В українській мові *Дипломатична криза між Нідерландами і Туреччиною знову загострилася* [15.03.2017]. Можна прослідкувати тонку політичну гру тобто ПОЛІТИКА ЯК ГРА.

Turkey accused the Dutch of «Nazi» tactics, barred the Dutch ambassador from returning to Ankara, and suspended high-level relations with the Hague in a raft of diplomatic sanctions [BBC, 15.03.2017]. Наш варіант *«Я говорив, що з нацизмом покінчено, але я помилявся, нацизм живий на Заході»* [BBC, 15.03.2017]. Тут можна простежити серйозні звинувачення та назрівання конфлікту.

President Trump tweeted earlier: «Iran is playing with fire – they don't appreciate how 'kind' President Obama was to them. Not me!» [BBC, 10.03.2017] а переклад *Сам президент Трамп написав у Twitter: «Іран грається з вогнем – вони не цінують, яким добрим був до них президент Обама. Не я!»* [BBC, 11.03.2017]. У даному реченні показано відносини різних країн. Можна виокремити концепт КРАЇНА ЯК ЛЮДИНА.

US sanctions Iran after missile test [BBC, 1.02.2017] на сайті BBC *Україна США вводять нові санкції проти Ірану після запуску ракети* [BBC, 3.02.2017]. Схожий приклад до попереднього. Порівняння КРАЇНИ ЯК ЛЮДИНИ. Такі приклади є досить популярними.

Наступні приклади можна віднести до такого самого концепту як і попередні. *Turks 'detached from reality' – EU's Donald Tusk* [BBC, 15.03.2017]. *Туск назвав Туреччину «відірваною від реальності»* [BBC, 15.03.2017].

Turkish President Recep Tayyip Erdogan has accused the Dutch government of being «Nazi remnants». What's Erdogan's game? [BBC, 15.03.2017]. *Президент Реджеп Тайп Ердоган назвав голландців «пережитками нацизму і фашизму»* [BBC, 15.03.2017].

US raises benchmark interest rate by 0.25%. [BBC, 1.02.2017] А це відповідний переклад. *США підвищили базову процентну ставку* [BBC, 1.02.2017].

Також можна помітити, що не всі метафори однаково позначаються у двох мовах.

Всі ці приклади є так званою дипломатичною грою, коли політики ділять сфери впливу або звинувачують один одного. Та оскільки політика це теж мистецтво, варто підбирати слова, щоб не спровокувати конфлікту.

Отже, концептуальні метафори посідають не останню роль у суспільно-політичному житті. Вони наповнюють тексти новим змістом. Також вони мають певні особливості. Бо у кожній нації свої уявлення про світ та культура. Тому, якщо досліджувати різні мови, можна простежити особливості кожної з них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Метафора [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/15410104/ritorika/tropi>.

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ

Власенко А. Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Політкоректність як ідейна течія виникла в 1970-х рр. минулого століття на Заході й найяскравіше виявила себе в США, ставши своєрідною відповіддю на расові, гендерні, соціальні, екологічні та інші проблеми, що хвилюють сучасне людство. Політкоректність є специфічною для культури й мовної практики США, проте справляє вплив і на інші мови. Можливості адекватного перекладу політично коректної лексики англійської мови засобами української мови майже не є дослідженими.

Термін «політична коректність» (political correctness) вперше був запропонований Карен де Кроу (Karen de Crow), президентом Американської національної організації захисту прав жінок (National Organization for Women).

Авторитетний американський словник Merriam Webster Dictionary відносить виникнення терміну до 1936 р. [1]. З того часу цей термін, під яким мали на увазі особливу манеру поведінки, спілкування, систему оцінок, отримав широке розповсюдження спочатку в американських студентських містах-кампусах, а потім став активно розповсюджуватися і у всіх інших сферах. Сьогодні політична коректність – обов'язкова частина мовної практики західного, в першу чергу, американського суспільства [2].

Варто відмітити, що явище політичної коректності трактується багатьма дослідниками по-різному. Однак загальними моментами у всіх трактовках є те, що політична коректність відображує намагання носіїв мови подолати існуючу у суспільстві дискримінацію по відношенню до різних членів цього суспільства [3] і проявляється у намаганні знайти нові способи мовної передачі замість тих, які ображають почуття та гідність індивідуума [4].

Так, наприклад, М. Комлев вважає, що «політична коректність, політкоректність (англ. political correctness, скор. РС.) – це затверджене в США поняття-лозунг, що демонструє ліберальну направленість американської політики» [5].

У лінгвокраєзнавчому словнику «Американа» термін «politically correct» інтерпретується як «припустимий в суспільстві», тобто такий, що «відноситься до формулювань, відібраних з метою не образити і не зачепити представників якої-небудь етнічної, соціальної тощо групи» [6].

В іншому лінгвокраєзнавчому словнику Г. Томахін наводить найкоротше визначення терміну «політкоректність»: «Politically Correct (PC) – прийнятний у суспільстві (про термін, передачу або формулювання)» [7].

У «Великому ілюстрованому словнику іншомовних слів» дається наступне визначення прикметнику «політкоректний»: «Політкоректний – той, що відповідає основним етичним нормам суспільства; той, що проводиться в інтересах суспільних меншин – національних, сексуальних тощо» [8].

Таким чином, в результаті аналізу дефініцій терміну «політична коректність» ми виявили акцентування уваги у таких визначеннях пріоритету ліберальних цінностей у суспільстві, яким необхідно підкорятися. Раніше цей термін носив негативне значення, на що вказує той факт, що до початку 1990-х рр. термін «політична коректність» став пейоративним, у той час як «політична коректність» і «політична некоректність» стали вважатися позитивним явищем. Ми також відмічаємо прогресивність політкоректності, з одного боку, і вплив та важливість суспільної думки, з іншого. Варто відмітити, що основними темами політкоректності є расизм та сексизм.

Лінгвісти й соціологи неодноразово підкреслювали умовність поняття «політично коректний», адже політично коректна лексика не завжди виникає з політичних причин і дані лексичні одиниці часто не є коректними з точки зору того, що вони бувають свідомо провокативними, порушують принцип ввічливості й толерантності, а, отже, можуть досліджуватись у межах конфліктного дискурсу. Політкоректні лексичні одиниці виникли як ввічливі евфемізми, що дозволяють уникати вживання слів на позначення фізичних чи психічних недоліків людини, дискримінації людини в суспільстві. Проте політкоректні лексичні одиниці еволюціонували. Деякі з них по-новому називають звичні явища й поняття, ставлять під сумнів традиційні явлення про людину, суспільство й місце людини в природі. Із цієї точки зору політкоректна лексика іноді наближається до дисфемізмів, хоча, на відміну від дисфемізмів, політкоректні лексичні одиниці рідко є грубими чи непристойними. Еволюція політкоректної лексики в напрямку від евфемізмів до провокативних лексичних одиниць є перспективним напрямком подальшого дослідження, адже вони відображають специфічну картину світу, властиву окремим представниками сучасного постмодернового суспільства, і ця картина світу істотно відрізняється від традиційної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Merriam Webster Collegiate Dictionary, Electronic Edition, 1994–1995, Merriam Webster Incorporated.
2. Иванова О. Политкорректность в России / О. Иванова. – «Вестник Евразии». – 1995.
3. Цурикова Л. В. Политическая корректность как социокультурный и прагмалингвистический феномен / Л. В. Цурикова // Эссе о социальной власти языка. – Воронеж : ВГПУ, 2001. – С. 94–102.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : (Учеб. пособие) / С. Г. Тер-Минасова. – М., 2000.
5. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев. – М. : Эксмо-пресс, 1999.
6. Чернов Г. В. Англо-русский лингвострановедческий словарь «Американа» / Г. В. Чернов. – Смоленск : Изд-во Полиграмма, 1996.
7. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь / Г. Д. Томахин. – М. : Русский язык, 1999.
8. Большой иллюстрированный словарь иностранных слов. – М., 2003.

АНГЛІЙСЬКА ЕТИМОЛОГІЯ: СТАРОДАВНІ ЧАСИ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

*Володіна В. В.
Науковий керівник – Єремєєва Н. Ф., к. філол. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Термін «етимологія» виник в Стародавній Греції і був запроваджений грецьким філософом-стоїком Хрисипом. Буквальне значення цього терміну – істинне значення слова. В історії науки цей термін може мати найрізноманітніші значення. Етимологію розглядали як мистецтво тлумачення (екзегез) текстів різного змісту, що складало основний предмет такої дисципліни як герменевтика. В цьому сенсі можна порівняти помилкове зближення в стародавні часи латинського слова «malum», яке означало «зло» і «malum» – «яблуко», у зв'язку з чим були зроблені далекосяжні висновки про те, що в мові підтверджується правильність відомої біблійської легенди про найперший людський гріх. Пізніше це твердження було спростоване багатьма лінгвістами, які займалися питаннями етимології. Стоїки зверталися до етимології з метою обґрунтування своїх поглядів у фізиці та космології, етиці, теології та юриспруденції. З іншого боку, етимологія ототожнювалася з риторикою, зокрема, з відбором і поєднанням слів і побудовою стилістичних (риторичних) фігур.

Майже до кінця XIX століття етимологією, на противагу синтаксису, також називали розділ граматики, присвячений вивченню основних фонетичних правил, морфології (флексії відміни та відмінювання) та словотворення [4, 84].

У Стародавній Греції та Римі, в тих випадках, коли семасіологія входила до складу філософської схоластики, слово та його значення вважалися сутністю, невід'ємною частиною предмета, яке ним називалося, подібно до його форми, кольору, фізичним та хімічним властивостям, а також складу. У Стародавній Греції ця точка зору найбільш наочно була представлена у відомому діалозі Платона «Кратил», у творах стоїків та Геракліта, в Стародавньому Римі – в трактаті Марка Теренція Варрона «Про латинську мову». У всіх цих творах дуже чітко можна прослідкувати захоплення звуковою імітацією (ономатопеєю) та звуковим символізмом при тлумаченні слів [4,84]. Оскільки імена складені з букв алфавіта, вважалося, що саме вони в першу чергу і повинні відображати властивості відповідного предмета. Так, стверджувалося, що грецька буква «ро» схожа

на вираження руху, жорсткості, а буква «лямбда» – це щось гладке та м'яке. Теорія про звукову імітацію глибоко вкоренилася і дожила до сьогодення. У зв'язку з цим одним із найважливіших дослідницьких прийомів, який часто призводив до фантастичних результатів, стає розчленування слів на частини, кожна з яких мала власне значення. Так, латинське слово «*lapis*», що означало «камінь», тлумачилось «як той, що травмує ноги»; латинське слово «*fenestra*», що означало «вікно», тлумачилось «як щось, що виносить нас назовні». Стоїки стверджували, що тлумачення того чи іншого слова слід продовжувати до того часу, поки не буде вилучена аномалія, якій піддалися слова після їх виникнення і доки ми не знайдемо співвідношення «між звучанням слова та річчю» [1, 13], до певної схожості між ними. На думку прихильників цієї концепції, здійснюючи певні дії над іменем, ми впливаємо і на відповідний предмет, підпорядковуючи його своїй волі [3, 221]. У зв'язку з цим стає зрозумілим смисл буквеної та словесної магії [1, 13], намагання засекретити назви тих предметів, які потрібно убезпечити від ворожого впливу (табу). Звідси також йдуть спроби шукати «первинні», «істинні» імена або назви, значення і форми слів з метою покращення розуміння сутності самих цих речей та явищ і можливості впливати на них, що значною мірою і визначило предмет як такий і методи етимологізації періоду античності та середньовіччя. Вказана концепція може бути протиставлена думці про те, що всі слова людської мови виникли згідно «з домовленістю», з певним договором [3, 222]. Цієї точки зору дотримувалися Демокріт та Аристотель, виокремлюючи так звані «гарно призначені та погано призначені імена» [1, 13].

Етимологія античності та середньовіччя в цілому характеризувалася спробами пояснити значення слів шляхом гадання. З точки зору форми слів вона базувалася на можливості вільного додавання, вилучення, переміщення (інверсії) і заміни букв у слові (*additio, demptio, traiectio et commutation litterarum*) [3, 223]. З токи зору значення враховувалися риторичні фігури схожості (*similitudo*), близькості та суміжності (*vicinitas*), тобто відносин між причиною та наслідком, між тим, що містить і тим, що міститься, між частиною і цілим, а також катахреси (вживання слова в неточному або в неправильному сенсі) і контрастності, протилежності по смислу. Крім того середньовічна етимологія оперувала наївними зближеннями співзвучних слів, а також звуковою та релігійною символікою. Мнемонічні тлумачення, які базуються на зближенні зовнішньо співзвучних слів (особливо слів, близьких за своїм звучанням до рідної мови дослідника), характерні для багатьох вчених стародавнього Сходу, зокрема стародавньої Індії, а також для етимологів Європи, особливо Ісідора Севільського (близько 560–636) в його «*Originum seu etymologiarum libri*», і аж до початку XIX століття. Досить назвати відомий словник Ж. Менажа «*Origines de la langue francaise*», Paris, 1650, який був виданий у Франції, словник Восса «*Etymologicum linguae Latinae*», виданий у 1662 році, а також словник П. С. Палласа, виданий у Росії і складений за дорученням Катерини II. Недарма Вольтер, говорячи із сарказмом про етимологію свого часу, вказував, що це наука, для якої голосні не мають значення, а приголосні значать дуже мало [1, 14]. Особливою фантастичністю відрізнялися «етимології» англійця Дж. Х. Тука, який в своїй книзі намагався зв'язати свої псевдо тлумачення з певними філософськими поняттями і пояснити їх на основі своїх «етимологій».

ЛІТЕРАТУРА

1. Маковский М. М. Английская этимология: Учеб. Пособие для ин-тов и фак. ин. яз. – М.: Высш.шк., 1986. – 151 с.
2. Макаев Э. А. Структура слова в индоевропейских и германских языках. М., 1970. – С. 34–36.
3. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. – М., 1976. – С. 221–223.
4. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1990. – С. 84.

ДИНАМІКА РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Вуяхевич Д. С.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Проблема рівня життя постала в середині ХХ ст. предметом дослідницького інтересу багатьох вчених, які намагаються узагальнити результати ефективних трансформаційних процесів, що вплинули на умови та рівень життя різних соціальних груп. Необхідність наукового аналізу проблем рівня життя диктується тими обставинами, що динамічний розвиток суспільства в значній мірі залежить від системи цінностей, які лежать в основі не тільки держави, господарюючих суб'єктів і громадських організацій, а перш за все в основі повсякденного життя кожної людини.

Рівень життя представляє собою складну структуру взаємозв'язків її складових: географічних, соціально-економічних, регіональних, національних, історичних, духовних та інших, що характеризують умови життєдіяльності окремої людини, домогосподарств, різних прошарків населення як країни в цілому, так і окремих регіонів. Втім головну роль відіграють соціально-

економічні фактори. До них відноситься структура економіки, обсяг і структура фонду споживання, доходи населення, зайнятість і умови праці, житлово-побутові умови, умови відпочинку і використання вільного часу тощо. За своєю суттю якість життя – це об'єктивно-суб'єктивна характеристика умов існування людини, її розвитку, а також суб'єктивних уявлень і оцінок задоволення своїм життям [1].

Таким чином, актуальність теми дослідження і її практична значущість обумовлена необхідністю: по-перше, теоретичного осмислення категорії «якість життя»; по-друге, виявлення реального стану рівня життя населення України.

Сучасне вивчення проблеми рівня життя спирається на фундаментальну наукову базу вітчизняної і зарубіжної науки. Теоретико-методологічні передумови вивчення категорії «рівня життя» були створені класиками соціології: М. Вебером, Е. Дюркгеймом, Г. Спенсером та П. Сорокіним, які запропонували основні напрямки переорієнтації в структурній і організаційній політиці держави та управління, що згодом послугувало основою для поліпшення якості соціальних послуг населенню.

Останнім часом в Україні спостерігається значне зниження рівня життя населення. Зменшення заможності населення призводить до зростання соціальної напруженості в суспільстві та ставить під загрозу існування вивіреного та незагрозливого життєвого простору. Через те сьогодні коло проблем, пов'язаних з рівнем життя, складає визначальну основу усіх інших відносин суспільства.

Актуальність теми зумовлюють результати громіздких соціологічних досліджень, проведених в останні роки. Більшість населення України вважає проблеми, що виникли безпосередньо внаслідок падіння рівня життя, найгострішими серед усієї сукупності проблем, запропонованих для ранжування.

Нами був проведений аналіз зміни прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати та середньомісячної заробітної плати в Україні з 2000 по 2017 роки.

На рис. 1 представлена динаміка зміни прожиткового мінімуму (ПМ) у національній валюті та в доларах США у відповідний момент часу. Аналізуючи даний рисунок можна говорити про те, що розмір прожиткового мінімуму у національній валюті з року в рік збільшується, чого не можна сказати про величину ПМ розрахованого у доларах США. На початку досліджуваного періоду, тобто у 2000 році, ПМ становив 270 грн. або 49,7 доларів США, а максимальне його значення, якщо брати в доларах США, було в 2013 році і становило 147,2 доларів. Сьогодні ж величина прожиткового мінімуму становить 1 544 грн. (\$56,7), а до кінця року планується збільшення до 1 700 грн. (\$62,4).

Рис. 1. Динаміка зміни прожиткового мінімуму в Україні з 2000 по 2016 роки

Наступний показник рівня життя, який був нами досліджений, це розмір мінімальної заробітної плати (МЗП). Проаналізувавши зміну МЗП з 2000 по 2017 роки видно, що до 2008 року вона постійно збільшувалася як в грн. так і в доларах США, але в кінці 2008 року спостерігається інша ситуація МЗП в грн. збільшилася, а в доларах зменшилась, що пояснюється світовою фінансовою кризою 2008 року. Дана тенденція продовжилася до 2010 року, саме з якого й почалося збільшення даного показника, як в грн. так і в доларах. Але ця тенденція зберігалася не довго і вже в 2014 році МЗП зменшилася до 94 доларів США з 152 доларів порівняно з 2013 роком. Сьогодні МЗП становить 3200 грн. або ж 117 доларів, тобто така ж як була протягом 2010 року.

Традиційно в українській науковій практиці в якості репрезентативного показника для вивчення динаміки рівня життя використовують показник середньої заробітної плати. Динаміка даного показника представлена на рис. 2.

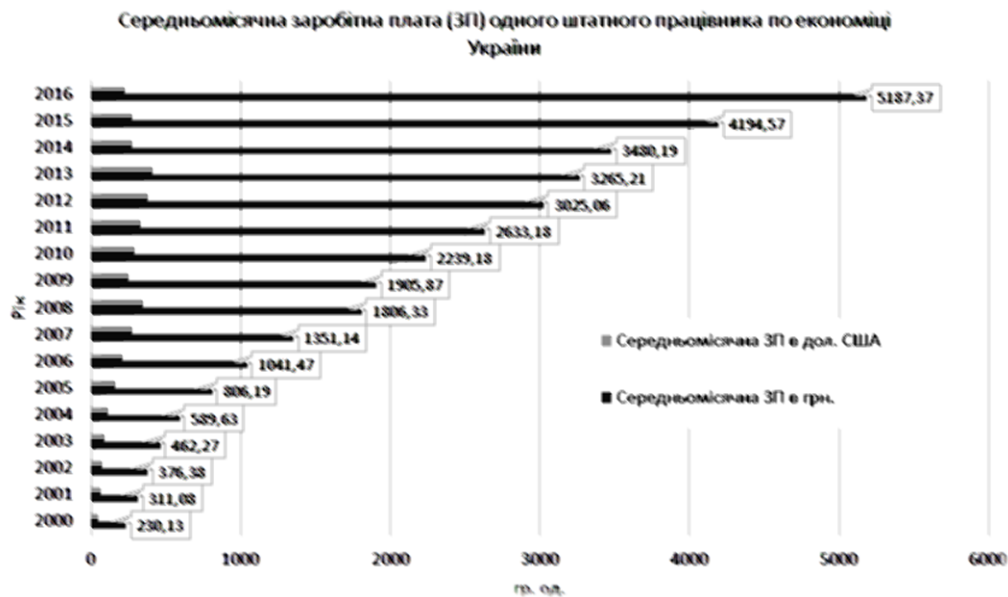

Рис. 2. Динаміка зміни середньомісячної заробітної плати в Україні з 2000 по 2016 роки

Вивчаючи зміни середньомісячної заробітної плати, можна говорити про те, що в цілому ситуація позитивна, оскільки її розмір збільшився з 230,13 грн. (\$42,38) у 2000 році до 5 187,37 грн. (\$218,14) в 2016 році. Сьогодні середньомісячна ЗП виражена у доларах знаходить на рівні 2006 року.

Підсумовуючи, слід відмітити, що рівень життя є не відокремленою категорією від інших соціально-економічних категорій, а й об'єднує багато з них. Підвищення рівня життя відбувається при взаємодії двох факторів – формування особистості та суспільства, а також перетворення зовнішнього середовища їх життєдіяльності. На різних етапах розвитку особистості, соціальних груп і суспільства в цілому є різні пріоритети підвищення рівня життя: або перетворення в суспільстві, або в середовищі його існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Толстих Н. В. Про підходи до оцінки рівня життя населення України //Соціальні виміри суспільства : Збірка наукових робіт молодих науковців. Вип. 2. – К. : Інститут соціології НАН України, 1998. – С. 58–65.

ДЕФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ У РЯТУВАЛЬНИКІВ

Гаврилян А. С.

Науковий керівник – Драгола Л. В., к. психол. н.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Обґрунтуванням актуальності розгляду даної теми є те, що протягом останніх десятиліть життя нашого суспільства супроводжуються зростаючою кількістю екстремальних ситуацій різного масштабу і характеру. При цьому стрімко розширюється коло учасників цих подій. Під екстремальністю мається на увазі вплив на людину таких умов, при яких його психіка діє на межі можливого, після яких виникають зміни його індивідуально-психологічних рис.

У всіх надзвичайних ситуаціях вирішальну роль відіграє моральна складова і психічний стан людини, вони визначають готовність до усвідомлених, впевнених і послідовних дій в будь-які критичні моменти.

Різноманітні надзвичайні ситуації вже сьогодні стають для нас все більш звичайними подіями в сучасному житті. Якщо порівняти сьгоднішні реакції суспільства на якесь стихійне лихо, масову загибель людей, або терористичний акт з реакціями людей п'ять або десять років тому на подібну подію, то результати явно стануть шокуючими. Якщо ще 10 років тому масова загибель людей в результаті того ж терористичного акту викликала у більшості населення жах, занепокоєння, загальну психологічну пригніченість, то сьогодні така подія в кращому випадку викликає агресивні ноти у настрою мас. Сталість у виникненні різноманітних надзвичайних ситуацій змушує особистість ставати грубіше, не беручи «близько до серця» горе інших людей. Така тенденція проглядається не тільки в суспільстві, а й у представників деяких професій [2].

При веденні рятувальних операцій навіть у добре підготовлених, досвідчених рятувальників, особливо в початковий період, можуть виникати короточасні реакції, пов'язані зі сприйняттям катастрофи: загальмованість або, навпаки, збудження, сльози, слабкість, нудота, серцебиття та інші.

Їх не слід сприймати як зриви. Ці явища досить добре можна коригувати заходами психологічної підтримки та допомоги, а при необхідності – фармакологічними препаратами. Як правило, такі явища швидко проходять і не критично впливають на діяльність рятувальників, не стають підставою для відсторонення їх від участі в аварійно-рятувальних роботах [1].

Незалежно від характеру професійної діяльності зміни психічного здоров'я виникають в середньому у 30% фахівців [2]. Досвід психіатрії катастроф свідчить про те, що у виникненні психічних порушень провідна роль належить не стільки самій НС, скільки тому, як особистість сприймає, переживає і інтерпретує цю подію. Будь-яка ситуація як багатофакторне явище може стати в психолого-психіатричному плані надзвичайною, якщо вона сприймається як особистісно значуща, а її переживання може перевищити індивідуальні компенсаторні ресурси даної особистості.

Так, у рятувальників після тривалої роботи в аварійно-рятувальних підрозділах спостерігаються зміни в структурі особистості, в першу чергу з яких страждає такий елемент, як психологічний захист. Саме йому доводиться працювати тривалий час і на повну потужність: в період проведення рятувальних робіт, після їх завершення і ще певний час для відновлення емоційного фону рятувальника.

Психологічний захист, як елемент особистості, також складається з ряду компонентів, які забезпечують повноцінність її функціонування. Одним з основних і провідним елементом психологічного захисту є механізм психологічного захисту особистості. Безпосередньо цей компонент системи захисту запускає її в дію і визначає характер її подальшої роботи [4].

Оскільки основною функцією роботи психологічного захисту є зниження почуття тривоги, негативних емоційних станів особистості, то і його дія в психіці затримується на тривалий час. Довга та часта робота механізмів психологічного захисту особистості призводить до їх деформації.

При вивченні механізмів психологічного захисту рятувальників було виявлено, що вся система їх функціонування змінюється, щодо тих людей, які не пов'язані з роботою, що загрожує життю. Факт «кращої» роботи механізмів захисту рятувальників проглядається і при суб'єктивній оцінці свого стану: показники загального стану в умовах проведення рятувальних робіт практично не змінилися, в порівнянні з тими, що були в умовах повсякденного несення служби [3].

У рятувальників найбільш діючими є такі механізми як: ізоляція, заперечення, проекція. Саме вони і складають основу для формування захисної моделі поведінки особистості рятувальника. У той час як у звичайної людини захист включає роботу всіх механізмів психологічного захисту, що забезпечує більшу успішність в адаптації до нових умов ситуації. Система захисту пересічної особи є більш лабільною і динамічною, що дозволяє їй успішно вирішувати побутові проблеми, але в умовах надзвичайної ситуації вона не показує своєї повноцінної ефективності. Тим часом, як рятувальники практично без зайвих травм працюють в умовах підвищеної насиченості стрес-факторів надзвичайної ситуації.

У захисних процесах зазвичай бере участь не один, а відразу кілька захисних механізмів. Проте їх спільна участь зумовлює цілісну реакцію на ситуацію з метою ефективнішої психологічної адаптації. У той же час кожен з механізмів вносить свій особливий внесок в організацію захисного процесу.

Заперечення оберігає від перезбудження з боку зовнішнього світу. Придушення лежить в основі забування змісту травмивної інформації, яка вже пережита. До витіснення вдаються у тих випадках, якщо щось не можна ігнорувати або забути повністю. Використання проекції як механізму заперечення власних бажань та покладання відповідальності за них на іншу зовнішню силу. Ідентифікація – це механізм піднесення себе до іншого шляхом розширення кордонів власного «Я». Дозволяє подолати почуття неповноцінності, тривоги, змінити «Я» таким чином, щоб воно було краще пристосоване до соціального оточення. Раціоналізація забезпечує реалізацію потреби в системі розумної орієнтації. Її можна розглядати як спробу постфактум створити гармонію між бажаним і реальним і тим самим запобігти втраті самоповаги. Форми заміщення різноманітні. Це перенесення дії з недоступного об'єкта на доступний, заміна слів дією, а дії – словом. Ще один захисний механізм, сублімація, дозволяє після знайомства з нормами і вимогами суспільства знайти прийнятні виходи для своїх сексуальних і агресивних інстинктів [4].

Отже, можна сказати, що з часом вся система захисних механізмів рятувальника без вчасної психологічної допомоги зводиться до використання тільки одних і тих самих механізмів: ізоляція, заперечення, проекція. Зазнаючи такої деформації, нервова система рятувальників стає більш придатною для професійної діяльності, проте заважає успішній соціалізації індивіда та його природним реакціям на побутові речі. І як результат потребує психологічної корекції у подальшому. Саме на етапі декількох днів після закінчення аварійно-рятувальних робіт психологічна допомога рятувальникам найбільш необхідна, і, при її наявності, найбільш ефективна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бассін Ф. В. Проблеми несвідомого / Ф. В. Бассін. – М, 1968.
2. Василюк Ф. Е. Психологія переживання. Аналіз подолання критичних ситуацій / Ф. Е. Василюк. – М, 1984.
3. Грановська Р. М. Захист особистості: психологічні механізми / Р. М. Грановська, І. М. Микільська. – СПб: Знання, 1998.
4. Киршбаум Е. Психологічний захист / Е. Киршбаум, А. Єремеєва. – М: Сенс, 2000.

СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКИ ТА ЇЇ РЕГУЛЯЦІЯ

Гавриш А. В.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальна поведінка за спрямованістю активності може бути просоціальною, асоціальною чи антисоціальною. І те й інше залежить, по-перше, від соціальної структури суспільства; по-друге, від нормативної культури і ціннісних орієнтації, які формують нормативний канон особи – уявлення, якою людина повинна або не повинна бути; по-третє, від установок, стилю мислення і самосвідомості конкретних індивідів.

Соціальна поведінка – це сукупність вчинків і дій індивіда або групи в суспільному бутті, обумовлених соціальними чинниками та пануючими нормами.

Мета соціальної поведінки полягає у перетворенні навколишньої дійсності (світу), здійсненні соціальних змін в суспільстві, розвитку соціально-психологічних феноменів у групі, особистісних перетворень самої людини.

Соціальна регуляція поведінки забезпечена складною системою, функціями якої виступають: формування, оцінювання, підтримка, захист і відтворення необхідних суспільству й соціальним групам норм, правил, механізмів, засобів, забезпечення існування і відтворення певних типів взаємодії, взаємин, спілкування, діяльності, свідомості та поведінки особи як члена суспільства.

До чинників загальнолюдської детермінації соціальної поведінки відносять спосіб, стиль життя, рівень добробуту, соціальний контекст; працю, спорт, соціальні цінності, екологічну ситуацію, етноси, соціальні установки, побут, сім'ю.

Існує безліч об'єктивних регуляторів соціальних відносин: суспільне виробництво, суспільні відносини, соціальні рухи, громадська думка, соціальні потреби, суспільні інтереси, суспільні настрої, суспільна свідомість, соціальна напруженість, соціально-економічна ситуація.

У сфері духовного життя суспільства регуляторами соціальної поведінки виступають: мораль, етика, менталітет, культура, субкультура, ідеал, цінності, освіта, ідеологія, засоби масової інформації, світогляд, релігія.

У сфері політики – влада, бюрократія, соціальні рухи, партії.

У сфері правових відносин – право, закон.

Соціально-психологічними трансляторами цих впливів є:

- великі (етнос, класи, прошарки, професії, когорти), середні і малі соціальні групи (спільноти, співтовариства, колективи, організації, групи);
- динамічні групові явища (соціально-психологічний клімат, соціальні уявлення, групова думка, конфлікт, настрої, напруженість, міжгрупові і внутрішньогрупові стосунки, традиції, групова поведінка, згуртованість, референтність, рівень розвитку групи).

До культурних регуляторів відносять: знак, мову, символи, традиції, ритуали, обряди, забобони, звичаї, звички, стереотипи, стандарти, моду, смаки, комунікацію, чутки, рекламу. Особистісними регуляторами виступають: соціальний престиж, позиція, статус, роль, авторитет, переконання, установка, соціальна бажаність.

Універсальною формою регуляції соціальної поведінки є соціальні норми, норми моралі і моральність, закони.

До розряду недирективних норм соціальної поведінки особистості відносять традиції (поняття, яке охоплює об'єкти соціальної спадщини – матеріальні та духовні цінності), звичаї (встановлений спосіб поведінки, пов'язаний з певними моральними цінностями, порушення яких викликає негативні санкції групи чи суспільства), конвенціональні норми поведінки.

Разом із соціальними нормами суспільства: політичними, правовими, етнічними, культурними, моральними, етичними – існують норми як численних реальних груп організованих або неформальних, так і номінальних. Ці норми не набувають всезагального характеру, вони відображають характер, зміст і форму більш загальних норм та специфіку спільноти, групи: характер, форму, зміст стосунків, взаємодій, залежностей між її членами, їх особливості, специфіку умов і цілей.

Групові норми соціальної поведінки можуть бути формалізованими і неформалізованими. Формалізований (оформлений, фіксований, зовні) характер нормативної регуляції існує у формальних соціальних об'єднаннях. Всі організації використовують різноманітні стандарти, моделі, шаблони, зразки, правила, імперативи поведінки, дій, стосунків. Вони регулюють, санкціонують, оцінюють, примушують, спонукають людей здійснювати ті чи інші дії в системі взаємин людей, в діяльності організації.

Регулювання соціальної поведінки безпосередньо здійснюється у межах малих груп під час спільної діяльності людей, спілкування, суспільної практики.

Соціально-психологічні механізми регуляції включають навіювання, наслідування, підкріплення, приклад, зараження; вплив реклами і пропаганди у ЗМІ; методи і засоби соціальних технологій та соціальної інженерії; соціальне планування й соціальне прогнозування; механізми психології управління. Загальним підсумком дії механізмів соціальної регуляції є модифікація поведінки особи, соціальний контроль за її поведінкою.

Система соціального контролю включає уособлені спеціалізовані інституції, що займаються певним типом соціального контролю (комісії, комітети контролю, адміністративний апарат), а також громадську думку й інтеріоризовані норми поведінки групи, які індивіди усвідомлюють й переживають як власні вимоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Психология социального познания: учебное пособие для вузов / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 288 с.
2. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние: серия «Мастера психологи» / Ф. Зимбардо, М. Ляйппе. – СПб. : Питер, 2001. – 448 с.
3. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс: пер. с фр. Т. А. Емельяновой, Г. Г. Дилигенского / С. Московичи. – М. : Центр психологии и психотерапии, 1998. – 480 с.
4. Ольшанский Д. В. Психология масс / Д. В. Ольшанский – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.
5. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо: Изд-во МГУ, 1996. – 342 с.
6. Чалдини Р. Психология влияния / Р. Чалдини. – СПб. : Питер 2006. – 288 с.

ОСНОВНІ ТОЧКИ ЗОРУ НА ПРИЧИНИ ДЕВІАЦІЇ

Голота В. В.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У перекладі з латинської «девіація» означає відхилення. Початковим для розуміння сутності девіантної поведінки є поняття «норма». Соціальні норми – це засновані на цінностях правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють дії та вчинки людей, соціальних груп, зміцнюючи стабільність та єдність суспільства. Норми втілюються в юридичних законах, моралі, етикеті. Вихід за ці норми розцінюється суспільством як девіантна поведінка. У більшості випадків вона підлягає соціальним санкціям – від суспільного осуду до кримінального покарання.

Соціальні відхилення – це не випадкові факти, а процеси, що набули певного поширення в суспільстві. Для того щоб індивідуальні негативні відхилення набули якості соціальних, потрібні такі умови: однакова спрямованість таких відхилень у подібних груп людей в однакових умовах; близькість причин, які викликають ці відхилення; повторюваність, стійкість зазначених явищ.

Слід зауважити, що не завжди просто кваліфікувати той або інший вчинок як девіацію. Справа в тому, що норми, стандарти в суспільстві рухливі, відносні, по-різному сприймаються різними групами.

У будь-якому суспільстві є поведінка, яка відхиляється від суспільних норм. Причому вона буває не тільки зі знаком «-», а й зі знаком «+», як прогресивна, що випереджає цей стан суспільства. В останньому випадку вона виступає як засіб розвитку суспільства (наприклад, дисидентство). Пригадаємо діяльність академіка А. Д. Сахарова, що виходила за межі прийнятих серед респектабельних радянських учених норм поведінки. Тут дуже доречно навести тезу відомого дореволюційного російського юриста П. А. Олександрова. Він говорив, що обличчя державних злочинців часто дуже мінливе. Те, що вчора вважалося державним злочином, сьогодні або завтра стає високошановним подвигом громадської доблесті. Державний злочин нерідко є висловленим вченням передчасного перетворення, проповідь того, що ще недостатньо визріло і для чого ще не наступив час.

Негативні форми відхилень – це соціальна патологія (злочинність, наркоманія тощо). Ці вияви відхилень – дисфункціональні, завдають шкоди суспільству і особистості.

Найбільше девіація виявляється в періоди перетворень суспільних систем, коли руйнуються старі норми, цінності, стереотипи, і люди втрачають орієнтири. Саме через це ця галузь соціології дуже актуальна для сучасного стану нашого суспільства. Вона має встановлювати загальні причини тих або інших видів девіації, щоб допомогти суспільству відновити контроль за поведінкою, запобігти розпаду суспільства, нейтралізувати центробіжні тенденції.

Загальноприйнятої точки зору на причини девіації немає. Є кілька теоретичних підходів у поясненні цього феномена.

Біологічний підхід. Наприкінці XIX ст. італійський лікар Чезаре Ломброзо (1835–1909 рр.) встановив зв'язок між кримінальною поведінкою і специфічними анатомо-фізіологічними ознаками злочинця. На основі антропологічних вимірювань засуджених він дійшов висновку щодо існування «природжених злочинців», які становлять до 40 відсотків загальної кількості засуджених (інші – це випадкові злочинці), їм властиві особливі фізичні риси: сплющений ніс, рідка борідка, низький лоб, великі щелепи, високі вилиці («атавістичні» риси особистості, повернення до більш ранньої стадії еволюції людини). Ця теорія була популярною на початку XX ст., але згодом її витіснили інші теорії (таблиці, складені Ломброзо, не підтвердилися подальшими дослідженнями).

Відомий американський лікар і психолог У. Шелдон встановив зв'язок між будовою тіла і характерними особистими рисами. Ендоморфу (людині помірної повноти з м'яким і дещо округлим тілом) властиві товариськість, уміння жити в злагоді з іншими людьми і потурання своїм бажанням. Мезоморф (той, чиє тіло відрізняється силою і стрункістю) виявляє схильність до неспокою, активний і не дуже чутливий. Ектоморф (відрізняється тонкістю і крихкістю будови тіла) схильний до самоаналізу, наділений підвищеною чутливістю і нервозністю. З цих трьох типів найбільш схильними до девіації вважали мезоморфів.

Останнім часом біологічний підхід виявляється в спробах пояснення девіації аномаліями статевих хромосом девіанта.

Активно розроблявся психологічний напрям у поясненні девіації. Вже в XIX ст. зверталася увага на значення таких станів і характеристик особистості, як «розумові дефекти», «дегенеративність», «дебільність», «психопатія». З. Фрейд запропонував гіпотезу, згідно з якою девіація зумовлюється внутрішньою конфліктністю, властивою самій особистості. Він ввів поняття «потенційний злочинець з почуттям провини». Є люди, які хочуть, щоб їх піймали і покарали, оскільки вони відчувають себе винними. Проте навряд чи серед злочинців знайдеться багато таких, які по своїй волі прагнули б потрапити до в'язниці.

Тепер психологи стверджують, що особливості особистості та мотиви її дій впливають на всі види девіації (хоч є і тісний зв'язок з соціальними чинниками). Одним із механізмів формування девіації є аддиктивна модель поведінки (аддикція – згубна пристрасть до чого-небудь). Сутність її в тому, що людина прагне змінити свій психічний стан, приймаючи деякі речовини або фіксуючи увагу на якихось предметах, видах діяльності. Процес вживання таких речовин (алкоголь, наркотики), пристрасть до якогось предмета чи діяльності (азартна гра тощо) супроводжується розвитком інтенсивних емоцій і набуває таких розмірів, що починає керувати життям людини, позбавляє її волі до протистояння аддикції. Така форма поведінки характерна для людей з низькою здатністю переносити психологічні труднощі, таких, котрі важко адаптуються до швидкої зміни обставин. У такий спосіб вони прагнуть просто і швидко досягти психофізичного комфорту. Аддикція для таких людей – універсальний засіб втекти від реального життя. Для самозахисту люди з аддиктивним типом поведінки використовують механізм, який у психології називається «мислення за бажанням»: усупереч логіці причинно-наслідкових зв'язків вони вважають реальним лише те, що відповідає їхньому бажанню. В результаті порушуються міжособові відносини, люди відчужуються від суспільства.

Найбільш різноманітним і поширеним є соціологічний напрям у поясненні девіації.

Велику увагу девіації приділяв класик соціології Е. Дюркгейм (його праця «Самогубство» з'явилась у 1897 р.). Він ввів в соціологію поняття «аномія», яке означає: стан суспільства, за якого для його членів втратили значущість соціальні норми і цінності; старі норми вже не працюють, а нові ще не склалися; як наслідок цього для членів такого суспільства не існує еталонів, стандартів порівняння з іншими людьми, які б дали можливість оцінити своє соціальне становище і вибрати взірці поведінки; індивід не відчуває солідарності з конкретною групою, перебуває у невизначеному стані; невідповідність, розрив між універсальними цілями і очікуваннями (які схвалюються в цьому суспільстві) та соціально прийнятними, «законними» шляхами досягнення їх; внаслідок практичної недосяжності таких цілей для всіх членів суспільства це штовхає багатьох людей на незаконні шляхи їх досягнення.

«Промислове суспільство» (капіталізм), на думку Е. Дюркгейма, заохочує однакові для всіх цінності індивідуального успіху. Проте більшість людей, позбавлених багатства, високого престижу, неминуче виявляються в конфлікті з соціальними нормами або розцінюють своє життя як невдале. Останній аспект розуміння аномії активно розробляв американський соціолог Р. Мертон.

Сучасне українське суспільство, на жаль, є ідеальним прикладом стану аномії. За останнє століття воно переживає вже другу докорінну ломку цінностей та норм. Спочатку віковій підвалині суспільної свідомості, сформовані релігією, були порушені під час перевороту 1917 р. Потім упродовж життя кількох поколінь, склалися нові, соціалістичні цінності. Тепер вони оголошені неправильними. Суспільство знову втратило орієнтири. Заклик до індивідуального успіху в підприємстві та інших сферах суспільного життя для абсолютної більшості громадян України поки що звучить як щось

нереальне. Багато людей шукають шляхи реалізації своїх прагнень поза законом. Склався ґрунт, дуже придатний для різноманітних форм девіації.

У соціологічній теорії конфлікту є пояснення, згідно з яким девіація – результат того, що ця поведінка заснована на нормах іншої культури (автор американець А. Коен). Злочинець розглядається як носій певної субкультури, конфліктної по відношенню до домінуючого в цьому суспільстві типу культури. Наприклад, революціонер не вважає свою діяльність злочинною, а для правосуддя вона є саме такою.

Деякі вчені (наприклад, російський соціолог Я. А. Гилінський) як головне джерело девіації розглядають наявність у суспільстві соціальної нерівності, високий ступінь відмінностей у можливостях задоволення потреб для різних соціальних груп. Особливо це стосується сучасної ситуації, коли доцільний коефіцієнт, що характеризує диференціацію суспільства, дуже високий (10 відсотків найбільш забезпечених в Україні в 10 разів перевищують за своїми доходами 10 відсотків найменш забезпечених, а «середнього класу» практично немає. У Росії цей коефіцієнт становить 13,5; у США – 20; у колишньому СРСР він дорівнював – 6,5). Крім того, як уже зазначалося, колишні соціальні норми і регулятори значною мірою перестали працювати.

Як бачимо, спектр точок зору на цю проблему широкий. Найімовірніше, девіацію зумовлює комплекс соціальних і психологічних чинників, тому жодна окрема теорія не може пояснити ці явища в суспільстві. Ці теорії слід розглядати як такі, що взаємодоповнюють одна одну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гилінський Я. Й. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория // Социс. – 1991. – №4.
2. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. – М., 1982.
3. Ленцова Л. А., Шурупова М. Ф. Социологическая теория девиантного поведения // Социально-полит. журнал. – 1993. – №4.
4. Смелзер Н. Социология. – М., 1994. – Гл. 7.
5. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
6. Балабанова Л. М. Судебная психология (вопросы определения нормы и отклонений). – Донецк, Сталкер, 1998.
7. Кудрявцев С. В. Изучение преступного насилия: социально-психологические аспекты // Психол. журн. – 1988. – №2.
8. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации. – М., МГУ, 1984.
9. Реан А. А. Агрессия и агрессивность личности // Психологический журнал. – 1996. – №5.
10. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994.

КНИЖКОВА МІНІАТЮРА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Горобець К. К.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Давня книжкова мініатюра має властивість захоувати в себе всіх, хто починає нею займатися.

Через татаро-монгольську навалу, яка спустошила в 1240 р. Київ, ми втратили величезну кількість пам'яток великої культури: від XI ст. до нас дійшло лише три ілюстрованих манускрипти. З іншого боку, до XV ст. руське книжкове мистецтво стало остаточно самотнім, встигнувши увібрати в себе досвід кращих візантійських, сербських і болгарських ізографів. Саме тому, ми розглянемо лише Остромирове Євангеліє (XI ст.) та Євангеліє Хитрово (початок XV ст.).

Руських ілюстрованих книг XI–XIV ст. збереглося не багато. Винятковий вплив на Русь і її культуру майже завжди мала Візантія.

Рукописна книга XI–XIV ст. складалася зі скріплених між собою зошитів, вкладених у палітурку. Матеріалом всіх найдавніших слов'янських книг і грамот служив пергамен (не пергамент) – особливим чином оброблена шкіра тварин, переважно телят. До XIII ст. пергамен привозили з Греції, за якістю він нічим не відрізнявся від того, на якому зроблені кращі грецькі рукописи XI–XII ст.; з XIII ст. пергамен виготовлявся на Русі. Папір почали використовувати на Русі лише з XV ст. Для запису тексту використовували чорнило й гусячі пера. Практично усі давньоруські рукописи орнаментально прикрашені. Заголовки і початкові літери писалися кіновар'ю – фарбою яскраво-червоного кольору. У найрозкішніших руських книгах, таких як Остромирове Євангеліє, Ізборник Святослава, Мстиславове Євангеліє, заголовки і початкові літери писалися золотом [1, 119].

Крім орнаменту, деякі південно-слов'янські та руські рукописи містять ілюстрації до тексту – мініатюри. Часто мініатюри цілком запозичувалися з грецьких рукописів (як, наприклад, у Хроніках

Георгія Амартола), рідше складені слов'янськими ілюстраторами. Писар часто працював у парі з ізографом. Для книг великого обсягу потрібно кілька писарів, іноді над мініатюрами однієї і тієї ж книги працювали кілька ілюстраторів (як, наприклад, над фігурами євангелістів в Остромировом Євангелії і Мстиславовому Євангелії), що призводило до неоднорідності мініатюр і за якістю, і за стилем.

Рукописні книги часто переписувались, а мініатюри, відповідно, перемальовувалися. У роботі над книгою писарі допускали помилки (їх не уникнув навіть переписувач Остромирового Євангелія), деякі писарі намагалися текст перевірити і виправити, але не завжди їм вдалось. Якість перемальованих мініатюр майже завжди погіршувалась.

З описаного процесу виготовлення, написання і прикрашення книг помітно, що вони не могли бути широко доступними. Пергамен у всі часи коштував дорого, робота переписувачів, які працювали до декілька місяців над однією книгою, була дорогою, а роботу ізографа, котрий використовував дорогі фарби (і зокрема, золото), могла дозволити собі лише дуже заможна людина. Не дивно, що майже всі ранні ілюміновані рукописи створювалися на кошти багатих князів.

Книжкова мініатюра досягла піку своєї витонченості у Візантії при династії Комнінів. При імператорському дворі і в Студійському монастирі діяли скрипторії – майстерні з написання рукописів. Русь активно вбирала всі досягнення візантійської культури.

Текст для Напрестольного Євангелія Софійського кафедрального собору в Новгороді на замовлення новгородського посадника Остромира записав дякон Георгій. В Євангелії збереглися три мініатюри: святих євангелістів Іоанна Богослова, Луки і Марка [2, 357].

Палацовий манускрипт, написаний для князя Святослава – сина святого Ярослава Мудрого має 266 двосторонніх аркушів, що містять «Питання і відповіді» преподобного Анастасія Синаїта, коментарі Святих Отців на Новий Завіт, твори з риторики, історії тощо. Передбачається, що Ізборник Святослава був списком збірника для болгарського царя Симеона. В Ізборнику збереглися чотири мініатюри, що зображують святих і преподобних (в обрамленні у вигляді храмів), а також зображення самого князя Святослава, підносячи книгу Христу.

Список Остромирового Євангелія був створений на замовлення князя Мстислава Володимировича для заснованої ним церкви Благовіщення на Городищі в Новгороді. На відміну від прототипу, список зберіг мініатюру із зображенням святого апостола Матфія [3, 74].

Мстиславове Євангеліє – один із небагатьох прикладів блискучого копіювання. Цікаво, що ілюстратор пожертвував візантійською орнаментальністю заради виявлення рис зображуваних євангелістів, таким чином їх зображення набули слов'янських рис.

У 1238–1241 рр. татари розорили Ростовське і Ярославське князівства, знищили Київ, підкорили Володимиро-Волинське та Галицьке князівства. Зв'язок Русі і Візантії перервався надовго. Руська книжкова культура зберігалася лише у Новгороді, але й там досить швидко зникла віртуозність письма, що стала на той час непотрібною [3, 221].

Початок XIV ст. було відзначено інтересом візантійського мистецтва до реалістичного зображення людини, передачі людських почуттів і хвилювань. З перемогою ісихастів на Помісних Константинопольських Соборах середини XIV ст. в мистецтві став переважати аскетичний стиль, відбувся розквіт іконопису. Розширилися зв'язки Константинополя і Москви. У Москву стали приїжджати грецькі майстри, у тому числі і великий Феофан Грек. На Русі зріс інтерес до спадщини Афону, Візантії, Сербії та Молдови.

У Москві тим часом відточувалася техніка іконопису. До початку XV ст. писарі перейшли від використання пергаменту до паперу. Досконало були засвоєні досягнення візантійського та сербського мистецтва.

Отже, залежність руського мистецтва від візантійського існувала до XV ст. – століття остаточного захоплення турками Візантійської імперії. При цьому, якщо мініатюри Візантії в першу чергу ілюстративні й органічно вписуються в текст рукописних книг, технічно досконалі, то руські мініатюри виконують функцію повчальну, більш, ніж проста ілюстрація (виняток становить Київська Псалтирь). Багато дослідників помічали, що руські мініатюри за манерою виконання більше схожі на фрески та ікони, як, наприклад, мініатюри Євангелія Хитрово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попова О. С. Византийские и древнерусские миниатюры / О. С. Попова // М., 2003. – 336 с.
2. Дубровіна Л. А., Фрис В. Я. Рукописна книга // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. Думка. – Т. 9. – 2012.
3. Рыбаков Б. А. Рождение Руси / Б. А. Рыбаков. – М. : АиФ, 2003. – 447 с.

ДЕЯКІ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦЯ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Горячева О. В.

Науковий керівник – Кришталь М. А., к. психол. н., професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Моральні якості виступають підґрунтям професійно-особистісного розвитку співробітника.

Моральні якості – це внутрішні особистісні цінності, які мають зовнішнє вираження.

Етична поведінка співробітника служби цивільного захисту визначається певними моральними якостями його особистості, які поєднують загальнолюдські та специфічні професійні моральні якості. Основними у визначенні морального образу особистості фахівця є уявлення про обов'язок, справедливість, совість, честь, гідність та добро і зло.

Науковці Н. Єфременко, Л. Іванова, Н. Монахов визначили п'ять основних груп моральних якостей:

– якості, що забезпечують зміст соціальних цінностей та в сукупності забезпечують громадянську спрямованість: світоглядна переконаність, цілеспрямованість, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм;

– моральні якості, спрямовані на досягнення поставлених цілей та пов'язані з моральною свідомістю, яка керує і коригує їх вияв: ініціативність, енергійність, наполегливість, самостійність, обов'язковість тощо;

– якості, які допомагають контролювати і гальмувати негативні прояви у поведінці: витримка, стриманість, ввічливість, володіння собою;

– якості, що певною мірою допомагають швидше досягати мети і зосередити увагу переважно на змісті вчинків: діловитість, уміння вибудовувати моральний досвід особистості;

– якості, які сприяють самовдосконаленню і створенню позитивної моральної сфери подальшого розвитку особистості: здатність до самооцінки, самокритичність, вимогливість до себе, справедливе ставлення до інших [1].

Вищезазначені якості сприяють самовдосконаленню та створенню позитивної моральної сфери подальшого розвитку особистості.

Структура блоків моральних якостей відносно динамічна, оскільки безперервно змінюється особистістю, яка сама перебуває у постійній зміні.

Моральні якості виступають як стійкі елементи моральної свідомості та поведінки фахівця служби цивільного захисту.

Серед моральних якостей, які мають особливе значення для співробітника служби цивільного захисту, на нашу думку, слід виокремити професійний обов'язок, професійну честь, професійну відповідальність і професійну гідність.

Однією із найважливіших якостей співробітника служби цивільного захисту, що інтегрує його знання змісту своїх професійних завдань та обов'язків, норм, що регулюють професійну діяльність, уміння діяти в конкретній професійній ситуації відповідно до мети та професійних завдань, обирати правильний спосіб поведінки, прогнозувати свої дії та їх наслідки, виявляти сумнінність у реалізації своїх професійних обов'язків і готовність відповідати за результати та наслідки своєї діяльності перед суспільством, є професійна відповідальність. Саме відповідальність контролюється почуттям совісті, людської гідності, а також рівнем самооцінки конкретного індивіда. Фахівці повинні усвідомлювати, що вони самі відповідають за свої вчинки, кожен з яких буде морально оцінено.

Узагальнюючи наведене вище, можна стверджувати, що до професійно важливих моральних якостей співробітника служби цивільного захисту слід віднести: відданість службовому обов'язку, мужність, відповідальність, дисциплінованість, честь і гідність, інтелігентність, чесність, справедливість, гуманізм, патріотизм, демократизм та інші. Дані моральні якості поєднують загальнолюдські моральні чесноти особистості з професійними рисами. Зазначені моральні якості, будучи професійно необхідними для особового складу підрозділу цивільного захисту, самим безпосереднім чином впливають на ефективність виконання службових завдань, а також на зміцнення і підвищення престижу ДСНС України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денищик О. І. Формування моральної культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки : наук.-метод. посіб. / О. І. Денищик. – Хмельницький, 2010. – 159 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Гриценко О. М., Кришталь Д. Д.

Науковий керівник – Пасинчук К. М., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодні державне управління офіційно визнано одним із основних видів суспільної діяльності і є галуззю науки. Взагалі, управління має розглядатися в декількох аспектах. По-перше, мається на увазі управління цією системою як об'єктом з боку держави, органів публічної влади. По-друге, – враховується управління, яке здійснюється всередині системи, при якому об'єктами є співробітники, служби, підрозділи, органи, а суб'єктами – керівники та управляючі апарати, які діють на відповідних рівнях і становлять у своїй сукупності управляючу підсистему всієї системи даних органів у цілому і кожного з них окремо [1].

Державне управління необхідно розглядати як складну динамічну систему, функціонування якої характеризується багатьма параметрами. Система забезпечення – це взаємопов'язана і взаємообумовлена сукупність відповідних організаційних структур, сил, засобів, а також певних процедур (правил) формування і реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення пожежної безпеки.

З позицій організаційно-функціонального аналізу система державного управління пожежною безпекою – це невід'ємна складова системи державного управління, оскільки національні інтереси, як і загрози їх реалізації, присутні у всіх сферах суспільної діяльності. Тому принциповою особливістю системи державного управління пожежною безпекою є те, що вона немов би «занурена» у «загальну» систему державного управління.

Система державного управління пожежною безпекою здійснює потужний вплив на спрямованість, зміст та ефективність адміністративно-політичного, соціально-економічного та інших видів державного управління внаслідок стратегічного значення державно-управлінських рішень, які нею приймаються, для суспільства та держави, особливо в умовах, коли стоїть досить гостро питання щодо нейтралізації загроз життєво важливим інтересам. Це означає, що функції системи виходять, наприклад, за межі адміністративно-політичної чи соціально-економічної сфери державного управління.

З огляду на вищесказане, система державного управління пожежною безпекою – це сукупність взаємообумовлених, взаємодіючих органів державного управління та вищих посадових осіб держави, яка в межах чинного законодавства та із залученням наявного у її розпорядженні потенціалу держави (матеріально, фінансового, інтелектуального та духовного), здійснює розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів (рішень) на об'єкти безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку вищезазначених об'єктів, передусім життєво важливим національним інтересам.

Державне управління може здійснюватися у двох режимах – нормальному та надзвичайному. Це певною мірою допомагає зрозуміти суть проблемної ситуації розвитку процесу державного управління. Ситуації, яка виникає внаслідок невідповідності існуючого і бажаного стану вказаного процесу, коли стає явною необхідність зміни цілей та параметрів суспільної діяльності. Очевидно, вказані ситуації виникають за умов, коли поставлені нові цілі розвитку або внаслідок розвитку подій, що призводять до кризових явищ чи навіть криз. В останньому випадку і виникає необхідність в управлінні за надзвичайних умов. Г. Ситник у своєму дослідженні посилається на висновки З. Румянцевої, Н. Філінова та Т. Шрамченко, про те, що у першому випадку має здійснюватися управління за відхиленням, тобто за розбіжністю між параметрами функціонування об'єкта управління та цілями управління, а в другому – за збуренням, коли система управління реагує на відхилення від стану нормального функціонування із-за зовнішніх причин. Зміст цієї діяльності містить: визначення цілей, завдань і функцій суб'єктів управління; розробку і вдосконалення їх організаційної, функціональної, інформаційної та психологічної структури; забезпечення матеріальними, інформаційними та іншими ресурсами; підготовку і реалізацію управлінських рішень; забезпечення координації та взаємодії державних і недержавних суб'єктів забезпечення безпеки; регулювання їх організації і функціонування з урахуванням відхилень від намічених цілей; створення ефективної системи обліку та контролю і т. ін. [2].

Під поняттям управління пожежною безпекою нами розуміється свідомий цілеспрямований вплив суб'єкта управління, у межах законодавства України, на множини потреб, інтересів і цінностей особи, суспільства і держави, об'єктивних та суб'єктивних, природних, техногенних чинників, що впливають на стан в першу чергу і національної безпеки, з метою підвищення ефективності її функціонування для розв'язання завдань щодо забезпечення національної безпеки в цілому.

Управління пожежною безпекою тісно переплітається із забезпеченням безпеки в

надзвичайних ситуаціях, тому що пожежі як загроза безпечного стану є самостійними складовими багатьох небезпек: пожежі можуть супроводжувати терористичні акти, вибухи, дорожньо-транспортні пригоди, аварії на транспорті, виробничі процеси, природні небезпеки, протиправну діяльність людини тощо. Забезпечення безпеки в надзвичайних ситуацій пов'язано із здійсненням широкого комплексу правових і спеціальних організаційно-технічних заходів по впорядкуванню суспільних відносин, зокрема, встановлення і підтримання правового режиму зони надзвичайного стану. Цей режим здійснюється в різних організаційно-правових формах і різними методами. Активно застосовуються заходи адміністративного примусу, які суттєво обмежують права громадян не тільки на підставах, пов'язаних з протиправною поведінкою людей, але й по інших причинах. Це можуть бути наслідки надзвичайних ситуацій: радіоактивне чи хімічне забруднення, значні руйнування інфраструктури забезпечення життєдіяльності населення та підприємств тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне управління в Україні : централізація і децентралізація: Моногр. / Н. Р. Нижник, В. Б. Авер'янов, І. А. Грицяк та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 487 с.
2. Ситник Г. П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика) : Моногр. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

ВАСИЛЬ ЧУЧУПАК ЯК ГОЛОВНИЙ ОТАМАН ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Грищенко М. О.

Київський національний торговельно-економічний університет

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Історію потрібно знати для того, щоб ми, сучасники, могли приймати вірні рішення.

27 лютого 2017 р. виповнилося 122 роки з дня народження одного із найвідоміших борців за волю України, головного отамана Холодного Яру Василя Чучупака.

Василь Степанович Чучупак народився 27 лютого (11 березня) 1895 р. у с. Мельники (нині Чигиринського району Черкаської області).

Його батьками були Оксана Сидорівна Ливицька та Степан Георгійович Чучупак. Вони мали п'ятеро дітей, троє з яких були повстанськими отаманами Холодного Яру.

Василь навчався у м. Київ. До Першої світової війни працював учителем у с. Тимошівка Чигиринського повіту (нині Кам'янського району). З початком Першої світової війни був мобілізований. З 1916 р. В. Чучупак став прапорщиком російської армії. За родинними переказами, у 1917 р. він записався до одного з батальйонів смерті. Після повернення з армії працював учителем у селах Пляківка і Ревівка (нині Кам'янського району Черкаської області). У 1918–1919 рр. був сотником у с. Мельники (нині Чигиринського району) та курінним у с. Медведівка.

У 1919 р. став командиром Мельничанської сотні самооборони. На початку квітня 1919 р. підняв повстання «проти комуни та Советської влади за самостійність». У травні – червні підтримував повстання отамана Григор'єва. У 1919–1920 рр. В. Чучупак – командир полку гайдамаків Холодного Яру, головний отаман Холодного Яру. Він воював проти білогвардійців під керівництвом повстанського комітету на чолі з Логвином Панченком, якому підпорядковувалися також загони Свирида Коцура, Олекси П'ятенка та інші. Згодом він підпорядковувався отаману Херсонщини і Катеринославщини А. Гулому-Гуленку, який прибув у листопаді 1919 р. до Холодного Яру.

У лютому 1920 р. полк гайдамаків Холодного Яру співдіяв з дієвою армією УНР, яка здійснювала Перший зимовий похід. 12 лютого в с. Медведівка командує армією УНР Михайло Омелянович-Павленко скликав нараду командирів та начальників штабів дивізій Зимового походу. В нараді взяли участь Юрко Тютюнник, отамани Олександр Загородський, Андрій Гулий-Гуленко, Василь та Петро Чучупаки. Варто вказати, що Василь Чучупак користувався надзвичайним авторитетом серед населення, на території Черкащини, що найдовше протрималася вільною від окупації більшовиків.

7 березня командування Південно-Західного фронту видало розроблений Й. Сталіним наказ, який передбачав наступ червоноармійських з'єднань на Дієву армію УНР та загони Чучупака і Коцура.

18 березня 1920 р. отамани Холодного Яру з'їхалися на нараду у лісничівку на хуторі Кресельці (нині у складі с. Мельники), що при дорозі з с. Мельники на Мотронинський монастир, з метою визначити дату повстання проти радянської влади. Червоноармійці, виконуючи розроблений особисто Й.В. Сталіним згаданий вище наказ, несподівано натрапили на загін В. Чучупака і оточили отамана. Щоб не потрапити у полон, він застрелився.

Василь Степанович Чучупак похований у рідному с. Мельники. Його могила збережена і впорядкована.

Поховали Василя Чучупака на цвинтарі, на самій горі. «Ховали ввечері без стрілів, без пісень, без промов. Понуро мовчала озброєна юрба, і в тій мовчанці відчувалася велична, грізна обітниця помсти», – згадував Ю. Горліс-Горський у своєму історичному романі «Холодний Яр». Завдяки цьому романові слава про братів Чучупак прокотилася через поле забуття до наших днів.

28 жовтня 1995 р. на місці останнього бою Василя Чучупака з ініціативи Всеукраїнського об'єднання «Державна самостійність України» та за участю ОУН і Українського козацтва було поставлено перший меморіальний знак українським повстанцям Холодного Яру. А з квітня 1996 р. у с. Мельники, колишню «столицю» Холодноярської республіки, на могилу до Василя Чучупака з'їдаються українці з різних країн.

Варто зазначити, що у с. Мельники Чигиринського району та в м. Черкаси існують вулиці Братів Чучупаків, а в 2003 р. у центрі села відкрито пам'ятний знак «Героям Холодного Яру». Крім того, про В. С. Чучупака згадується у романі «Холодний Яр» Юрія Горліс-Горського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горліс-Горський Ю. Ю. Холодний Яр: спогади осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру / Упоряд., ред., передм., примітки, біограф., довідки, додатки Р. Ковалю. – К.: Історичний клуб «Холодний Яр»; Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2011. – 512 с.

2. Нариси історії Шевченкового краю [Текст]: У 3 т. / редакційна колегія: М. І. Бушин [головний редактор] [та ін.]. – Черкаси: видавець Гордієнко Є. І., 2014. – Книга 2. Від 1861 р. до 1941 р. – 2014. – 384 с.

3. Стегній П. А. Селянські повстання в Правобережній частині УСРР 1921–1923 роки (на матеріалах петлюрівського руху): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Стегній Павло Анатолійович; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2000. – 28 с.

4. Універсальна енциклопедія «Черкащина» / Упоряд. В. Жадько. – К., 2010.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Дем'яненко І. О.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В останні роки у багатьох країнах світу відбулися істотні зрушення щодо розуміння рівності можливостей чоловіків і жінок та правового забезпечення цієї рівності в суспільстві. Це стосується, перш за все, доступу до політичних, економічних та освітніх ресурсів. Так, однакове ставлення до особи незалежно від статі нині сприймається як невід'ємна складова демократичних перетворень будь-якого суспільства.

Проблема гендерної нерівності є досить актуальною темою в сучасному українському суспільстві. Більше того, вона є специфічною, оскільки саме суспільство ще не усвідомлює у власній переважній більшості її важливості, а подекуди й наявності.

Згідно із законами України, держава визнає демократичні основи розвитку, свободи особистості та загальні правові принципи гендерної рівності. Але, на жаль, в реальному житті ці принципи часто порушуються. Дослідники гендерної проблематики сходяться на тому, що нерівність між чоловіком і жінкою вкоренилася у суспільній свідомості та бере свій початок від гендерних стереотипів, які повсякчасно підтримуються і відтворюються як певні непорушні стандарти фемінності та маскулінності [1, 98].

Проблема подолання гендерної несправедливості вирішується вже не один рік, адже необхідно багато часу, щоб викоринити зі свідомості суспільства стереотипи гендерної поведінки, що не відповідають вимогам сучасної дійсності. Для подолання гендерної дискримінації уряд держави створював і реалізовував велику кількість проектів. Щодо законодавчої бази, то вона чітко встановлює юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками.

Економічна нерівність жінок також знаходить свій відбиток на ринку праці. Так, для ринку праці України властива гендерна асиметрія щодо можливостей доступу жінок і чоловіків до гідної праці. Часто жінки, маючи високий рівень знань, змушені реалізовуватися на менш престижних посадах, що потребують нижчої кваліфікації, вони відповідно і менш оплачуються, і дають обмежені можливості кар'єрного розвитку. Це, у свою чергу, призводить до фемінізації бідності [2, 273].

На жаль, історично склалося так, що жінки мають менше можливостей виявити власні здібності. Це становище зумовлене декількома чинниками. По-перше, жінка має подвійне навантаження на роботі та вдома. По-друге, серед роботодавців існує думка про те, що для жінки

найважливішою є самореалізація у сфері материнства та сімейного життя, а все інше – професійне зростання, розвиток здібностей та творчих схильностей – має бути на другому плані. Саме ці стереотипи суспільної свідомості є підґрунтям для існування гендерної нерівності в Україні.

Жіноча зайнятість традиційно переважає у сферах діяльності з найнижчими рівнями середньої заробітної плати. До таких сфер відносять: соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я, побутове обслуговування та культура, в яких жінки становлять переважну частку працівників. За даними МОП, серед працівників дошкільних закладів в Україні – 98,6% жінок, у середніх школах – 84,5%. Якщо порівнювати, то «чоловічими» видами діяльності залишаються високооплачувані галузі важкої промисловості та транспорту. І тому середня заробітна плата жінок протягом останніх років не перевищувала 70% середньої заробітної плати чоловіків [3].

Дискримінацію жінок можна висвітлити і без статистичних даних. Необхідно лише порівняти щоденні навантаження чоловіків і жінок. Зокрема, врахувавши при цьому, скільки годин працює жінка, а скільки чоловік (незалежно від того, вдома це було чи на роботі), а також скільки грошей вони за це отримали і чи отримали взагалі.

Говорячи про проблеми гендерної рівності в суспільстві, не можна оминати проблеми чоловіків. Адже і чоловіки у певних ситуаціях, стикаються з проявами гендерної несправедливості. Так, традиційне чоловіче виховання спричиняє загрозу для життя та здоров'я чоловіків. Традиційне виховання хлопчиків не тільки не зупиняє агресивність, а й не навчає розумній зваженості та стриманості. Там, де жінка уникне небезпечної ситуації, традиційна чоловіча гендерна роль, що стимулює агресію та жорстокість, підштовхуватиме чоловіка, наприклад, на бійку та інші прояви насильства.

Варто зауважити, що вже згадуване традиційне виховання також навчає чоловіків більш зневажливо ставитися до свого здоров'я, і як наслідок, чоловіки значно рідше звертаються до лікарів, запускають хвороби, більше схильні до шкідливих звичок, тому тривалість життя чоловіків майже на 12 років менша за тривалість життя жінок.

Чоловіки не навчені вважати родину цінністю, не призвичаєні звертатися й отримувати емоційну підтримку та допомогу від близьких, і тому вони вважають професію та роботу пріоритетними у своєму житті. Але у разі якихось життєвих негараздів стають сприйнятливіші до різних стресів та гірше адаптуються до раптових змін.

Інша гендерна установка виявляється в тому, що «справжній чоловік має бути обов'язково серйозним, впевненим у собі і незворушним».

Саме через цю штучну зовнішню «незворушність» перед чоловіками постає безліч проблем. Так, вони соромляться обіймати своїх дітей; не знають як і не вміють їх підбадьорити; не знають як правильно і своєчасно похвалити дитину тощо. Така вкорінена століттями стандартна «чоловіча роль» обмежує чоловіків і в спілкуванні з іншими людьми, через що вони втрачають радощі щирого спілкування з рідними та друзями, вміння толерантно і делікатно налагоджувати свої стосунки з оточуючими [4].

Отже, підсумовуючи, варто відмітити, що в сучасній Україні, як і в цілому світі, існує дискримінація і чоловіків, і жінок. Саме сформовані у суспільній свідомості стереотипи і створюють підґрунтя для існування гендерної нерівності. Тому необхідно виробити стратегію боротьби із тими факторами, які перешкоджають досягти гендерної рівності в суспільстві, а також проводити заходи та розробити чітку систему санкцій, які будуть спрямовані на протидію гендерної дискримінації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лавріненко Н. В. Гендерний аспект соціально-економічного статусу // Українське суспільство 2013. Соціологічний моніторинг. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2013. – С. 97–105.
2. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. – 336 с.
3. Аналітичне дослідження участі жінок у складі робочої сили України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/monografii/2013_ua_womens%20participation.pdf.
4. Фозикош М. М. Проблема гендерної рівності в сучасному українському суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kds.org.ua/blog/fozikoshmm-problema-gendernoi-rivnosti-v-suchasnomu-ukrainskomu-suspilstvi>.

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЖІНКИ-ПОЛІТИКА

Денисенко К. О.

Науковий керівник – Чупанова Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Імідж – це зовнішнє відображення людського образу, наочний приклад його особистісних характеристик. У цьому зв'язку такі його складові, як моделі поведінки, одяг, зачіска мають величезне значення в його затвердженні [1, с. 45]. Особливо вирізняють поняття «політичного іміджу», як образу, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, політичної реклами й ін.

Населення формує своє уявлення про політика не на підставі безпосередніх контактів, як при звичайному знайомстві, а на основі його символічних уявлень у межах суспільних комунікацій. Імідж політика включає різноманітні якості: особисті (рішучість, певна агресивність, привабливий зовнішній вигляд); організаторські, управлінські здібності (компетентність, уміння полемізувати, участь у процесах прийняття рішень) [1, с. 54].

На думку політичних і громадських діячів, участь жінок в суспільно-політичному житті країни ознака зрілості суспільства. Тому, особливої актуальності набувають дослідження в галузі вивчення умов формування іміджу жінки-політика.

Зараз можна часто і багато чути ділова жінка, бізнес-вумен, жінка-керівник. Направляючи свою силу в роботу, ділова жінка домагається високих результатів скрізь. У всіх сферах жінки чудово справляються з поставленими завданнями на рівні з чоловіками [2, с. 76].

Характер політичного лідерства взагалі, і жіночого зокрема, формується під впливом багатьох факторів, поєднання яких дає нам конкретні стилі політичного іміджу. На даний момент виділяють три основних іміджа жінки-політика:

1) жінки – «чоловіки» (М. Тетчер) – тотально консервативний імідж, володарка якого відрізняється високим професіоналізмом, жорсткістю у вирішенні політичних питань і запереченням своєї жіночої сутності при виконанні посадових обов'язків в поєднанні з яскравим зовнішнім іміджем;

2) жінки – «сірі мишки» (А. Меркель, Т. Галонен) – представниці яскравого зовнішнього іміджу, їх політичні методи непередбачувані і не пов'язані з обмірковуванням наслідків. Такі жінки за своєю психологічно природою повільні і в очах громадськості часом постають в занадто «домашньому» образі;

3) жінки – «сексуальні символи» (І. Сталкер, В. Віке-Фрейберга) – зовнішність таких жінок часто грає набагато більшу роль, ніж їх якості у вирішенні політичних питань. Такі жінки нерідко легковажні і неграмотні в політичній сфері, але компромісні і привабливі, за що і отримують громадські почесні у вигляді державних посад [2, с. 80].

Так, серед шляхів формування позитивного іміджу (як жіночого, так і чоловічого), що формуються на основі стереотипів, можна позначити наступні: мовні (вербальні) фактори – особливості промови та доповіді, ефект паузи, темп мовлення, простий і зрозумілий стиль, факти, ключові слова-символи і т. д.; позамовні (невербальні) – зовнішній вигляд, перше враження, міміка, жести, потискання руки, динаміка, одяг, зоровий контакт зі слухачами, дистанція [3, с. 98].

Під впливом сформованої громадської думки і стереотипів щодо жінок в політиці, перед іміджмейкерами стоїть дуже складне завдання з побудови схеми, здатної привести жінку до влади. Необхідно відзначити, що існують стандартні складові іміджу, які застосовуються при побудові образу політика.

В цілому ж, до етапів оформлення іміджу можна віднести такі пункти, як: вивчення власних психологічних можливостей; адекватна оцінка своїх фізичних даних; виділення своїх особистісних якостей, необхідних для успішної роботи в тій чи іншій сфері бізнесу; розвиток цих якостей за допомогою належних цьому розвитку засобів; підбір відповідних іміджу сучасної ділової людини атрибутів: одягу, аксесуарів та іншого; перевірка дієвості свого іміджу на практиці. Це, мабуть, основні чинники, необхідні для того, щоб репутація ділової жінки була на висоті [3, с. 145].

Отже, аналізуючи імідж жінки-політика можна зробити такі висновки. Кожна людина підвладна власним стереотипам, які сформовані під впливом етнічних, національних, культурних особливостей. В залежності від них формується уявлення про розподіл суспільних і владних ролей. Лідерські якості людини не залежать від її статті. Залучення жіноцтва до суспільно-політичних процесів і вирішення важливих державних проблем передбачає особисте бажання займатися цим видом діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аронсон Е., Вілсон Т., Ейкерт Р. Соціальна психологія. Психологічні закони поведінки людини в соціумі. СПб., 2002. – 178 с.
2. Гриценко О. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. – К.: УЦКД, 2000. – 228 с.
3. Федорова Т. В. Використання гендерних стереотипів в технологіях формування іміджу публічного політика / Т. В. Федорова // Журнал наукових публікацій аспірантів і докторантів. – Курськ. – 2007. – 212 с.

АБРЕВІАТУРИ ТА АКРОНИМИ В ДИСКУРСІ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ

Децик Ю. Т.

Науковий керівник – Пальчевська О. С., к. філол. н., доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В зв'язку з такими особливостями, як економія мовних засобів, спрощення граматичних конструкцій, які характерні для англійської мови, питання створення скорочень набуває все більшого інтересу. В англійській мові розвинена ціла система для створення абрєвіатур та широко розповсюджене їх використання в медичних текстах [2].

Різниця між акронімами та абрєвіатурами полягає в тому, що абрєвіатура – це будь-яке скорочення або спрощення слова чи виразу, а акронім – це особливий вид абрєвіатури, що складається з початкових літер або звуків слів чи виразів та вимовляється, як одне слово. Наприклад, FEMA – чи the (F)ederal (E)mergency (M)anagement (A)gency (Федеральне Агентство Управління в Надзвичайних Ситуаціях(США)) – це акронім, адже ми промовляємо це, як одне слово, FEMA (ФЕМА). Саме в цьому полягає відмінність між акронімами та абрєвіатурами, в яких кожна літера вимовляється окремо. Наприклад, DMAT – чи (D)isaster (M)edical (A)ssistance (T)eams [1].

Та потрібно зазначити, що використання абрєвіатур не завжди має хороші наслідки. Під час скорочень виникає можливість заплутування, що ускладнює спілкування, особливо для людей, які не мають прямого відношення до медицини катастроф. Виходячи з цього стає зрозуміло, що абрєвіатури та акроніми найчастіше використовуються лікарями невідкладної допомоги, або ж в історії лікування.

Нижче наведені скорочення, які найчастіше використовуються в дискурсі медицини катастроф [4].

Абрєвіатура	Значення в дискурсі медицини катастроф	Переклад на українську мову
AE	Aeromedical Evacuation	Медична евакуація повітрям
AMA	American Medical Association	Американська медична асоціація
DOA	Dead On Arrival	Мертвий після прибуття
MD	Medical Doctor	Лікар
MEDEVAC	Medical Evacuation	Евакуація потерпілих
NDMS	National Disaster Medical System	Національно-медична система катастроф

Вагомою властивістю скорочень є ще те, що вони бувають неоднозначними, тобто мають два або більше значень. Таких скорочень варто уникати, проте, якщо ви наткнулись на таку абрєвіатуру і не впевнені щодо її значення, варто попросити про допомогу. Нижче зазначені приклади даних скорочень [3].

Абрєвіатура	Значення в дискурсі медицини катастроф	Переклад на українську	Інше значення	Переклад на українську
AE	Aeromedical Evacuation	Медична евакуація повітрям	Architects and Engineering	Архітектори та інженерія
AES	Aeromedical Evacuation System	Система медичної евакуації повітрям	Automated Export System	Автоматизована система експорту
EMS	Emergency Medical System [or Service(s)]	Швидка медична допомога	Emergency Management Specialist	Спеціаліст з надзвичайних ситуацій
EMT	Emergency Medical Technician	Медичний фахівець під час надзвичайних ситуацій	Emergency Management Team	Команда з надзвичайних ситуацій
MO	Medical Officer	Медичний працівник	Method of operation	Метод виконання операції

Отже, ми бачимо, що наслідком розвитку науки є поява все нових і нових термінів, які потребують створення нових понять за допомогою словосполучень, слів або складних слів. Та часто вони є громіздкими. Тому і з'являється прагнення скоротити їх тим чи іншим способом. Англійська мова тяжіє до лаконічності і існують широкі перспективи для розповсюдження аббревіатур в медичних текстах і їх якнайшвидшої адаптації в системі мови [5]. Але не зважаючи на всі плюси, виникають також певні складнощі, які пов'язані з їх неоднозначністю. Тому варто бути обачним в їх використанні та розумінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Acronyms and Abbreviations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://acronyms.thefreedictionary.com/>.
2. Baskett P. J., Weller R.: «Medicine for Disasters», Wright, London and Boston, 1988. – 312 p.
3. Disaster Medical Sciences: Towards Defining A New Discipline [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://healthaffairs.org/blog/2013/12/19/disaster-medical-sciences-towards-defining-a-new-discipline/>.
4. Disaster Medicine (EMDM), M.Sc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mastersportal.eu/studies/20375/disaster-medicine.html>.
5. Literary Devices. Definition and Examples of Literary Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://literarydevices.net/discourse/>.

ИЗУЧЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИСТОРИИ КАК СПОСОБ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Джавабра Салех

Медицинский институт Сумского государственного университета

Научный руководитель – Нищенко Н. А.

Сумский государственный университет

В процессе формирования поликультурного общества, создания культурного пространства «без границ» большое значение имеют возможности и условия социальной адаптации иностранных студентов вне зависимости от их основного места жительства, языкового, национального, религиозного и социо-культурного компонента.

Среди основных условий адаптации отдельно можно выделить изучение (определение) языка передачи новой информации и ознакомление с историей, культурой, традициями страны и региона, которые выбраны гражданином другой страны для дальнейшего обучения.

Долгое время в Сумском государственном университете среди иностранных студентов преобладали носители мусульманских религиозно-культурных традиций – турки, курды, узбеки и др. Их многовековая история связана с кочевым образом жизни, походами на чужие земли, частичной ассимиляцией. Отголоски тех событий можно «увидеть» и на территории Сумщины. Наибольшее количество выявленных памятников старины сосредоточилось на территории нынешнего Роменского района.

Поиск общностей историко-культурных компонентов позволяет заглянуть в глубь веков. Большую помощь в этом оказывают музеи. Собранные там материалы позволяют узнать историю региона, проследить этапы заселения и этническую принадлежность первых поселенцев, эволюцию материальной и духовной культуры.

Заселение этих земель началось, вероятно, в конце раннего палеолита. Об этом свидетельствуют каменные рубила, скребки, острикоконечники, нуклеусы, типичные для каменного века, выявленные под многометровой толщей земли в яру Муховец на Роменщине; отдельные каменные орудия труда и многочисленные кости мамонта, оленя, бизона найдены в селах Ярмолинцы, Плавище, Сурмачевка, Глинск и др.

В период неолита этот край заселяли племена рыбаков, которые широко использовали лодки, сети, лук и стрелы, орудия труда изготавливали из кости и рога. К этому времени относят появление каменных топоров, костяных гарпунов, рыболовных крючков; освоение новых техник обработки материалов – сверление, шлифовка; изготовление лепной глиняной посуды; развитие скотоводства и земледелия. Неолитические стоянки выявлены на берегу Сулы под Ромнами, около Глинска, Сурмачевки.

В бронзовый век земледельческо-скотоводческие племена заселили почти всю территорию региона. Результаты их жизнедеятельности (остатки поселений, орудия труда, кости домашних животных) представлены десятками археологических памятников.

Около трех тысяч лет назад в Поднепровье с востока пришли многочисленные племена скифов. За короткое время оседлое земледельческо-скотоводческое хозяйство сменилось кочевым

скотоводством. Воинственные ираноязычные племена довольно быстро покорили огромную территорию, привнесли новую культуру, наладили связи со Средней Азией, Востоком и античным Средиземноморьем.

Археологические и письменные источники дают яркую картину разносторонней жизни скифских племен и ассимилированных носителей этой культуры. В бассейнах Сейма, Ворсклы, Сулы и Псла жили так называемые скифы-земледельцы.

Высокая концентрация скифских памятников на Роменщине, определенная закономерность их размещения, сопоставление информации археологических и письменных источников дали основание ученым выделить отдельную Посульскую группу, к которой причислили также памятники средних течений Псла и Сейма, сосредоточенные вокруг уникальных скифских курганных некрополей около г. Ромны.

Среди наиболее значимых выделяются группы около сел Пустовойтовка, Басовка; целая цепь курганов заканчивается большим курганным некрополем возле с. Волковцы. Последний большой курганный могильник этой цепи находится около сел Плавинище и Герасимовка. По мнению археологов, большинство Посульских курганов относятся к VI–V в. до н. э.

К скифским временам относят укрепленные городища Роменское, Глинское, Медвежье. Все городища многослойные. Наибольшим является Басовское, общая площадь которого составляет около 170 га. Были выявлены: остатки наземных жилищ и землянок с печками; предметы быта (лепная посуда, амфоры); орудия труда (ножи, серпы, зернотерки, серпы); украшения (булавки, браслеты) и др.

Расцвет жизни посульских городищ относят к концу V – началу III ст. до н. э.

Под натиском сарматов в конце III ст. скифы потеряли почти всю территорию.

Таким образом, изучение региональной истории, в том числе и благодаря музейным коллекциям, показывает поликультурность общества еще с давних времен. Умение ориентироваться в многообразии историко-культурных, социально-экономических, филологических и культурологических процессов позволяет иностранным студентам быстрее и результативнее адаптироваться в быстро меняющемся мире, понять и принять особенности разных мировоззрений, терпимей относиться к себе и другим, активно сотрудничать с носителями других культур для реализации профессиональных и личностных амбиций.

ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ

Дишкант А. М.

Науковий керівник – Єремєєва Н. Ф., к. філол. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

За своїм походженням лексика сучасної української мови неоднорідна. Найбільша частина її належить до корінної української лексики, яка включає всі слова, що ведуть від індоєвропейської мовної спільноти, слова, що виникли у спільнослов'янській мові та слова давньоруського походження, а також весь лексичний фонд, створений на українському ґрунті [1, 105].

Решту лексичного складу сучасної української мови становлять запозичення з індоєвропейських, зокрема й слов'янських та неіндоєвропейських мов; іншомовні лексичні елементи засвоювалися українською мовою протягом усього її історичного розвитку. Тому серед слів, що вживаються у практиці спілкування, можна виокремити слова різні за часом виникнення і походженням. Усі вони відкладаються у словниковому складі нашої мови ніби певними шарами [1, 106].

Дослідження багатьох вчених-лінгвістів вказують на те, що перший шар становлять найдавніші слова, що дійшли до наших часів з індоєвропейської мови. Наприклад, сонце, вода, брат, мати.

Другий шар становлять слова, що належать до спільнослов'янської мови, яка розпалась як єдина мова всіх слов'ян приблизно у V–VI ст. нашої ери. Ці слова живуть багато століть, хоч зазнали деяких фонетичних змін і вимовляються тепер у різних мовах не так, як вони вимовлялися у часи спільнослов'янської єдності. Наприклад: мати (рос.), мати (укр.), маці (білор.), матка (польс.).

Третій шар вирізняється у лексиці сучасної української мови переважно пізнішого походження і становить спільні східнослов'янські слова, які в інших слов'янських мовах не вживаються. Наприклад: урожай, шабля, дядько, сьогодні, ненароком та ін. Четвертий шар становлять лише українські слова, поширені тільки в українській мові. Наприклад, година, рада, повітря, коханий, чарівний та ін. [1, 107].

Ці слова можуть бути різного походження і різної давності, але закріпилися лише в українській мові у період її формування та розвитку і виражають специфіку української мови, саме те,

чим вона вирізняється у лексиці від інших східнослов'янських мов. Власне українські слова відрізняються також і деякими фонетичними та словотворчими ознаками [2, 179].

П'ятий шар – слова іншомовного походження, що в лексичному складі сучасної української літературної мови займають певне місце. У світі немає жодної мови, у лексиці якої не було б запозичень з інших мов, тому, що ні один народ, носій і творець своєї мови, не живе ізольовано, відокремлено від інших народів.

Процес засвоєння слів будь-якою мовою з інших мов є одним із істотних шляхів збагачення її словникового складу, робить її гнучкішою та виразнішою. Слова, запозичені з інших мов, завжди відповідним чином пристосовуються до законів фонетики, граматики та семантичної системи тієї мови, до лексичного складу якої вони ввійшли [2, 180].

Запозичуються як цілі слова та вирази, так і окремі їх елементи. Активно вживаються міжнародні словотворчі елементи, запозичені з латинської та грецької мов. Без знання цих елементів неможливе розуміння багатьох термінів, адже поєднуючись із коренями інших слів, вони утворюють нові слова. Наприклад, *націо-* (грец. вода), *крим-* (лат. той, що має відношення до злочину), *анти-* (грец. проти): національний, монографія, монотонний, антидержавний, полісемія, гідродинаміка, гідроелектростанція, антибіотики тощо [3, 6].

Практично не завжди легко встановити різницю між власне українським словом і запозиченим. Це зумовлюється, по-перше, тим, що етимологія багатьох давніх слів і досі ще не остаточно з'ясована, по-друге, навіть при відомому значенні слова іноді важко визначити, чи воно запозичене, чи створене на власному мовному ґрунті.

До найдавніших запозичень з інших мов належать старослов'янізми – слова, що сформувалися у IX ст. на ґрунті македонського діалекту староболгарської мови. Старослов'янською мовою користувалися майже всі слов'яни. Наприклад: *мудрість, влада, вождь, страждання, юродивий, святиня, битва, молитва, злочин, творець, образ, благородний* тощо [3, 7].

Запозичення з грецької мови – це слова, засвоєні ще до прийняття християнства внаслідок безпосередніх торгово-економічних зв'язків східних слов'ян із Грецією та її колоніями на північному узбережжі Чорного моря. Після прийняття християнства була засвоєна значна кількість власних імен людей, наприклад, Василь, Євген, Микола, Кузьма, Олена, Петро, Віктор, Ольга, Софія, Олександр, Федір, Анастасія та багато інших.

Запозичення з грецької мови відбувалися здебільшого через посередництво інших мов. Їх поширення зумовлювалося розвитком науки, культури, мистецтва. Так, з'являється в українській мові грецька за походженням лексика на запозичення нових суспільно-політичних відносин, терміни з медицини, біології, хімії, мовознавства, філософії, логіки, спорту, наприклад: *політика, хартія, аристократія, анемія, мікроб, клімат, критика, атлетика, гімнастика* тощо.

Серед запозичень із західноєвропейських мов є чимало слів з французької (*дуель, пальто, турне, реформа, режим, прем'єр, десант, парад, саботаж*), англійської (*джентльмен, мітинг, офіс, парламент, ринг, футбол, рекорд, хокей, теніс, спортсмен*) німецької (*броня, князь, командир, штаб, офіцер*) та інших мов.

Таким чином, лексика сучасної української мови склалась у процесі тривалого історичного розвитку. Її формування та розвиток тісно пов'язані з історією українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування: навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 105–107.
2. Блохіна Д. Б. Мова – скарб нації і її треба берегти // Українознавство. – К., 2006. – №1. – С. 179–180.
3. Хайруліна В. Г. Рідномовний освітній простір: шляхи становлення та особливості функціонування // Дивослово. – №6. – 2006. – С. 6–7.

ДАВНЬОРУСЬКИЙ ЛІТОПИС

Довбнюк В. В.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Літописи Київської Русі є одним з найпримітніших історико-культурних явищ середньовіччя. На відміну від хронік більшості країн Європи, написаних латиною, вони викладені рідною мовою, якщо й не цілком ідентичною розмовній народній, то дуже близькою до неї. Саме цим і зумовлена надзвичайна популярність літописного жанру на Русі. Літописи були надбанням не лише

давньоруської книжної еліти, а й широкого загалу грамотного населення. Вони читалися й переписувалися впродовж кількох століть, завдяки чому дійшли до нашого часу.

Пошук літописних першоджерел, авторських канонічних текстів розпочався за часів В. М. Татищева і триває донині. Серед дослідників, які зробили найбільший внесок у вивчення давньоруських літописів, виділяються А. Шлецер, Г. Еверс, М. І. Костомаров, К. Н. Бестужев-Рюмін, О. О. Шахматов, М. Д. Присьолков, М. С. Грушевський, А. М. Насонов, М. М. Тихомиров, Н. К. Нікольський, Д. С. Лихачев, Б. О. Рибаків, А. Г. Кузьмін, В. Ю. Франчук, М. Ф. Котляр, П. П. Толочко та ін. Безперечною заслугою кількох поколінь вітчизняних і зарубіжних дослідників давньоруського літописання було те, що воно постало перед нами не тільки як історична хроніка Русі IX–XIII ст., а й як одна із форм суспільної свідомості.

Одними із найдавніших літописних зводів, в яких широко представлено південноруське літописання X–XIII ст., є Лаврентіївський, Іпатіївський і Радзивилівський.

Лаврентіївський літопис зберігся в єдиному списку, виготовленому під керівництвом ченця Лаврентія в 1377 р. для суздальсько-нижегородського князя Дмитрія Костянтиновича. Його виклад закінчується 1305 р., що, напевно, пов'язане з обсягом матеріалу, який утримувався в протографі, так званих книгах ветшаних. До Лаврентіївського літопису увійшли «Повість минулих літ» в редакції початку XII ст., «Повчання Мономаха» і його послання до Олега Святославича, а також хроніка подій Північно-Східної Русі [1, 112].

Спроби дослідників довести, що «Повчання Мономаха» було органічною частиною «Повісті минулих літ» і увійшло до неї на етапі третьої редакції 1118 р., переконливо спростував М. М. Воронін. Коли б це було справді так, слушно зауважив вчений, тоді «комплекс писань Мономаха був би не раз повторений в місцевих літописах». Оскільки цей випадок унікальний, то М. М. Воронін зробив логічний висновок, що «Повчання» тривалий час існувало поза літописом.

Близьким до Лаврентіївського є Радзивилівський літопис, відомий у двох списках XV ст.: Радзивилівський (з мініатюрами) і Московсько-Академічний. Радзивилівський літопис належав різним володільцям, народженим у Західній Русі. Як видно із приписки, він був подарований Станіславом Зеновичем князю Янушу Радзивилу, а в 1671 р. надійшов до Кенігсберзької бібліотеки від князя Богуслава Радзивила. О. О. Шахматов, М. Д. Присьолков і деякі інші дослідники пов'язували Радзивилівський літопис із Переяславським або Володимирським зводами, але той факт, що він доведений не до 1212 р. чи 1216 р., як останні, а тільки до 1206 р., дозволяє припустити існування окремого зводу. Не виключено, що він має південноруське походження [2, 81].

Іпатіївський літопис зберігся в кількох списках, із яких основними є власне Іпатіївський (близько 1425 р.) і Хлібниківський (XVI ст.). При текстологічному зіставленні списків помітно, що обидва мають спільний протограф, причому текст Хлібниківського в окремих місцях повніший.

Як встановив видавець Іпатіївського літопису 1843 р. Я. І. Берєдников, він складається із «Повісті минулих літ», її продовження до 1200 р. і Галицько-Волинського зводу за XIII ст. Пізніше В. Т. Пашуто виділив ще один літописний звід 1238 р. і його редакцію 1246 р., який був київського походження, але увійшов складовою частиною до літописання Данила Галицького і його наступних редакцій у Холмі та Володимирі. З перших кроків вивчення літописів перед дослідниками постала проблема їх хронології. Помічено, що різні літописи по-різному датують ті самі події, причому різниця в датах сягала іноді одного-двох років. Намагання узгодити свідчення літописів і уточнити хронологію подій привели істориків до важливих висновків щодо існування різних систем літочислення на Русі. Окремі спостереження В. М. Татищева, М. М. Карамзіна, М. П. Погодіна та інших істориків не втратили свого значення й донині, але заслуга науково обґрунтованої системи хронології давньоруського літописання належить М. Г. Бережкову [3, 31]. Він довів, що східні слов'яни разом з християнством прийняли візантійську еру літочислення (5508 р. від створення світу), але зберегли свій одвічний початок року, який припадав не на вересень, як у Візантії, а на березень. Згідно з М. Г. Бережковим, існувало два варіанти хронології літописання: або березневий рік починався на півроку пізніше вересневого, або на півроку раніше. Останній отримав назву ультраберезневого.

«Повість минулих літ». Яскравою пам'яткою давньоруського літописання кінця XI – початку XII ст. стала «Повість минулих літ», яка увібрала в себе не лише весь досвід історичних знань, нагромаджений на Русі в попередню епоху, а й досягнення європейської історичної думки, традиції візантійської християнської культури. Особливо сильне враження справляє вступ до «Повісті минулих літ», де відтворено широку картину світової історії, показано місце слов'ян і Русі в системі тодішнього світу, стверджено прогресивну філософську ідею взаємозв'язку і взаємообумовленості історії всіх народів. Вражає широка ерудиція автора «Повісті...». Він постійно звертається не тільки до Біблії, яка була вищим авторитетом знань у середньовіччі, а й до численних візантійських хронік, зокрема «Хроніки» Георгія Амартола, від якої запозичена й перша частина заголовку, твору літописця патріарха Никифора, житія святих, притчі Соломона та ін. До «Повісті минулих літ» увійшли всі попередні літописні зводи – 996, 1039, 1073, 1093–1096 рр., «Повість галичанина Василя» (1097), Ізборник Святослава, церковні повчання, усні перекази.

Отже, «Повість минулих літ» складається із поширеного вступу до слов'яно-руської історії, який, згідно з С. М. Соловйовим, М. І. Костомаровим, Б. О. Рибаківим та іншими дослідниками літописів, і був власне «Повістю...», і датованою хронікою, доведеною до 1110 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Толочко П. П. Літописи Київської Русі. / П. П. Толочко // К., 1994. – 228 с.
2. Лихачев А. С. Русские летописи и их культурно-историческое значение // А. С. Лихачев. – М. : Изд-во АН СССР, Переизд. 1967. – 499 с.
3. Рыбаков Б. А. Русские летописцы и автор Слова о полку Игореве / Б. А. Рыбаков. – М. : Наука, 1972. – 523 с.

КОЛЬОРОТЕРАПІЯ – ЕФЕКТИВНА ПСИХОЛОГІЧНА ТЕХНІКА

Довбнюк В. В.

*Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

З самого народження кожного з нас оточують кольори, що виявляють вплив на організм, нервову систему та психіку людини. У психологічній науці виник цілий напрям кольоротерапія – це лікування кольором, що допомагає відновити душевну рівновагу, а також лікує окремі фізичні хвороби.

Кольоротерапія як спосіб лікування використовувалася ще в прадавньому Єгипті, Індії, Китаї, на Русі й у багатьох країнах світу. Наприклад, китайські лікарі при лікуванні шлунка використовували жовтий колір, а хворим на скарлатину рекомендували носити червоні шарфи. Подібних прикладів історія знає безліч. Але оформлятися в окремий напрям науки, що займається вивченням цілющих властивостей кольорів, кольоротерапія почала лише в ХІХ столітті, коли англійські вчені Д. Даун і Р. Блант довели, що ультрафіолетове випромінювання володіє лікувальними властивостями і може використовуватися для терапії шкірних захворювань і рахіту. З тих пір метод лікування кольором став настільки популярним, що сьогодні часто використовується в медичній практиці для боротьби з серйозними захворюваннями та якнайшвидшого одужання [1].

Цілющі властивості кольору обумовлені впливом електромагнітних хвиль світлового діапазону. Колірна енергія надає позитивний вплив на роботу клітин організму людини. Кольоротерапія надає різнобічну дію на організм людини – беззаспокійливий, ранозагоювальний. Вона також сприяє поліпшенню клітинного живлення і збільшенню кількості еритроцитів. Фахівці, що займаються кольоротерапією, розділяють кольорові промені на стимулюють та пригнічують ріст. Тепла колірна гамма випромінює кольорові промені, що стимулюють ріст. Такі промені застосовують на початковій стадії захворювання, а також у випадках хронічної хвороби. Є думка, що цей метод терапії ефективний при лікуванні люмбаго, хвороб шлунка, ревматизму. Між тим, пригнічують ріст промені виходять від холодних кольорів. Ними лікують гострі захворювання, наприклад, запалення, нежить та ін.

Найчастіше застосовуються візуальна кольороімпульсна стимуляція, масаж із застосуванням пофарбованої солі, хромопунктура, «кольорове дихання» і лікування «веселкою». Терапевтичний вплив візуальної кольороімпульсної стимуляції пов'язаний із застосуванням світлофільтрів різних кольорів, які через візуальне сприйняття впливають на нервову систему, енергетичні центри і, як результат, на внутрішні органи. Лікування здійснюється апаратами кольороімпульсної терапії, що складаються з спеціальних окулярів, комплексу світлофільтрів і електронного блоку управління світловими сигналами [2].

Також існують психологічні, дуже дієві, техніки кольоротерапії, описані в книзі Ліліан Бондс «Магія кольору». Одна із них – «Райдужний тонік» – це чудовий спосіб підбадьоритися, підняти настрій та тонус. Потрібно влаштуватися якомога зручніше і зробити глибокий вдих і видих та уявити собі світле блакитне небо з райдугою від краю до краю. Сконцентруватися на червоній лінії, уявити як вона починає вібрувати, віддаляється від райдуги і наближується у вигляді червоної хмаринки. Коли ця хмарка досягне вас, вона розсипається на рубінові кристали і сиплеться на вас. Кристали торкаються шкіри і перетворюються у краплі води, яка просочується всередину і наповнює ваше тіло рубіновим кольором. Повторіть теж саме з наступною та всіма іншими кольоровими лініями райдуги. Поглинання різних кольорів може займати різний час, якщо один колір людина поглинає набагато довше інших, тому необхідно звернути увагу, що несе цей колір і чого, власне, не вистачає, оскільки саме його ви поглинаєте так довго.

Інша методика – «Зоряне дихання» – за допомогою цієї техніки можнавилікуватися від болі будь-якого походження, тривоги, страху, поганого настрою. Перед тим як приступити до виконання

цієї техніки особі, яка нею займається потрібно визначитись з тим, який саме колір їй зараз потрібний. Потім сісти якомога зручніше, уявити синє небо, засіяне зорями та обрати одну зірочку, яка тепер належить тільки їй. Після того вибрати колір необхідний для зцілення, уявно включити зірочку, нехай вона засвітиться цим кольором. Кольоровий промінь широкий, він все довкола заповнює своїм сяйвом. Далі потрібно вдихнути на раз-два-три, уявляючи, що вдихається кольорове повітря, котре проникаючи через ніс, заповнює усе тіло. Людина повинна спробувати побачити та відчувати це. Вдихати бажано саме носом [3]. Ця техніка дуже корисна для заспокоєння перед виходом на сцену або під час екзаменів.

Отже, серед багатьох напрямів психологічної допомоги, кольоротерапія займає свою нішу, адже вона розкриває здібності людини до сприйняття та є ефективним методом для лікування психосоматичних захворювань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кольоротерапія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psychologis.com.ua/cvetoterapiya.htm>.
2. Нестандартні методи психологічної допомоги: кольоротерапія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/psychology/38702/.
3. Колір та його вплив на організм людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-1f36a133d732c>.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА В СУСПІЛЬСТВІ

*Довбнюк В. В.
Науковий керівник – Чупанова Д. О.
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Слово корупція походить від латинського согтатреге і дослівно означає псувати. Корупція – це протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів [1].

Проблема корупції на даний момент є досить актуальною і потребує першочергового вирішення на шляху становлення України як соціальної, правової та демократичної держави. Протидія корупції є однією з головних проблем Української держави. Боротьба з нею вимагає довготермінового обґрунтованого підходу до міцної політичної волі.

В Україні сьогодні створена відповідна законодавча база, яка дозволяє успішно організувати і вести боротьбу з корупцією: Закон України «Про боротьбу з корупцією» затверджена указом Президента України від 10.04.1997 року, Концепція боротьби з корупцією на 1998–2005 роки, затверджена Президентом України від 24.04.1998 року [3].

Корупційні діяння мають такі види: зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів, або інтересів інших осіб; незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; сприяння з використанням посадового становища фізичним та юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних чи інших благ, пільг та переваг; використання інформації, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корисливих цілях чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, або несвоєчасне її надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації; одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або хабарництво [1].

На виконання завдань щодо посилення протидії цьому негативному явищу Генеральною прокуратурою України вжито низку організаційно-практичних заходів. Зокрема, розроблено плани узгоджених дій правоохоронних та інших державних органів щодо систематизації протидії корупції, хабарництву, організованій злочинності, насамперед, у системі судової гілки влади, освітянській сфері та силових відомствах [2].

На розширеному засіданні колегії Генеральної прокуратури України 28 березня 2008 р. за участю керівників відповідних міністерств, контролюючих органів, прокурори обласного та районного рівнів, використовуючи надані їм координаційні повноваження, провели понад 2,5 тис. заходів з актуальних питань боротьби зі злочинністю та корупцією. Внаслідок спільних зусиль усіх правоохоронних органів досягнуто певних зрушень у протидії корупції, насамперед, кримінально-

правовими засобами. Упродовж минулого року слідчими направлено до суду з обвинувальними висновками 1,5 тис. кримінальних справ з ознаками корупції [3].

Як довгострокове стратегічне завдання розглядається протидія хабарництву і корупції у сфері освіти. Проведені перевірки засвідчили непоодинокі порушення законодавства щодо забезпечення конституційних прав громадян на безоплатне здобуття освіти, під час екзаменаційних сесій, при призначенні та виплаті стипендій, затвердженні правил прийому абітурієнтів тощо. У переважній більшості випадків хабарі вимагалися за сприяння у складанні іспитів, заліків, вирішенні питань про відрахування з навчальних закладів за академічну заборгованість.

Непокоїть корумпованість самих правоохоронців. Поточного року до кримінальної відповідальності притягнуто 185 працівників міліції та 63 податківців. Загалом з метою усунення причин і умов, що сприяють корупційним проявам, прокурорами поточного року внесено 850 актів реагування, скасовано 270 незаконних рішень, притягнуто до відповідальності 900 службових осіб [3].

Діяльність щодо боротьби з корупцією повинна здійснюватися з такими основними принципами: демократизації керівництва суспільством, побудови та організації державної влади і місцевого самоврядування, що забезпечує максимальну відкритість для населення діяльності посадових осіб; верховенства права; пріоритету та захисту прав людини; зміцнення доброчесності у відносинах державного апарату і службовців усіх категорій з населенням; системності; входження до міжнародної системи боротьби з корупцією та розвитку всебічного співробітництва з іноземними державами [2].

Боротьба з корупцією і хабарництвом пов'язана з вирішенням наступних основних питань: зменшення числа так званих «хабаромістких» функцій державного управління (видача дозволів, ліцензій, довідок); чітке законодавче визначення процедур прийняття управлінських рішень; забезпечення прозорості прийняття рішень за допомогою конкурсів, тендерів тощо; підвищення кримінальної відповідальності за корупційну діяльність.

Боротьба з проявами корупції має ґрунтуватися на поєднанні профілактичних, правоохоронних і репресивних заходів. При цьому пріоритет повинен надаватися профілактичним заходам загально соціального і спеціального кримінологічного спрямування. Основною метою державної політики у галузі боротьби з корупцією є створення дійової системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язковості відповідальності винних у їх вчиненні [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України [Про боротьбу з корупцією] від 5 жовтня 1995 року № 357/95-ВР « Про боротьбу з корупцією»: станом на 22 листопада 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №34.
2. Закалюк А., Томкіна О. Запобігання корупції та іншій не доброчесності у судочинстві як кримінологічна проблема // Право України. – 2008. – №5.
3. Закон України [Про боротьбу з корупцією] від 24 квітня 1998 року №367/98 « Про боротьбу з корупцією» // указ Президента України. – 1998.

КОРРЕЛЯЦИОННАЯ СВЯЗЬ ПЕДАГОГИКИ И МЕДИЦИНЫ В СИСТЕМЕ НАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИН

Егорова С. А.

Научный руководитель – Стаценко Е. А., к. мед. н.

Черкасская медицинская академия

Педагогика не может развиваться обособленно от других наук. Наиболее близко с педагогикой связаны такие науки, как философия, психология, физиология и анатомия человека, культурология, социология, история, логика, этика, эстетика, лингвистика, литературоведение, искусствоведение, генетика, кибернетика и медицина [3].

Взаимодействие (корреляция) педагогики с указанными дисциплинами происходит путем использования последней сведений, содержащихся в перечисленных науках, а временами и методов в анализе явлений [5]. Это дает возможность проникнуть в глубину педагогического процесса, разработать более объективные критерии деятельности тех, кто обучает и воспитывает, и тех, кого обучают, а также обосновывать более достоверные практические рекомендации. Рассмотрим подробнее корреляционную связь педагогики и медицины. Педагогика нуждается в учете медицинских принципов, методов, данных в построении педагогической теории и воспитательной практики. Медицина обладает методологическим арсеналом, имеющим для педагогики эвристическую ценность.

Многие достижения педагогической науки и практики, накопленные на протяжении столетий, получены представителями медицины. Это не случайно и объяснимо не только единством объекта, но и внутренним родством, сходством проблематики и методов обеих областей знания.

Хочется упомянуть наиболее ярких медиков, разрабатывавших педагогику: византийский мыслитель епископ Немесий Эмесский, автор epochального труда «О природе человека», свел воедино теории различных медицинских школ античности; доктор медицины Франсуа Рабле (1494–1553, Франция) в своем великом романе «Гаргантюа и Пантагрюэль» разработал не утратившую до настоящего времени актуальность программу воспитания свободного и благонаправленного человека; испанский врач Хуан Уарте (1530–1592) в сочинении «Исследование способностей к наукам» способности души поставил в зависимость от телесных особенностей человека, климатических условий и пищи; Джон Локк (1632–1704) получил медицинское образование в Оксфордском университете. Педагогические идеи Локка (трактат «Мысли о воспитании») оказали влияние на последующее развитие педагогической мысли, включая аналитическую педагогику XX в. [1]; невролог и психиатр, академик медицины Владимир Михайлович Бехтерев (1857–1927, Россия) создал фундаментальные труды по половому воспитанию и поведению ребенка раннего возраста. Основатель рефлексологии, он проводил комплексные исследования личности и коллективного поведения. В. М. Бехтерев внес существенный вклад в развитие педологии, криминальной и педагогической антропологии, а также в теорию воспитания, профилактику и терапию многих педагогических отклонений [2].

Таким образом, реализованная указанными и другими врачами педагогическая трактовка данных медицины убедительно показала, насколько плодотворен синтез обеих родственных областей знания. Чтобы отправлять свою базисную функцию и роль посредника между педагогикой и медициной, педагогическая антропология призвана продолжить начатую ими работу. От успехов медицинских наук и медицинской техники напрямую зависят целые области педагогики. Это, прежде всего, физическое воспитание, коррекционная педагогика со всеми ее ответвлениями, гигиена. Педагог нуждается в основополагающих началах, содержащихся в ряде самостоятельных отраслей медицины, изучающих строение и функции организма здорового человека: анатомии, физиологии, гистологии, биохимии и других. В свою очередь будущим медикам полезны принципы, подходы и данные педагогической антропологии и педагогики. В особенности – педиатрам, детским стоматологам, невропатологам, психоневрологам и психиатрам. Они нуждаются в знании типов поведения детей, особенностей их мотивации как по отношению к здоровью, так и к болезни.

Нередко врачу приходится вести и педагогическую работу, обучая и воспитывая своих товарищей по работе, а также, где это нужно, обучая и воспитывая больных, ведя санитарно-просветительную работу. Вся эта деятельность должна вестись на высоком методическом уровне и опираться на достижения педагогики и психологии [4].

Корреляционная связь медицины и педагогики обусловлена, прежде всего, прогрессом в философской, психологической, исторической и других научных сферах. Проблемы, возникающие в педагогике и медицине, например, воспитание и обучение как здорового ребенка, так и страдающего от хронического заболевания, становление и развитие его как личности, лечение больных с психическими расстройствами и многие другие целесообразно решать комплексно, в соответствии с достижениями в области всех наук, изучающих человека как явление не только биологическое, но и социальное.

Таким образом, педагогика и медицина, опираясь на лучший опыт деятельности педагогов и врачей в обществе, в частности, обучения здоровому образу жизни его членов, объективно объединяются с целью решения определенных жизненно важных задач в интересах индивида, отдельной группы или социума.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. - СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Бехтерев В. М. Проблемы развития и воспитания человека // Под ред. А. В. Брушлинского и В. А. Кольцовой. – Изд-во «Институт практической психологии» Воронеж; НПО «МОДЭК», 1997. – 416 с.
3. Вершинина Н. А. Педагогика как социогуманитарная научная дисциплина: научно-методические материалы. – Т. 1. – СПб.: Изд-во ООО «Книжный дом», 2008. – 200 с.
4. Лебединский М. С., Мясищев В. Н. Введение в медицинскую психологию. – Л.: Медицина, 1966. – 634 с.
5. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии // Пед. соч.: В 6 т. Т. 5. / Сост. С. Ф. Егоров. М., 1990. – 528 с.

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ПАТЕРИКА

Єрошевич М. М.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

З хрещенням Русь отримала найбагатший й до того ж часу вже оформлений пласт християнської культури. Він відображав усі сторони духовного життя, й наші пращури, як талановиті учні, всмоктували й переймали його буквально у всьому: у зодчестві, живописі й особливо у літературі. Адже це і зрозуміло, тому що християнство, як релігія, в основному покладається на Біблію, і не знаючи її змісту, не оволодівши богословською літературою, неможливо було зрозуміти догмати, основи християнського вчення.

Першочергово Русь користувалась перекладною візантійською й болгарською літературами. Це, в першу чергу, Євангеліє, де йдеться про історію життя, викупної жертви й чудотворного воскресіння Ісуса Христа. По Євангелійським притчам Стародавня Русь приєднувалась до нових норм моралі, всмоктувала божествену мудрість. Значною мірою цьому допомагала й багаточисленна патріотична література, тобто твори отців церкви, римських й візантійських богословів III–IX ст., в яких викладались ідеї християнської релігії, основи моралі, правила богослужіння. Це твори Іоана Златоуста, Григорія Богослова, Василя Великого, Єфрема Сиріна тощо [1, 10].

Широке поширення набула так звана агіографічна література (від грецького «Агіос» – Святий, «графо» – пише), тобто житія святих – особливий жанр літератури, що розповідає про життя, подвиги людей, канонізованих церквою, зарахованих до лику святих. У цих оповіданнях створювався моральний ідеал людини, яка присвятила все своє життя служінню Христу і за допомогою страждань, нелюдських зусиль зумів досягти висот моральної досконалості, тим самим наблизивши себе до Бога.

До агіографічної літератури відносяться і патерики (від грецького «патер» – батько), особливі збірники повчальних оповідань про життєдіяльність сподвижників чернечого життя певного монастиря чи місцевості, що прославилися своїм благочестям. Уже в початковому періоді давньоруського християнства велику популярність отримали Синайський, Єгипетський, Єрусалимський, Скитський патерики.

Через них Русь знайомила з подвигами в ім'я християнської віри, вбирала релігійну мораль, знаходила приклади боротьби за зміцнення моральних ідеалів. Церковним статутом було постановлено читати ці повчальні творіння за монастирської трапезою, а деякі з них і під час церковної служби. Русь виявилася талановитою ученицею.

Вже за часів Ярослава Мудрого християнська релігія набула широкого поширення, «і стала при ньому віра християнська плодитися і розширюватися, і чорноризці стали множитися, і монастирі з'являтися». До середини XI ст. відносяться перші (3 дійшли до нас) оригінальні твори давньоруських авторів: «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, Повчання Феодосія Печерського, Луки Жидяти.

До нас дійшло кілька редакцій Патерика. Найдавніша, що отримала назву Арсеніївська, була написана в 1406 р. за ініціативою тверського архієпископа Арсенія. Дві інші редакції, створені в Києво-Печерському монастирі в 1460 р. і 1462 р. за вказівкою уставщика, ченця Касіяна, отримали назву Касіановська. В них вперше з'являється назва твору – «Патерик Печерський». Остаточна редакція Патерика відбулася вже в XVII ст. Заслуга в цьому багато в чому належить митрополиту Петру Могилі. У 1661 р. за вказівкою настоятеля Києво-Печерського монастиря архімандрита Інокентія Гізеля Патерик був вперше надрукований.

Києво-Печерський патерик був надзвичайно популярним багато років. Він був букварем, за яким навчали букви і складали перші слова, книгою для повсякденного читання в різних верствах населення, але головне – він був своєрідним моральним путівником православної людини. Історія його вивчення має таку ж тривалу і складну дорогу, як і історія його створення. Ми не маємо можливості дати широкий науковий огляд історії дослідження Києво-Печерського патерика. Зупинимось лише на деяких важливих, з нашої точки зору, моментах [2, 6].

Києво-Печерський патерик, існуючи вже в кількох редакціях, довгий час залишався без уваги з боку дослідників. Але поступово він починає викликати до себе інтерес. Спочатку як проста книга для читання, тим більше що він стає доступним завдяки тиражуванню: в 1893 р. виходить в світ видання Патерика в перекладі Виноградової, в 1900 р. – в перекладі Поселянина. Переклади дещо відрізняються один від одного, але кожен з них, безсумнівно, представляє певну цінність. Потім Патерик привертає увагу істориків і філологів [2, 7].

Психологія і духовний світ сподвижників чернецтва Києво-Печерського патерика до сих пір не були предметом спеціального дослідження. На думку Д. С. Ліхачова, за представленими портретами неможливо побачити реальних людей, так як «абстрактно-іконописний вигляд аскета-праведника затуляє саму людину, його діяння й подвиги характер, психологію», а дійові особи механічно діляться автором на позитивних і негативних героїв [3, 303].

Тим часом, людина займає найважливіше місце в художньому світі цієї пам'ятки, і його психологічний і духовний портрет є основою у вивченні проблеми зображення людини в давньоруській літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик : (вступ, текст, примітки) / Д. Абрамович. – К. : «Час», 1991. – 280 с.
2. Поучения по житиям преподобных Печерских. – К. : Тип. Києво-Печерської Лаври, 2013. – 116 с.
3. Лихачев А. С. Русские летописи и их культурно-историческое значение / А. С. Лихачев. – М. : Изд-во АН СССР, Переизд. 1967. – 499 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

Жмур Я. О.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Леонардо да Вінчі – геніальний художник, видатний мислитель, психолог, інженер, талановитий скульптор і архітектор, невтомний дослідник матерії та явищ природи. Його відкриття і творіння випередили час не на одну епоху. Він був представником нової науки, що народилася не в університетах, де як і раніше вчені вдосконалювались в коментарях до древніх текстів, а в майстернях художників, серед будівельників, інженерів і винахідників. У своїй практиці вони ставали перетворювачами світу, їхній досвід радикально змінював науку, культуру і особливості мислення. Вищою цінністю визнавався не божественний розум, а, говорячи мовою Леонардо, «божественна наука живопису». При цьому під живописом розумілося не тільки мистецтво відображення світу в художніх образах, а осягнення філософії природи.

Леонардо да Вінчі зробив значний внесок в розвиток психології. Він сприяв формуванню основних ідей гуманізму, у яких поєднав науковий підхід з художньою творчістю. Особливу увагу Леонардо да Вінчі приділяв таким психологічним феноменам як інтелект, відчуття, сприйняття, особистість та ін. Його дослідження сприяли розвитку нових напрямків в психології, таких як гуманістична психологія, біхевіоризм, тому задекларована тема дослідження є сучасною і актуальною.

Предметом живопису Леонардо да Вінчі вважав дві речі – людину та її душу і саме тому між зовнішнім та внутрішнім має бути повна відповідність. Коли живописець зображає людину, він виходить із відповідності між характером рухів тілесних (зовнішніх), і рухів душі. Тілесні рухи мають бути відображенням рухів душевних [2, 56], так вважав митець. У наш час такий підхід застосовується у одному з напрямків психології – біхевіоризмі. На думку Леонардо да Вінчі живопис не повинен бути лише копіюванням того, що бачить людське око, а дослідженням внутрішнього світу і передачею його на полотно. Творчість художника ґрунтується на принципі наслідування природі, що дає змогу не лише пізнати саму людину як індивіда, а і відобразити сутність людської особистості. Намагаючись зрозуміти механізм людської поведінки Леонардо досліджує стани радості і плачу, конфлікту і фізичного зусилля [3, 75]. Він прагне відтворити світ універсально й індивідуалізовано, раціонально та інтуїтивно, що позначається на його баченні психології творчості.

Проблема формування особистості, на думку Леонардо да Вінчі, тісно пов'язане з думками про творчість. Його вчення про природу як предмет художньої творчості ґрунтується на особистісно-матеріальному принципі і творчій фантазії. Наслідуючи природу митець, за допомогою фантазії, розумно інтерпретує побачене [2, 61].

У практичній психології він розробив правила тренування уяви, вказуючи, що навіть плями на старих стінах дозволяють художнику побачити контури майбутнього витвору мистецтва. За часів Аристотеля «фантазію» вважали негативним явищем. Образи, що виникали під час фантазування мали цінність тільки за умов процесу мислення, джерелом якого мав бути лише «божественний розум». Митець доводив психічну здатність суб'єкта до уяви побудованої ним самим на основі наслідування природи. Під впливом гуманістичного підходу душа стає не замкненою внутрішньою субстанцією, а відкритою, активною і спрямованою у зовнішній світ, готовою до взаємодії [3, 107].

Леонардо да Вінчі відомий і як блискучий анатом. У анатомічних дослідженнях він бачив шлях проникнення в таємниці людських пристрастей, почуттів і поведінки. Велике місце в дослідіях Леонардо займали питання біомеханіки, тобто будови і роботи рухових систем організму. Руху всіх тіл, у тому числі і живих, вважав він, здійснюються за законами механіки, а отже, не повинно бути принципових перешкод для відтворення роботи живого тіла в механічній конструкції. Разом з тим він

виступав провісником сучасної біоніки – науки, що використовує в техніці принципи біологічних систем. Зосередивши увагу на роботі різних м'язових систем, Леонардо зміг встановити не тільки їх підпорядкованість законам механіки, а й залежність рухових систем від діяльності нервів, спинного і головного мозку. Його досліди на жабах показали, що у разі видалення головного мозку у жаби зберігається частина м'язових рухів, тоді як при руйнуванні спинного мозку ці рухи зникають.

Великий інтерес викликають дослідження Леонардо, що стосуються роботи очей. Він доводить, що робота очей є відповідною реакцією на світловий вплив. У зробленому ним описі механізму зору по суті давалася схема зіничного рефлексу і, таким чином, він досить близько підійшов до відкриття рефлекторного принципу. Як живописець він називає око вікном душі, завдяки якому загальне відчуття дає можливість найбільш повно сприймати мистецтво природи. Вухо він вважає важливим лише у зв'язку з оком, а око не функціонує повноцінно без руки. Зв'язок органів чуття з психікою людини він пояснює через моторику і діяльність особистості.

Таким чином, період Відродження дав можливість вільно користуватися художніми та іншими методами пізнання людини та її психіки. Мистецтво відтворює в естетичній формі натурфілософські погляди художників за допомогою яких розкриваються світоглядні ідеї того часу, що сприяло розвитку цілісного уявлення про людину, її природу, суспільне життя, на її призначення у цьому світі. Також, активізуються пошуки сенсу буття і досягнення вищого блаженства, здебільшого через зближення і злиття з першосутністю. Завдяки цьому розвиваються загальні погляди на характер людської психіки і передбачаються закономірності її прояву, що неможливо було б здійснити за допомогою лише механістично спрямованого наукового аналізу. Мистецький метод став методом пізнання, наукового відтворення сутності людини та її внутрішнього світу[1, 18].

Отже, художник, письменник, скульптор, учений, інженер Леонардо да Вінчі мав величезний вплив на розвиток психології. Його роботи містять аналіз психологічних явищ та процесів, що притаманні людині, його дослідження сприяли формуванню сучасної загальної психології. Як натураліст і механік він зробив вагомий внесок у розвиток психофізіології та анатомії. Дослідження психологічних аспектів у живописі дали початок формуванню психології творчості. Згодом його розвинули далі такі відомі психологи як К. Юнг, Г. Олпорт, А. Маслоу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ждан А. Н. История психологии. От античности до наших дней / А. Н. Ждан. – М.: Академический Проект, 2004. – 576 с.
2. Романець В. А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки, Відродження: Навч. Посібник / В. А. Романець. – К.: Либідь, 2005. – 916 с.
3. Шкуренко Д. А. Общая и медицинская психология: Учебное пособие / Д. А. Шкуренко. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. – 352 с.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Замфереско О. В.

Науковий керівник – Руденко Л. А., д. пед. н., ст. н. сп.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Перехід країни до ринкових відносин зумовив посилення вимог до професійної підготовки кваліфікованих робітників, які повинні вміти швидко пристосовуватися до постійно змінюваних умов праці, володіти високим рівнем професійної компетентності та майстерності, бути професійно мобільними [6, с. 5].

Зважаючи на те, що сучасне суспільство потребує висококваліфікованих робітників, здатних до постійного професійного вдосконалення, зауважимо, що професійна освіта є однією з провідних ланок суспільної структури, що пов'язана з виробничою, споживчою, інформаційною, державно-бюджетною сферами, це процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань і пізнавальних умінь, навичок, формування на їх основі світогляду та інших якостей особистості [1].

Як система педагогічних впливів на людину, вона спрямована на формування професійно важливих якостей особистості, всебічного сприяння молодій людині у процесі її професійного становлення, набуття професійної майстерності шляхом надання майбутнім кваліфікованим робітникам знань, необхідних для успішної практичної діяльності. Професійна освіта має забезпечувати отримання професії та кваліфікації [2, с. 9–14].

Вихідним концептуальним поняттям професійної освіти є професія, набуття якої є цілеспрямованим процесом виховання, навчання і розвитку особистості, спрямованим на отримання професійних компетентностей. В. Г. Макушин визначає це поняття як діяльність, за допомогою якої людина бере участь у житті суспільства, і яка слугує головним джерелом матеріальних засобів для її існування [4].

Під час професійного навчання важливо виявляти та розвивати в учнів і студентів особистісні якості, необхідні для успішного проходження усіх етапів професіоналізації (вибору професії, оволодіння нею, адаптації до професійного середовища, вдосконалення майстерності, творче ставлення до трудової діяльності, підвищення кваліфікації тощо). Багатопрофільною навчальною установою, де вдосконалюються і формуються соціально і професійно важливі якості особистості у процесі професійної підготовки є вище професійне училище (ВПУ).

Питання взаємодії ВПУ і підприємств-замовників в умовах ринку пов'язане із загальними тенденціями розвитку освітньої галузі та особливостями професійної освіти. На жаль, сьогодні в Україні підготовка кадрів відбувається без урахування ситуації на ринку праці [3, 83]: спостерігається невідповідність параметрів функціонування ринку освітніх послуг потребам ринку праці.

З огляду на це слід зазначити, що основною метою модернізації змісту професійної освіти і навчання має бути підготовка фахівця, здатного самореалізуватися у професійній діяльності, своєчасно реагувати на зміни ринку праці, бути професійно мобільним [7, с. 27].

Розвиваючи та формуючи якості майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки, необхідно ставити акцент на цінностях, сенсі, цілях професії, що визначають спрямованість особистості та рівень її професіоналізму. У цьому контексті професійне навчання майбутніх фахівців має орієнтуватися на:

- розвиток професійно важливих якостей особистості шляхом стимулювання наявних якостей та доведенням їх до належного рівня;
- чітко визначений порядок вироблення трудових умінь і навичок;
- формування широкого спектру професійних компетентностей з урахуванням можливих їх трансформацій у певних межах до індивідуалізації;
- усунення невірних сформованих трудових умінь і якостей майбутнього фахівця [5, с. 166].

Отже, підготовка майбутніх фахівців у ВПУ має забезпечити належний рівень їхньої професійної компетентності, передбачати їхню мобільність, формувати готовність до гнучкої зміни професій, системного вдосконалення професійних знань, умінь і навичок. Тому що професіоналізм – це не стільки характеристики продуктивності праці, це, насамперед, особливості мотивації особистості до праці, система її прагнень, ціннісних орієнтацій та сенсу професійної діяльності для самореалізації та саморозвитку людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Ансимова Н. П. Два уровня терминальных ценностей у педагогов / Н. П. Ансимова, Д. Г. Лыхина // Психологическое и педагогическое сопровождение образовательного процесса: матер. Междунар. конф. – Ярославль, 2005. – С. 9–14.
3. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: монографія / Р. С. Гуревич. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – 410 с.
4. Макушин В. Г. Лекции по курсу «Основы физиологии и психологи труда» / В. Г. Макушин. – М.: Профиздат, 1971. – 245 с.
5. Павлов Ю. О. Формування професійної компетентності фахівців ресторанного сервісу: монографія / Ю. О. Павлов. – К.: АЛВІЯ, 2013. – 417 с.
6. Сікора Я. Б. Модель формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики [Електронний ресурс] / Я. Б. Сікора // Наука в информационном пространстве: матер. IV Междунар. науч.-практ. Интернет-конф. (15–16 октября 2008 г.). – Режим доступа: http://www.confcontact.com/2008oktlnet_tezi/pe_sikora.htm.
7. Ягупов В. В. Модернізація професійно-технічної освіти в Україні: методологічний аспект / В. В. Ягупов // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Всеукр. (звіт.) наук.-практ. конф. [18–19 квітня 2011 р., м. Київ] / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. – К., 2011. – С. 26–29.

ФОРМУВАННЯ ПЕРВІСНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДУШУ

Захматова А. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відтворення первісних форм уявлень про душу в ранні періоди людської історії стає можливим на основі аналізу археологічних даних, старовинних ритуалів, які дійшли практично незмінними до нашого часу, а також даних фольклору, первісного мистецтва тощо. На міфологічному етапі історії психології, який охоплює добу від появи перших людей до їх класового розшарування, відбувалось закладання фундаменту уявлень про ті явища і процеси, які сучасна наука відносить до загалу психічних. Свідомість первісної людини розподіляє довколишній світ на тіло (всі предмети, що реально існують) та душу (те, що спричинює зміни, як у світі, так і в самій людині). Стародавні греки називали душу словом «психе», що й дало назву науці «психологія».

Найдавніші уявлення про душу зароджуються в архаїчному суспільстві та отримують назву анімізм. Цей термін утворено від латинських *anima* – «душа» і *animus* – «дух».

Анімізм – це віра в існування у матеріальних об'єктах і процесів надприродних двійників. Він починається з приписування якостей двійників матеріальним об'єктам: людському тілу, тваринам, знаряддям праці тощо. У подальшому своєму розвитку анімізм включив у себе уявлення про двійників матеріальних процесів (хвороби, війни, ковальська справа та ін.). У слов'ян для визначення ілюзійних двійників застосовувались два терміни: менш могутніх називали «душами», більш могутніх – «духами». Тому можна сказати, що анімізм є вірою в існування душ і духів.

Англійський етнограф Е.Тайлор [1, 37] одним із перших дослідив прояви анімізму в первісних суспільствах і назвав його «мінімумом релігії».

Творець психоаналізу З. Фройд [2, 14]. вважав анімізм першою світоглядно-психологічною теорією людства. Адже немає жодного народу, у якого б не було уявлень про духів. «Спосіб, у який анімістична душа криється за проявами особистості, нагадує несвідоме» – відзначав З. Фройд.

Первісна людина відчуває страх і безпорадність перед силами природи, тому одухотворення природи робить її більш близькою, більш зрозумілою. Первісна людина безсила перед викликами природи, тому вона просить, благає, навіть залякує духів і демонів. Її психічний стан відображається в анімізмі, що З. Фройд називає психологічною теорією, а магію вважає її технікою, практичною іпостасю. Магія покликана примусити явища природи служити людині, захистити її від лиха, надати сили для перемоги над ворогом. Мотивами, що спонукають до магічних дій, є бажання людини. З часом психічний акцент переноситься з мотивів магічних дій на їх засоби й на самі дії.

З. Фройд проводить паралель між первісною людиною та дитиною: «Обом притаманна велика довіра до сили думок, обоє, не маючи реальних засобів для їх здійснення, звертаються до ілюзорно-оманливих засобів задоволення бажань». Резюмуючи свої думки, психоаналітик відзначає: «Принцип, що панує в магії, у техніці анімістичного образу думки, полягає в усемогутності думок». Прослідковуючи розвиток «всемогутності думок» в історії, З. Фройд відмічає, що коли на анімістичній стадії людина сама собі приписує їх неперевершену силу, то на релігійній стадії такою прерогативою вона наділяє богів, але все ж залишає за собою можливість впливати на богів різними засобами. У науковому світогляді людина визнає свою слабкість, підкоряється всім природним впливам. Всемогутність думки в магії збережена, тоді як в анімізмі частина цієї могутності вже передається духам. Але згодом і магічні дії мають силу лише в тому разі, коли в цьому дійстві бере участь віра.

Уявлення людей про душу в міфологічний період значною мірою визначають їх поведінку. Звичаї, ритуали, пов'язані з народженням, наданням ім'я, одруженням, зрілістю, похованням, спілкуванням з мертвими мають у своїй основі певне уявлення про душу. Дотримання ритуалів, звичаїв має на меті зберегти людську спільноту.

Чим відрізняються живе й мертво тіло, що складає причину неспання, екстазу, хвороби або смерті, що таке образ сновидіння? Відповідаючи на ці питання, люди створюють уявлення про душу, двійника, привида. Особиста душа, за міфологічними віруваннями, – це людський образ, який нагадує повітря, пару, тінь. Така душа вільно входить в тіло і виходить з нього. Вона здатна відвідувати тіла інших людей, тварин і навіть неживі речі, оволодіваючи ними, впливаючи на них, виступаючи причиною життя. Тілесна душа може переходити в навколишнє середовище: в одяг, прикраси, зброю, житло. Органи, в яких містилася тілесна душа у різних народів були різними: нирки, кров, волосся, нігті, слина, поцілунок – акт змішування душ. Первісні народи вірували в те, що, одягаючи хутро тварини, перо птаха, навіть маску, що відтворює певну тварину, вони разом з цим набувають властивостей цих тварин. Тісно пов'язаний із анімізмом метемпсихоз – віра у можливість переходу людських душ у будь-які істоти і предмети.

Отже анімізм має два основні «догмати»: перший – про духів, а другий – про «чуттєво-надчуттєву» душу, здатну існувати самостійно, поза людським тілом.

Первісні уявлення людей про душу сприяли формуванню людського світосприйняття і поглядів на сутність свого власного «Я», тобто сутність власної душі. Зацікавленість первісних людей природою психічного стала першим кроком до становлення психології як науки.

Згодом відбувся перехід від анімізму до гілозоїзму (від грец. «hyle», що означає речовину, матерію і «зоє» – життя), прихильники якого стверджували, що світ – це універсум, де космос вважався живим. Межі між живим, неживим і психічним не робили. Усе це розглядали як породження єдиної первинної матерії (праматерії).

Слід зазначити, що нове філософське вчення стало важливим кроком на шляху пізнання природи психічного, стало альтернативою анімізму (хоча він і до наших днів знаходить безліч прихильників, які вважають душу особливою сутністю тіла). Гілозоїзм уперше розглянув душу (психіку) з погляду загальних законів природи, ствердив непорушний і для сучасної науки постулат про початкову залученість психічних явищ у кругообіг природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тайлор Э. Б. Первобытная культура. – М, 1995.
2. Фрейд З. Тотем и табу. – М, 1997.
3. Махній М. М., Скок М. А. Історія психології: Психологічна думка стародавнього світу. – Чернівці, 2001.
4. Роменець В. А. Історія психології : Стародавній світ. Середні віки. Відродження. – К., 2005.
5. Рассоха І. М. Язичницькі релігії та міфи народів світу. – Харків, 2002.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІАГНОСТИКА В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Іванова Н. О.

*Науковий керівник – Яценко Т. С., д. психол. н., професор, академік НАПН України
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Актуальність роботи. На сучасному етапі розвитку українського суспільства особлива увага приділяється розв'язанню актуальних завдань психологічної науки, до яких відноситься пізнання психічного в його цілісності, що потребує вдосконалення методів діагностико-корекційного процесу глибинного пізнання психіки суб'єкта.

Аналіз літературних джерел вказує на те, що термін «діагностика» вперше був використаний в медицині, де він трактувався як «вивчення причин захворювання, принципи встановлення діагнозу» [1–2]. Психологічний словник подає категорію «діагностика» як різнобічне обстеження людини з метою виявлення індивідуальних особливостей розвитку її психіки, здібностей, характеру, мотивації, особистісних якостей, акцентуацій, відхилення від норми [2, с.169]. Розвиток психодіагностики пов'язаний з вивченням особливостей людської психіки в руслі експерименту і точних методів природничих наук. Першим її джерелом стала експериментальна психологія (В. Вундт) та розробка тестових методик, зорієнтованих на вивчення конкретних особистісних характеристик суб'єкта (А. Біне, Ф. Гальтон, Дж. Кеттел) [3].

У глибинній психології акцент ставиться на розумінні внутрішніх закономірностей психіки, їх динаміці, що обумовлює специфіку методів пізнання. Таким вимогам відповідає метод АСПП. Діагностична процедура в групах АСПП характеризується поетапністю, багаторівневістю та процесуальністю і є невід'ємною від психокорекції. З огляду на те, що несвідоме має внутрішню голографічну організацію, яка детермінує активність суб'єкта, його невимушеність активності. Вся процедура глибинного пізнання психіки підкоряється вимогам законів позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку [5].

Позитивна дезінтеграція передбачає ослаблення ілюзорних (хибних) уявлень особи, що були сформовані системою психологічних захистів. Цей процес пов'язаний із зниженням мортідних (деструктивних) тенденцій і розкриттям каналів вираження лібідо (конструктивної енергії). Все це призводить до реконструювання та вторинної інтеграції, яка здійснюється мимовільно, самоплинно та має позитивний вплив на глибинне пізнання психіки [7]. Останнє потребує використання візуалізованих самопрезентантів та їх емотивного «оживлення» в процесі діалогічної взаємодії «психолог-респондент». В контексті цього варто зазначити про взаємозв'язок діагностичної процедури з «інформаційними еквівалентами», які латентно об'єднують асиметричні сфери психіки (свідоме/несвідоме). Психоаналітичний аналіз емпіричного матеріалу засвідчує про непереривність інформаційного обміну між підсистемами психічного, що включає перехід ідеальної (духовної) реальності у візуалізовану (опредмечену), яка відкриває перспективи пізнання неусвідомлюваних детермінант в площині споглядаємого (усвідомлюваного). Архетипічна універсалізація засобів репрезентації обумовлює об'єктивне дослідження латентних рівнів психіки [4].

Завдання психолога під час діагностико-корекційного процесу – забезпечити умови дослідження психіки в єдності її свідомих та несвідомих виявах. Таке пізнання передбачає знання закономірностей несвідомої сфери, яка в структурно-функційному аспекті є асиметрична сфері свідомого. Зокрема, свідоме – раціональне, несвідоме – ірраціональне; свідоме проявляється через вербальні засоби, несвідоме – через образи.

Психодіагностичний процес пізнання глибинних характеристик психіки передбачає забезпечення необхідних умов, які включають: спонтанність і невимушеність поведінки респондента; практичне володіння інструментарієм пізнання цілісної психіки в її свідомих та несвідомих виявах; володіння відповідними теоретико-методологічними засадами розуміння феномену психічного в його цілісності; розуміння функціональних особливостей несвідомого в процесі символізації; розуміння внутрішніх суперечностей психіки.

В контексті цього варто зазначити, що діагностико-корекційний процес у групах АСПП спирається на специфічні умови, які забезпечують процес глибинного пізнання. До них відносяться: спілкування в площині «людина-людина» за умов нівелювання соціально-статусних аспектів, відсутність оцінних суджень, що сприяє створенню позитивної атмосфери підтримки та захищеності. Важливим принципом є конфіденційність та прийняття людини такою, яка вона є, без критики, осуду та порад.

Важливим аспектом реалізації процесуальної діагностики є ініціювання учасників груп АСПП до візуалізованої самопрезентації з використанням допоміжних засобів (малюнок, іграшка, ліпка і т. д.). Самопрезентація є центральною ланкою у експлікації латентних змістів психіки назовні, що відкриває перспективи пізнання глибинних чинників виникнення особистісної проблеми. Процес візуалізованої самопрезентації забезпечує респонденту відчуття захищеності. Вкажемо деякі характеристики презентантації: несвідоме прямолінійно не об'єктивує свого змісту; презентант (в статичній формі) не передає смисл живої інстанції в її цілісності, тому потребує додаткових прийомів за допомогою діалогічної взаємодії. Така побудова діагностико-корекційного процесу співзвучна з позицією біхевіористів, що будь яке знання приходить із зовнішнього сприйняття [6].

Діалогічна взаємодія є невід'ємним інструментом психолога в побудові процесуальної діагностики. Взаємодія в системі «психолог-респондент» здійснюється порційно, багаторівнево, в єдності позитивно дезінтеграційних та вторинно-інтеграційних процесів.

Спонукальна сила питань психолога залежить від їх діагностичної спроможності, яка підкорена імпліцитному порядку психіки. Діагностичність питань спирається на врахування попереднього поведінкового матеріалу у його ймовірно-прогностичному аспекті.

Враховуюче це, діалогічна взаємодія психолога з респондентом набуває роль посередника. У кожному «кроці» діалогічної взаємодії присутня як діагностика, так і корекція. Діалог каталізує мимовільний прояв системного співвідношення сфер свідомого та несвідомого, пізнання яких потребує від психолога наявності діагностичних навичок [5].

Таким чином, процесуальна діагностика в глибинному форматі орієнтована на пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме), що обумовлює особистісні зміни суб'єкта шляхом розкриття латентних смислів його поведінки.

Отримання респондентом рефлексивних знань передбачає ослаблення ілюзій, відступів від реальності, продукуємих психологічними захистами. Такий психокорекційний ефект передбачає реконструювання примітивних структур психіки суб'єкта в процесі багаторівневого розширення його самосвідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – К. : Наук. мысль, 1989. – 200 с.
2. Головин С. Ю. Словарь практического психолога / С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 1997. – 800 с.
3. Гуревич К. М. Психологическая диагностика. Учеб. Пособ. / К. М. Гуревич, Е. М. Борисова. – М. : УРАО, 1997. – 304 с.
4. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: Навч. посіб. / Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Аврамченко. – К. : Вища шк., 2008. – 342 с.
5. Яценко Т. С. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога / Т. С. Яценко, А. В. Глузман. – Днепропетровск : Инновация, 2015. – 394 с.
6. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика : [навч. посіб.] / Т. С. Яценко. – К. : Вища шк., 2006. – 382 с.
7. Яценко Т. С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта: монографія / Т. С. Яценко, В. І. Бондар, І. В. Євтушенко, М. М. Кононова, О. Г. Максименко. – К. : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2015. – 280 с.

UKRAINE AGAINST CORRUPTION: MAIN WAYS OF OVERCOMING

Ivakhnenko A. V.

*Cherkasy Faculty of National University "Odesa Law Academy"
Scientific Adviser – Spirikina O. O., Candidate of Historical Sciences
Cherkasy Institute of Fire Safety Named after Chornobyl Heroes of
National University of Civil Protection of Ukraine*

Corruption is a widespread and growing problem in Ukrainian society. In 2016's Transparency International Corruption Perceptions Index Ukraine was ranked 131th out of the 176 countries with increased score from 2015 results. Back in 2007 Ukraine had taken 118th place (179 countries investigated that year). Ernst & Young (in 2012) put Ukraine among the three most corrupted nations of the world together with Colombia and Brazil.

This scientific article will analyze the main ways of overcoming corruption in Ukraine.

The first thing that needs to be said is according to a 2008 Management Systems International (MSI) sociological survey, the highest corruption levels were found in vehicle inspection (57.5%), the police (54.2%), health care (54%), the courts (49%) and higher education (43.6%) [1]. On June 8, 2011 Ukrainian President Viktor Yanukovich stated that corruption costs the state budget US\$2.5 billion in revenues annually and that through corrupt dealings in public procurement 10% to 15% (US \$7.4 billion) of the state budget "ends up in the pockets of officials" [2].

First and foremost, the legislature, executive and judiciary branch of the government should help in the work of National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. NABU is a Ukrainian law enforcement agencies (anti-corruption Agency) which investigates corruption in Ukraine and prepares cases for prosecution. It has investigatory powers but cannot indict suspects. Only if the agency passes its findings to the General Prosecutor of Ukraine does a subject of its inquiry become part of a criminal case [3].

Secondly, we can increase the salaries of employees in state and judiciary. Experts are convinced that good wages and social security will help to reduce the level of corruption on 80%. This technique is practiced by most developed and highly-developed countries in Europe, Asia and America. Doubtless, that this methodology will produce results in Ukraine.

Thirdly, we can make more strict laws and punishment for corrupt officials. For example, all their possessions and property of their relatives will be thoroughly investigated and confiscated to the state Treasury. The Poland author Stefan Garchinskii said: "The stronger the sense of responsibility, the weaker the lust for power".

Finally, we must immediately begin the fight against corruption in the judicial system of Ukraine. Ukrainian politicians and analysts have described the system of justice in Ukraine as "rotten to the core" and have complained about political pressure put on judges and corruption. Independent lawyers and human rights activists have complained Ukrainian judges regularly come under pressure to hand down a certain verdict. Ukraine's court system is widely regarded as corrupt. A Ukrainian Justice Ministry survey in 2009 revealed that only 10% of respondents trusted the nation's court system. Less than 30% believed that it was still possible to get a fair trial [4].

From these arguments one must we need to act now if we are to avert catastrophic effects in the future.

REFERENCES

1. Global Corruption Report 2008, Transparency International, Chapter 7.4, p. 280.
2. Under Yanukovich, Ukraine slides deeper in ranks of corrupt nations // Kyiv Post. – 2011. – 1 December.
3. History of the NABU [Electronic Resource]. – <https://nabu.gov.ua/en/history-nabu>.
4. Corruption in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Corruption_in_Ukraine.

УЧАСТЬ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ НА СЕРЕДИНУ ХІХ СТОЛІТТЯ

Калита М. В.

*Науковий керівник – Томіленко А. Г., к. і. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Гасіння пожеж у селах Наддніпрянської України протягом багатьох століть здійснювалося населенням у вигляді взаємодопомоги та натуральної пожежної повинності. Для сповіщення про пожежу досить часто використовували пожежний або церковний дзвін. При першому повідомленні жителі зобов'язані були бігти до її місця з особистим інвентарем. Ненавчені прийомам гасіння, люди приносили мало користі. У 1865 р. газета «Киевлянин» зазначала: «То там, то тут спалахують міста і

села. Слідом за пожежами поспішають із прийняттям запобіжних заходів, які були б ... потрібні до нещастя. А тим часом цієї упередженості ми ніде не зустрічаємо. Усюди беруться за розум, коли грім вдарив і гроза минула, залишивши за собою купи руїн, перетворивши в попіл надбання жителів» [1, 106].

Керівництво гасінням пожежі, відповідно до Пожежного статуту 1857 р., покладалося на місцевого пожежного старосту. У випадку прибуття на пожежу волосного старшини або волосних пожежних старост, головна розпорядча влада переходила до цих осіб [2, 23]. Сусідні сільські громади були зобов'язані за першим сигналом тривоги або за вимогою пожежного старости постраждалого села прибувати на допомогу. За ігнорування цієї вимоги винуваті могли бути піддані стягненню за постановою волосного суду.

Особи, які відзначилися під час гасіння пожежі, могли отримувати з дозволу волосного правління за поданням місцевих пожежного та сільського старост грошову винагороду з пожежної каси.

З метою попередження пожеж, згідно наказу ще 1848 р., діяли обивательські варти. У Наддніпрянській Україні вони проіснували майже до початку ХХ ст. Обов'язок нести вартову службу покладался на всіх жителів чоловічої статі без виключення. Тих, хто ухилявся від нього, штрафували. Однак, подібні спроби розв'язання проблеми щодо пожежної безпеки поселень виявлялися малоефективними. Навіть у 1902 р., повернувшись до цього питання, часопис «Пожарное дело» відзначав: «Нестача води і людей, відсутність розумної розпорядливості – звичне явище кожної сільської пожежі. Поки збереться народ, поки підвезуть воду, пожежа встигне набрати величезні розміри. На сільських пожежах при загальній паніці царює завжди цілковитий хаос і незнання самих звичайних прийомів гасіння» [3, 236].

Власники будинків були зобов'язані спостерігати за станом коминів та печей, раз на місяць проводити їх очистку від сажі.

Підвіз води на місце пожежі та її гасіння покладалися обов'язковими постановами на сільську громадськість. У селах існував окремий розпис чергування населення з інвентарем та кіньми. Цей розпис знаходився при волосному правлінні або у пожежного старости. Досить швидко селяни забували про нього. У випадку пожежі часто спостерігалось явище коли організаторам гасіння пожежі доводилося бігати по селу, доводити тому чи іншому обивателю, що чергова коняка саме його, все це в кінцевому результаті впливало на час доставки води до місця пожежного випадку і як наслідок збільшення кількості збитків [4, 20].

Селянські коні утримувалися зазвичай упроголодь і годувалися лише тоді, коли використовувалися на господарських роботах, а тому нерідко під час пожеж у селах Наддніпрянської України підвіз води взагалі не проводився. Зокрема, за спостереженнями в Подільській губернії звичайне утримання селянського коня було таким: «... їсть ця коняки при ... важкій роботі дуже мало ... У вільний же час селянський кінь пасеться на вигоні, тобто ходить по вулиці і об'їдає дахи, гризе тини тощо, оскільки господар вважає надмірною витратою годувати коня, коли він не працює» [5, 50–51]. Часто-густо селяни намагалися уникнути виконання пожежної повинності. «Відбуття цієї повинності лягає важким тягарем на громаду і руйнує добробут селян, оскільки більшість членів її з невеликим статком, а деякі навіть зовсім бідні і не в змозі нести таку повинність через відсутність теплого одягу, хвороби і старість», писали київському губернатору селяни с. Хлистунівка Черкаського повіту, які звернулися з проханням відмінити обивательські варти [1, 107].

На кожному сільську общину покладался обов'язок мати не менше однієї пожежної труби середньої величини; оббиті залізними обручами діжки на возах для організації протипожежного водопостачання; пожежні кроки, щити та драбини. Необхідний мінімальний перелік цих інструментів для сільської общини встановлюється в кожній волості волосним сходом за поданням волосного правління та пожежного старости. Зокрема, у селах Кременчуцького повіту Полтавської губернії знаходилося 91 пожежна труба, 77 насосів, 160 діжок [1, 108]. У Лубенському повіті сільські пожежні обози розміщувалися при волосних правліннях. До боротьби з пожежами залучалася вся чоловіча частина населення під управлінням виборних пожежних старост.

Для зберігання пожежного знаряддя місцевим населенням мав облаштовуватися спеціальний громадський пожежний сарай, за безпечне улаштування якого та справність у ньому пожежного обладнання відповідали пожежний та сільський старости.

В організації пожежно-сторожової охорони сільських населених пунктів Наддніпрянської України існувала велика кількість проблем. Досить часто вартовими-стійщиками були або підлітки, або люди похилого віку. Інколи функції вартових виконували навіть хворі, каліки, чи непридатні до польових робіт особи. Нерідкими були й випадки, коли варту несли підневільні стійщики, які відбували повинність за борги перед громадою. В 1904 р. учасники з'їзду комітетів у справах земського господарства, розглядаючи причини неефективності пожежно-сторожової охорони сільських населених пунктів, зазначали: «Надійного нагляду в селах не має, тому й багато в них безладдя. Тут присутня і безпечність із сторони наглядаючих, яка посилюється безпечністю обивателів. Земський начальник, старші чини повітової поліції бувають рідко, слідкувати за всім у кожному селі не можуть» [6, 32]. З цією характеристикою погоджувалася і більшість сільських громад,

земських діячів та керівництво добровільних пожежних формувань.

Таким чином, поставити на належний рівень пожежну охорону поселень сільська громадськість самостійно не могла. Зокрема, із табеля Мойсенського волосного управління Золотоніського повіту Полтавської губернії про стан пожежного інвентарю за 1874 р. відомо, що у волості не було жодного пожежного насоса. Не маючи достатніх коштів, селяни не могли утримувати добре обладнаний пожежний обоз, не кажучи вже про пожежну команду [1, 107]. Така ситуація була типовою і для більшості сіл Черкаського повіту Київської губернії.

Отже, переважна більшість українських селян потерпала від нестатків. За своє майно селянин повинен був сплачувати значні податки на користь держави, а поміщикам – викупні платежі за своє особисте звільнення з кріпацтва та за земельний наділ. Щоб вирішити питання з організації гасіння пожеж, у деяких поселеннях Наддніпрянської України сільські громади почали платити за перші три діжки води, які підвозилися на пожежу. Це сприяло певній зацікавленості серед населення у якнайшвидшому прибутті до місця вогняного лиха. Проте, лише допомога з боку місцевої влади, а особливо земств у другій половині XIX ст., дала позитивні зрушення в галузі протипожежного захисту сіл Наддніпрянської України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Томіленко А. Г. Пожежна справа на Правобережній Україні в другій половині XIX – початку XX ст. [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Томіленко Андрій Григорович ; Черкаський інженерно-технологічний ін-т. – Черкаси, 2000. – 207 арк.
2. Устав пожарный [Текст] / ПСЗРИ. – СПб.: Тип. II Отделения Собственной его императорского величества канцелярии, 1857. – Т. 12. – Ч. 1. – Тетрадь 5. – С. 1–41.
3. Хелмовский Н. К вопросу о борьбе с сельскими пожарами [Текст] / Н. Хелмовский // Пожарное дело. – 1902. – №15. – С. 235–237.
4. Подборский Д. П. Способ простейшего указателя дежурной на пожаре лошади [Текст] / Д. П. Подборский // Пожарное дело. – 1908. – №15. – С. 20.
5. Рынзюнский П. Г. Крестьянская промышленность в пореформенной России (60–80 гг. XIX в.) [Текст] / П. Г. Рынзюнский. – М.: Наука, 1966. – 260 с.
6. Скрипицин В. А. Пожары (свод трудов местных комитетов по 49 губерниям европейской России) [Текст] / В. А. Скрипицин. – СПб.: Тип. В. Ф. Киришбаума, 1904. – 91 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ МОДЕЛІ ТЕКСТУ ПЕРЕДМОВИ

Кантович Р. В.

*Науковий керівник – Єремєєва Н. Ф., к. філол. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Передмова – це особливий вид тексту в сфері наукової комунікації. В загальному вигляді передмову можна визначити як мета-текст, текст у тексті, який має всі ознаки і категорії, властиві будь-якому тексту, а саме: розгорнутість, цілісність та розчленованість [1, 47]. До цих ознак вважаємо за необхідне додати таку важливу для досліджуваного типу тексту ознаку, як його проспективну спрямованість, оскільки передмова є початком певного відрізка тексту, який йде безпосередньо за ним і тим самим спрямована вперед хоча і може мати певні елементи ретроспекції [1, 47].

Розглядати передмову як певний вид тексту дозволяє нам те, що вона переслідує певні цілі і завдання, які мають певні членування і кінцівки [2, 45]. Більш того, композиція відповідає основним вимогам функціонального стилю наукової прози і забезпечує послідовність, логічність і системність викладу матеріалу [2, 46].

Передмова – це особливий вид вставних текстів, передтекстів до основної наукової праці. Виходячи з цього, передмову можна розглядати і як елемент загальної структури наукової праці, який її представляє, і як особливий вид тексту, що має свою власну структуру [2, 47–48]. Як особливий вид тексту передмова характеризується трьома основними параметрами: здатністю містити в собі риси функціонального стилю мови і твору, який він представляє; прагматичним наміром; значним ступенем автосемантики [1, 47]. В передмові міститься, як правило, у формі тез виклад тих положень, які знаходять своє відображення в основному науковому тексті, обґрунтовується вибрана автором структура побудови цієї наукової праці [1, 47]. Зазвичай автор пише передмову після написання основної наукової праці, намагаючись в найбільш лаконічній формі відобразити в ній основні думки свого наукового твору.

Проглянувши передмову, читач може вирішити чи цікавий для нього саме цей твір, які основні положення містяться в ньому, яка структура побудови цієї праці. Тим самим, на наш погляд, передмова як вид тексту в функціональному стилі мови науки виконує подвійне завдання: допомагає

читачеві зорієнтуватися у величезному потоці наукової інформації, а також просвітницьке, тобто вводить читача в коло проблем, зв'язаних з темою дослідження.

Основними ознаками формальної класифікації текстів передмови є: їх місцезнаходження в структурі основної наукової праці; їх назва; авторська приналежність. Так, передмова завжди знаходиться в препозиції до основного тексту праці. За передмовами закріплені такі назви: «Preface», «Introductory Preface», «Author's Note», «Editor's Note», «Preface Dedication», «Editor's Preface», «Publisher's Note», «The Author's Epistle Dedicatory», «Prolegomena», «Forword» [1, 47–48].

Що стосується авторської приналежності, передмову пишуть автори наукових праць, також вони можуть бути написані і видавцем, який має авторські повноваження. В першому випадку передмови називаються авторськими, в другому – неавторськими [1, 48].

Функціональна характеристика передмов полягає в їх здатності містити і передавати інформацію, потрібну для сприйняття основного тексту. Комунікативність передмов дає змогу створити певний комунікативний ефект, під яким розуміють «виникнення в свідомості адресату певних смислів (відображень), який хотів повідомити йому відправник повідомлення» [1, 48]. В авторських передмовах цього можна досягти за допомогою комунікативного наміру самого автора повідомити про щось своїм читачам, або, створюючи передмову, автор намагається шляхом останньої вплинути на читача, сформувати читацьке сприйняття і уяву про свою працю. Таким чином, текст передмови, як і будь-який інший текст, є втіленням прагматичних намірів тієї особи, яка його створила, оскільки адресант подає інформацію таким чином, щоб покращити процес сприйняття і засвоєння її адресатом [1, 48]. Прагматичний намір автора передмови – це, перш за все, конкретна мета, яку він ставить перед собою, створюючи текст передмови, а прагматичний намір тексту передмови можна визначити як підготовку читача до сприйняття основного твору [1, 49].

В найбільш загальному вигляді комунікативну модель передмови можна уявити такою тріадою: автор – передмова – читач. Зв'язок між компонентами є не зовнішнім, а внутрішнім, смислово-функціональним. Замкненість відносин між компонентами тріади надає композиційну цілісність передмовам. Очевидним можна вважати той факт, що подібна комунікативна модель народилася задовго до становлення англійської наукової прози на національній основі, а саме з початком появи друкованих праць латинською, а потім і французькою мовами [3, 6–8].

Розглянувши в загальних рисах найбільш характерні ознаки передмови як типу тексту в сфері наукової комунікації, визначимо наше розуміння моделі тексту передмови, композицію передмови.

Для того, щоб створити будь-яку модель тексту, слід перш за все визначити його основні одиниці. Кожен текст може бути розглянутий як збіг з моделлю або відхилення від неї. При цьому відхилення від моделі не можуть бути значними, оскільки значні зміни в композиційно-смісловій організації тексту призводять до порушення всього типу тексту, його жанрової різноманітності, оскільки композиція – це каркас, на якому тримається текст [3, 10]. Беручи за основу нейтральну модель тексту, можна стверджувати, що в співвідношенні з основним текстом, тексти передмов – це інтродуктивні блоки, метою яких є полегшення сприйняття основної інформації тексту, для підготовки читача до сприйняття основного змісту [3, 11–14]. Оскільки ми розглядаємо передмову як самостійний тип тексту, то до нього також може бути застосована подібна нейтральна модель, властива будь-якому тексту. Виходячи з цього можна стверджувати, що лінгвістична модель тексту передмов – це певна функціональна система – послідовність компонентів, представлених комунікативними блоками, які відрізняються один від одного своїми функціями і спрямовані на те, щоб наділити адресата необхідним фоном знань для підготовки до сприйняття цього тексту [4, 3–5]. В плані змісту основною ознакою комунікативного блоку є його відносна смислова завершеність, а в плані вираження – наявність меж будь-якого характеру [4, 6–8].

Композиція передмов – це послідовність розташування комунікативних блоків за певною схемою, яка найбільше відповідає реалізації прагматичних намірів автора. Порядок розташування комунікативних блоків може змінюватися залежно від авторської інтенції. Відсутність або незвичне розташування того чи іншого блоку свідчить лише про те, що автор праці акцентує увагу читача на передмові, оскільки подібне варіювання підпорядковане завданню логічного розвитку певної ідеї, яка полягає в розкритті змісту твору як такого [4, 8].

Крім того, в авторських передмовах, в яких авторське «Я» не завуальовано, особистість адресанта відіграє першочергову роль, надаючи особливі специфіки тексту внаслідок індивідуальних особливостей адресанта, а також внаслідок того, що в авторських передмовах обов'язково знаходить своє відображення його ставлення до фактів, подій та досліджень, які описуються [4, 6].

Таким чином, передмову можна визначити як прагматично обумовлену одиницю комунікації, яка є завершеним з точки зору смислу системним утворенням – у вигляді лінійної послідовності комунікативних блоків і використовувану в сфері наукової комунікації для сприяння покращення сприйняття інформації, яка міститься в основному тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк Н. Г. Предисловие как тип текста в сфере научной коммуникации. // Текст и его категориальные признаки: Сб. научн. Трудов / Отв. ред. А. Н. Морховский. – К. : КГПИЯ, 1989. – С. 47–51.

2. Сидоров Е. В. Проблемы речевой семантики. – М., 1987. – С. 45–48.

3. Мороховский А. Н. Некоторые основные понятия лингвистики и стилистики текста // лингвистика текста и методика преподавания иностранных языков. Сб. научн. трудов. – К., 1981. – С. 6–14.

4. Мороховский А. Н. Некоторые категории художественного текста в диахроническом аспекте // Принципы типологизации художественных и нехудожественных текстов. Сб. научн. трудов. – К., 1987. – С. 3–8.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Кіхтенко В. В.

Науковий керівник – Дробінка І. Г., к. і. н., доцент

Черкаська філія Приватного вищого навчального закладу

«Європейський університет»

Щорічно в різних країнах світу, у різних галузях діяльності людини трапляються мільйони нещасних випадків, сотні тисяч з яких закінчуються трагічно. Страждають люди всіх професій на виробництві, в побуті, в армії, на транспорті. Великих збитків зазнають країни, у тому числі і Україна, від аварій, катастроф, пожеж, стихійних лих, які призводять до загибелі людей.

Ось чому головною метою державної політики України у сфері цивільної оборони є вирішення проблем захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. В основу цієї політики положенні документи Женевських конвенцій (1949 р.), Конституція України, Кодекс цивільного захисту та інші закони, укази Президента України і Урядові рішення.

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, – декларує ст. 3 Основного Закону, – визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1, с. 4]. Держава як гарант цього права створює і розвиває Єдину загальнодержавну систему цивільного захисту населення і територій.

Захист населення – це комплекс заходів, спрямованих на попередження негативного впливу наслідків надзвичайних ситуацій чи максимального послаблення ступеня їх негативного впливу на конкретних людей.

За останні роки в нашій країні склалися стійкі принципи щодо захисту населення.

1. Захист населення планується і здійснюється диференційовано, залежно від економічного та природного характеру його розселення, виду, ступеня небезпеки, можливих надзвичайних ситуацій.

2. Усі заходи щодо життєзабезпечення населення готуються заздалегідь і здійснюються на підставі законів держави.

3. При захисті населення використовують усі наявні засоби захисту (евакуацію із небезпечних районів, захисні споруди, індивідуальні засоби захисту...).

4. Громадяни повинні знати основні свої обов'язки щодо безпеки життєдіяльності, дотримуватись установлених правил поведінки під час надзвичайних ситуацій.

Є п'ять основних заходів щодо забезпечення захисту населення в надзвичайних ситуаціях:

- повідомлення населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій та постійного його інформування про наявну обстановку;

- навчання населення вмінню застосовувати засоби індивідуального захисту і діяти у надзвичайних ситуаціях;

- укриття людей у сховищах, медичний, радіаційний та хімічний захист, евакуація населення з небезпечних районів;

- спостереження та контроль за ураженістю навколишнього середовища, продуктів харчування та води радіоактивними, отруйними, сильнодіючими отруйними речовинами та біологічними препаратами;

- організація і проведення рятувальних та інших робіт у районах лиха й осередках ураження.

Повідомлення населення про факт небезпечної аварії, стихійного лиха, застосування зброї масового знищення проводяться засобами масової інформації (радіо, телебачення та ін.) з метою не допустити загибелі людей, забезпечення їм нормальні умови життєдіяльності у надзвичайній ситуації.

Для того, щоб населення своєчасно ввімкнуло радіо та телевізора, в помешканнях, на підприємствах, інших закладах існує сигналізація (сирени, ревуни, гудки). Почувши сигнал, всі громадяни повинні ввімкнути радіо і телевізор.

Рев сирени означає: «Увага всім!». По радіо і телебаченню штаб цивільної оборони України у надзвичайних ситуаціях передають сигнал повідомлення, а також поради населенню, як поводитися в тій чи іншій ситуації. Наприклад, зміст повідомлення на випадок виникнення надзвичайної ситуації

на АЕС: «Увага! Говорить штаб цивільної оборони. Громадяни! Сталася аварія на атомній станції. У районі передбачаються радіоактивні опади. Населенню, яке проживає у цьому районі, необхідно:

- по-перше, знаходитися у приміщеннях;
- по-друге, провести додаткову герметизацію цих приміщень;
- по-третє, прийняти йодистий препарат;
- по-четверте, скласти у поліетиленові пакети документи, гроші, коштовності, комплект верхнього одягу, харчові продукти на дві-три доби;
- по-п'яте, якщо буде оголошена евакуація, потрібно організовано зайняти місце у транспортному засобі, що буде подано до вашого помешкання».

Чи другий приклад, пов'язаний з необхідністю евакуації населення: «Увага! Говорить штаб Цивільної оборони міста Коломиї. Громадяни! У зв'язку з можливістю землетрусу необхідно: відключити газ, воду, електричний струм, погасити вогонь у печах. Повідомте усіх сусідів про цю інформацію. Візьміть одяг, цінні речі, документи, харчі і вийдіть на вулицю. Допоможіть хворим і літнім. Займіть місця подалі від будинків, споруд і ліній електропередачі».

Евакуацією називається організований вивід чи вивіз населення із зон можливого враження, затоплення чи терористичного нападу. Евакуація населення проводиться за територіально-виробничим принципом. Це означає, що вихід у заміську зону робітників і службовців, евакуйованих членів їхніх сімей, студентів ВУЗів, учнів шкіл та училищ організовується через підприємства, ЖЕК та домоуправління за місцем проживання, навчальні заклади.

Евакуація населення (виведення, вивезення) у випадку виникнення НС проводиться організовано, у стислі терміни і починається не пізніше, ніж після 4 годин з моменту отримання відповідного розпорядження.

Плани евакуації населення розташовані в штабах Цивільної оборони міста, району, області. На підставі плану евакуації проводять такі заходи: створюють і завжди підтримують наготові пункти управління, засоби зв'язку й передачі інформації; підготовлюють усі види транспорту, станції та пункти посадки і висадки, райони розміщення у заміській зоні, виявляють приміщення, придатні як протирадіаційні укриття, проводять інші заходи, що сприятимуть успішній евакуації населення.

Для підготовки і проведення евакуації населення на допомогу штабам Цивільної оборони в містах, районах і на об'єктах народного господарства створюють евакуаційні комісії.

Евакуаційна комісія об'єкта здійснює: підрахунок кількості населення, студентів та викладачів, членів їхніх сімей, які евакуйовуватимуть; визначають склад піших колон і уточнення маршрутів їх виходу; організовує забезпечення транспортом, готує пункти посадки і висадки; забезпечує зв'язок з районними комісіями, займається питанням розміщення матеріального забезпечення, медичного та побутового обслуговування.

Евакуацію населення проводять через збірні евакуаційні пункти (ЗЕП), що призначені для збору, реєстрації й відправлення населення.

ЗЕП розміщують у громадських будинках, поблизу залізничних станцій, платформ, тобто поблизу місць посадки на відповідний транспорт. Крім того, поблизу ЗЕП підготоване сховище з розрахунком кількості відправленого населення. Поблизу станцій пунктів висадки створюють прийомні евакуаційні пункти (ПЕП), на який організовуються зустрічі і відправлення населення.

У заміській зоні робітників і службовців розміщують зі своїми сім'ями, а на роботу відправляються у місто. Студенти навчальних закладів і учні продовжують навчання у заміській зоні.

Отже, евакуація населення з небезпечних районів є одним із складних і важливих заходів щодо забезпечення захисту населення від надзвичайних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. – К. : Преса України, 1977. – 80 с.
2. Могильниченко В. В. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. – Том 2. Техногенна та природна безпека/ За ред. В. В. Могильниченка. – К. : КІМ, 2007. – 638 с.
3. Михайлюк В. О. Цивільна безпека. Навчальний посібник/ В. О. Михайлюк, Б. Д. Халмурадов. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 158 с.
4. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності : Підручник. – Центр учбової літератури, 2013. – 448 с.

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВЛАДИ

Ковальчук Н. В.

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

Науковий керівник – Усов Д. В., к. філос. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасна суспільна ситуація і стан соціально-філософської думки актуалізує питання влади як на рівні проблеми сил, які визначають ситуацію сучасного людства і обумовлюють його історичні перспективи, так і на рівні аналізу різноманітних соціально-політичних, економічних, культурних процесів, що обумовлюють динаміку сучасних суспільств та потенціал їх розвитку. Проблема влади має першорядне значення не тільки як тема актуальних досліджень суспільства, а як пошук засобу теоретичного розуміння і пояснення багатьох процесів і суперечностей сучасності.

В часи античності ми знаходимо розробку і виокремлення двох головних підходів (парадигм) до осмислення влади:

1) трансцендентального (коли влада розуміється досократиками в якості імперсонального начала, дією якого впорядковуються універсум і кожне суще отримує свою міру, це начало постає у вигляді логосу (світової гармонії));

2) інтерсуб'єктивного, коли панує певне встановлення, визначене у полеміці (змаганні, взаємодії) окремих суб'єктів і визнане ними за достеменне (софісти і класичні полісні утопії). Можна констатувати, що в античних вченнях ми знаходимо головні ідеї щодо політичної влади, які будуть визначати розуміння політичної організації суспільства й урядування протягом наступних століть і навіть до наших днів (з суттєвою трансформацією змісту цих ідей, вписуванням їх в інші теоретичні системи).

Погляди щодо влади, розвинуті християнськими мислителями, припускали двоїсту організацію управління суспільством. Духовні настанови та шлях, що веде вічного спасіння становлять церковну царину, за яку відповідають священнослужителі; мирські суспільні інтереси, засоби підтримання спокою, порядку й правосуддя віддані у компетенцію цивільного уряду і регулюються роботою чиновників [2, 192]. Таке розуміння влади сформувало одну із основних політичних доктрин Середньовіччя: поєднання світської та духовної влади в одних руках є типово язичницькою інституцією, законною хіба що до приходу в світ Христа, але після цього це може означати прояв зазіхання диявола на панування світом. З огляду на людську слабкість та задля приборкання природного чванства й зарозумілості Христос у своїх настановах проголосив розподіл на дві влади. Принципи християнської віри обстоюють, що бути царем і водночас жерцем – означає порушення закону [2, 193].

Ідея природного права незмінно присутня в європейській думці починаючи з античних часів. Вагому роль вона відіграє і в середньовічній свідомості, поєднуючись з ідеєю Божого (вічного) права (чітку класифікацію чотирьох видів законів представлено у Фоми Аквінського. Але модерна природно-правова парадигма іде далі визнання єдиної людської природи чи феномену природного закону як такого (це універсальні засади розуміння людини в європейській традиції). Ідея людської природи доводиться до концепту невід'ємних людських прав, носієм яких є людська особа і які є визначальними щодо всього соціального життя (організації суспільства).

Підводячи підсумок історико-філософського аналізу проблеми влади як невід'ємної сутнісної характеристики людського буття, доцільно на нашу думку використати класифікацію владних теорій французького філософа О. Кожева:

«1) Теологічна чи теократична теорія: початкова і абсолютна Влада належить Богу; всі інші влади (відносні) з неї виводяться. Ця теорія розроблялася насамперед схоластиками, але її дотримуються також прихильники «легітимною» або спадкової монархії.

2) Теорія Платона: Влада («права» або «законна») спирається на Справедливість. Будь-яка інша за своїм характером Влада є лише псевдо-влада, а тому тримається тільки силою (більш-менш «грубої»).

3) Теорія Аристотеля, в якій Влада обґрунтовується Мудрістю, Знанням, можливістю передбачення, виходу за межі безпосередньо даного.

4) Теорія Гегеля, що зводить відношення Влади до відношень Пана і Раба (Переможця і Переможеного), з яких перший був готовий ризикувати своїм життям заради «визнання», тоді як другий вважав підпорядкування кращим за смерть» [1, 7–8].

Якщо пізньоантичні філософії центр тяжіння владної проблематики переносять у ситуацію самовладання індивіда і опанування ним свого життя в обширі світового порядку (космосу), то християнство робить людину активним учасником (осердям) боротьби двох влад – Божої і «земної». Ця боротьба обіймає весь світ, але найважливішим місцем цієї боротьби є людська душа, в якій і точиться найжорстокіша боротьба.

Принципова відмінність християнського розуміння влади полягає в тому, що історично вперше вводиться реальна інстанція влади, автономна і незалежна від держави. Нею стає церква як носій та уособлення духовної влади. Наочним втіленням цієї якісної зміни є те, що два Міста – Церква і світ, гріховна природа і благодать, – суть не просто сили, які ведуть боротьбу за владу над людиною. Головне, що вони самі є уособленнями двох принципово відмінних влад: одне – влади свободи, друге – влади (рабства) гріху. Тут постає наріжна для розуміння влади опозиція рабства і свободи.

Влада, як вона мислиться на основі новочасної природно-правової парадигми, це реалізація незаперечних вимог людської природи з одного боку, і вкорінене в тій самій природі свавілля людей – з іншого. Силою, яка розв'язує цю проблему і створює можливість несуперечливого втілення вимог людської природи в суспільстві, стає розум. Відтак ідея влади набуває вигляду всезагальної влади розуму, яка отримує свій соціальний еквівалент у принципі верховенства права – незаперечній владі закону і правопорядку. Одночасно ідея природного закону доводиться до систематичної критики наявної соціальної структури з позиції природи людини та її невід'ємних прав. В теоретичних побудовах новочасних просвітників (від Т. Гоббса до Ж.-Ж. Руссо) обґрунтовувався проект модерного громадянського суспільства, основу якого складає ідея цілеспрямованого перетворення суспільства у відповідності до об'єктивно необхідної («вимога людської природи») соціально-політичної моделі.

Питання влади в модерній думці вирішується у двох теоретичних площинах. Перша постає у вигляді раціональної соціальності, яку створюють влада розуму і верховенство права. Друга охоплює організації публічної влади, форми і взаємодії державних інститутів, забезпечення прав і свобод – тобто розкривають спосіб буття раціональної соціальності («суспільства розуму»).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кожев А. Понятие Власти [Текст] / А. Кожев. – М.: Праксис, 2007. – 93 с.
2. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки [Текст] / Дж. Г. Себайн, Т. Л. Торсон [пер. з англ.]. – К.: Основи, 1997. – 838 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Кондратьєва В. В.

Науковий керівник – Чупанова Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На сьогоднішній день дослідники вивчають феномен суспільного розвитку, конкретну живу людину, яка володіє свідомістю і самосвідомістю. Успіх – позитивний наслідок роботи, справи, значні досягнення, громадське визнання, схвалення чого-небудь, чийхось досягнень; успішна особистість – це людина, яка супроводжується успіхом, який дає позитивні наслідки [1, с. 377].

Успішна особистість – це індивід, який характеризується націленістю на позитивний наслідок роботи, на значні досягнення, громадське визнання, схвалення своїх досягнень; характеризується вірою в свої сили, цілеспрямованістю, здатністю до самоаналізу та рефлексії. Така особистість – впевнений капітан власного життя, який відчуває відповідальність за все, що з нею відбувається; покладається на власні сили, не боїться життєвих труднощів, вміє долати перешкоди, не впадаючи у відчай [1, с. 378].

Успішна особистість є освідченою людиною з високими моральними і вольовими якостями (рішуча особистість), з свідомою громадською позицією, з успішною життєдіяльністю. Формування суспільства успішних особистостей – формула побудови прогресивного суспільства. Бачить перед собою мету і знає, як її досягти.

Формування успішної особистості це пріоритетне завдання навчально-виховного процесу; об'єктивний і закономірний процес, у ході якого людина виступає не тільки як об'єкт впливу, але й як суб'єкт діяльності і спілкування. Цей процес відбувається тільки в реальному житті. Він завжди емоційно насичений, часто – суб'єктивно творчий [2, с. 7].

Основна умова ефективного формування особистості – система роботи, а не хаотичний набір методів та прийомів навчання й виховання. Складовими частинами системи формування успішної особистості є: цілеспрямованість (відбиває загальну мету роботи, трансформує її в певні завдання і передбачає кінцевий результат). Цілісність (передбачає взаємодію і взаємозв'язок змісту, методів та прийомів навчання і виховання). Керованість (система роботи передбачає постійне вивчення її стану і організацію відповідних йому педагогічних впливів [2, с. 7].

Прагнення людини до досягнення успіху обумовлено вродженими тваринами програмами. Біологічна «успішність» людини виражається у володінні фізичною силою і швидкістю поведінкових реакцій, більш розвинутими розумовими здібностями, умінням орієнтуватися в нестандартній ситуації і т. д. Це дозволяє індивіду рано чи пізно зайняти більш високу статусну позицію в групі і

суспільстві. З біологічної точки зору, більш високий статус підвищує шанси індивіда для розмноження, а, отже, для відтворення більшої кількості особин, що володіють нестандартними, видатними якостями. [1, с. 379–380].

Спочатку виник на ранніх етапах розвитку людства нерівність внаслідок природних відмінностей людей за фізичними даними, особистісним якостям і т. д. було нестійким і не призводило до закріплення статусів. Проте з часом починається нормативне закріплення та створення законодавчої бази для піднесення окремих соціальних груп у суспільстві. Відбувся поділ суспільства на багатих, заможних і бідних. [3, с. 4].

Довгий час поняття життєвого успіху у свідомості людей пов'язувалося саме з багатством. Цьому сприяла і поява ідеологічної основи у вигляді релігійної концепції пуританства або кальвінізму, що одержала широке поширення у Сполучених Штатах і Європі [3, с. 6–7]. Згідно їй головне завдання людини – прославляти Бога і не молитвами, але земними справами, своєю професійною діяльністю. Примноження слави Господньої є примноження багатства.

Успішна людина, перш за все, це впевнена у собі, майстер своєї справи, професіонал. Вона вміє ставити і досягати мети, завжди має свою думку, впевнений у своєму завтрашньому дні, має гарну освіту і несе відповідальність за свої вчинки. Головне для неї – реалізувати свої таланти і здібності. Для прикладу, є особи, які не вважають себе успішними в сьогоденні і не впевнені у своїй успішності в майбутньому, всі вони твердо знають: їхня життєва успішність – в їх руках, тільки власна цілеспрямованість та активність допоможе їм у самореалізації [3, с. 9].

Таким чином, бачення перспектив допомагає проектувати майбутнє. Упевненість і особиста значущість, які виявляються в радості, роблять людину спроможною долати труднощі та насолоджуватися життям, впливають на пізнавальні процеси. Людина набуває здатності правильно оцінювати світ. Це полегшує взаємодію і підсилює її чуйність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Твердохліб І. А. Теоретичний аспект проблеми духовності // І. А. Твердохліб. – С. 377–382.
2. Марусинець М. Педагог – уособлення духовності нації // Дошкільне виховання. – 2004. – №4. – С. 7.
3. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : Зб. наук. праць. - Вип. 1. - Луганськ, 2004. – С. 3–9.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Костяна Я. В.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В останні роки проблема торгівлі людьми набула особливої актуальності, адже стати жертвою сучасних форм рабства може будь-яка особа незалежно від віку і статі. Прибутки від неї досягають значних розмірів, оскільки за даними МОП, торгівля людьми, як кримінальний бізнес посідає третє місце у світі.

Незадовільний стан ринку праці, високий рівень безробіття та недосконалий захист громадян держави спонукають останніх виїжджати працювати за кордон. Більшість з них працюють не легально, тобто не мають юридичного захисту, що часто стає причиною їх потрапляння до рук торгівців людьми.

Характерними ознаками торгівлі людьми є обмеження свободи вибору та пересування, погрози та застосування фізичної сили, боргова кабала та залякування депортацією [1].

Офіційна статистика не може надати точної інформації щодо кількості постраждалих, адже злочинці використовують безліч методів маскування власної діяльності, а самі жертви далеко не завжди звертаються за допомогою, аргументуючи це страхом осуду, покаранням або ж взагалі неможливістю такого звернення. Тому до офіційних даних потрапляють лічені випадки із сотень наявних.

Відповідно до результатів дослідження Міжнародної організації міграції (МОМ), протягом 2000–2016 рр. понад 12,8 тис. українців стали жертвами работоргівлі (рис.1.) [2].

З рис.1 ми бачимо, що кількість постраждалих постійно змінювалася, якщо станом на 2000 р. їх число сягало всього 42 осіб, то у 2007 р. жертвами стала 1121 особа, що на 471% більше. На жаль, у подальшому кількість постраждалих від работоргівлі в нашій країні вимірювалася уже сотнями, з певним покращенням показників у 2008–2009 рр. (820 та 773 людини) та 2015 р. (740 людей). Але уже в 2016 р. був зафіксований піковий показник за всю історію незалежності, а саме 1 151 постраждала особа. Експерти пов'язують це з військовими діями на сході, значним погіршенням

соціально-економічної ситуації та рівнем дотримання прав людини в районах, що не контролюються урядом.

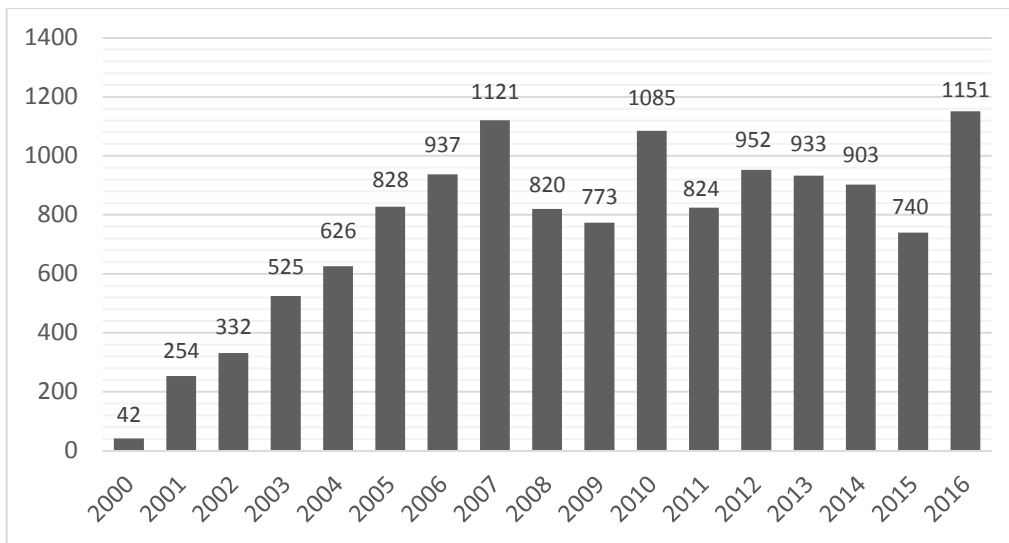

Рис. 1. Кількість виявлених постраждалих осіб в період 2000–2016 рр.

Проаналізувавши статеву приналежність постраждалих, що відображена в табл. 1 [2], можна побачити, що останніми роками загальні тенденції серед работорговців активно змінюються. Якщо в середині двохтисячних серед постраждалих значно переважала частка жінок (близько 80%), то вже в 2012 році їхня кількість становила лише 44%. Це пов'язано з активним поширенням трудового рабства, якому притаманне використання чоловічої сили. Що ж до статистики, яка була зафіксована в 2016 році, то можна побачити, що співвідношення постраждалих становить 40 на 60, з відчутним переважанням чоловіків, в основному це пов'язують з військовими діями на сході країни.

Таблиця 1
Стать постраждалих осіб 2010 – 2016 рр.

Стать	Кількість осіб									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Жінки	849	625	596	693	471	414	447	378	379	463
	76%	76%	77%	64%	57%	44%	48%	42%	51%	40%
Чоловіки	272	195	177	392	353	531	482	525	361	688
	24%	24%	23%	36%	43%	56%	52%	58%	49%	60%

Що ж до портрету середньостатистичного постраждалого, то він містить наступні риси:

- для жінок – середній вік 18–35 років, статус неодруженої, наявність середньої освіти та проживання в невеликому місті;
- для чоловіків ці риси є досить схожими, відмінними є лише середній вік (31–50 років) та сімейний статус, а саме наявність сім'ї, що досить часто спонукає чоловіків до ризикової поїздки за кордон для забезпечення належного рівня життя своєї родини;
- серед постраждалих дітей, найчастіше виявляються дівчата віком від 13 до 18 років.

Що ж до територіальної приналежності, то експорт «живого товару» найчастіше здійснюється в Росію, Туреччину, Італію, Іспанію та Німеччину [2]. При вивченні видів діяльності, до якої залучають викрадених, було встановлено, що чоловіків найчастіше експлуатують як будівельників, сільськогосподарських працівників та шахтарів, а жінок – як домогосподарок, мийниць посуду та швачок. Крім звичайної експлуатації, жінки наражалися на такий її різновид, як сексуальне рабство, що приносить найбільші прибутки торговцям живим товаром. Що ж до дітей, то вони досить часто використовуються для жебрацтва та розповсюдження наркотиків серед неповнолітніх.

Вищеописані статистичні дані в більшій мірі отримані завдяки активній діяльності громадських організацій, що свідчить про недостатність зусиль з боку відповідних органів державної влади. Адже ретельний моніторинг ситуації може виступити дієвим інструментом у боротьбі з торгівлею людьми та визначити сектори та напрямки роботи, які потребують особливої уваги державних служб.

В процесі дослідження було встановлено, що торгівля людьми є складною соціальною проблемою сучасності, адже постраждалі внаслідок неправомірних дій піддаються насильству, психологічним травмам та отримують проблеми зі здоров'ям. В контексті чого важливим стає

вирішення ряду питань, що допоможуть у боротьбі з работоргівлею, а саме: підвищення рівня обізнаності населення, якісне надання допомоги постраждалим, покращення механізмів захисту громадян. А найбільш важливим, на наш погляд, є вирішення економічних проблем, що спонукають людей до ризикових поїздок за кордон через практичну неможливість отримати роботу в Україні, вирішення яких допоможе врятувати сотні людських життів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Турок В. В. Соціально-економічні методи дослідження торгівлі людьми / В. В. Турок // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – №9. – С. 166–170.
2. Міжнародної організації міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>.
3. Торгівля людьми з України з метою трудової і сексуальної експлуатації: проект звіту / Науково-дослідний інститут праці і зайнятості населення. – К., 2003. – 35 с.

ЧИ ПОТРІБЕН «ПРОБНИЙ» ШЛЮБ?

Кравець О. О.

*Науковий керівник – Ілляшенко Ю. Ю., к. і. н., доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Тема щасливого шлюбу завжди актуальна, адже сім'я – це головний пріоритет для більшості людей. Не існує універсального рецепту успішного шлюбу – кожна пара слідує своїм шляхом.

Сучасні молоді люди воліють ще до укладення шлюбу пожити разом кілька років. Правда, далеко не у всіх «пробний шлюб» викликає схвалення, деякі вважають співжиття без штампа аморальним і небезпечним.

На жаль, наше життя сповнене облуди і фальшу. Багато людей для досягнення власних цілей «вдягають» маски, приховуючи своє справжнє обличчя. При знайомстві така людина здається ідеальною, але, не виключено, що після весілля вона повністю змінить свою поведінку і спосіб життя.

Пробний шлюб дає можливість людям краще пізнати одне одного, бачити не тільки достоїнства, але й недоліки, а також ретельно приховувані шкідливі звички обранця. Дошлюбне спільне проживання може захистити людей від непоправних помилок в майбутньому, допоможе уникнути дуже серйозних та неприємних проблем особистого життя. Тільки час і спільне життя допоможуть розкрити очі на справжню особистість вашого партнера. Так що, пробний шлюб має безліч переваг як для жінок, так і для чоловіків.

Пробний шлюб називають шлюбом за домовленістю. Тобто, перш ніж узаконити стосунки чоловік і жінка укладають усну угоду і «домовляються» пожити разом певний час (в середньому 6 місяців). Це як генеральна репетиція з розігруванням мізансцен сімейного життя побутового та сексуального характеру.

Майже у всіх цивілізованих країнах, крім нашої, пробний шлюб вважається природною і розумною справою. Мінус пробного шлюбу в тому, що в нашій країні він практично нереальний, принаймні, для молодих людей.

Наша широка громадськість в особі немолодих людей ставиться до ідеї пробного шлюбу різко негативно. Обурює їх, як я розумію, не те, що молоді люди хочуть створити сім'ю, а те, що вони при цьому живуть сексуальним життям без повідомлення про це влади та їх офіційного «благословення».

Тверезий підхід до шлюбу допоможе уникнути безлічі помилок у майбутньому. Багато закоханих, узаконюючи свої відносини, перебувають в стані легкої ейфорії, все їм малюється тільки в рожевому кольорі, все у них безхмарно, райдужно і легко. А потім це перетворюється на «страшний сон»: прання, прибирання, готування і відсутність абсолютної свободи, тобто відповідальність і обов'язки, про які вони навіть не підозрювали або вважали другорядними.

На мою думку, пробний шлюб, допоможе їм спочатку спробувати всі принади спільного життя, а вже потім зробити висновки: жити чи не жити разом.

Чоловік і жінка, що вступають у пробний шлюб, досить розсудливі й об'єктивні люди. Вони допускають можливість розриву і мислять тверезо, на відміну від парочки закоханих, які приймають свої почуття за «кохання на віки». І роблять непоправну помилку – одружуються. Більшість таких пар в результаті розлучаються. Необдуманість скоєного вчинку, неготовність до спільного життя і, часто, повна несумісність стають причиною розриву.

Пробний шлюб, за умови серйозного і грамотного підходу до нього, може стати відмінною репетицією сімейного життя. Просто потрібно серйозно ставитися до цієї перевірки і не перетворювати її просто на гру.

Потрібно пам'ятати, що це шлюб, хоч і пробний. І сприймати його треба відповідно, тобто з усією серйозністю і відповідальністю. Тільки тоді такий спосіб перевірки почуттів принесе справжню користь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пробний шлюб: переваги і недоліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ladyvlife.xyz/vidnosini/zamizh/4481-probnij-shljub-perevagi-i-nedoliki.html>.
2. Пробний шлюб: основи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://narecheni.info/tsikavo-znati/probnij-shlyub-osnovi.html>.
3. Пробний шлюб: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gorodok.lviv.ua/index.php?option=com_smf&Itemid=56&topic=591.0.

ВСЕБІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА В ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ РОБОТИ

Кравченко А. О.

*Наукові керівники – Пархоменко Т. В., Черненко О. М., к. мед. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Які б оцінки не виносилися нашому часу, не має сумнівів одне – цей час істинних лідерів. Сьогодні стрімко займають місце під сонцем ті, які мають тверезий розум, ясну ціль і палке бажання досягнути успіху.

Приваблювати і утримувати увагу людей стає все складніше, мотивувати і мобілізувати їх на досягнення конкретних цілей без володіння істинними лідерськими якостями – неможливо. Нова реальність потребує від лідера все більшої гнучкості і все більших знань в області соціальної психології і людських взаємовідносин.

Істинний лідер нового часу – це той, який володіє серцями і розумами людей. Лідеру приходиться постійно переконувати людей у тому, що постійних змін не уникнути, вони життєво необхідні. Лідер визначає доцільність і стратегію змін, для того щоб досягнути загальної мети, а також приймає зміни на свою користь у формі навчання і підвищення компетенції членів команди. Головною якістю лідера є чітке бачення мети. Про лідера зазвичай говорять, що він динамічний, сильний, що в нього є свій неповторний стиль і харизма. Окрім цього не зайвим в цьому ряді стануть інтуїція, особиста привабливість, філософський, але ні трохи не песимістичний склад розуму, не завадить почуття гумору, повна відсутність наївності і, звичайно, невичерпна працьовитість [2].

Політика, релігія, спорт, бізнес – всі ці форми соціального життя мають пряме відношення до поняття «лідер». Звичайно, форми лідерства тут не однакові, проте у всіх у всіх лідерів тим не менш існують загальні риси. До них ставляться такі: відкритість, рішучість, енергійність, цілеспрямованість, ентузіазм, витримка, гнучкість, проєктивність, непередбачуваність, ораторське мистецтво, здатність до ризику, одіозність, наполегливість, бійцівські якості та інші. Якщо людина вмщує в собі хоча б одну третину цього списку, вона вже на вірному шляху до успіху. Решта дві третини можуть ніколи не знадобитися в житті або ще гірше того – нашкодити [1].

Практика показує, що жоден фактор не забезпечує таку користь для організації, як ефективне лідерство. Лідери потрібні для визначення цілей і завдань, для організації, координації, забезпечення міжособистісних контактів з підлеглими і вибору оптимальних, ефективних шляхів вирішення тих чи інших проблем. Очевидно, що організації, де наявні лідери, можуть досягти всього цього набагато швидше, ніж організація без лідерів.

Ефективність лідерства безпосередньо пов'язана зі здатністю лідерів керувати організацію та міжособистісною комунікацією, впливаючи на її характер. Роль лідера в управлінні персоналом визначається його зусиллями по відборі гідних претендентів на членство в робочій групі, він повинен направляти групову енергію на вирішення організаційних цілей. Лідерство також знаходить вираз у впливі на членів команди, спонукає їх проявляти свої сильні особистісні якості і стримувати прояв слабких рис характеру.

У сучасних умовах ефективне лідерство – це не залізна або тверда рука, а висока чутливість до потреб послідовників, у включенні їх у групову роботу, в наданні їм допомоги в досягненні особистих цілей [3]. Професійне довголіття лідера і тривалість кожного з етапів його лідерства залежить від багатьох соціально-психологічних факторів, вирішення яких супроводжується дотримання таких основних правил:

1. Лідери створюють прості програми, прийняті усіма членами команди.
2. Лідери роблять акцент на позитиві. Тобто, якщо вдається добитися реального блага для організації, яке було очікуване, то зміни будуть підтримані працівниками.

3. Радикальні зміни в роботі лідери проводять поступово. Так легше уникнути значних промахів, і люди звикають швидше до чогось нового. При цьому вдається зберегти баланс між консерватизмом і новаторством.

4. Лідери постійно знаходять нові способи, щоб викликати у людей приливи натхнення.

5. Лідери по-різному спричиняють розповсюдження зацікавленості людей в оновленні підходів для досягнення основної мети.

6. Лідери вміють порівняти отримані результати за допомогою випробуваних методів, щоб показати позитивний бік виконуваних змін [1].

Отже, лідер – центр кристалізації команди. Стратегія розвитку організації та ефективність лідерства пов'язані з об'єктивними і суб'єктивними можливостями лідера, його здатністю, по-перше, управляти коаліціями, а по-друге, створювати та змінювати відносини співпраці і партнерства з організаціями, взаємодія з якими стає суттєвим чинником ефективної діяльності установи та подальший її економічний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагин И., Глушай А. Поднимись над толпой! Тренинг лидерства. – СПб. : Питер. 2002. – 192 с.
2. Смольков В. Г. Сущность и типология социального лидерства.
3. Яхонтова Е. С. Эффективность управленческого лидерства. – М. – 2002.

ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Кравченко А. О.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Кожна окрема культурно-історична епоха залишає наступним поколінням власний скарб у галузі художньої культури. Поступово накопичується спільний досвід людства у сфері мистецтва. Сукупність цих культурних цінностей формує художню культуру.

Сучасне людство – це тисячі народів, сотні держав, понад шість мільярдів земель, серед яких немає двох зовсім однакових людей. У 21 столітті з усього різноманіття культур складається єдина цивілізація зі спільними проблемами та базовими цінностями. Однак ця єдина цивілізація існує в багатонаціональному та полікультурному світі, в якому гармонійно співіснують та взаємодіють культури різних країн. Глобалізація культури все більше асоціюється з екологічними та етичними ідеями єдності людства і його долі. Тіснішим стає зв'язок між різними країнами, народами. Виникає новий художній образ світу – полікультурний, – у якому переплітаються, поєднуються і доповнюють одне одного мистецтва різних народів.

Із досвіду всіх народів світу складається загальнолюдська культура. Жодна національна культура сама по собі не може претендувати на право бути пануючою. Кожна національна культура є сукупністю неповторних і незамінних цінностей, оскільки через свої унікальні традиції та форми художньої культури кожен народ заявляє про себе усьому світові.

Культура може вважатися зрілою, тільки якщо вона вміє терпимо ставитися до відмінностей між людьми.

З відкриттям меж між європейськими державами підсилюється мобільність людей, зростає їхнє прагнення до вивчення інших культур, до встановлення й підтримки різного роду культурних відносин усередині своєї країни та за кордоном. Міста Європи перетворюються в багатомовний простір, у якому співіснують різні національні культури.

Актуальним стає вміння людей жити у злагоді, навіть якщо їхні традиції та звички протилежні. Розумним шляхом до об'єднання може бути тільки *діалог культур*. Автором «діалогічної концепції культури» є культуролог і філософ М. М. Бахтін. До його концепції культури можна віднести теорію про діалог як принцип культурного розвитку, що дозволяє не тільки органічно використати краще зі світової культурної спадщини, але й дати можливість людині переосмислити «чужу» культуру. Якщо світові культури є у певному розумінні «особистості», то між ними повинен існувати нескінченний «діалог». М. М. Бахтін писав: «Ми ставимо чужій культурі нові питання, яких вона сама собі не ставила, ми шукаємо в ній відповідей на ці питання, і чужа культура відповідає нам, відкриває перед нами нові свої сторони, нові смислові глибини... При такій діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються й не змішуються, кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, але вони взаємозбагачуються» [1, 112].

М. М. Бахтін розумів культуру як форму спілкування людей різних культур, форму діалогу. Кожна культура, будучи залученою в «діалог», наприклад, з наступними культурними епохами, поступово розкриває приховані в ній різноманітні змісти, що часто народжуються поза задумом

творців культурних цінностей. Діалогічна концепція культури припускає взаєморозуміння й спілкування не тільки між різними культурними шарами, але й зближення культурних регіонів.

Ідеалом «людини культури» є така людина, яка шукає власні відповіді на «вічні» питання буття. Під час цього пошуку вона вступає в діалог з культурами різних історичних епох, зокрема сучасності. Метою учасників діалогу культур є досягнення взаєморозуміння при всій можливій різниці їхніх поглядів, вірувань і традицій.

На жаль, розмаїття культур має і певні вади, які виражаються в упередженому ставленні до інших людей на підставі їхніх релігійних вірувань, раси, національного походження, що може стати причиною конфліктів. Щоб запобігти конфліктам у суспільстві, основою якого є розмаїття поглядів, слід на перше місце поставити виховання в собі толерантності – терпимості до чужих поглядів, вірувань, політичних уподобань та позицій, поведінки тощо.

Полікультурна особистість має здатність до вільного діалогу з представниками різних культур, що відкриває можливості для взаєморозуміння. Вона готова до міжнаціонального спілкування й співробітництва з представниками різних етнічних груп, спрямована на встановлення добросусідських відносин з усіма народами і прагне підвищити загальну культуру за рахунок взаємного збагачення досвідом духовного розвитку, освоєння культурних досягнень всіх народів.

У сучасній Україні склалась унікальна ситуація розмаїття культур у всіх різновидах: етнічному, мовному, релігійному. У нашій державі проживає понад 100 націй і народностей. Крім українців (три чверті населення країни), значний відсоток становлять інші східнослов'янські народи (росіяни, білоруси), а також євреї, західні та південні слов'яни (поляки, чехи, болгары, словаки). З інших етнічних груп найбільш чисельні романомовні народи (молдавани, румуни), греки, представники фінноугорської (угорці, естонці) та алтайської (татари, гагаузи) мовних сімей.

Найстійкіше зберігаються етноспецифічні риси у сфері духовної культури – мові, звичаях, правових нормах, обрядовості, різних видах мистецтва і народної творчості, віруваннях.

Культура України ХХІ століття заснована на загальнолюдських цінностях: захисті прав особистості, гуманізмі, творчому розвитку людини, поширенні наукових знань, взаємозбагаченні національних та регіональних культур, дбайливому ставленні до життя. Тому саме зараз з'являється можливість не лише вільного розвитку кожної національної культури, а й постійного їхнього зближення в полікультурному просторі України.

Існування та взаємодія багатьох культур у єдиному географічному, історичному, художньому просторі не повинні призводити до їхнього уподібнення одна одній. Навпаки, індивідуальні, неповторні риси кожної національної культури, стаючи безцінними складовими єдиної загальнолюдської культури, повинні збагачувати її та сприяти подальшому розвитку, виховувати повагу до художніх цінностей інших народів і до збереження власної унікальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В. С. Михаил Михайлович Бахтин, или Поэтика и культура / В. С. Библер. – М., 1991. – 236 с.
2. Культура і побут населення України: Навч. посібник / Наулко В. І., Артюх Л. Ф., Горленко В. Ф. та ін. – К.: Либідь, 1991. – 336 с.
3. Художня культура Європи: Навч. Посібник / Миропольська Н. Є., Белкіна Е. В., Масол Л. М., Оніщенко О. І. – Харків: Ранок, 2010. – 264 с.
4. Художня культура світу: Навч. Посібник / Миропольська Н. Є., Белкіна Е. В., Масол Л. М., Оніщенко О. І., Владимірова Н. В. – Харків: Ранок, 2010. – 295 с.

АРХІТЕКТУРНЕ БАРОКО НА ЧЕРКАЩИНІ

Кравченко К. Ю.

Науковий керівник – Пушонкова О. А., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Останнім часом все більш поширеними стають дослідження регіональної української культури (В. Личковах). Окрім вивчення феномену барокової свідомості, ми маємо звертати увагу у деяких пам'ятках культури на те, що вона має прояв і визначає своєрідність цього прояву.

Так склалося, що впродовж віків Черкащина знаходилась в центрі історичних подій. І кожна епоха залишала свідчення високої культури і майстерності наших предків, щедру палітру пам'яток. Згідно державного реєстру національного культурного надбання пам'яток містобудування і архітектури на Черкащині налічується 58, а за обласними масштабами – 358 пам'яток монументального мистецтва.

Та найбільше хотілося б зосередити увагу на бароковій культурі, яка на сьогодні є зразком справжнього духу та формуванням національного колориту українців. Нині на території Черкаської

області збереглися дві архітектурні споруди, побудовані в стилі бароко. Однією з національних святинь є відома кожному щирому українцеві – Іллінська церква в селі Суботові, що на Чигиринщині.

Це визначна пам'ятка архітектури XVII століття. Побудована в «стилі поєднання елементів раннього українського бароко і європейського ренесансу» [1, 31], та зведена за наказом та коштом гетьмана України Богдана Хмельницького як церква-усипальниця. За свідченням літописців, в серпні 1657 року видатного державотворця України Богдана Хмельницького було поховано саме в Іллінській церкві.

З введенням в обіг у вересні 1996 року в Україні національної грошової одиниці – гривні, на зворотній стороні купюри номіналом в 5 гривень вміщено зображення саме Суботівської Іллінської церкви, – тобто наприкінці XX століття церква стала одним із національних символів України. Іллінська церква згадується в поезії Тараса Шевченка, зокрема у вірші – «Стоїть в селі Суботові...». Нині, в час великих змін Іллінська церква стала одним із символів державності.

Справжньою окрасою нашої землі став один із п'яти найстародавніших монастирів України – Преображенський собор Красногірського жіночого монастиря поблизу Золотоноші. Ця пам'ятка є витвором українського бароко другої половини XVIII ст. [2, 181]. Монастир розташований на узвишші «Красної гірки», таку назву ця місцина отримала за яскраво-рожевий цвіт «дикого персика», який в давнину заливав кожної весни усю гірку. Нині монастир розвивається під керівництвом ігумені Агнії (Міняйло). Завітавши на територію монастиря ви побачите як сестри працюють, виконують різний послух. Та найбільш тепла й щира, як на мене, древня традиція монастиря – це відсутність електрики у храмі. Сестри використовують лише свічки й моляться перед іконами у світлі маленьких вогників, відтворюючи атмосферу минувшини [2, 187].

Українське бароко не просто відлуння європейського мистецтва, запозичення та пристосування його художніх принципів, а – створення унікального за своєю виразністю та національним колоритом художнього стилю, який затвердив свою регіональну самобутність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сапсай Л. Б. Архітектура і скульптура : Біобібліогр. нариси / Л. Б. Сапсай. – Черкаси, 2003. – «Мистецтво Черкащини». – 31 с.
2. Черкащина у храмобудівництві. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2008. – 252 с.

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Кремінський В. М.

Науковий керівник – Чупанова Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Здійснення країнами Західної Європи, США й Канади жорсткої імміграційної політики, що спрямована на значне скорочення потоку іммігрантів, викликало збільшення кількості спроб нелегального проникнення на територію цих держав громадян слаборозвинених в економічному і соціально-політичному відношенні країн.

За даними статистики, приблизно 70% нелегальних мігрантів – чоловіки віком від 20 до 40 років. Деякі з них мають невеликий освітній рівень, низьку професійну кваліфікацію, пов'язану з використанням тяжкої фізичної праці, але більшість, як правило, це безробітні та особи без певних занять [2, с. 103].

Причини, що обумовлюють зростання кількості нелегальних мігрантів, які використовують Україну як транзитний пункт з метою потрапити на Захід, дуже добре відомі. Це, в першу чергу, руйнування «залізної завіси» та єдиного правового й візового простору, ефективної системи контролю за в'їздом і перебуванням іноземців на території колишніх союзних республік. По-друге, привабливими факторами є також зручне географічне розташування України у центрі Європи, наявність суміжних держав, що мають кордони з країнами Західної Європи. По-третє, неузгоджена з державними і правоохоронними органами діяльність деяких навчальних закладів України та комерційних структур щодо навчання та працевлаштування іноземних громадян призвела до створення на території України великої колонії іноземців (передусім громадян КНР, Кореї, В'єтнаму, Нігерії, Афганістану, Індії) [2, с. 103].

Особливу небезпеку викликає те, що основна маса нелегальних мігрантів прибуває в Україну з країн, де активно діють різного роду терористичні організації. Це призводить не лише до погіршення криміногенної обстановки, але й до прямих політичних, соціальних ускладнень та завдає економічних збитків нашій державі, що свідчить про великий ступінь суспільної небезпеки.

Міжнародний престиж України, як і будь-якої суверенної держави, визначається здатністю уряду ефективно здійснювати охорону кордону, контролювати переміщення через нього іноземців та виконання ними вимог чинного імміграційного законодавства та законодавства з прикордонних

питань. Прикордонні війська, МВС та інші правоохоронні органи України як суб'єкти здійснення державної політики у цій галузі виконують поставлені завдання у межах своїх повноважень. Але дані правоохоронних органів західних і центральноєвропейських країн свідчать про те, що певна частина нелегальних мігрантів все ж таки проникає до них через територію України. Через це у населення та урядів країн складається враження про неспроможність України як держави здійснювати належний контроль за своїми кордонами [2, с. 104].

З іншого боку, велика колонія іноземців, які нелегально перебувають на території України, дестабілізує соціально-економічну ситуацію. За оцінками експертів, кожний нелегал коштує державі близько 600–800 дол. США на рік, навіть якщо мешкає в містах, не одержуючи жодної соціальної допомоги з боку держави, тому що він споживає національний продукт, користується соціальними благами, створеними працею і за рахунок податків, що сплачує місцеве населення, нічим практично не відшкодовуючи [2, с. 104–105].

Відмічається також погіршення санітарно-епідеміологічної обстановки в Україні, пов'язане з перебуванням мігрантів. Останнім часом виявлено непоодинокі випадки завезення цією категорією осіб особливо небезпечних хвороб – малярії, СНІДу тощо.

Аналіз досвіду зарубіжних країн по боротьбі з організованою злочинністю свідчить про те, що у світовій правоохоронній практиці нелегальна міграція визначається як загально визнана форма організованої злочинної діяльності, протидія якій з боку відповідних національних структур набуває нині все більш актуального характеру.

Процес нелегального проникнення на територію України мігрантів носить, як правило, організований характер. Це проявляється у створенні й функціонуванні так званих каналів нелегальної міграції.

Як свідчить аналіз виявлених і припинених Прикордонними військами та правоохоронними органами України стійких каналів нелегальної міграції, чисельність злочинного угруповання, що «обслуговує» один конкретний канал, як правило, складає від 3 до 10 осіб.

За даними правоохоронних органів, в Україні сформувався стійкий «чорний» ринок послуг у сфері нелегальної міграції, до складу якого входять різноманітні злочинні угруповання. Відомий також преїскурант відповідних послуг [1, с. 39].

Характерною рисою у діяльності організованих злочинних угруповань є також планомірність скоєння ними злочинів. Щоразу організатори нелегальних каналів розробляють окремий план, за яким здійснюється їх подальша діяльність. Залежно від обставин, структури злочинного угруповання, його можливостей у плані можуть передбачатися лише окремі пункти, які не охоплюють всього ланцюга необхідних дій по створенню каналу.

Суттєвою ознакою організованої злочинності є проникнення до структури влади, правоохоронних органів, підприємницької сфери та їх подальше використання для досягнення своїх корисливих цілей шляхом залякування, підкупу, шахрайства тощо.

Як свідчить правоохоронна практика, сьогодні в Україні, Російській Федерації та Білорусі створено широку мережу різних фірм і установ (у тому числі й фіктивних), які забезпечують нелегальних мігрантів підробленими документами для перетинання державного кордону через пункти пропуску [1, с. 43].

Серйозне занепокоєння викликають спроби проникнення злочинних угруповань до правоохоронних органів з метою оперативного й юридичного прикриття своєї діяльності та використання можливостей силових структур для практичної реалізації окремих етапів по організації каналу. У зв'язку з цим характерним прикладом є залучення злочинцями для переправлення через кордон військової техніки, зокрема – гелікоптерів.

Аналіз інформації правоохоронних органів України свідчить про те, що нелегальна міграція все активніше використовується міжнародними наркоділками для транзитного переміщення через Україну до країн Західної Європи сильнодіючих наркотиків, а також для безпосереднього їх розповсюдження в Україні [2, с. 105].

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зауважити, що, звичайно, не всі нелегальні мігранти, які прямують транзитом через Україну на Захід, взяті під контроль організованими злочинними угрупованнями. Безумовно, процес нелегального проникнення в Україну певної кількості іноземців має спонтанний характер. Але, за даними правоохоронних органів, в абсолютній більшості випадків (до 90%) нелегальній міграції в Україні притаманні саме організовані форми. Таким чином, вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що організована нелегальна міграція має всі ознаки, якими характеризується організована злочинність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрова Т. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні // Україна : аспекти праці. – 2009. – №3. – С. 37–44.
2. Ярошенко О. Правове регулювання праці іноземців в Україні // Право України. – 2006. – №11. – С. 103–105.

СВЯТО-ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКА ЦЕРКВА-УСИПАЛЬНИЦЯ М. М. РАЄВСЬКОГО

Крижанівська К. В.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Свято-Хрестовоздвиженська церква-усипальниця героя Вітчизняної війни 1812 року Миколи Миколайовича Раєвського та членів його родини внесена до державного реєстру національного культурного надбання України. Вона є одним із найбільш визначних архітектурних пам'яток класицизму першої половини XIX ст. в Україні. Розташована на високому пагорбі біля сріблястого озера у центральній частині села Розумівка Олександрівського району Кіровоградської області.

У 1794 р., після смерті князя Потьомкіна, село Розумівка разом з селищами Івангородом, Бовтишкою, хуторами Нерубаєм та Лісогорським дісталися його старшій племінниці Катерині Самойловій-Давидовій, яка у першому шлюбі була за полковником Азовського піхотного полку Миколою Семеновичем Раєвським і мала від цього шлюбу двох синів: Олександра, 1769 р. н., що загинув у 1790 р. під час героїчного штурму фортеці «Змаїл», і Миколу, 1771 р. н., майбутнього героя Вітчизняної війни 1812 р. і батька чудового сімейства. Після смерті Катерини Давидової нащадком маєтку «Бовтишка» Чигиринського повіту Київської губернії став її син Микола Миколайович Раєвський [1, 104]. Генерал Раєвський, чоловік Софії Олексіївни Раєвської (при народженні Костянтинова, дочка бібліотекаря імператриці Катерини II онука відомого російського вченого М. В. Ломоносова), переїхавши з Києва, останні роки свого життя провів у своєму улюбленому маєтку «Бовтишка», де розводив квіти та рідкісні рослини у власній оранжереї.

У Бовтишці і Розумівці часто бували декабристи: генерал М. Ф. Орлов, дружиною якого була старша донька М. Раєвського – Катерина, і генерал С. Г. Волконський, його дружиною була друга дочка генерала – Марія. 16 вересня 1829 року у маєтку «Бовтишка» Микола Миколайович Раєвський помер. Згідно із заповітом, його тіло було віддане землі в селі Єразмівка, 4 км від центральної садиби у селі Бовтишка [2, 7]. 3 травня 1833 р. на місці поховання, що так нагадували Миколі Миколайовичу місця колишніх боїв, була закладена церква в ім'я Воздвиження Хреста Господня.

Спочатку церква мала вигляд прямокутного грецького храму розміром 11x18 метрів, з порталом із 12 колон, поставлених у два ряди з боку головного входу, лише з двома вікнами біля вітара. Кожна з колон була складена із семи збірних блоків, відлитих з чавуну. У середині церкви, у напівпідвальному приміщенні, був встановлений просторий склеп з похованням генерала М. М. Раєвського. Будівництво усипальниці – пантеону, що велося за ініціативи старшої доньки М. М. Раєвського – Катерини Миколаївни, на кошти її чоловіка декабриста М. Ф. Орлова і частково бойових друзів генерала Раєвського було закінчено у 1855 р. Завершила будівництво церкви молодша донька Миколи Миколайовича Софія Миколаївна Раєвська.

У 1883 р. онук і третій власник Бовтишського маєтку генерал-майор Михайло Миколайович Раєвський звернувся до Київської Консistorії з проханням про реконструкцію Хрестовоздвиженської церкви у зв'язку з малою місткістю парафіян, та бажанням розширити родинний склеп. Реконструкція церкви була виконана на кошти внука М. М. Раєвського на суму 12 266 рублів. На кошти церкви була надбудована дзвіниця. Три кіоти у вітарі для горнього місця були виконані на кошти Миколи Івановича і Матрони Яківни Бондаревих (похованих біля церкви).

Завершилася реконструкція у 1886 р. До церкви були добудовані два приділи, з південної і північної сторони, портик з колонами був закладений цегляними стінами. З лівої сторони колонади утворилося приміщення для влаштування сходів на дзвіницю, яку надбудували над колонадою. З правої сторони утворилося приміщення для зберігання церковного майна, а між цими приміщеннями утворився «бабинець». Зі східного боку була прибудована ризниця, з північного – паламарня, у старих стінах влаштовані вікна. У напівпідвальному приміщенні церкви був улаштований склеп вже з чотирма похованнями. Центральним є поховання генерала кавалерії М. М. Раєвського – старшого (1771–1829 рр.), що прикрито чавунною плитою з написом: «Он был в Смоленске щит, в Париже меч России», автор епітафії декабрист М. Ф. Орлов. Праворуч знаходиться поховання онука генерала, полковника М. М. Раєвського (1839–1876 рр., який загинув в Сербії 20 серпня 1876 р. від смертельного поранення турецькою кулею). Після загибелі полковник Раєвський став національним героєм сербського народу і був похований у монастирі Святого Романа в Сербії, а через деякий час його прах був перевезений в Україну у с. Розумівка в родовий склеп Свято-Хрестовоздвиженської церкви. У склепі похована молодша донька генерала, фрейліна Софія Миколаївна Раєвська (1806–1881 рр.). Одне поховання невідоме, і це на сьогодні найбільша таємниця усипальниці Раєвських [3, 140].

Єдиним архітектурним ансамблем, що поєднує поховання родини Раєвських, є чотири мармурові пам'ятники генералу-майору Михайлу Миколайовичу Раєвському (1841–1893 рр.), корнету Кавалергардського полку Миколі Михайловичу Раєвському (1873–1900 рр.) та малолітнім: сину Григорію (1878–1883 рр.) і доньці Олені (1888–1889 рр.).

У 1970 р. створено народний музей історії села Розумівка. У 1992 р. експозицію музею було переведено в адміністративне приміщення, що належало сільській раді с. Розумівка та знаходилось поряд з усипальницею. На сьогоднішній день музей займає загальну площу 200 м², та знаходиться на балансі сільської ради с. Розумівка.

Музей все більше набуває статусу міжнародного центру по відродженню історико-культурної спадщини родини Раєвських, що підтверджується проведенням на базі музею (у травні 2004 р. та жовтні 2005 р.) двох міжнародних науково-практичних конференцій, присвячених міжнародному значенню історико-культурної спадщини родини Раєвських. Останнє поповнення експозиції музею відбулося за рахунок експонатів, які подарували музею громадяни Сербії, Росії, Франції та унікальних архівних документів. Загальна кількість зберігання музею становить 2 050 одиниць, з них предметів основного фонду 2 000 одиниць. Експозиція музею складається з наступних розділів:

1. Герой вітчизняної війни 1812 року Раєвський М. М. та його сім'я.
2. Ратний подвиг членів сім'ї Раєвських.
3. Храми родини Раєвських. Увічнення пам'яті членів родини Раєвських.
4. Етнографія рідного краю.
5. Історія села Розумівка з найдавніших часів до 1940 р.

Найбільшу увагу відвідувачів привертають такі музейні предмети: бюст з мармуру М. М. Раєвського (XIX ст.), рушник з маєтку Раєвських (XIX ст.), фото членів сім'ї Раєвських (кінець XIX ст.), документи маєтку Раєвських (Бовтишка) кінця XIX ст., керамічний портрет героя Сербії полковника М. М. Раєвського, етнографічний матеріал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мариновський Ю. Невідомі архівні документи про смілянську маєтність (Смілянщину) Г. О. Потьомкіна (1787–1796/1797) : ще одне трактування / Ю. Мариновський, І. Удовик // Архіви України. – 2008. – №5/6. – С. 96–127.
2. Горенко Л. М. До аграрної історії України : деякі аспекти соціально-економічного розвитку Правобережної України / Л. М. Горенко, Ю. П. Присяжнюк. – Черкаси : Сіяч, 1996. – 92 с.
3. Галушко Т. К. «Раевские мои ...» / Т. К. Галушко. – Л. : Лениздат, 1991. – 160 с.

ОЛЕКСІЙ КОЛОМІЙЧЕНКО ЯК ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЛІКАР-ОТОЛАРИНГОЛОГ: ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Кузькін М. С.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Олексій Коломійченко зробив значний внесок у розробку тонзиллярної проблеми, діагностику й лікування пониженого слуху, запальних процесів середнього вуха, горла, носа, лікування травматичних ушкоджень тощо. Вдосконалив старі способи проведення операцій, розробив нові. Крім того, він створив наукову школу отоларингології в Україні.

О. С. Коломійченко народився 30 березня 1898 р. у м. Шпола (нині Черкаської області) у багатодітній родині. Із 13 дітей вижило 10 – п'ять хлопців і п'ятеро дівчаток. Олексій був найменшою дитиною. Хлопець ріс міцним, допитливим, дуже товаришким і веселим. Вільний час він любив проводити у лісі і на риболовлі. Це захоплення збереглося у Олексія на все життя. Батьки багатодітної селянської родини прагнули дати освіту всім своїм дітям: середню освіту одержали всі дівчата, всі хлопці здобули вищу освіту.

У 1909 р. Олексій вступив до Шполянського початкового училища. Також він навчався співати, фізичним вправам, вивчав французьку і німецьку мови. Згодом він вступив до Київського залізничного училища, яке закінчив у 1916 р. Після училища навчався у Першій українській гімназії, де одержав атестат зрілості.

У 1919 р. юнак вступив на юридичний факультет Київського університету, але через місяць перейшов на медичний факультет того ж університету, який згодом був перетворений на Київський медичний інститут (нині імені академіка Богомольця). Навчання О. С. Коломійченка проходило у важких умовах: поєднував його з роботою провідника-фельдшера на Південно-Західній залізниці. Лише після трьох курсів навчання здібному студенту дали стипендію.

Все своє життя Олексій Сидорович присвятив отоларингології. Після закінчення інституту Коломійченко залишався на кафедрі хірургії недовго. Свою трудову діяльність він розпочав в Із'яславській дільничній лікарні Шепетівської округи, де працював лікарем-стажистом. Під час перебування в м. Київ на курсах удосконалення лікарів на нього звернув увагу завідувач кафедрою С. О. Ставракі. Невдовзі молодого лікаря запросили в клініку вуха, горла, носа. Під керівництвом С. О. Ставракі О. С. Коломійченко і вдосконалював свою професійну діяльність.

У м. Київ він працював асистентом, а з 1936 р. – доцентом клініки, де показав себе талановитим хірургом. У 1937–1940 рр. Олексій Сидорович детально вивчав актуальні проблеми

лікування грудних дітей із захворюванням вуха при токсичних диспепсіях. Його методика сприяла зниженню смертності дітей. Він уперше в м. Київ і в Україні застосував видалення сторонніх тіл з гортані, трахеї та бронхів без трахеотомії. Також вперше застосував методику лікування гортані, нові на той час препарати – сульфідин та сульфазол – при лікуванні дітей з отоантритами. Одночасно він був консультантом Інституту материнства та дитинства.

До 1936 р. О. С. Коломійченко опублікував 14 статей з отоларингології, за які йому було присвоєно ступінь кандидата медичних наук (без захисту дисертації).

У 1938 р. після прочитання пробної лекції на тему «Радикальна трепанація та її ускладнення» Олексій Сидорович отримав звання професора. В ці роки коло наукових інтересів Коломійченка постійно розширювалося. Його цікавили травми вуха, горла, носа, внутрішньочерепні ускладнення хронічних гнійних запалень середнього вуха, абсцеси мозку, менінгіти, синус-тромбози, склерома верхніх дихальних шляхів тощо. Особливу увагу професор приділяв лікуванню хворих з абсцесами мозку.

О. С. Коломійченко підготував докторську дисертацію «Отогенні абсцеси мозку» та успішно її захистив 17 грудня 1940 р. і став доктором медичних наук. Цікавим був епіграф до його дисертації: «Нехай хірург розумом і оком діє раніше, ніж озброєною рукою».

У 1941 р. в клініку Коломійченка почали надходити поранені з важкими травмами. Він докладав багато зусиль для порятунку їхнього життя. Навіть тоді, коли поранені надходили безперервно, особливо під час оборони м. Київ, Олексій Сидорович розробляв нові види операцій, оскільки нові типи зброї викликали тяжкі, комбіновані травми, зокрема голови і шиї. Були дні, коли хірургу Коломійченку доводилося цілу добу надавати висококваліфіковану допомогу. Безперервний потік поранених не зменшувався до останнього дня оборони м. Київ. Евакуюватися Олексію Сидоровичу довелося лише тоді, коли по шосе до столиці вже рухалися фашистські танки. Коли біля Дарниці виявилось, що дорога для відступу відрізана, хірургу О. С. Коломійченку довелося повернутися в м. Київ. Там вчений надавав допомогу партизанам і учасникам Київської підпільної організації.

Олексій Сидорович, ризикуючи життям, рятував юнаків і дівчат від вивезення до Німеччини, поміщав їх у клініку, як тяжкохворих, видавав фальшиві довідки. За це хірург був нагороджений медалями «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», «За бойові заслуги», «За оборону Києва», «Двадцять років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» і «Партизанові Вітчизняної війни» I ступеня. У післявоєнний період вчений лікував поранених та інвалідів Другої світової, а також багатьох хворих людей.

Після визволення м. Київ О. С. Коломійченко брав участь у відбудові отоларингологічного відділення Київської міської лікарні ім. Жовтневої революції. За період окупації багато людей потребували медичної допомоги у зв'язку із запущеними формами хронічного гнійного середнього отиту, з доброякісними новоутвореннями вуха, горла, носа. Через бідність та антисанітарію різко збільшилася кількість хворих. Олексій Сидорович в ці роки розробив нові методи медикаментозного та хірургічного лікування таких хворих.

Набутий під час війни досвід сприяв вдосконаленню хірургічної вправності та наукової діяльності О. С. Коломійченка. Він застосовував методи втручань при внутрішньочерепних захворюваннях, розробив нові методи лікування, організував публікацію повідомлень, які допомагали успішному впровадженню їх в інших клініках. Ці публікації сприяли введенню в практику пеніциліну для лікування дітей і дорослих з гострими отитами та мастоїдитами.

З 1943 р. О. С. Коломійченко завідував кафедрою отоларингології стоматологічного факультету Київського медичного інституту, а у 1944 р. став завідувачем кафедрою інституту удосконалення лікарів. Він був прекрасним педагогом, домагався від лікарів вивчати не тільки отоларингологію, а й поповнювати знання з інших галузей, знати хоча б одну іноземну мову, цікавився, що вони читають. Вчений вимагав, щоб палатний лікар обстежував хворого і як терапевт, а при необхідності, і як невропатолог. Хотів, щоб кожен лікар досконало знав кожного хворого.

О. С. Коломійченко вважав, що для підготовки лікарів недостатньо лише лекцій і практичних занять. Професор організував поїздки до обласних і районних центрів, де працювали колишні студенти. Там організувалися обходи хворих, аналіз роботи відділень, хірургічні операції, під час яких асистував професор або його співробітники. Такі були загальноприйняті форми допомоги на місцях.

Про Олексія Сидоровича говорили, що він був блискучим хірургом, оперував дуже «анатомічно» і красиво. А в цьому допомагали йому глибокі знання анатомії, характеру патологічного процесу. Майстерність хірурга в операціях з отоларингології була незрівняною. Він володів усіма видами операцій на цих органах, нерідко розширював зону втручань. Протягом усього життя він займався злякисними утвореннями верхніх дихальних шляхів.

Значним внеском професора О. С. Коломійченка в методику і техніку виконання операцій було оперування на гортані. Він запропонував, розробив і впровадив у клінічну практику метод

накладання касетного шва на глотково-стравохідне сполучення при розтині гортані. Цей спосіб відіграв вирішальну роль у загоюванні рани.

Крім того, О. С. Коломійченко значно спростив операцію повного видалення гортані, зробив її доступною багатьом хірургам. Його методика накладання касетного шва широко застосовувалася закордонними хірургами. Велика заслуга професора в розробці реконструктивних операцій на гортані. Про нього говорили: «Це була дивовижно добра людина».

Особливо великі заслуги Олексія Сидоровича в галузі розробки нових операцій при отосклерозі, що поліпшують слух. Слід сказати, що О. С. Коломійченко оперував чітко однаково правою і лівою рукою.

У 1958 р. на V Всесоюзному з'їзді отоларингологів професор О. С. Коломійченко доповів про результати 321-ої операції у хворих на отосклероз.

Він одним із перших у СРСР зробив успішну внутрішню мікрохірургічну операцію у хворого на отосклероз ще у 1957 р. А в 1964 р. за видатні досягнення в розробці і впровадженні слуховідновлювальних операцій у хворих на отосклероз професор Коломійченко був удостоєний високого звання лауреата Ленінської премії.

О. С. Коломійченку належить понад 200 наукових праць, у тому числі 8 ґрунтовних монографій, тематика яких свідчить про широкий діапазон ученого. Він підготував 16 докторів і 40 кандидатів медичних наук. У 1967 р. його обрали членом-кореспондентом Академії наук УРСР.

За багатогранну діяльність на ниві охорони здоров'я народний професор О. С. Коломійченко був нагороджений орденом Леніна, двома орденами «Трудового Червоного Прапора», п'ятьма медалями, Почесною Грамотою Верховної Ради УРСР, знаком «Відмінник охорони здоров'я», дипломом та срібною медаллю ВДНГ, премією виставки УРСР.

Слід вказати, що О. С. Коломійченко любив театр, живопис, музику, співи, сам грав на скрипці й дружив з багатьма митцями.

Як шанувальник образотворчого мистецтва, він зібрав у своїй квартирі невелику, але досить цінну колекцію російських та українських художників. У його домашній бібліотеці налічувалося чимало книг, репродукцій картин. Вчений дорожив картиною Айвазовського «Перехід через Червоне море». Вона висіла у його кабінеті. Зібрання його картин часто експонувалися в державних музеях.

Найближчим другом Олексія був його рідний брат, теж відомий лікар, Михайло. Вони жили у квартирах на одній сходовій площадці. Нерідко бував у них і третій брат професор Іван Сидорович. Дочка і внучка академіка також стали лікарями. Відомий вчений О. С. Коломійченко завжди вважав, що його щастя – це щастя людей, їх горе, говорив вчений, це моє горе. Мабуть, не випадково його називали народним професором.

Помер О. С. Коломійченко 17 вересня 1974 р. в м. Київ. За клопотанням жителів м. Шпола у березні 1976 р. Постановою Верховної Ради УРСР районній лікарні присвоєно ім'я братів Коломійченків, де на честь славетних земляків обладнано кімнату-музей. Біля лікарні встановлені бронзові пам'ятники Михайлові та Олексієві Коломійченкам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борщ М. Видатний хірург Олексій Коломійченко / Микола Борщ // Інтернет ресурс : доступ до джерела : http://nsku.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=154:2013-04-03-14-01-22&catid=27:2010-12-29-18-04-57&Itemid=7.

2. Гаврилюк Л. О. Коломійченко Олексій Сидорович / Л. О. Гаврилюк // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інституту історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2007. – Т. 4 : Ка – Ком. – С. 460.

3. Шидловська Т. В. Коломійченко Олексій Сидорович // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2016.

4. Українська радянська енциклопедія : [у 12-ти т.] / гол. ред. М. П. Бажан ; О. К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974–1985.

5. Нариси історії Шевченкового краю [Текст] : У 3 т. / редакційна колегія : М. І. Бушин [головний редактор] [та ін.]. – Черкаси : видавець Гордієнко Є. І., 2015. – Книга 3. Від початку Великої Вітчизняної війни до сьогодення. – 2015. – 618 с.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА МОГИЛИ

Кузьменко О. Ю.

науковий керівник – Мотуз В. К., к. і. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Петро Могила є визначним українським церковним і культурним діячем першої половини XVII ст., який своєю завзятою культурно-просвітницькою діяльністю сприяв духовній єдності українського народу та творенню єдиного комунікативного простору української культури, що згодом стане одним із важливих чинників майбутньої політичної консолідації української нації. Ще однією провідною чеснотою митрополита була спроможність у досить природній формі адаптувати на українському православному ґрунті кращі здобутки європейської духовної традиції. На власному прикладі він довів, що церковний діяч за певних обставин може стати одним із головних виразників інтересів більшості, перетворитися у фактичного лідера українства.

Культурно-просвітницька діяльність П. Могили припадає на період загострення соціальних, національних і релігійних відносин на українських землях. Гарячі голови, проймаючись народним боєм і шукаючи волю, йшли на Січ. Поміркувані, захищаючи свої станові інтереси, увірувавши «вищість» польської культури й католицької релігії приставали до Унії 1596 р. або взагалі приймали католицизм [2, 45]. Але все більше і більше діячів, що вболівали долею України, вихід із становища вбачали в її культурно-національному відродженні. Саме на такий шлях і став П. Могила, який до кінця свого життя віддано служив українському народу й православ'ю.

Свої зусилля в культурно-просвітницькій справі митрополит спрямовує на реформування національної освіти й православної церкви, піднесення свідомості й гідності українства, прилучення України до складу вільних Європейських держав [1, 230]. До не менш важливих досягнень П. Могили є майже двадцятирічне керування видавничою діяльністю Лаврської друкарні, редагування й написання українською та церковнослов'янською мовами книг [4, 50]. Він повертає захоплені уніатами і реставрує православні храми – Софійський собор, церкву Спаса на Берестові (де зберігається фресковий портрет П. Могили), Михайлівську церкву у Видубичах, церкву в Луцьку, Куп'яничах. Ним була «викопана із підземної темряви і відкрита денному світлу» Десятинна церква Великого князя Володимира [2, 71]. До того ж, митрополит налагодив культурні зв'язки українства з Білорусією, Московією, Молдовою й Волощиною, приміром, допомагаючи цим країнам вченими, засновуючи друкарні та школи [3, 83].

Серед найбільших турбот пов'язаних із культурно-просвітницькою діяльністю П. Могили, на думку Іван Франка, була Колегія. Не менш визначний культурний діяча останньої чверті XIX – початку XX ст. так характеризував прагнення митрополита: «Головна справа його життя – заснування Києво-Могилянської колегії, яка повинна була стати забралом православ'я та української національності, користуючись тією зброєю, якою вівся на них наступ ворога – наукою і просвітництвом» [2, 54].

Митрополит зумів перетворити її з суто національної школи в освітній заклад європейського зразка. Більш того, П. Могилі вдалося поєднати в Колегії давні українські та західноєвропейські культурно-освітні традиції. Так, наряду з традиційними для вивчення мовами: церковнослов'янською, книжною українською та грецькою, завзято вивчалися латинська й польська. Одночасно з вітчизняною історією, студенти опановували досягнення світової філософії, історії, літератури і поезії. Їх виховання відбувалось у глибокому православному благочесті. Однак, найголовнішим досягненням Колегії було те, що освіта в ній була доступна для здібної до науки молоді всіх станів [5, 39]. Спочатку професорсько-викладацький склад у Колегії в основному складався з випускників закордонних університетів, але незабаром їх ряди поповнили власні талановиті педагоги-випускники.

У своїй освітній реформі 1633–1634 рр. П. Могила орієнтувався на досягнення єзуїтської системи освіти, яка на той час вже зажила слави одного з найкращих зразків відповідної галузі культури. Однак, наряду з використанням здобутків гуманістів, особливо представників культури класичної старовини, навчальна програма єзуїтської колегії була розрахована ще й на підготовку її студентів до боротьби з невірними і єретиками. Митрополит і цю особливість навчально-виховного процесу в єзуїтській колегії використав для укріплення православної віри студентів своєї вищої школи. Саме вона повинна була дати молоді релігійні основи класичної освіти, знання діалектики, вміння тонко висловлюватись і обороняти свої погляди [3, 41–42].

До того ж, оновлена вища школа перейняла від єзуїтів розподіл класів із докладним навчальним планом. Як і в єзуїтській колегії, у могилянській школі на першому місці було навчання латинської мови. На значимість латини вказував один із головних співробітників П. Могили, український письменник і церковний діяч Стефан Косів: «Яка потреба латинських шкіл нашому народові? Передусім та, щоб бідної нашої Русі не називали дурною Руссю. Учїться ... по-грецьки, не по-латинські. Добра рада, але вона корисна в Греції, а не в Польщі, де латинська мова має великий

ужиток. ... без латини ... тільки як ворона, витріщивши очі, придивляється то до цього, то до того». Латина була потрібна для практичного життя [4, 121].

Митрополит потурбувався про забезпечення викладачів і неімущих студентів засобами для життя і навчання, збудував першу бурсу, нове кам'яне приміщення під школу, яка є й сьогодні на території Києво-Могилянської академії (відома під назвою Трапезна або Святодухівська церква). Помираючи, П. Могила «слізно» просив берегти його дітище, як «єдине його надбання» й заповідав на утримання останньої всі свої немалі статки та найбільшу свою цінність – бібліотеку.

На честь П. Могили Колегія стала іменуватися Києво-Могилянською. Єдине чого не встиг при житті зробити митрополит, так це добитися для неї офіційного статусу вищої школи, але його учні продовжили розпочати ним справу.

Отже, П. Могила був не просто соціально-активною людиною, а видатною особистістю своєї доби. Митрополит, який жив і трудився в Україні в першій половині XVII ст. продемонстрував свій свідомий вибір у справі захисту духовних цінностей і національних інтересів українців, виховання громадян, гідних своєї історії і відповідальних за майбутнє вітчизни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія історії України. Т. 5 / відп. ред. В. А. Смолій. – К. : Наук. думка, 2008. – 568 с.
2. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України / А. Жуковський, О. Субтельний. – Львів : НТШ. – 231 с.
3. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / уклад. : О. О. Любар. – К. : Знання, 2005. – 767 с.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки : Навч.-метод. посібник. Вид. 4-те. / М. В. Левківський. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 359 с.
5. Ткачук М. Л. Києво-Могилянська Академія і становлення академічної філософії в Україні / М. Л. Ткачук // Філософська думка. – 2000. – №4. – С. 37–56.

ЕМПІРИЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ

Ладнова А. О.

*Науковий керівник – Ілляшенко Ю. Ю., к. і. н., доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Сучасна соціологія культури вимагає від спеціаліста вільного та професійного володіння методами і технікою соціологічних досліджень. Особливе значення має уміння соціолога належним чином обробляти зібрану в ході емпіричних досліджень інформацію, поза яким будь-який збір фактів неминуче передбачає їх теоретичне осмислення і узагальнення, без яких самі факти втрачають сенс.

Соціологія культури в своїх емпіричних пошуках використовує як якісні, так і кількісні методи. Зокрема, метод опитування дає змогу досліджувати духовні потреби різних верств населення і на основі цього вибудовувати типологію культурної діяльності, виділяючи, як це роблять, приміром, одеські соціологи, максимально активних, середньо активних та пасивних споживачів, а також носіїв маргінальної культури (наприклад, тих, чиє дозвілля пов'язане головним чином із телебаченням).

Така ситуація особливо болісно сприймається тими, у кого культурні й естетичні потреби є вже цілком сформованими, а їх незадоволення зумовлене лише матеріальними негараздами.

Метод опитування може виявитися продуктивним і при дослідженні динаміки цінностей населення України. Зокрема, результати досліджень, проведених київськими соціологами протягом останніх десяти років у межах науково-дослідницької програми «Аксіо-моніторинг», засвідчують, що у ціннісній свідомості людей під впливом чинників різного роду відбулися певні зміни. Водночас цінності освітнього і культурного зростання наразі не набули необхідного рівня важливості.

Ціннісні орієнтації досліджуються і якісними методами (хоча вони на даний момент залишаються менш популярними, ніж кількісні, адже процес їх обробки незрівнянно складніший, трудомісткіший, ніж обробка інформації, отриманої внаслідок масових опитувань).

Так, цікавим є дослідження харківських соціологів, у якому вивчалися ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді. Дослідження проводилося за допомогою біографічного методу – способу вивчення індивідуального шляху і життєвого досвіду на різних стадіях (від дитинства до дорослішання); застосовувався такий метод збору інформації як глибинне інтерв'ю.

Якісні дослідження стають єдино можливими у тих випадках, коли їхня тематика вимагає проявляти максимум обережності і делікатності, скажімо, при вивченні культурно-релігійних орієнтацій сучасного індивіда.

Таким чином можемо резюмувати, що достовірність і надійність висновків і рекомендацій, пропонованих соціологами за результатами емпіричних досліджень, передбачають не лише їх теоретичне осмислення і узагальнення, але й наявність так званих зворотних зв'язків, коли теорія

доповнюється за рахунок емпіричних даних, спроможних виявити нові тенденції у розвитку культури.

Сучасна соціологія культури виконує функцію стикової зони між культурологією і соціологією, розглядаючи культурні аспекти соціального життя та соціальні аспекти культурного життя. Цьому сприяє, з одного боку, спеціалізація наук про культуру, а з другого – потреба в синтезі наукової інформації в контексті вирішення проблем, пов'язаних із вивченням феноменів, що змінюються під впливом суспільних факторів.

Це означає, що потреба в новій соціології культури в наш час не лише існує, але й реалізується. Водночас, незважаючи на інтенсивне накопичення соціологічних знань про культуру в останні десятиліття, соціологію культури поки що не можна вважати усталеною науковою дисципліною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Победа Н. И. Социология культуры. – Одесса, 1997.
2. Соціологія культури в новому тисячолітті : Навчально-методичний посібник для викладачів та студентів. – Харків, 2002.
3. Соціокультурні ідентичності та практики. – К., 2002.
4. Українське суспільство : моніторинг – 2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали. – К., 2000.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ

Лепетюха С. О.

*Науковий керівник – Міненко О. В., к. філол. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Взаємини людей у процесі спільної діяльності, якій кожна людина присвячує значну частину свого життя, завжди викликали особливий інтерес і увагу з боку філософів, психологів, соціологів, а також фахівців-практиків, які прагнули узагальнити свій досвід ділового спілкування в тій чи іншій сфері, співвіднести його з виробленими людством нормами моральності і сформулювати основні принципи і правила поведінки людини в діловий (службовий) обстановці.

Формування у підлітків навичок користуватися правилами культури спілкування, як й культури загальної поведінки з оточуючими, повинне відбуватися в процесі систематичної виховної роботи. Дуже важливо ознайомити учнів з правилами ввічливості, яка виявляє повагу до гідності іншої людини, показати як поводитися в тій чи іншій ситуації (знання етикету поведінки), як правильно встановлювати і підтримувати мовний контакт (знання мовленнєвого етикету).

Кожна людина повинна дбати не тільки про культуру свого мовлення, а й про мовний етикет (сукупність мовних засобів, які регулюють нашу поведінку в процесі мовлення).

С. Богдан зазначає, що «мовний етикет українців є унікальною, універсальною моделлю їх мовної діяльності». Головне призначення етикету – встановлення сприятливого контакту між людьми, регулювання їх взаємин на основі принципу ввічливості. Якщо студент не буде знати прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не буде володіти вербальними формами вираження ввічливості, йому буде важко встановлювати ділові контакти і він не зможе на високому рівні здійснювати процес спілкування [1, 45].

Кожен студент вищого навчального закладу повинен знати етикетні одиниці, якими виражається вітання, прощання, вибачення, мовленнєві одиниці, що супроводжують прохання, формули подяки, конструкції побажальної модальності, типізовані фрази ритуалу знайомства, етикетні формули звертань тощо. А для цього потрібно знати основні ознаки культури мови.

Навчаючи і виховуючи студентів, кожен викладач своїм прикладом має стверджувати, що мовна культура кожної людини, і студентів зокрема, має стати їх надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Сьогодні перед викладачами ВНЗ стоїть завдання, щоб кожен студент оволодів і засобами комунікативної професійної компетентності. Комунікативну компетенцію визначають як творчу здатність людини послуговуватися інвентарем мовних засобів (висловами, дискурсами тощо). Така здатність базується на знаннях людини та її готовності до їх адекватного, доречного використання.

При розмові з викладачем потрібно дотримуватися дистанції спілкування. Американський дослідник А. Хол описав норми наближення людини до людини – дистанції. Ці норми визначені чотирма відстанями:

- інтимна дистанція (15–45 см) – використовується при спілкуванні найближчих людей;

- персональна дистанція – близька фаза (45–75 см) і далека фаза (75–120 см) – використовується при повсякденному спілкуванні зі знайомими людьми, при цьому те, як близько стоять один до одного люди, показує, в яких стосунках вони перебувають;
- соціальна дистанція – близька фаза (120–210 см) і далека фаза (від 210 до 350 см) – використовується в ситуації офіційного спілкування, як пише Е. Хол «На цій дистанції робляться справи. Люди, що працюють разом, прагнуть використовувати близьку соціальну дистанцію»;
- публічна дистанція – використовується для виступу перед масовою аудиторією і становить від 350 до 750 см [2, 163].

Таким чином, мовленнєвий етикет студентів, як етикет взагалі (складова культури), не існує поза часом і простором. Це обов'язково конкретний етикет конкретного суспільства (чи його прошарку) на певному історичному етапі розвитку цього суспільства. Підвищенню рівня культури професійного мовлення студентів сприяє збагачення їх активного ділового словника. Виховання у студентів мовної свідомості – усвідомлення мови свого народу, держави як складової загальнолюдських цінностей можна забезпечити методами різнобічного впливу на почуття (бесіда, дискусія, власний приклад викладача). Сьогодні досконале володіння мовою стає важливим компонентом професіограми фахівців різного профілю. Адже повний вияв професійних обдарувань індивіда відбувається саме засобами мовлення. У такий спосіб особа може реалізувати себе в різних життєвих ролях, скоригувати хід міжособистісного спілкування, що забезпечує ефективну взаємодію у середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Триандис Г. К. Культура и социальное поведение (пер. В. Соснин) / Г. К. Триандис. – М. : Форум, 2007. – 384 с.

ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ, МУЖНІСТЬ, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ГІДНІСТЬ – ВИЗНАЧАЛЬНІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Лисенко І. В.

Науковий керівник – Усов Д. В., к. філос. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Кожного разу, коли суспільство поринає у період соціально-політичних змін, воно переглядає свої моральні орієнтири, принципи та критерії. І це зрозуміло, адже соціальний прогрес можливий лише тоді, коли має під собою моральне підґрунтя.

Важливим регулятором усіх аспектів діяльності працівника служби цивільного захисту є професійна етика. Наявність професійно-етичних і моральних якостей у майбутніх фахівців цивільного захисту є запорукою розвитку демократичного суспільства загалом й України, як незалежної держави.

Аналіз досліджень і публікацій з поданої проблематики свідчить про посилену увагу до питань професійної етики, формування професійно-етичних і моральних якостей фахівців сфери цивільного захисту. Зокрема, ряд авторів присвятили свої праці визначенню провідних моральних якостей, які необхідні майбутнім фахівцям для успішного виконання своєї професійної діяльності. Так Т. Василевська у своїх роботах вказує на те, що саме етичне ставлення до людей є запорукою успішної реалізації професійних функцій [1, 36]. На думку С. Сливки іншим вагомим фактором, який впливає на ефективність роботи працівника, є професійна культура, яка відіграє суттєву роль у реалізації покладених на нього обов'язків. Він зазначає, що «професійна культура – це результати трудової діяльності, які обумовлені високим ступенем професійної моралі та загальноприйнятими нормами культури поведінки особи» [3, 95]. Також дослідник виокремлює структурні елементи професійної культури, вважаючи, що до її складу входять мораль (у тому числі професійна мораль) та загальна культура (зокрема культура поведінки особи) [3, 105].

Л. Смирнов у своїх працях розглядає професійну етику працівників силових структур як чітке знання ними нормативних та інших правових актів, що регулюють організацію та діяльність цих підрозділів, правильне розуміння своїх завдань і функцій [4, 74].

Значну увагу дослідженню проблем професійної етики працівників ДСНС приділяє Р. Лаврецький. У своїх працях він стверджує, що «професійна етика – це певний порядок службових та позаслужбових відносин, правомірність поведінки, культура професійних дій». Дослідник вважає, що «діяльність кожного фахівця ДСНС регулюють певні етичні категорії – категорії честі, совісті добра та зла» [2, 208].

Особливої уваги в сучасних реаліях заслуговують, на нашу думку, такі етичні категорії як почуття патріотизму, мужності, справедливості та гідності.

Поняття гідності працівників ДСНС визначається ставленням людини до самої себе і суспільства до неї як до визнаної цінності. Цим поняттям позначається сукупність уявлень про самоцінність особи, її соціальну рівність з іншими людьми, за допомогою яких визначають конкретну міру суспільної цінності людини.

Патріотизм характеризує ставлення працівників ДСНС до своєї держави, що виявляється у відповідних діях, у яскраво вираженому почутті любові до своєї Батьківщини. Патріотичні почуття працівника цивільного захисту виявляються під час виконання своїх бойових обов'язків, виражаються вони у сумлінній праці, готовності в будь-який час стати на захист законних інтересів людини, суспільства, держави.

У повсякденній діяльності працівників ДСНС завжди є місце для прояву мужності. Мужність є особистісною якістю, що виражається у здатності діяти рішуче, здатністю у складній небезпечній обстановці, контролювати імпульсивні пориви, долати можливе почуття страху і невпевненості, в умінні мобілізувати усі сили на досягнення мети. Працівники ДСНС проявляють мужність, приймаючи рішення в умовах непевності, при обмеженій інформації, йдуть на ризик, рятуючи людське життя.

Справедливість постає однією з найважливіших категорій професійної етики працівників ДСНС. Справедливість, на нашу думку, це рівність між усіма, це певна цінність, яка характеризує співіснування людей у суспільстві. Бути справедливим для працівників ДСНС означає бути таким як усі, дотримуватися правових та моральних норм, виконувати свої обов'язки та відповідати добром на добро, не зазіхати на добробут, чесноти, цінності інших людей, дотримуватись загальноприйнятого порядку. Бути справедливим означає поважати інших, завжди мати свою точку зору, але прислуховуватися до спільної думки.

Отже, професійна етика утворює цілісну систему, що вивчає особливості моралі, з'ясовує специфіку реалізації загальних принципів моральності у сфері певної галузі, розкриває її функції, зміст принципів і етичних категорій, яка постійно розвивається й удосконалюється. Вивчення категорій професійної етики показує різноманіття, різнобічність моральних стосунків, які впливають на виконання професійних обов'язків. Саме етичні категорії гідності, мужності, почуття патріотизму та справедливості визначають професійні якості працівника ДСНС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василевська Т. Е. Особистісні виміри професійної етики державного службовця [Текст] / Т. Василевська. – К., 2010. – 36 с.
2. Лаврецький Р. В. Професійна етика та етикет працівника МНС [Текст] / Р. Лаврецький. – Львів, 2010. – 208 с.
3. Сливка С. С. Професійна культура працівника міліції [Текст] / С. Сливка. – К., 1995. – 95 с.
4. Смирнов Л. В. Профессиональная этика и эстетическая культура сотрудников ОВД [Текст] / Л. Смирнов. – Хабаровск, 1993. – 74 с.

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ: МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ

Лисенко Я. В.

Науковий керівник – Чупанова Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Дестабілізація економіки, спад виробництва, зниження життєвого рівня в країні, руйнування старої системи цінностей і стереотипів, що регулювали відносини особи з суспільством хворобливо переживається населенням, відображаючись на його соціальному самопочутті. Соціальні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві негативно впливають на психологію людей, породжуючи тривожність і напруженість, озлобленість, жорстокість і насильство. Статистика свідчить про зростання поведінки, що відхиляється від норми серед осіб, які належать до різних соціальних і демографічних груп.

Особливо важко в цей період доводиться переживати підліткам. Тривожним є зростання числа неповнолітніх з девіантною поведінкою, що виявляється в асоціальних діях (алкоголізмі, наркоманії, порушенні громадського порядку, хуліганстві, вандалізмі). Збільшився рівень поширеності підліткової демонстративності. В крайніх формах стали виявлятися жорстокість і агресивність. Різко зросла злочинність серед молоді [1].

З'являється багато нових форм ненормативної поведінки: підлітки беруть участь у озброєних формуваннях, мають причетність до організованої злочинності, збільшилися факти виявлення підліткової проституції і сутенерства. В порівнянні з недавнім минулим зросло число тяжких

злочинів, буденна свідомість фіксує збільшення конфліктів і фактів агресивної поведінки людей. Ми є свідками зміни всієї соціальної структури суспільства, інтенсивних процесів розшарування населення за майновою ознакою по відношенню до різних форм власності. На ґрунті соціальних суперечностей виникають міжгрупові і міжособистісні конфлікти. Зростання агресивних тенденцій в підлітковому середовищі відображає одну з щонайгостріших соціальних проблем нашого суспільства, де за останні роки різко зросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків. Почастішали випадки групових бійок підлітків [1].

Феномен агресії завжди привертав до себе увагу суспільства. Тому й не випадково, що перші спроби проаналізувати це явище, зрозуміти його причини здійснювалися ще в донауковий період у сфері релігії. Поява на початку ХХ століття двох потужних теоретико-методологічних напрямів – психоаналізу і біхевіоризму зумовила два основні підходи до проблеми агресії: як до природженої властивості (вчення про «танатос» З. Фрейда) і як реакції на несприятливий зовнішній стимул (концепція «фрустрації – агресії» Д. Долларда і Н. Міллера) [2, с. 38].

Девіантна поведінка є зараз найбільш актуальною юнацькою проблемою. Статистичні данні показують, що останнім часом стрімко зросли показники прояву девіантної поведінки саме серед підлітків жіночої статі. Під характерологічним типом девіантної поведінки розуміють поведінку, що зумовлена патологічними змінами характеру, сформованими в процесі виховання. До них належать так звані розлади особистості (психопатії) і чітко виражені акцентуації характеру. Дисгармонійність рис характеру призводить до того, що відбувається зміна всієї структури психічної діяльності людини. При обиранні моделі реалізації своїх вчинків підлітки часто керуються не реалістичними та адекватно зумовленими мотивами, а суттєво зміненими «мотивами психопатичної самоактуалізації» [2, с. 39]. Основною проблемою є роз'єднання особистісного дисонансу між ідеальним Я та самооцінкою. В числі різноманітних, взаємопов'язаних чинників, що зумовлюють прояв поведінки, що відхиляється від норми, можна виділити такі:

- а) індивідуальний чинник, що діє на рівні психобіологічних передумов асоціальної поведінки, які затрудняють соціальну адаптацію індивіда;
- б) психолого-педагогічний чинник, що виявляється в дефектах шкільного та сімейного виховання;
- в) соціально-психологічний чинник, що розкриває несприятливі особливості взаємодії неповнолітнього зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, на вулиці, в навчально-виховному колективі;
- г) особистісний чинник, який виявляється в ціннісних орієнтаціях і особистій здібності до регулювання своєї поведінки;
- г) соціальний чинник, що визначається соціальними і соціально-економічними умовами існування суспільства.

В більшій мірі відхилення в поведінці зумовлені не вродженими психічними і фізіологічними дефектами, а неправильним вихованням в сім'ї та школі. Найчастіше коріння агресивності і підвищеної тривожності йде в раннє дитинство, закріплюючись або згладжуючись в пізнішому віці. Девіантна поведінка має наступні клінічні форми: агресія; аутоагресія, зловживання речовинами, що викликають зміну психічної діяльності (алкоголь, наркотики, паління тощо); порушення харчової поведінки (переїдання, голодування); аномалії сексуальної поведінки (девіації, перверзії); занадто цінні психологічні захоплення («трудоголізм», гемблінг, колекціонування, фанатизм); занадто цінні психопатологічні захоплення (різноманітні манії: kleptomania, dromomania тощо); комунікативні девіації (аутизація, гіперкомунікативність, конформізм, нарцисизм); аморальна поведінка; неестетична поведінка. Кожна з клінічних форм може бути зумовлена будь-яким типом девіантної поведінки [2, с. 41].

Усі форми агресивності мають одну спільну рису: вони викликані спробами контролювати ситуацію, впливати на неї з метою вдосконалення або себе, або свого оточення, включаючи близьких людей. Реакція у вигляді агресивної поведінки приводиться в дію вродженими і набутими механізмами, деякою внутрішньою мотивуючою силою. Вченими виділено кілька груп чинників агресивної поведінки людини, зокрема, біолого-генетичні, індивідуально-психологічні особливості особистості, специфіка виховання, вплив субкультури, роль засобів масової інформації т. д. Одну з груп таких чинників складають ситуативні детермінанти конкретних соціальних ситуацій, що виникають в процесі міжособистісного (міжгрупового) спілкування. Їх вивчення є необхідною умовою аналізу причин агресивної поведінки людини. Ці чинники провокують агресивну поведінку навіть у неагресивних за характером людей. Результати ряду досліджень визначили коло ситуацій, які прямо або побічно можуть викликати агресивну поведінку більшості людей. Ними виступають: фізична або словесна (вербальна) агресія інших осіб (особливо, якщо вона сприймається як навмисна), ситуація неможливості реалізувати свої актуальні потреби, умови жорсткої конкуренції між взаємодіючими сторонами, присутність осіб, що провокують конфлікт. В основі цих ситуацій лежить міжособовий (іноді – міжгруповий) конфлікт – провокація, яка часто закінчується вербальними або фізичними випадками. Психологічні особливості підлітків сприяють появі конфліктних ситуацій на всіх рівнях соціальних зв'язків: в сім'ї (внаслідок реакції емансипації), школі / училищі (з аналогічної причини), з

ровесниками (через емоційну нестійкість, імпульсивність поведінки). Ряд соціально-психологічних експериментів підтверджує великий вплив різного роду провокацій на ступінь агресивності. Більшість людей у міжособистісних відносинах використовує принцип «око за око, зуб за зуб», відповідаючи агресією на агресію [2, с. 42–44].

Для виявлення взаємозв'язку між різними типами соціальних ситуацій, що провокують агресію і особистісними характеристиками індивідів проведено соціально-психологічне дослідження. Опитано 166 осіб (83 чоловіки) у віці 14–20 років, учні старших класів середніх шкіл, студенти [2, с. 43]. Їм пропонувалася анкета з описом декількох ситуацій і типів агресивних вчинків, які потрібно було співвіднести між собою. В ході дослідження не виявлено жодної ситуації, що викликала однакоvu реакцію всіх респондентів незалежно від їх статі та віку. Ряд соціальних ситуацій провокує агресію у більшості осіб, але жодна з них не стала універсальною, що спростовує теорію деяких західних фахівців про існування феномена «влади ситуації» [2, с. 45].

Можна виділити ситуації, які в більшій мірі провокують агресивну поведінку молоді: антипатія до людини (81% опитаних), навмисна вербальна агресія (81%) і навмисна фізична агресія з боку іншої людини (73%). Менш провокаційні ситуації – перебування в нетверезому стані і ненавмисного словесної образи.

Таким чином, підтверджується точка зору дослідників про те, що люди відповідають агресією на навмисну агресію інших осіб, рідко реагуючи таким чином на випадкову агресію і про те, що вживання алкоголю не є безпосередньою причиною агресії [2, с. 47].

Отже, результати дослідження дозволяють зробити висновок про те, що ситуативні чинники відіграють істотну роль в актуалізації агресивної поведінки молоді. Для подолання агресії потрібно підвищувати рівень культури, долати економічну кризу, організовувати на рівні держави різнобічні програми з виховання молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов О. Ю. Агресивна поведінка підлітків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/482/94/>.
2. Дроздов О. Ю. Ситуативні фактори агресивної поведінки молоді // Актуальні проблеми психології. – Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К., 2001. – Ч. 1. – С. 38–49.

ОСОБЛИВОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ

*Литвин Ю. О., Жуган Є. Г.
Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Соціальний та економічний прогрес та науково-технічна революція радикально змінили світ. Суттєво підвищилась якість життя людей: зросли добробут, рівень охорони здоров'я та освіти, соціального забезпечення, культури, покращились умови праці. Зросли масштаби промислового виробництва та сільського господарства, які забезпечити зазначений добробут, особливо у розвинених країнах. Розвиток комунікацій зблизив країни та континенти.

Разом з тим прогрес, піднявши людину на сучасний рівень, виявив свій негативний бік, пов'язаний з виснаженням ресурсних можливостей Землі, екстенсивним характером використання цих ресурсів, перенаселенням, низкою кризовий явищ у соціальній, політичній, економічній сферах обумовив появу великої кількості небезпек та загроз різного характеру.

Адже, досягнення науково-технічного прогресу призвели до двох протилежних наслідків: з одного боку – до підвищення продуктивності праці, зростання добробуту людей та нарощування інтелектуального потенціалу суспільства, з іншого – до посилення конфлікту між людською діяльністю та довкіллям в процесі його пристосування до суспільних потреб, наслідком чого є поява принципово нових загроз для людини, створених нею об'єктів та середовища існування.

До того ж технічна цивілізація не зменшила ризик, пов'язаний із впливом на людство несприятливих природних процесів, а зростання кількості населення, деградація довкілля призводять до зниження передбачуваності небезпечних природних явищ (землетрусів, повеней, посух, буревіїв, цунамі), збільшення їх частоти, сили та розмірів, внаслідок чого захищеність людей та техносфери від стихійних лих знижується, а кількість жертв та розмір збитків зростає.

Про це свідчить проведений науковцями аналіз емпіричного матеріалу, який доводить, що сучасний світ залишається дуже уразливим для стихійних лих, які за наслідками руйнувань можна порівняти з війнами. Адже зіставлення даних за останні 10 років свідчить, що кількість природних катастроф збільшилася втричі, в той час як економічні втрати (з урахуванням інфляції) – в 9 разів.

До них слід додати масштабні воєнні, міжнаціональні, релігійні конфлікти, які періодично виникають в країнах Азії, Африки, Південно-Східної Європи та тероризм, що перетворився на глобальну небезпеку сучасності.

На фоні перерахованих процесів в останні роки з'являється ще один феномен світового рівня. Зростаюча взаємозалежність країн та народів стала одним з найважливіших явищ у житті людства. Процеси глобалізації спостерігаються в усіх сферах життєдіяльності.

Різні складові цих процесів носять як позитивний, так і негативний характер. В негативному плані глобалізація найбільше виявляється у вигляді так званих глобальних проблем, найбільш суттєвими з яких є природні катастрофи, погіршення якості природного середовища, демографічний імператив, проблема війни та миру, міжнародний тероризм, техногенна безпека.

Внаслідок цього в житті сучасного людства зростають проблеми, пов'язані з подоланням кризових явищ, що виникають у процесі розвитку земної цивілізації, подоланням можливих катастроф, ліквідацією їх наслідків.

Масштаби та наслідки техногенних аварій, катастроф і стихійних лих змусили управлінців та науковців у другій половині ХХ ст. звернути увагу на так звані технологічні та природні ризики та їх екологічні, соціально-економічні й суспільно-політичні наслідки.

На сучасному етапі подібні явища стали частішими, а масштабність їх впливу на соціальні, економічні, політичні та інші процеси сучасного суспільства вже перевищила той рівень, який дозволяв ставитися до них, як до локальних збоїв в еволюційному функціонуванні суспільства.

Адже зростання кількості НС, збільшення масштабів та наслідків впливу аномальних природних явищ, масові випадки інфекційних захворювань та харчових отруєнь досягли такого рівня, що почали помітно впливати на безпеку держав та їх населення.

Слід відзначити, що минуле століття увійшло в історію людства як століття, в якому мали місце масштабні катаклізми природного, техногенного та воєнного характеру. Світові війни, стихійні лиха, техногенні катастрофи не лише позбавили життя мільйони людей та принесли величезні матеріальні збитки, вони поставили питання про можливість подальшого розвитку цивілізації.

До того ж на початку ХХІ століття загрози прийняли комплексний характер, який виявляється у: взаємозалежності природних, техногенних, політичних, економічних, соціальних, екологічних та науково-технічних ризиків; зростаючих масштабах НС; загостренні старих та появи нових нетрадиційних видів небезпек (в інформаційній, біолого-соціальній та технологічній сферах та інших).

Комплексний характер сучасних загроз, їх глобальний характер вимагають нових підходів до забезпечення безпеки країн та регіонів, у зв'язку з чим спостерігається цілий аспект інтеграційних процесів у сфері забезпечення безпеки населення. Більшість країн світу розглядають цю проблему як важливий елемент забезпечення національної безпеки.

Слід підкреслити, що людство з давніх часів не лише фіксує, але й вивчає природу катастроф, що виникають. Це дає можливість людині, суспільству, державі знаходити технічні та організаційні способи та методи вирішення цих проблем, що забезпечує розвиток цивілізації.

Якщо суспільство своєчасно не знаходить або об'єктивно не може надати ефективної відповіді на загрози, що виникають, то і виникають катастрофи та лиха, конфлікти та безпорядки, революції, заколоти або акти тероризму, тобто все те, що порушує та руйнує безперервність розвитку та цілісність соціально-економічних та політичних систем – від населених пунктів та регіонів країни до держав та їх співдружностей і до світу загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимов В. А. Катастрофы и безопасность / В. А. Акимов, В. А. Владимиров, В. И. Измалков. – М. : Деловой экспресс, 2006. – 392 с.
2. Воробьев Ю. Л. Международные механизмы снижения риска социально-политических последствий катастроф / Ю. Л. Воробьев; Отв. ред. : М. А. Шахраманьян, Г. Л. Кофф – М. : Изд-во РЭФИА, 1997. – 118 с.
3. Кучма М. М. Цивільна оборона (цивільний захист) : навч. посіб. / М. М. Кучма. – Львів : «Магнолія плюс» ; Вид. СПБ ФО «В. М. Піча», 2006. – 360 с.
4. Порфирьев Б. Н. Государственное управление в чрезвычайных ситуациях / Б. Н. Порфирьев – М. : Наука, 1991. – 136 с.
5. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист : підручник / М. І. Стеблюк. – К. : Знання-Прес, 2007. – 487 с.
6. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту населення і територій : навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел; за заг. ред. В. О. Чмиги. – К. : Вид-во НАДУ, 2008. – 152 с.

ДО ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ЧЕРНЕЦТВА

Лишаєнко О. К.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В торжестві православної віри в імперії зіграло ключову роль саме чернецтво. З його допомогою вдалося подолати найважчу для імперії ересь – ересь іконоборства.

Торжество християнства в імперії за епохи Костянтина Великого, збігається із зародженням чернецтва як явища. Більш за все подвижники-аскети, пустельники були і в попередні язичницькі роки, але саме з IV ст. виникає чернецтво в тому вигляді, в якому ми його знаємо.

Починається бурхливе розповсюдження чернецтва – перш за все у східних провінціях, а потім і у західних. Вже з V ст. чернеча культура та чернечі традиції стають невід'ємною частиною християнського суспільства Римської імперії, і аж до самого кінця Візантії (до XV ст.) чернецтво грало центральну роль не тільки в церковному, але і в політичному, і у громадському житті візантійського держави.

Це феномен, який ми добре знаємо і по нашій, давньоруській історії. На Русі ченці вважалися завжди найважливішим елементом суспільного життя. Саме з ченцями радилися і князі, і всі інші впливові люди при прийнятті якихось відповідальних найважливіших рішень, і саме ченці були тим сумлінням нації, совістю народу, яка концентрувала в собі найважливіші, потаємні цінності, характерні для православної цивілізації. Чернецтво зіграло величезну роль у відродженні давньоруських традицій після монголо-татарського ярма.

Триває досить жвава наукова дискусія про витоки чернецтва і причини його поширення, багато проблем залишаються спірними, але ясно одне: чернецтво створило окремий тип християнського соціуму. Це трохи парадоксально, тому що власне в Святому Письмі ми майже не знаходимо виправдань чернецтва.

Звичайно, є постать Івана Предтечі – прообразу древніх аскетів – і подвиг Господа в пустелі, але сама ідея організованого життя подвижників далеко від суєти міст, у відокремлених монастирях, в горах, лісах є досить незвичною. Для античного світу вона взагалі інноваційна, але і для іудейської традиції вона маргінальна, хоча ми знаємо, що існували різного роду громади, схожі на чернечі, але вони завжди визнавалися якимось винятком із загальної практики. А ось в християнстві вони, навпаки, стали нормою. Нормою, з якої виростала і богословська, і літургійна, і інші православні традиції. Зокрема, саме чернеча традиція зараз лежить в основі літургійного типікону [1, 72].

Ранневізантійське чернецтво – це, перш за все, втеча від світу. Власне, слово «монахос», або, по-слов'янськи, «чернець» – від кореня «єдиний», «один», іменує людину, яка усамітнюється. Це відхід від суєти, від міського життя. Ухід у пустелю, або в «пустинь», як каже наша слов'янська традиція, в гори, може бути, навіть, на стовп: характерний вид подвигу – стовпництво.

В нашій українській традиції це були ліси, якісь окраїнні пустельні землі. І головним було саме усамітнення людини. Такий погляд на причини виникнення чернецтва зараз вважається найбільш поширеною гіпотезою – прагненням випробувати свою любов до Бога. Випробувати те, що вважається найважливішим для християнина, – вміння віддати всього себе без залишку служінню Господу.

У язичницький час, коли християни піддавалися гонінням, були інші способи випробувати міцність своєї віри, своєї любові: сповідництво, мучеництво, і, щоб явити свою любов Богу, абсолютно не потрібно робити якісь особливі подвиги в пустелі [2, 111].

Ситуація радикально змінилася, коли імперія стала християнською. Християнство стало не просто дозволеною релігією, воно стало релігією імператора і тим самим набуло статусу престижної віри – престижної системи цінностей, престижного світогляду. Воно відкривало шлях до кар'єри. Оскільки, починаючи з V ст., язичники перестали прийматися на державну службу, тобто християнство стало нормою, і нормою комфортною, зручною.

У цих умовах у людей, що горіли любов'ю до Господа, виникало дивне відчуття: виходило так, що в якийсь момент вони могли засумніватися: а що дійсно рухає ними? чи дійсно це любов до Бога, або тут є якийсь невеликий, але все-таки важливий елемент любові до світу? І народжувалося бажання повністю усунути від усього того, що минає і залишитися наодинці з Господом в пустелі і саме там рухатися Йому назустріч, удосконалюючи свою душу. Так виникає християнська аскетика, що на давньогрецькому означає «вправа». «Аскезіс», взагалі кажучи, термін зі спортивного лексикону: в античності аскетами називали спортсменів. Ось звідки, до речі, улюблена візантійськими аскетичними письменниками тема змагання, або «забігу», як вони зазвичай пишуть. Монах – людина, яка трудиться на ниві, а «терені», як ми пам'ятаємо, це переклад слов'янською слова «стадіон» [3, 4].

І змагання ченців, які жили спочатку малими громадами, потім великими монастирями, було найпотужнішим двигуном духовного вдосконалення, тому що там народжувалася певна культура –

культура ангельського проживання, культура досягнення тих найвищих планок, які ставить перед християнином Господь в Своїх заповідях. По суті, монахи – це звичайні християни. Спочатку у них навіть не було священного сану, але це були миряни, які жили в дійсно справжньому християнському суспільстві, які збиралися насамперед самим собі довести, що можна жити по тим заповідям, які їм дає Господь.

Уже до кінця IV ст. чернецтво стає надзвичайно популярним в імперії, тому що ченці набувають в очах простих людей статус безумовних духовних авторитетів. Це авторитети, які можуть підказати щось в житті, допомогти знайти вихід з якихось життєвих ситуацій, але які володіють великими дарами прозріння, лікування духовних і тілесних ран. Виникає, якщо можна так висловитися, навіть якась «мода на чернецтво», мода саме у мирян: складаються і поширюються твори про чернецтво, життя ченців-пустельників. Один з творів цього періоду – знаменитий «Лавсаїк», складений Лавсом, знатним вельможею того часу.

Інтерес до чернецтва відчують найрізноманітніші верстви населення – як прості селяни, так і вельможі та імператори. У чернецтво люди йдуть з різних соціальних верств, і багато хто з ченців, як ми знаємо по життям, це представники найзнаменитіших родів імперії.

До кінця IV – початку V ст. ми бачимо вже не просто окремі осередки чернечого життя, але великі монастирі. Чернецтво стає навіть певною проблемою, тому що тисячі, десятки тисяч людей виявляються втягнутими в цей рух і далеко не всі з них дійсно досягають висот аскетичної досконалості.

Багато серед ченців і випадкових людей, які намагаються спробувати себе на цьому поприщі, не будучи готовими до нього. Тому Церква бере в свої руки організацію чернецтва, і один з найвідоміших статутів чернечого життя написаний архієпископом Василем Кесарійським – Василем Великим. Чернечі статути створюються і в Єгипті. Статути – це свого роду «чернечі конституції», збірники правил поведінки ченців. Але головне – виникає система зв'язку між чернецтвом і Церквою: монастирі ставляться під контроль єпископату, і такий стан зберігається в подальшому.

Як висновок, монахи стають активними учасниками богословських суперечок: вони приходять до столиці або інші міста для боротьби з єретиками. Часто було так, що вони приймали за єретиків зовсім не тих, на чиєму боці не було соборної Церкви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев А. А. История Византии / А. А. Васильев // М. : Наука, 2000. – 428 с.
2. Успенский Ф. И. История Византии. Византийская империя VI–IX вв./ Ф. И. Успенский. – М. : Изд. высш. шк., 1996. – 326 с.
3. Кузенков П. Кто и зачем интересовался историей Византийской империи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/90126/html>.

УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КУРСАНТІВ У ВНЗ ДСНС УКРАЇНИ

Лісовий Д. І.

*Науковий керівник – Дулгерова О. М., к. і. н, доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

На основі аналізу дослідницьких матеріалів та усталених методичних і загальнодидактичних принципів виявлено, що навчально-виховний процес, побудований на особистісно-діяльнісній основі, дозволяє реалізувати основну мету професійної підготовки та соціального становлення особистості офіцера служби цивільного захисту з урахуванням сутності й особливостей його професійної діяльності та специфіки розвитку особистісного потенціалу курсантів.

Основними методами оцінки рівня готовності курсантів до різних видів діяльності встановлено спостереження, анкетування, самооцінка й експертна оцінка (в якості експертів виступали однокурсники, педагоги, офіцери-вихователі).[1, с. 48.]

Різноманітність видів позааудиторної діяльності, до яких залучаються курсанти, у свою чергу, зумовила необхідність використання творчих методів і прийомів виховання. Зокрема таких, як: рольові і пізнавальні ігри; «Що? Де? Коли?»; пошукові проекти; групова та індивідуальна НДР; робота щодо раціоналізації; розробка наукових проектів; участь в органах курсантського та студентського самоврядування; співробітництво з молодіжними і громадськими організаціями; участь у студентських об'єднаннях; участь у художній самодіяльності у ВНЗ і поза ним; робота у творчих гуртках і об'єднаннях тощо. Це сприяло демократизації відносин у курсантському колективі та гуманізації спілкування у системах «курсант-курсант» та «курсант-викладач».

При цьому, враховуючи специфіку майбутньої професії, обґрунтовано необхідність побудови навчально-виховного процесу у ВНЗ ДСНС України на основі *принципів* організації гуманістичного

стилю спілкування, до яких віднесено: принцип проблематизації; принцип актуалізації; принцип суб'єктивізації (присвоєння); принцип персоналізації; принцип партнерства; принцип контекстності; принцип індивідуалізації ділового і міжособистісного спілкування [3, с. 69].

Вважається, що особистість курсанта – активний, діяльнісний індивід, а не пасивний об'єкт середовища, її характерною рисою є творча, соціально значуща діяльність. Саме тому ми зосередили увагу не лише на впливі середовища, а й на процесі активної взаємодії людини з оточуючим середовищем, а також з мікро- і мезофакторами соціалізації особистості у процесі її діяльності. Стосовно курсантів (майбутніх офіцерів служби цивільного захисту) цю взаємодію ми розглядали через систему факторів (освітньо-виховні, в тому числі організаційно-педагогічні, особистісні, соціальні, професійні) [5, с. 128].

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови, що сприяють ефективній соціалізації курсантів. У процесі експериментальної роботи виявлено оптимальні організаційно-педагогічні умови (забезпечення діяльно-особистісної основи соціалізації, демократизація курсантського середовища та гуманізація міжособистісних взаємин, проектування ситуацій соціального досвіду як аналога соціальних процесів та стимулювання процесів самовизначення, самореалізації та саморозвитку курсантів), що сприяють вирішенню успішної соціалізації курсантів в умовах ВНЗ. Надаючи курсантам право вибору форм, методів, засобів, знижуючи рівень регламентації, ми тим самим створювали умови їх стимулювання до підвищення відповідальності за результати своєї роботи.

Організаційно-педагогічні умови, що сприяють процесу соціалізації, включають два плани дій особистості: адаптацію до соціуму (присотування себе до оточуючих впливів, умов, обставин) і самовизначення в соціумі (активна позиція, яка передбачає оцінку всього, що відбувається навколо, відбір впливів, прийняття чи супротив їм).

До організаційно-педагогічних умов ми відносимо особистісно-діяльнісний підхід, який дозволяє реалізувати загальну мету – професійна підготовка і соціальне становлення особистості офіцера служби цивільного захисту з урахуванням сутності й особливостей його майбутньої професійної діяльності і специфіки розвитку особистісного потенціалу кожного курсанта.

У результаті дослідно-експериментальної роботи розкрито процеси самовизначення і самореалізації курсантів як самоцінні прояви сутнісних сил особистості і як важливу умову успішної соціалізації. Процесуальна сторона цих процесів полягає у розширенні спектру позанавчальних видів діяльності та розширенні меж спілкування курсантів у ВНЗ ДСНС України та поза ним.

Впровадження означених видів діяльності дозволило включати курсантів у структуру процесів саморозвитку, самореалізації і самовдосконалення. Результатом означеного стало осмислення курсантом процесу соціалізації, становлення суб'єктності як базового особистісного утворення, сформованість «Я-концепції» курсанта, самооцінки і здатності до саморегуляції поведінки і діяльності, адаптації і самореалізації у соціумі [4, С. 189].

ЛІТЕРАТУРА

1. Виготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. / Педагогика. – М., 1984. – Т.4. – 259 с.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – 160 с.
3. Петровский А. В. Развитие личности и ведущей деятельности // Вопросы психологии. – 1987. – №1.
4. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури. – 2003. – 256 с.
5. Капля А. М. Соціалізація курсантів: [навч.-метод. посібник] / А. М. Капля. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 194 с.

FEATURES OF STRUCTURAL CONTENT OF COVER LETTER IN ENGLISH

Lototska T. O.

Scientific Adviser –Ivanova I. V., PhD, Associate Professor

*Cherkasy Educational and Scientific Institute of the State Higher Educational Establishment
“University of Banking”*

Formulation of the problem. The transition to market relationships in the field of labour and employment, accompanied by the evolution of economy, leads to the formation of a fundamentally new model of industrial relations. These processes are especially notable for young people who are not sufficiently prepared for the modern requirements and realities of the labour market. Every employer is interested in an applicant with an excellent level of professional education, experience and a certain set of skills and abilities. That's why, the problem of writing a good cover letter is very relevant and actual. It's a matter of common fact that its main purpose is to make the employer pay attention to a potential employee as soon as possible.

Having studied the theoretical sources on the given problem, we can state that it hasn't been investigated as a separate field but as a part of a wider theme devoted to business letter writing.

The aim of our research is to outline the main features of structural content of a cover letter in English.

The main body. Before revealing the problem of our research, we find it necessary to define the term. Cover letter is a short document that is attached to the applicant's curriculum vitae. Applicants do not often realize how important it is to attach a cover letter during job search. It doesn't only demonstrate knowledge of the job search etiquette but it is a great addition to a resume [1].

Features of the structural content of a cover letter are closely connected to its functions and requirements. We can point out the following functions of a cover letter: it serves as

- an opportunity for the employer to hear the applicant;
- a chance for the applicant to impress;
- a door to a person showing the ability to pay attention to detail, communication skills, enthusiasm, intelligence and interest in the company the letter is referred to;
- a link between the resume and applied job;
- a deposit into the initial selection of candidates if knowledge of English is among the requirements.

In the process of our research we have systemized the key requirements to writing a cover letter in English which are shown in Table 1.

Table 1

Key requirements to writing a cover letter	
<i>Requirement</i>	<i>Description</i>
1. Form	1. Print form is desirable unless written form is required by the company.
2. Size	2. The main feature is brevity and conciseness. It should never exceed one page volume.
3. Structure	3. The letter should include formal sections that correspond to the rules of business correspondence
4. Grammar	4. Avoid excessive use of the pronoun "me", "my", etc.
5. Focus	5. Highlight your achievements and draw attention to your strengths
6. Taboos	6. Don't include personal data and desperate desire to take a job. Don't write about personal conflicts with the former employer. Do not joke.
7. Tone	7. It is positive and friendly but not arrogant.

Cover letter in English is strictly structured. In our research we have focused on the details of every part of a cover letter.

We have come to the conclusion that it is desirable for the applicant to address the letter in the opening part to a particular person if it is possible. But familiarity must be avoided. Phrases like "Good day", "Dear future employers", "Congratulations business sharks" etc. don't add to applicant's confidence but create a negative image [3].

The main body of the cover letter consists of three paragraphs. The first paragraph is made up of three parts. The first part contains information about how you have learned about the vacancy. It is advisable to recall the previous meeting or telephone conversation, make a link to man, familiar destination or for some information about the company that prompted you to apply for it [2]. The introduction and explanation of the target of your application are written in the second part of the letter. This is where the information that may be of the greatest interest to the employer is placed. Such phrases as "I'm particularly interested in this job, as...", "I would like to work for you, in order to...", "I would suit the position because..." are used [4]. The third part displays information that shows knowledge of the company or the sector in which it operates. It is important not to overload it with lofty praise.

The second paragraph of a cover letter is devoted to the applicant's professional development. It is extremely useful for the potential employer.

The third paragraph helps to try to initiate contact offering where, when and how to contact the applicant. It can start with: "I would welcome the opportunity to discuss further details of the position with you personally", "Please find my résumé / CV attached", "Thank you for your time and consideration. I look

forward to the opportunity to personally discuss why I am particularly suited to this position. Please contact me via..." and so on.

The final structural part of the cover letter is applicant's signature. Neutral expressions, such as "Yours sincerely" or "Best regards" or "Yours faithfully" are most widely used.

Conclusion. Knowledge of the features of structural content of a cover letter is the way to professionalism and competitiveness on the labour market. In our opinion, being an example of Western practice, a cover letter is a great solution for our market environment as well. Further research can deal with grammar and lexical features of a cover letter.

REFERENCES

1. Супровідний лист [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://jobs.ua/ukr/resume_sample/covering_letter.
2. Резюме (CV) і супровідний лист. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili/strukturni/tsentr-rozvitku-kar-eri/yak-pisati-suprovidnij-list>.
3. Структура супровідного листа. Про що писати? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://business-territory.com/articles/struktura-suprovidnogo-lista-pro-shcho-pisati>.
4. Motivational Cover Letter / Resume / CV / Reference Letter. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.bab.la/phrases/application/cover-letter/english-english>.

НЕБЕЗПЕКИ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ: ПОВЕНІ

Лукашенко Л. В.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Серед природних небезпек найбільш руйнівними є: паводки, підтоплення, землетруси, зсуви, селі, карсти, смерчі, сильні заморозки і мерзлотні явища. Щорічно в Україні виникає понад 300 подій надзвичайного характеру, пов'язаних з природними небезпечними явищами.

Відомо дуже багато прикладів загибелі людей, пов'язаних з повинню (паводками), зсувами, обвалами і сніговими лавинами. За даними ЮНЕСКО в останнє століття від повеней загинуло 9 млн. чоловік. Так, у 1998 році надзвичайна повінь охопила територію Китаю. Високий підйом води на ряді річок спровокував близько 180 тис. проявів природної небезпеки таких, як обвали, селі, зсуви тощо, внаслідок чого загинуло 1 тис. 157 чоловік і понад 10 тис. дістали поранення, було зруйновано майже 500 тис. будинків.

В останні роки крупні повені спостерігалися практично на всіх континентах. Одна з найбільш руйнівних була на Середньому Заході США (долина р. Міссісіпі) у 1993 році. Повінь спричинила величезну кількість руйнувань, загибель людей і завдала збитків на суму 15-20 млрд. доларів.

Від потужних паводків неодноразово, особливо в останні роки, тяжко потерпали країни Центральної та Західної Європи.

Загроза повені і паводків існує і в Україні. Найбільш небезпечними територіями для виникнення надзвичайних ситуацій під час водопілля вважається басейни великих та середніх рівнинних річок, під час розливу вод, на яких можуть затоплюватись великі за площею території зі значною кількістю розташованих на них населених пунктів, або ці території мають велике техногенне навантаження.

Наприклад, як це відбувалося у 1990 році під час розвитку водопілля в басейні р. Прип'ять (затоплення житлових будинків, шкіл, фабрик, ліній електропередач в Житомирській, Волинській областях, а в Київській області мав місце вихід води на незахищені у той час ділянки заплави в зоні відчуження Чорнобильської АЕС та затоплення околиць міста Чорнобиля. Або у 1985 році, коли водами річок басейну р. Сіверського Дінця було затоплено 240 населених пунктів та 31 тис. житлових будинків (зруйновано понад 1 000 будинків, 50 підприємств, близько 200 громадських споруд та 160 мостів, 24 млн. га теплиць та понад 2,5 тис. га сільгоспугідь).

Особливо небезпечними природними явищами для нашої країни є великі паводки, котрі хоча і бувають короточасними, але часто виникають раптово і практично не прогнозуються із достатньою завчасністю та можуть призвести до тяжких наслідків і значних збитків.

Слід врахувати, що паводковий характер мають усі гірські (за рік до 4-8 паводків різної інтенсивності) та більшість малих річок Донбасу і Приазов'я. За період 1980-2002 роки значні паводки, що призвели до виникнення надзвичайних ситуацій, спостерігалися у 1980, 1992, 1993, 1995, 1997, 1998 та 2001 роках.

Останні катастрофічні паводки на річках Закарпаття у 1993, 1998 і 2001 роках призвели до значних руйнувань, завдали людських втрат та великих збитків (підтоплювались і затоплювались населені пункти, промислові та інші об'єкти, десятки тисяч людей залишилися просто неба, збитки склали 1 млрд. грн.).

Змішаними природно-техногенними чинниками часто виступають часткове або повне руйнування гідроспоруд (дамби, греблі, водосховища, мости тощо), аварійні скиди води з водосховищ, які були спричинені гідрометеорологічними явищами чи процесами, внаслідок яких потоки води затоплюють території.

Прикладом природно-антропогенного впливу є серія паводків 11–16 серпня 1997 року в Криму, коли значних збитків було завдано комплексною дією злив, аварійного спрацьовування водосховищ, проривами земляних дамб, ставків місцевого значення, захаращеністю русел річок та забудовою заплави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Надзвичайні ситуації природного та екологічного характеру та їх можливі наслідки. – Режим доступу: <http://g-o.org.ua/article/a-42-2.html#2>.

2. Надзвичайні ситуації техногенного характеру та їх можливі наслідки. – Режим доступу: <http://g-o.org.ua/article/a-42-1.html#1>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ОВС ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Лукашенко Л. В.

Науковий керівник – Засулько С. С., к. ю. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На відміну від управління виробничими структурами управління органів внутрішніх справ розуміє всі методи управління як правові методи. Ці методи базуються на нормативно-правових актах і застосовують управлінський вплив, отримавши закріплення в нормативно-правових актах, що містять рішення керівника. Організаційно-розпорядчі методи базуються на владі, дисципліні і відповідальності. Соціально-психологічні методи управління – це способи управляючої дії, що спираються на об'єктивні закони соціального розвитку і закони психології. Економічні методи управління представляють собою способи управлінської дії, що спираються на вимоги економічних законів суспільства [1, с. 362].

Під час виникнення надзвичайних ситуацій для управління структурами застосовуються саме організаційно-розпорядчі методи, що викликано рядом факторів. Це найбільш дешеві методи управління. Вони не вимагають додаткових матеріальних витрат на мотивацію робітників, на відміну від економічних і психологічних методів, це найбільш оперативні методи. Такі висновки підтвердило і анкетування проведене у своєму дослідженні Кузниченком С. О. На питання: «Які мотиви домінували при виконанні завдань в особливих умовах аномальних явищ техногенного та природного характеру?» 41% опитаних відмітив наказ керівництва, 19% – здобуття авторитету, 22% – отримання матеріальної вигоди. [2] Перший мотив відноситься до організаційно-розпорядчих методів, він домінує. Другий мотив відноситься до психологічних методів, а третій – до економічних. Під час виникнення особливих умов особливо чітко простежується мотивування на базі низових потреб особи (фізіологічні потреби та потреби безпеки). Якщо подивитись на це питання з точки зору теорії мотивації Маслоу, то можна зробити висновок, що саме на базі потреб безпеки особи мають мотивуючий вплив організаційно-розпорядчі методи. Фахівці виділяють 3 основні групи організаційно-розпорядчих методів:

1. Організаційно-стабілізуючі. Це методи установа складу елементів системи і стійких організаційних зв'язків між елементами через закріплення певних обов'язків як за системою, так і за її елементами. До даних методів належать: регламентування, нормування, інструктування, розстановка сил і засобів.

2. Розпорядчого впливу. Відображають часткове коректування установлених організаційних зв'язків при змінних умовах праці. В основі цієї групи лежать повноваження і обов'язки. До даних методів відносяться: постанова, наказ, розпорядження, вказівка, резолюція.

3. Дисциплінарного впливу. Ці методи призначені для стабільної роботи структури через інститут дисциплінарної відповідальності.

Усі три групи організаційно-розпорядчих методів при управлінні ОВС надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, використовуються в комплексі, але основну частину займає група розпорядчого впливу.

В останній час велика увага стала приділятися психологічним питанням управління органами внутрішніх справ в складних небезпечних ситуаціях [3; 4]. Однак це слабо відображається на практиці. В типових планах реагування на певний вид небезпечних явищ майже не приділяється увага психологічній підтримці особового складу в таких ситуаціях, питань психологічної сумісності працівників у складних небезпечних умовах та іншим психологічним проблемам.

А, як свідчать результати анкетування, мотивуючий вплив психологічних методів достатньо великий, і його обґрунтоване використання приведе до підвищення мотивуючого впливу на працівників ОВС в умовах виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Всі методи управління діють у комплексі. Ми погоджуємось з думкою Кузніченка С. О., що під час виникнення надзвичайних ситуацій основну роль повинні відігравати організаційно-розпорядчі методи. Потім в міру стабілізації ситуації повинні включатися та розширювати свій вплив економічні методи управління в комплексі із соціально-психологічними.

Роблячи висновки, необхідно зазначити, що складові механізму управління ОВС в особливих умовах виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, мають дуже велике теоретичне і практичне значення для вивчення питань управління ОВС в зазначених умовах. Через специфічність складових механізму управління простежуються специфічні управлінські процеси, організаційні структури управління, форми впливу на працівників, простежуються напрямки оптимізації системи управління ОВС в умовах виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, і т. ін.

Також, на нашу думку, необхідно закріплення в правових нормах завдань, функцій, принципів та методів, які входять до механізму управління ОВС при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, що в свою чергу дозволить більш ефективно впливати на систему ОВС в зазначених умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щекин Г. В. Теория социального управления : монография. – К.: МАУП, 1996. – 408 с.
2. Кузніченко С. О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру (організаційно-правові питання) : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кузніченко Сергій Олександрович. – Х, 2001. – 223 с.
3. Авдеев В. В. Психологические основы повышения эффективности деятельности работников органов внутренних дел в экстремальных ситуациях : Учебное пособие / Высшая юрид. заочная школа. – М.: ВЮЗШ, 1988. – 46 с.
4. Андросюк В. Г. Екстремальна ситуація, діяти обережно! // Українська Академія внутрішніх справ. Науковий вісник. – К. – 1996. – Вип. 2. – С. 191–198.

ТОПОНІМІКА МІСТ УКРАЇНИ

Макаренко А. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Перше знайомство з містом починається саме з назви, вона є його візитівкою. Досліджуючи назву, можна зрозуміти, її походження, фактори, що вплинули на формування, історію міста, діяльність яких видатних людей пов'язана з цим містом. Пам'ятаючи, що історія міста – це долі людей які тут жили, проживають сьогодні і будуть жити в майбутньому.

Одні міста захоплюють своєю архітектурою, неповторними пейзажами, інші – історією незламної боротьби, трудовими зверненнями своїх жителів. Головне, що історія міст – це історія України, взята в окремому регіоні у певний проміжок часу. А назва – відображення цієї історії. Тому тема нашого дослідження є значимою і актуальною для більш глибокого розуміння історії українського народу та української державності.

У нашій роботі ми зупинимось на топоніміці деяких міст України, керуючись лише власною зацікавленістю.

Розпочнемо дослідження з походження назви нашої столиці – Києва. Княжий град Київ, столиця давньої Русі, був оточений з усіх боків укріпленими. У минулому, вони називалися городами – від дієслова «городити» (Білогородка і Ясногородка, Вишгород, Чорногородка, Городещина). Давній суфікс, що вийшов із ужитку – «ище» означає «місце чогось». Київ раніше називали Данпарстадом (місто на Дніпрі) – спочатку готи, а потім і скандинави. Візантії ж називали Київ – Самватасом (за одною із версій «Самватас» – із слов'янського Суводь, впадання у велику річку багатьох великих та малих, чи з фінської – «межа рівнини», (або за Карамзіним Самватас – «сама матір», звідси Київ – матір міст Руських).

Пізніше у варягів з'являється назва «Кнеугард», чи «Кіенугард» або «Кьонугард». Ці назви походять від слов'янського слова «Киянгород» – «місто киян», хоча при видозмінени воно могло походити і від «місто Кия». Що до скандинавської назви «Кьонугард» то вважається, що воно з'явилося пізніше, слова «Кенуград» чи «Кіенуград» у варягів ототожнювалося з їхнім словом «кьона» – «човен», і як наслідок з'явилося «Кьонугард» – «місто човнів» (у Києві завжди збиралося чимало човнів з басейну річок Дніпра та Десни).

До того ж, варто згадати легендарного Кия перевізника, що за духовним світобаченням людей того часу був людиною, що наводить мости між світами. Нестор літописець називає Кия, Щека, Хорива та сестру їх Либідь засновниками міста. Але не вказавши, ні точної дати життя цих людей, ні їх чіткої біографії, що спричинив, тим самим, початок багатьох дискурсів дослідників.

Назва міста Львів має свою особливу історію та походження. «Місто Лева», «Леополіс», «Ільбав» – так місто Львів називали у різні часи на різних мовах. Автори більшості ранніх хронік, присвячених історії Львова стверджують, що місто заснував сам князь Лев Данилович у середині XII ст., чим і пояснюється його назва. Інші відстоюють точку зору, що князь Данило Галицький заклав місто і назвав його на честь свого вина Лева. Перша письмова згадка про місто була знайдена в тексті Галицько-Волинського літопису 1256 року. Назва походить від власного імені Лев із суфіксом належності – «ів». Цікаво, що протягом всієї історії Львів жодного разу не змінював своєї назви.

Донецьк до початку російської агресії на Донбасі – великий промисловий та фінансовий осередок України, «шахтарська» столиця, центр найбільш економічно розвиненого регіону нашої країни. Заселення земель в районі сучасного Донецька розпочато запорозькими козаками у XVII столітті.

Історики та дослідники вважають датою заснування Донецька 1779 рік, оскільки в цьому році українські козаки заклали Олександрівку – такою була перша назва міста. У 1869 валлієць Джон Юз розпочав будівництво металургійного заводу та селища робітників біля Олександрівки. Назвали розбудоване місто – Юзівка, на честь Джона Юза. У 1924 р. місто було перейменовано на Сталіно – на відзначення ролі сталеливарної промисловості (у 30-ті роки тут вироблялося 5% сталі Радянського Союзу). У 1961 році місто назвали Донецьк.

Цікаво, що цю назву місто отримало від назви області (як правило, все відбувається з точністю до навпаки). Першою ланкою до становлення назви Донецьк став термін Донбас (донецький басейн, від назви річки Дінець), впроваджений в 1827 році інженером Ковалевським. Назва мала чисто геологічне навантаження, позначаючи багаті корисними копалинами землі. На початок XX ст. вживання прикметника «донецький» (басейн, регіон і т. д.) було настільки ж природним, як і необхідним. Тому, коли мова зайшла про виділення Донбасу в окрему адміністративно-територіальну одиницю, над назвою довго не думали – Донецьк отримав свою нинішню назву.

Археологічні розкопи на території Харкова доводять, що тут було поселення вже за бронзової доби (2 тис. до н. е.). У 1655 році ватага українських козаків під проводом «осадчого» І. Каркача оселилася на цій території і збудувала свої оселі довкола фортеці, яка існувала тут раніше, на височині між річками Харковом і Лопанню. 1654–1655 рр. вважають датою заснування Харкова [2, 15]. Назва ж міста походить, вірогідно, від річки Харків, хоча історик Микола Аристов пов'язує назву міста з давнім половецьким поселенням Шарукань в околиці сучасного Харкова [1, 8].

Харків, досить часто називають першою столицею України. Чому? Відповідь на це питання слід шукати в період Української революції 1917–1921 років. У 1919 році більшовики, після перемоги над Денікіним, проголосили у місті радянську владу, а Харків – столицею УСРР. Тому, правильно говорити, що Харків став першою радянською столицею України.

Одеса – «Перлина Чорного моря», «Південна Пальміра», «Південне вікно до Європи» так називають сучасну Одесу. До XVI століття – поселення мало назву Кацюбіїв. Деякі краєзнавці вважають, що ця назва пов'язана з іменем кримського хана Кочуби, інші – з іменем польського шляхтича Коцюби Якушинського, який заклав поселення поблизу теперішнього Хаджибейського лиману наприкінці XIV – початку XV ст., та згодом назвали його іменем. Перша письмова згадка про замок-порт Кацюбіїв відноситься до 1415 року [6, 23]. Наприкінці XV ст. місто перейшло під контроль Кримського ханства і отримало назву Хаджибей. З 1789 року Хаджибей входить до складу Російської імперії. Указом імператриці Катерини II від 27 травня 1794 року на місці Хаджибея засновується нове портове місто. А вже 2 вересня цього ж року були закладені перші портові споруди. Ця дата, 2 вересня 1794 року і стала днем народження міста Одеси.

Вперше нова назва міста зустрічається в імперських документах 1795 року. Відносно власне назви Одеси, то в кінці XVIII ст. була традиція називати міста, на завойованих у турків територіях, грецькими іменами. Так Одесу названо на честь античного міста Одесос. Є також інша версія про те, що назва «Одеса» пішла від санскритського Godesha (або Godesa) [6, 27].

Досліджуючи топоніміку міст України ми не могли не згадати про Черкаси. Місто має особливе географічне положення – у центрі України, має древню історію, оскільки було в центрі всіх подій, що впливали на формування української державності.

Що до топоніма «Черкаси» то його етимологія залишається нерозкритою до кінця. Назва міста пов'язана з етнонімом «черкаси» так називали українських козаків росіяни и татари.

Перша згадка про поселення Черкаси, за повідомленням італійського посла Джованні Плато де Карпіні, датується 1245 роком. Відносно походження назви «Черкаси» існує декілька версій.

За першою – назва походить від черкесів – одного з адигейських племен, що переселилися зі сходу на південні території Київської Русі. У перекладі з давньо тюркської назва «черкаси» означає «воїни аси (яси)», або «чернь яси». Ці люди були смагляві, мали чорне волосся і носили чорні шапки – «клобуки», тому в сучасній науці мають назву «чорні клобуки». У перекладі «чернь яси» означає «люди армії».

За другою версією, що має дві гілки, назва міста бере свій початок ще в домонгольський період, і походить від осетинського зоетноніма «черкасоги» – «орли», що в майбутньому започаткувало такі окремі етноніми, як «черкаси» та «касоги». Або від тюркського – «чири киші» або «чири кисі», що означає «люди сили» або «люди армії». Дане тлумачення дозволяє стверджувати про тюрксько-слов'янське об'єднання в боротьбі проти половців у домонгольський період.

Третя версія ґрунтується на тюркському діалекті. А саме, в назві поселень тюрки завжди використовували приставку «каси» – поселення, село. «Черкаси» ж перекладається як Сердечне село («чере» – серце, «каси» – село, поселення). У більш розповсюдженому значенні «Черкаси» – Улюблене село (близьке серцю поселення).

Ще одна версія тлумачення топоніму «Черкаси» походить від праслов'янського слова «черкати» (проводити межу), так як місто було розташоване на межі Змієвих валів та на кордоні з Диким Полем.

У 2016 році вийшла з друку книга Дмитра Куштана та Валерія Ластовського «Археологія та рання історія Черкас» [5, 87], у якій історики відкидають версії виникнення назви саме з азійських джерел. Вони стверджують, що походження назви слід шукати у європейському корінні, а саме, що назва «Черкаси» утворилася в давнину у карпатському регіоні від коренів двох стародавніх мов – іллірійської («чрха» – чорна ріка) і фракійської («кас» – чистий, прозорий). У XIV столітті ця назва була перенесена на нове наддніпрянське місто.

Що до заснування міста, то за Гуситським літописом це XIII ст. – 1286 рік. Слід зазначити, що місто Черкаси відоме як козацька фортеця, місто козаків-черкасів.

Отже, досліджуючи походження назв міст України, ми поглибили свої знання з історії нашого народу, познайомились з різними точками зору, що до етимології власних назв. Можливо, ці перші кроки дадуть поштовх для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристов Н. Я. Взгляд древних русских летописцев на события мира / Н. Я. Арестов. – СПб, 1859. – 157 с.
2. Багалій Д. І. Історія Слободської України / Д. І. Багалій –Харків, 1918. – 415 с.
3. Вуйцик В. С. Державний історико-архітектурний заповідник у Львові / В. С. Вуйцик. –Л. : Каменярь, 1991. – 243 с.
4. Доценко А. І. Міста, селища та села Київщини : економіко-геоґр. довід. / А. І. Доценко. – К. : Україна, 2015. – 116 с.
6. Куштан Д., Ластовський В. Археологія та рання історія Черкас / Д. Куштан, В. Ластовський. – Київ – Черкаси : Ін-т археології НАН України, 2016. – 290 с.
7. Чугуєнко М. В. Моя Україна. Ілюстрована енциклопедія / М. В. Чугуєнко. – Харків : Видавництво «Ранок», 2006. – 128 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СПЕЦИФІКИ МІЖСОБИСТІСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Малюта І. В.

Науковий керівник – Куліш О. В., к. пед. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Специфіка міжособистісної комунікації виявляється у конкретних ситуаціях комунікативного процесу. Залежно від спрямованості інформації вона може мати різні види і форми.

Види комунікації залежать і від культурних традицій кожного народу, які зумовлюють сприймання інформації. Тому в процесі комунікації необхідно враховувати стать, вік, освіту, професію, національність, соціальну роль співрозмовника.

Особливості та результати взаємодії між людьми значною мірою залежать від того, як вони сприймають, розуміють і відтворюють поведінку одне одного, оцінюють можливості інших учасників спілкування та власні. Процес взаємодії супроводжується взаєморозумінням чи непорозумінням, здатністю чи нездатністю прогнозувати партнера по спілкуванню.

Взаєморозуміння можна спостерігати в процесі комунікації тоді, коли співрозмовник показав своїми діями та підтвердив вербальними і невербальними способами те, чого від нього чекали.

Непорозуміння може бути викликане навмисним чи ненавмисним викривленням інформації; великою кількістю інформації, яку співрозмовник не зміг зрозуміти; особистим ставленням до співрозмовника; невмінням слухати та ін. [1, 36].

Аспекти специфіки міжособистісної комунікації:

- наявність спільного комунікативного простору;
- активність учасників комунікації;
- орієнтація на мотиви, цілі, установки партнера по спілкуванню;
- налагодження спільної діяльності;
- активний обмін інформацією.

Аспекти порушення комунікацій:

технологічний – точність переданих символів інформації;

семантичний – визначає те, наскільки точно передані символи, що відображають бажане значення;

аспект ефективності – показує, наскільки ефективно впливає зміст і значення прийнятого повідомлення та пов'язаних з цією метою фінансових ресурсів на розвиток подій у необхідному напрямі і на діяльність підприємства в цілому, оптимальність.

Першочергове значення для людей, що реалізують себе через професії типу «людина – людина», має удосконалення комунікативної толерантності.

Комунікативна толерантність – це терпимість людини до інших людей, здатність приймати їх такими, якими вони є, без виникнення агресивних захисних дій.

Види комунікативної толерантності:

ситуативна – до іншої конкретної людини;

типологічна – до збірних типів особистостей або певних груп людей (наприклад, до представників конкретної нації, раси, професії);

професійна – до змішаних людей, з якими доводиться мати справу за родом діяльності.

За характером впливу інформація може бути спонукальною і констатувальною.

Спонукальну інформацію висловлюють у наказі, проханні, пораді, інструкції, які призначені стимулювати певні дії.

Констатувальна інформація передбачає зміну поведінки особистості не безпосередньо, а опосередковано і поширюється у формі повідомлення.

Людину, яка володіє багатством комунікативної техніки і використовує її на різних рівнях спілкування, називають комунікабельною. Під комунікабельністю розуміють уміння спілкуватися [2].

Комунікативність (комунікабельність) психологів формується під впливом багатьох чинників, серед яких переважають особистісні якості (емоції, ціннісні орієнтації, уміння говорити, слухати та ін.).

Ефективна комунікація забезпечує просування у розв'язуванні проблем з використанням найбільш оптимальних засобів за допомогою досягнення взаєморозуміння між партнерами спілкування. Таким чином, ефективна комунікація сприяє досягненню мети комунікатора.

Умови ефективної комунікації:

- спільна мова учасників спілкування;
- спільний словниковий запас;
- логічність мислення, вміння правильно висловлювати свої думки;
- ставлення співрозмовників один до одного;
- довіра до співрозмовника;
- відвертість, щирість у процесі спілкування;
- відповідність між вербальними і невербальними способами спілкування;
- наявність єдиного комунікативного простору;
- наявність зворотного зв'язку, а також значущість інформації [3].

Уся система ставлення людини до інших людей реалізується у спілкуванні. Потреба у спілкуванні є однією з первинних потреб людини. Одним із структурних компонентів спілкування вважають комунікацію.

Рівень володіння мовою, багатство та культура мовного висловлювання визначає можливість та ефективність спілкування кожної конкретної особистості. Спостерігаючи за мовою людини, можна визначити місце її проживання, етнічну та соціальну належність, рівень розвитку й освіти особистості.

Спілкування – це не просто обмін інформацією, це взаємна активність партнерів. Успішність спілкування залежить від рівня соціальної та емоційної чутливості до людей. При нерозвиненості однієї з цих складових спілкування може стати не результативним чи взагалі не відбутися [4].

Пізнання і взаємний вплив людей один на одного – обов'язковий елемент спільної діяльності. Від того, як люди відображають та інтерпретують зовнішність і поведінку співрозмовника, багато в чому залежить характер їхньої взаємодії і діяльності та результати, яких вони досягають.

Під час спілкування багато людей відчувають певні труднощі (бар'єри спілкування), які впливають на ефективність обміну інформацією, взаємодію, сприймання людьми одне одного. Вони

мають соціальний або психологічний характер. Бар'єри спілкування можуть бути пов'язані з характеристиками людей, їх прагненнями, поглядами, мовними особливостями, манерами спілкування, релігійними поглядами тощо. Однак процес комунікації може здійснюватися і при цих труднощах [5].

Отже, людина виступає щодо партнерів по спілкуванню не тільки як об'єкт і суб'єкт впливу, а й одночасно як суб'єкт пізнання. Основними процесами, завдяки яким здійснюється засвоєння інформації, що надходить від іншої людини, є сприймання, мислення та уявлення під час міжособистісної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аминов И. И. Психология делового общения: учебное пособие / И. И. Аминов. – 4-е изд., стер. – М. : Омега-Л, 2007. – 304 с.
2. Бороздина Г. В. Психология делового общения: учебник / Г. В. Бороздина. – 2-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 295 с.
3. Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Й. Варій. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 288 с.
4. Крутоцкий В. А. Психология : учебник для учащихся пед. училищ / В. А. Крутоцкий. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навчальний посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Маринюк М. Р.

Науковий керівник – Куліш О. В., к. пед. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Кожний віковий період в житті людини по своїй суті дуже важливий. Розвивається людина, розвивається і особистість, індивідуальність. І особливо велику роль відіграють перші етапи становлення людини – особистості, серед яких і є підлітковий період.

Підлітковий вік в сучасній психологічній літературі оцінюється як один з критичних періодів розвитку. Він пов'язаний з кардинальними перетвореннями у сфері свідомості, діяльності, системі взаємовідносин індивіда. На перший план виступає спілкування з референтною групою. Спілкуючись з однолітками, підлітки не лише одержують підтримку й можливість самовираження, але й намагаються отримати визнання своєї соціальної значущості. Останнє слугує однією з вагомих причин появи міжособистісних конфліктів. Спілкування підлітків з однолітками виходить за межі шкільного життя і навчальної діяльності, охоплюючи нові інтереси, види діяльності, стосунки, виділяючись в окрему, самостійну й надзвичайно важливу для підлітка сферу життя. Виникнення міжособистісних конфліктів у підлітків пов'язане не лише з характером стосунків, але й з їх станом у системі міжособистісних стосунків. Для підлітків головними є їх відносини з друзями. Помітно малозначущою є роль сім'ї, різко зростає роль вільного спілкування.

Проблемами вивчення міжособистісних конфліктів у підлітковому віці займалися такі відомі вчені: О. О. Бодальов, Л. О. Гранюк, А. О. Деркач, А. Б. Добрович, В. А. Семиченко, Н. М. Мирончук, Е. П. Ільїн.

З точки зору Н. М. Мирончук, міжособистісний конфлікт може виникати як наслідок організації певної справи, або неспівпадання ролевих очікувань, неадекватної самооцінки, нечітко окреслених прав та обов'язків, некритичності та нестабільності, дезінформації в міжособистісних стосунках [2].

У старшому підлітковому віці ще до кінця не сформована здатність знаходити самостійний вихід з несприятливої ситуації, знімати негативні емоційні напруження за допомогою внутрішньоособистісної саморегуляції.

За умови довготривалого і гострого конфлікту з колективом чи окремою його частиною, в атмосфері, коли дитина некомфортно почувається у значущому для неї колі явищ, коли нові негативні емоційні переживання нашаровуються одне на одне, коли необхідно з декількох варіантів розв'язків вибрати один, оптимальний, з'являється відчуття тривожної вразливості, різко погіршуються можливості саморегуляції, може відбутися нервовий зрив, виникнути невротичний стан, що впливає на подальший розвиток особистості.

Конфліктологічна активність підлітків пов'язана з постійною переоцінкою цінностей, яка відбувається в процесі спілкування з найближчим соціальним оточенням. Підліток не знаходить оптимального задоволення у спілкуванні з дорослими, зокрема батьками, вчителями. Якісні зрушення самосвідомості у формі виникнення уявлення про себе уже не як про дитину і прагнення увійти в світ дорослих є структурним центром особистості в цей період розвитку. На початку підліткового віку складається ситуація протиріч, яка надалі може ускладнитися, якщо у дорослого зберігається ставлення до підлітка ще як до дитини [4].

За умови довготривалого і гострого конфлікту з колективом чи окремою його частиною, в атмосфері, коли дитина некомфортно почувається у значущому для неї колі явищ, коли нові негативні емоційні переживання нашаровуються одне на одне, коли необхідно з декількох варіантів розв'язків вибрати один, оптимальний, з'являється відчуття тривожної вразливості, різко погіршуються можливості саморегуляції, може відбутися нервовий зрив, виникнути невротичний стан, що впливає на подальший розвиток особистості.

У результаті цього народжується вузькість інтересів, пасивність, створюється бар'єр на шляху адаптації в новому колі осіб, у незнайомому колективі. А так як конфлікти – неминучі супутники нашого життя, можна і потрібно виховувати здатність у різних конфліктних ситуаціях відстоювати свої переконання спокійно, без різких емоційних зривів.

Міжособистісний конфлікт передбачає таку ситуацію, за якої один або обидва партнери є суб'єктами складного спілкування. Вони по-різному усвідомлюють соціальні потреби іншого, заважають досягненню цілей спілкування, у результаті чого один або обидва учасники спілкування відчувають гострі емоційні переживання, які супроводжуються демонстрацією нерозуміння, нервово-психічним напруженням тощо.

Конфлікти в групі можуть проявлятися по-різному. Вони можуть виражатися в активній чи пасивній формі. Згідно М. М. Обозова, у загальному вигляді до них можуть бути віднесені [3]:

- приховані стани незадоволення – стійка внутрішня неузгодженість з діями, рішеннями при формальному виконанні наказу, байдужість, зверхність, самоізоляція від колективу;
- відкриті зіткнення – різке вираження своєї незгоди у вигляді суперечки, сварки, бунту, бійки, відмови виконати завдання, різних форм непокори, агресивності, афективних дій;
- пасивний протест – свідомий відхід у світ фантазії, світ викривлених образів, свідомо локалізація непривабливих моментів у конфліктній ситуації, гіперболізація тих картин, які здатні знизити чи придушити почуття тривожності, внутрішньої емоційної напруженості з причини конфлікту.

Таким чином, міжособистісний конфлікт – складне психологічне явище, що може мати багато передумов його виникнення, а саме: як наслідок організації певної справи, або неспівпадання рольових очікувань, неадекватної самооцінки, нечітко окреслених прав та обов'язків, некритичності та нестабільності, дезінформації в міжособистісних стосунках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин.–СПб. : Питер, 2010. – 576 с.
2. Мирончук Н. М. Технології формування у старших підлітків культури міжособистісних взаємин / Н. М. Мирончук // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 40. Педагогічні науки. – 2008.
3. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К., 1990.– 229 с.
4. Психология подростка / Под ред. А. А. Реана. – М. : Олма-Пресс, 2003. – 432 с.

«ГРУПИ СМЕРТІ» В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ – НЕБЕЗПЕЧНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ

Мацвей А. О.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною нашого життя. З кожним роком все більше людей не уявляє свого життя без них, адже день буде невдалим, якщо не вдасться перечитати стрічку друзів чи «запустити» чергове селфі. Сучасні діти з доволі раннього віку починають освоювати світ інформаційних технологій і почуваються у Всесвітній павутині, як риба у воді, навіть не підозрюючи про небезпеку, яка може там на них чатувати. Число дітей та підлітків як користувачів соціальних мереж збільшується з кожним роком все швидше і швидше. Завдяки цьому збільшується і число віртуальних «майданчиків», так званих інтернет-спільнот, що дозволяє людям обмінюватися інформацією в режимі реального часу та проводити біля екрана комп'ютера по 18 годин на день. Дане явище називається інтернет-залежністю. Залежність є психологічною і полягає в нав'язливому бажанні підключитися до Інтернету і нездатності вчасно відключитися від нього.

За даними вчених у світі кількість інтернет-залежних становить близько 10% усіх користувачів мережі. Наслідками залежності стають нерозуміння рідних, сварки і падіння соціального статусу людини. Проте на даний момент, на нашу думку, одну із найбільших загроз для фанатичних користувачів соціальних мереж становлять так звані «групи смерті». «Групи смерті» – це спільноти, зосереджені переважно у мережі Вконтакте, розраховані на підлітків. Починається все з того, що їх

адміністратори дають учасникам груп травматичні «завдання» – наприклад, свідомо порізати собі руки лезом, відзнявши усе це на відео. Кінцевою метою «гри» є доведення дитини до самогубства, яке вона також повинна зафіксувати на камеру. Вперше про «групи смерті» на кшталт спільнот Синій кит, Тихий дім, Розбуди мене в 4:20, Біжи або помри заговорили ще у травні минулого року в сусідній Російській Федерації. Тоді на сторінках російського видання «Новая Газета» було опубліковане масштабне розслідування, в якому описаний принцип дій таких спільнот.

Зазвичай вони об'єднані спільною символікою – це кити. Цей символ обраний не випадково, адже кити – одні з небагатьох видів ссавців, що можуть звести рахунки з життям, самовільно викидаючись на берег. Після того, як тема набула розголосу в сусідній державі, за ґратами опинився один із організаторів цієї секти, відомий користувачам під ніком Філіп «Лис». Попри це, страшна «гра» вже поширилася й іншими країнами: «кити» почали з'являтися у Білорусі, Молдові, країнах Балтії, та, зрештою, в Україні. За даними Кіберполіції, тільки в одній такій спільноті було виявлено більше двох сотень активних користувачів з України. Подібні групи щодня блокуються адміністрацією через звернення правоохоронних органів, але їм на заміну з'являються нові [1].

На думку психологів у зоні ризику перебувають ті діти, яким насамперед бракує спілкування та довірливих відносин із батьками. Якщо їх не розуміють, не чують, вони шукають однодумців, соціум, в якому можуть самоствердитися, де, на їхню думку, їх будуть поважати, розуміти, слухати і чути. І от власне куратори «смертельних ігор» знаходять таких підлітків, котрі у своїх постах пишуть щось про сенс життя, що життя складне, не приносить радості і задоволення тощо. Адже, дитина, яка перебуває в депресивному стані, в першу чергу може стати жертвою «груп смерті», тому що вона психологічно незахищена і легко піддається маніпулюванню.

Однак, щоб вберегти підлітків від фатальної участі у квестах, запропонованих модератором у «групах смерті» необхідно оточити їх такими цінностями родинних відносин як любов, повага і довіра. Якщо дитина довірятиме батькам, то вона не приховуватиме від них, на які сайти заходила. Крім того, не варто починати розмову із запитань: «Які в тебе проблеми?», «Що в тебе нового в школі?». Від таких запитань дитина закривається. Тому спочатку дорослим варто розповісти про свій день і тоді, можливо, дитина сама розкаже про те, що відбувається в її житті. Ця звичка має формуватися змалечку [2]. Крім того, батьки мають сприяти тому, щоб дитина мала чим зайнятися, ходила на різноманітні гуртки, причому на ті, які вона сама для себе обрала. Дорослі не повинні нав'язувати дитині власні захоплення і бажання. Діти дуже мало уваги приділяють чомусь поза комп'ютером, але якщо їх щось сильно захоплює, то вони поринають в це з головою. Крім того, завантаженість дитини сприятиме тому, що вона не матиме часу на ту ж депресію.

Отже, для того щоб діти і підлітки не стали жертвами «груп смерті» необхідно, щоб відносини у родині будувались на основі таких цінностей як любов, повага, взаємна довіра. Батькам також необхідно працювати над підвищенням самооцінки дітей, формувати їх адекватне ставлення до себе, вчити справлятися зі стресом і ставити цілі в житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Групи смерті в соціальних мережах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/publications/tse-vbivstva-na-jakih-zaroblajut-dorosli-golovnij-kiberpolitsejskij-ukrajini-l>.
2. Виховання довірою або як вберегти своїх дітей від «груп смерті» в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.galychyna.if/print.html>.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЗА РАХУНОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

Мельник І. В.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Сьогодні висуває до сучасних фахівців пожежної безпеки такі умови, що вони мають бути не лише кваліфікованими фахівцями з відповідною компетенцією та професійними якостями, а й особистостями з відповідними культурологічними знаннями. Тому, здобуваючи вищу освіту у навчальних закладах системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), молодь орієнтована на всебічний культурний розвиток задля формування їх професійної компетентності в майбутньому, розвитку особистої діловитості, мобілізації інтелекту й умілого оперування засобами інтелектуальних основ особистості. Під останнім слід розуміти розвиток у майбутніх фахівців пожежної безпеки мислення, пам'яті, професійної спрямованості сприйняття, а також виявлення їх творчих здібностей.

Зазначимо, що професія майбутніх фахівців пожежної безпеки передбачає й ризик для життя, й відповідальність за інших людей, де необхідно оцінити ситуацію, прийняти правильне рішення й

водночас адекватно поводитись. Саме тому специфічною особливістю професійної діяльності майбутніх фахівців пожежної безпеки є її нерозривний зв'язок зі спілкуванням, зокрема, розвиток комунікативної сфери життєдіяльності майбутніх фахівців цієї галузі діяльності. Зазвичай ефективність такої діяльності залежить і від генетично зумовлених властивостей особистості, і від особливостей культури спілкування, які набуваються у процесі виконання завдань за призначенням [1, с. 88].

Проблема формування компетентності професійного спілкування є доволі актуальною і викликає певне зацікавлення з боку науковців. Її ефективність зумовлена переважно рівнем розвитку властивостей як емоційно-вольової, так й пізнавальної сфер особистості. Розвиток професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців пожежної безпеки у своєму дослідженні розглядаємо як діагностику і розвиток індивідуальних комунікативних якостей особистості, що складають основу її професійно-важливих якостей. Такий процес є надзвичайно динамічним й складним, оскільки, під час його здійснення якості поступово професіоналізуються, утворюючи певну самостійну підструктуру.

Аналіз наукових джерел та результатів дослідно-експериментальної роботи показав, що особистісно-професійний розвиток майбутніх фахівців пожежної безпеки ДСНС України охоплює дві основні підструктури. Перша з них передбачає професіоналізм особистості, тобто формування акмеологічних варіантів професіоналізму, розвиток професійно важливих та особистісно-ділових якостей, удосконалення стилю діяльності, розкриття потенціалу особистості, зміну системи мотивів та цінностей. Друга підструктура містить професіоналізм діяльності, зокрема вдосконалення професійної компетентності особистості та підвищення професійних умінь працівників [2].

З позицій постійно зростаючих вимог до фахівців пожежної безпеки сучасний рятувальник повинен уміти налагоджувати комунікативні зв'язки з потерпілими, колегами, представниками інших підрозділів, бути комунікабельним, толерантним, уміти конструктивно спілкуватись та вирішувати конфлікти. Для людей, професія яких належить до типу «людина-людина», необхідно формування певної культури спілкування, що допоможе їм на відповідному рівні будувати професійні стосунки, якісно виконувати функціональні обов'язки, оскільки професіоналізм і ставлення до професійної діяльності мають важливе значення в особистісній характеристиці будь-якої особистості й майбутніх фахівців пожежної безпеки зокрема [3, с. 102].

Водночас рівень культури професійного спілкування кожного майбутнього фахівця пожежної безпеки має безпосередній вплив і на вирішення різноманітних конфліктних ситуацій, які виникають у процесі їх діяльності. Тобто, культура професійного спілкування – своєрідний чинник оптимізації професійної діяльності майбутніх фахівців пожежної безпеки, оскільки саме вона є тією інтегральною характеристикою, у якій чітко виділяються морально-світоглядні установки майбутніх фахівців, рівень їх комунікабельності та комунікативні навички, уміння й здібності.

Треба зазначити, що мотивом активності спеціаліста в екстремальній ситуації є не тільки співчуття, а й совість, оскільки майбутні фахівці пожежної безпеки повинні «творити добро, трансформували небезпеку у совість, а відвагу – у професійність учинків. Своє безпосереднє вираження вони знаходять у творчій самореалізації. Адже саме у професійній діяльності людина реалізує не тільки свої професійні мотиви, а й самовиражається, саморозвивається, самореалізується, тобто усвідомлено і доцільно розкриває свої потенції, сутнісні сили й можливості, знаходить вихід творчим здібностям та здатність через цілепокладання самостійно й самобутньо реалізувати своє призначення» [4, с. 6].

Тож можна констатувати, що поняття «самореалізація» набуває сьогодні першочергового значення як для особистісного, так і для професійного розвитку майбутніх фахівців пожежної безпеки. Одним із важливих аспектів самореалізації майбутніх фахівців пожежної безпеки, на наш погляд, є, передусім, культура комунікативної компетентності, яка передбачає не лише критерій професіоналізму фахівця у розв'язанні різноманітних обов'язків, але й рівень професійності процесів, що забезпечують їхню діяльність.

Підсумовуючи, наголосимо, що культура спілкування є складним і в водночас комплексним поняттям. Воно наявне в усіх сферах людської життєдіяльності й унеможливує процеси якісного буття індивідів, адже в умовах сьогодення висококваліфікований фахівець будь-якої галузі діяльності повинен мати високий рівень власного загальнокультурного розвитку, вільно володіти навичками культури професійного спілкування, бути досить комунікабельним і користуватися під час виконання фахових завдань етичними нормами й цінностями. Не виняток у цьому й фахівці пожежної безпеки. Для досягнення професійно значущих результатів у кар'єрному зростанні, їм також необхідно бути всебічно розвинутими особистостями із сформованою культурою професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник І. В. Професійна компетентність як компонент професійного стилю спілкування майбутніх фахівців пожежної безпеки / І. В. Мельник // Вісник Черкаського університету. Серія :

Педагогічні науки. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. – Вип. 14. – С. 88–92.

2. Маркова А. К. Основы профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 456 с.

3. Мельник І. В. Розгляд поняття культура та її похідних : професійна етика, комунікативна взаємодія та професійне спілкування / І. В. Мельник // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2017. – Вип. 1. – С. 99–105.

4. Соціально-професійне становлення особистості : [Монографія] / В. В. Радул, О. В. Михайлов, І. П. Краснощок, В. А. Кушнір / За ред. В. В. Радула. – Кіровоград : Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. – 263 с.

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Мельник С. М.

Науковий керівник – Усов Д. В., к. філос. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Використання інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної інфраструктури розширює можливості для розвитку й посилення демократичних інститутів, участі громадян у суспільній і політичній діяльності. Все це становить сутність «електронної демократії» (е-демократії). Відповідно, особливого значення набуває необхідність визначення перспектив розвитку електронної демократії в Україні. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: розглянути джерела, сутність і поняття електронної демократії.

В основі уявлення про ефективність е-демократії лежать як теоретичні дослідження (інформаційна теорія демократії), так і експериментальні дані, отримані, наприклад, в ході досліджень штучного інтелекту.

Ще зовсім недавно терміни «електронна демократія», «кібердемократія», «віртуальна демократія», «цифрова демократія» сприймалися в науковому середовищі досить скептично. Ці терміни визнавалися скоріше публіцистичними, ніж науковими. Але пройшло всього кілька років і феномен електронної демократії став предметом досліджень науковців. Більш використовуваним став термін «електронна демократія», оскільки саме визначення «електронний» умовно позначає нові інформаційно-комунікативні канали зв'язку державних органів і громадян.

Як вважає дослідник політичної комунікації М. Вершинін «електронна демократія – це будь-яка демократична політична система, у якій комп'ютери й комп'ютерні мережі використовуються для виконання найважливіших функцій демократичного процесу, таких як поширення інформації й комунікація, об'єднання інтересів громадян і прийняття рішень (шляхом консультацій і голосування)» [1, 99].

Лідером у впровадженні електронної демократії по праву вважаються США. Тут електронна демократія не тільки досягла високого розвитку, а й продовжує динамічно розвиватися, відтиснувши теледемократію на другий план. Найбільш популярні в США такі аспекти електронної демократії, як комп'ютерне лобювання (Інтернет-лобювання), що включає в себе три основні напрямки: використання комп'ютерних мереж як інформаційного ресурсу для лобювання; прямий інформаційний тиск через комп'ютерні мережі; використання комп'ютерних мереж для безпосереднього спілкування з посадовими особами органів державної влади або органів місцевого самоврядування [2].

Що стосується України, то тут політики й державні діячі іноді використовують інтерактивні форми політичної комунікації, однак цей спосіб спілкування громадян із владою поки що малоефективний. Елементи онлайн-демократії й електронного уряду використовуються сьогодні здебільшого для рекламування окремих структур влади [3].

Позитивними перспективами електронної демократії є:

- можливість кожного громадянина брати участь у формуванні та реалізації державної політики, прийнятті рішень органами влади, використовуючи при цьому інформаційні технології для двостороннього інтерактивного зв'язку між державою (органами влади) та громадянами;
- розробка і впровадження програмного забезпечення (технологія blockchain) для участі громадськості у прийнятті «державних» рішень, здійснення впливу на формування і реалізацію державної політики, вирішення питань місцевого значення, посилення прозорості та підзвітності органів влади;
- електронні вибори як елемент представницької демократії;

- захист громадянами своїх інтересів і визначення форм співпраці з державою за допомогою технологій е-урядування.

Отже, можна зробити висновок, що мережні інформаційно-комп'ютерні технології є ефективним інструментом здійснення деліберативної демократії з її акцентом на вільне обговорення проблем і прийняття рішень на основі рівноправної участі всіх зацікавлених сторін. У той же час роль електронної демократії в процесі розвитку демократичних інститутів неоднозначна. Як свідчить світовий досвід, «електронна держава» може існувати в рамках не тільки демократичних, а й тоталітарних режимів. Електронна демократія, з одного боку, сприяє новому розвитку демократичних інститутів, з іншого боку – зустрічає складності насамперед технічного характеру. Найпоширеніший приклад – Інтернет відкриває можливості нової організації виборів, у тому числі голосування з персональних комп'ютерів, але на практиці виявляється, що саме технічні труднощі ще не дозволяють широко використовувати нові технології.

Аналіз ситуації в Україні показує, що поширення технологій, які полегшують включення громадян у політику, ще не призвело ні до прямого мережного представництва інтересів, ні до помітного розвитку електронної демократії в українському суспільстві.

На нашу думку основний сенс електронної демократії в Україні полягає у досягненні наступних цілей:

- 1) розширення доступу виборців до законотворчої діяльності;
- 2) зниження витрат по формуванню асоціацій і об'єднань виборців;
- 3) підвищення ефективності зворотних зв'язків між виборцями та їхніми представниками в законодавчих органах влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе: перспективные направления исследований [Текст] / М. С. Вершинин. // Актуальные проблемы теории коммуникации. Сборник научных трудов – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 98–107.

2. Емельяненко Е. М. Электронное правительство: инновационные подходы к политике и управлению в информационном обществе [Текст] / Е. М. Емельяненко. – автореф. на соискание ученой степени канд. полит. Наук : спец. 23.00.02. – Одесса, 2008 – 20 с.

3. Маліс О. В. Розвиток Інтернету як комунікативного засобу та його вплив на діяльність суб'єктів політичного процесу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 [Текст] / А. В. Маліс. – К., 2009. – 20 с.

ПОДІЇ 11 ВЕРЕСНЯ 2001 РОКУ В США

Мельничук В. О.

Науковий керівник – Плюта Н. В., к. і. н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

11 вересня 2001 року чотири комерційних авіалайнера, що летіли в Каліфорнію з аеропортів Логан, Даллас та Ньюарк, були захоплені терористами під час виконання польоту, приблизно одночасно, через деякий час після вильоту. Оскільки довжина маршрутів лайнерів становила близько 4200 км, вони мали на борту приблизно по 30–35 тис. літрів авіаційного палива кожен. В результаті попадання літаків в день атаки зруйнувалося три будівлі ВТЦ. Південна башта (ВТЦ-2) обрушилася приблизно о 9:56 після пожежі, що тривала 56 хвилин. Північна вежа (ВТЦ-1) обрушилася о 10:28 після пожежі, що тривала 102 хвилини. Третя будівля, башта ВТЦ-7 зруйнувалася о 18:16 в результаті пожежі і пошкоджень, отриманих при обваленні основних веж ВТЦ [4].

Після захоплення літаків деякі пасажери змогли скористатися супутниковим телефоном літака, а також своїми мобільними телефонами, і повідомити про захоплення. За їх повідомленнями терористи використовували холодну зброю (можливо, офісні і складні побутові ножі), в результаті чого загинули кілька бортпровідників, як мінімум один пасажир і мінімум один пілот, КВС рейс 11, Джон Огоновський. Крім того, терористи використовували газові балони (сльозогінний газ або перцеву витяжку) на рейсах 11 і 175. У трьох випадках терористи загрожували вибухом літака, але розслідування показало, що найімовірніше терористи не мали при собі вибухових пристроїв [2, с. 13].

Згідно з розшифровкою мовного самописця рейсу 93, команда і пасажери літака здійснили спробу повернути контроль над літаком після того, як дізналися по мобільних телефонах, що інші захоплені літаки врізалися у вежі ВТЦ. Ймовірно, терористи направили літак у землю, в результаті чого сталося падіння. Метою терористів, які захопили цей рейс, ймовірно була будівля Капітолію, яку вони між собою називали кодовим словом «факультет права». [5, с. 78].

Всі комерційні авіарейси були скасовані, посадку літаків на території США було заборонено (крім внутрішніх рейсів, що вже знаходилися в повітрі). Перший раз за всю історію були приземлені

всі цивільні літальні апарати на території США та Канади, крім тих, які належали поліції або виконували медичні польоти; це позначилося на десятках тисяч пасажирів по всьому світу. Всі міжнародні рейси, що прибували в США, були скасовані або перенаправлені в аеропорти Канади та Мексики. Над великими містами США було організовано патрулювання винищувачами ВПС і Національної Гвардії. Надходили повідомлення про інші терористичні атаки, які згодом виявилися помилковими. Наприклад, повідомлялося про вибух бомби в автомобілі біля будівлі Держдепартаменту США, про пожежу у Вашингтонському торговому центрі, про вибух Труман Білдинг у Вашингтоні. Крім того, повідомлялося про захоплення ще одного літака, рейс 1989 Delta Air Lines (Boeing 767), це повідомлення також виявилось неправдивим [2, с. 35].

Була приведена в стан підвищеної готовності Система екстреного сповіщення (EAS), але вона так і не була використана. Були виконані плани з підтримки діяльності уряду в надзвичайних ситуаціях, а також плани евакуації національних лідерів. Падіння веж-близнюків Руїни ВТЦ після теракту Докладніше: Список жертв терористичного акту 11 вересня 2001 року.

Встановлено, що через замах загинуло 2 974 людей (станом на 29 жовтня 2003 р.). Значні втрати понесли комунальні служби, головним чином пожежники та поліція – в порятункових акціях загинуло близько 300 співробітників. Остаточна кількість жертв на 40 осіб менша в порівнянні з попередньою версією, яка вже потрапила до деяких енциклопедій. При встановленні кількості та ідентифікації загиблих вперше в історії було застосовано генетичні методи дослідження, які були практично єдиним способом ідентифікації останків жертв. Замах на Всесвітній торговий центр став першою настільки масштабною операцією подібного типу і спричинив більше жертв та матеріальних втрат, ніж будь-який інший теракт в історії США і всього світу. У теракті підозрювали багатьох осіб (в тому числі й американські владні структури та антиглобалістів). Остаточо звинувачення впало на «Аль-Каїду» та її керівника Осаму бен Ладена. Однак є й такі, що вважають, що за атаками стоять Моссад або ЦРУ (Ранок «пластмасових ножів» або міжелітна «розборка в США» (напередодні 11 вересня)) [3].

29 жовтня 2004 року арабський телеканал «Аль-Джазіра» показав виступ Осамі бен Ладена, в якому він узяв на себе відповідальність за замах 11 вересня 2001 року і пригрозив їх повторенням. Він засвідчив, що теракт в США був боротьбою за свободу. Офіційна версія подій 11 вересня викликала неоднозначну реакцію громадськості і була піддана численній критиці, що стосується версії повного обвалення висотних залізобетонних будівель Всесвітнього торгового центру від пожежі [5, с. 70]. Ставиться під сумнів те, що характер обвалення башт ВТЦ відповідає тому, який могли викликати попадання літаків і пожежі, стверджується, що руйнування веж більше схоже на контрольоване знесення. Вказувалося також на те, що офіційна версія ігнорує численні повідомлення свідків про вибухи в баштах ВТЦ. Висловлювалося припущення, що урядові чиновники США були інформовані про майбутні атаки і не вжили заходів для їх запобігання. Також робилися припущення, що атаки були сплановані і здійснені не «Аль-Каїдою», а американськими спецслужбами. Викликають сумніви і багато інших обставин (дії протиповітряної оборони, особи терористів, зв'язок «Аль-Каїди» з ЦРУ і т. д.). Існує думка про необхідність нового незалежного розслідування цих терактів. Теракт став безпосередньою причиною «війни з тероризмом», яку тогочасний президент США Джордж Буш проголосив у своїй промові 20 вересня; її першим етапом стала атака на керований талібами Афганістан, де ймовірно перебував Осамі бен Ладен, і вдосконалення системи безпеки (зокрема в аеропортах) та впровадження в багатьох країнах антитерористичних заходів, які в окремих випадках обмежують громадянські права. Існує думка, що американська влада зловживає спекуляціями на тему теракту для виправдання війни в Афганістані та Іраку і обмеження громадянських прав [1].

Теракт також спричинив значну кризу в авіаційній та туристичній галузях, потягнув за собою значні зміни у структурі безпеки в США та усьому світі. Отож події 11 вересня 2001 року розділили історію США на «до» та «після». Питання це й досі не закрито, існує багато версій, та теорій змови, остаточної відповіді про те, що ж тоді відбулося на даний час немає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Ю. Америка після 11-го вересня / Ю. Бондар // Урядовий кур'єр. – 2006. – №6. – С. 4–5.
2. Млечин Я. М. Кто взорвал Америку? / Я. М. Млечин. – Москва : Наука, 2002. – 492 с.
3. Петерс Р. Америка – Європа : кінець роману / Ральф Петерс // Дзеркало тижня. – 2003. – №4. – С. 14–18.
4. Пребі М. Зомбування страхом. Тероризм як форма політичної комунікації / М. Пребі // Віче. – 2003. – №1. – С. 31–37.
5. Рудич Ф. М. Політологія : Підручник. – Ф. М. Рудич. – Київ : Либідь, 2004. – 480 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ПРОЯВУ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Моргун А. О.

Науковий керівник – Куліш О. В., к. пед. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема дослідження феномена «емоційного вигорання» постає особливо гостро. І це стосується не тільки професіоналів, але й майбутніх фахівців, тобто сучасного студентства.

Проблема синдрому емоційного вигорання є однією з найвагоміших і набуває особливої актуальності. Синдром емоційного вигорання як показник професійної дезадаптації був досліджений ще у 1994 році Т. В. Форманюк. Автор – Х. Маслач вказує на те, що вигорання є професійною кризою.

Нині є цілий ряд вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених вивченню провідних чинників емоційного вигорання (Н. Е. Водопьянова, Е. Р. Ганеєва, В. В. Бойко, Х. Маслач, М. М. Скугаревська, Т. В. Форманюк, Х. Дж. Фрейденберг).

Сучасні науковці трактують «емоційне вигорання» як вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на певні психотравмуючі дії. Він є надбаним стереотипом емоційної, частіше за все, професійної поведінки. Слід підкреслити, що «вигорання» – дещо функціональний стереотип, оскільки дозволяє людині дозувати і економічно витратити енергетичні ресурси [1, 428].

Якнайповніша класифікація симптомів вигорання представлена в роботі W. Schaufeli та D. Enzmann (1998). Класифікація побудована на двох підставах. Перша основа виділення симптомів – характер тієї сфери індивіда, яку вони представляють.

Відповідно до цього ними виділені симптоми вигорання, об'єднані в 5 основних груп:

1) афективні; 2) когнітивні; 3) фізичні; 4) поведінкові; 5) мотиваційні.

Вказана симптоматика, з точки зору авторів, має свої прояви на трьох рівнях, які відображають додаткову основу класифікації: індивідуально-психологічний, міжособистісний та організаційний [2 с. 43].

1. Афективні симптоми вигорання проявляються, передусім, в депресивному, похмурому настрої. Хоча такий настрій досить динамічний і його рівень може змінюватися під дією різних чинників, проте загальний песимістичний настрій і зневіра переважають.

Емоційні і фізичні ресурси людини знаходяться на межі повного виснаження у зв'язку з великими витратами енергії на подолання стресових дій. У зв'язку зі зниженням рівня емоційного контролю у суб'єкта з'являється почуття тривоги, виникають невизначені страхи, нервозність. Одним з домінуючих проявів вигорання на індивідуально-психологічному рівні являється відчуття провини. У міжособистісних контактах професіонал, що характеризується наявністю вигорання, стає дратівливим, надто чутливим до дій соціального середовища. Емоційна черствість по відношенню до навколишніх людей, і, передусім, до клієнтів (пацієнтів, учнів) може супроводжуватися спалахами дратівливості і гніву. На рівні організації професіонал переживає відчуття дискомфорту, виникає незадоволення роботою.

2. Когнітивні симптоми вигорання на індивідуально – психологічному рівні пов'язані з порушенням протікання психічних процесів і функцій. Порушується протікання мислення, з'являються розлади пам'яті і уваги, що проявляється в зниженні концентрації уваги, забуванні інформації, появі помилок в усній і письмовій мові. Професіоналу стає важко виконувати складні завдання, в силу ригідності і схематичності мислення. Прийняття рішень, особливо в складних ситуаціях, ускладнюється тим, що породжує тенденцію відходу від активного рішення проблем у світ фантазій.

Когнітивні прояви вигорання на рівні міжособистісних контактів характеризуються цинічним і негуманним сприйняттям своїх клієнтів. При цьому формується уявлення про себе як про значиму особу, яка переконана у своїй правоті. На організаційному рівні виникають аналогічні негативно забарвлені уявлення про своїх колег і керівництво, формується надмірно критичне відношення до навколишніх людей, що може привести до агресивної поведінки, спрямованої проти своїх колег [3 с. 98].

3. Фізичні симптоми зазвичай групуються в три категорії. Перша група є невизначеними скаргами на фізичний дистрес: головні болі, запаморочення, м'язові болі. Сюди ж відносяться порушення сну, сексуальні розлади, проблеми пов'язані з втратою або збільшенням ваги. Основною фізичною ознакою вигорання є загальна втома.

До другої категорії відносяться: психосоматичні захворювання, куди належать розлади кишково-шлункового тракту, серцево-судинних захворювання. Третя категорія фізичних симптомів включає окремі фізіологічні реакції (підвищення тиску, високий рівень холестерину, зменшення електричного опору шкіри і деякі інші), які є відображенням типової реакції на дію стресових чинників.

4. Група поведінкових симптомів на індивідуально-психологічному рівні пов'язана з підвищенням загального рівня збудження. Суб'єкт з високим рівнем вигорання характеризується непосидючістю, гіперактивністю, нездатністю концентруватися на чому-небудь. Його поведінка відрізняється імпульсивністю, прямолінійністю, з одного боку і нерішучістю, схильністю відкладати справи з дня на день, з іншого. Напруженість, викликана роботою, призводить до підвищеного вживання стимуляторів (кава, тютюн, алкоголь, лікарські препарати), що розглядається суб'єктом як спосіб боротьби з хронічним стресом [4 с. 54].

Міжособистісний рівень характеризується двома формами поведінки. У першій формі – спостерігається агресивна поведінка по відношенню до оточення, що породжує конфлікти, як на роботі, так і сімейному житті. А у другій – може мати місце тенденція до соціальної ізоляції, уникнення контактів з людьми. Робоча поведінка суб'єкта характеризується зменшенням продуктивності професійної діяльності і порушеннями трудової дисципліни. Це знаходить свій прояв в запізненнях, збільшенням кількості пропущених днів після хвороби, очікування швидкого закінчення робочого дня.

5. Мотиваційні симптоми вигорання на рівні індивіда виражаються в протиріччі між романтичним образом професії і реальністю, що призводить до втрати сенсу своєї роботи, її значущості. Міжперсональний рівень характеризується втратою інтересу до реципієнтів (клієнтів, пацієнтів, учнів), байдужістю до їх потреб і небажанням вирішувати їх проблеми, появою меркантильних інтересів, пов'язаних з використанням реципієнтів у своїх цілях. Мотиваційні прояви організаційного рівня пов'язані: з відсутністю бажання працювати, зниженням ролі духовних цінностей в професії, низьким рівнем моралі, небажанням брати на себе відповідальність та ініціативу в роботі [5].

Отже можна зробити висновок, що хоча синдром емоційного вигорання і є досліджений та вивчений не перше десятиліття і не одним науковцем, але людство все ще не застережене від прояву цього синдрому у своїй трудовій діяльності. Але якщо на роботі, на навчанні будуть робитися профілактичні, застережливі заходи, щодо попередження та уникнення синдрому емоційного вигорання то рівень виникнення даного синдрому значно знизиться. Різні профілактичні програми можна знаходити в Інтернеті та користуватися ними у звичайному, повсякденному житті. Також для діагностики синдрому у себе можна користуватися методикою «Діагностики рівня емоційного вигорання» В. В. Бойка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алешина Т. Г. Проблема взаимосвязи индивидуально-личностных свойств и особенностей формирования «синдрома эмоционального выгорания» // Психотерапия. – 2007. – №7. – С. 35–38.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Наука, 1977. – 380 с.
3. Занюк С. Психология мотивации. – К.: Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. – 352 с.
4. Абрамова Г. С. Психология в медицине / Г. С. Абрамова, Ю. А. Юдич. – М.: Наука, 1998. – 272 с.
5. Адаптация к профессиональной деятельности / Физиология трудовой деятельности // А. Ж. Юревиц, В. С. Аверьянов, О. В. Виноградов и др., – СПб.: Наука, 1993. – С. 209–277.

ВКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ЮРИСТІВ В РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Нагайнікова Н. В.

Науковий керівник – Деркач Ж. В., к. політ. н., доцент

Філія «Черкаський кооперативний економіко-правовий коледж» ВНЗ Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі «ПУЕТ»

Значний внесок в розвиток теорії та практики міжнародного права зробили українські правники, які народилися на нашій землі, навчалися, а потім життя їх розвело по різним куточкам планети. Серед них Густав Рошковський, Зігмунт Цибіховський, Людвік Ерліх, Герш Лаутерпахт, Рафаель Лемкін, Манфред Лакс. Кожна з перелічених осіб здійснила значний вплив на розвиток міжнародно-правових досліджень [1, 199].

Варто відзначити внесок Густава Рошковського в дослідженні міжнародного повітряного права – галузі, яка лише почала формуватися у європейській науці. Його діяльність заклала підвалини утворення львівського міжнародно-правового осередку. Вчений був членом Інституту міжнародного права, який працював на базі Львівського університету [5]. Зігмунт Цибіховський підготував перший підручник з міжнародного права у Львівському університеті. У цій праці З. Цибіховський висловив цікаву тезу про можливість міжнародної правосуб'єктності індивідів [3, 672]. Також він був автором монографії з міжнародного воєнного права, де приділив значну увагу питанням правового захисту жертв збройних конфліктів. Його запрошували читати лекції в Гаазьку академію міжнародного права.

Цікаво, що погляди цих науковців із багатьох питань були кардинально протилежними. Г. Рошковський сповідував пацифістські погляди, був палким прихильником миру та відстоював ідею абсолютної відмови від війни. З. Цибіховський, у свою чергу, виправдовував сам факт ведення воєн, наголошуючи, що джерелом цього є передусім людська природа. Він підтримував саму ідею війни як основного елементу прогресу людства. Обидва вчені підтримували застосування норм міжнародного права як найефективнішого механізму регулювання законів та звичаїв ведення воєнних дій [5].

Людвіг Ерліх родом з м. Тернополя, підготував ґрунтовний підручник з міжнародного права, що був одним з найпопулярніших протягом кількох десятків років на теренах польсько-українських земель. Він писав монографії та статті, присвячені актуальним проблемам міжнародного права (міжнародне правосуддя, суб'єкти міжнародного права, право міжнародних договорів). Ерліх мав великий досвід міжнародного спілкування та хороший авторитет, що засвідчило факт його запрошення суддею Постійної палати міжнародного правосуддя. Учений – один з небагатьох юристів-міжнародників ХХ століття, якого двічі запрошували до інституту міжнародного права в Гаазі для читання курсу лекцій в рамках міжнародного публічного права. Ця особистість створила повноцінну та авторитетну школу міжнародного права у Львівському університеті [1, 202].

Герш Лаутерпахт як студент Львівського університету зумів у майбутньому стати професором Кембриджського університету, членом Комісії міжнародного права ООН, суддею Міжнародного суду ООН, членом Британської академії наук та Інституту міжнародного права. Його праця «Міжнародний Біль прав людини» лягла в основу прийняття таких визначних міжнародних документів, як Загальна Декларація прав людини та Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [4, 609].

Револьюційний внесок у розвиток сучасного міжнародного права здійснив Рафаель Лемкін. У 1930-х роках у рамках наукових досліджень трагедії винищення вірмен турками Р. Лемкін сформулював термін «злочини варварства» як правовий термін. Тоді ж він представив у Лізі Націй у Брюсселі та Копенгагені пропозиції щодо міжнародних юрисдикцій як проти тероризму, так і проти нищення національних, релігійних і расових груп. 1944 року видав працю «Влада Осі у Європі», в якій вперше вжив термін та сформулював поняття «геноцид» і задокументував нищення нацистською Німеччиною європейських країн. Злочин геноциду, на особливій жорстокості якого наголошував Р. Лемкін, закріплений одним з чотирьох найважчих злочинів у Статуті міжнародного кримінального суду [5].

Манфред Лакс, який народився в Станіславі, навчався у Львівському університеті, з 1968 року був членом Міжнародного суду ООН, де він виконував функції судді аж до кінця життя протягом 26 років [2, 336].

Луї Зон народився у Львові, в сім'ї корінних львів'ян 3 1946 року розпочинає викладацьку кар'єру у Гарварді. Юрист залучився і до суспільно-політичної діяльності. Так, Зон брав участь у створенні Статуту ООН. Умови створення міжнародного суду і право на колективну самооборону в разі військового нападу на союзника були відображені в Статуті цієї організації саме завдяки його роботі. Також Зон наполягав, що Декларація Прав Людини повинна бути прийнята усіма державами, і саме завдяки його невтомній праці у 1968 році Генеральна Асамблея ООН прийняла тегеранське послання, відкривши дорогу конференції в Гельсінкі у 1975, де Декларація була підписана главами держав усього світу. У 1982 році Зон був представником США на конференції ООН з питання Конвенції морів. З цієї зустріччю пов'язана кумедна історія, коли Зон умовно «замкнув делегатів у залі» і протягом 2-х тижнів замовляв їм лише одну і ту ж страву – бутерброди з копченою яловичиною. Пізніше він жартував, що делегатам ці бутерброди настільки набридли, що вони прийняли усі його пропозиції [1, 205].

Також потрібно відзначити Василя Івановича Синайського – український правник – цивіліст, спеціаліст зі звичаєвого права, який тривалий час працював у Київському університеті. Автор праць з аграрної історії Риму, 2-томного підручника з російського цивільного права тощо. У праці «Древнеримская община в сравнении с казачьей общиной» (1915) вказав на цікаві аналогії між аграрними відносинами у давньому Римі й на Запоріжжі. Професор неодноразово бував у наукових відрядженнях у багатьох європейських країнах, був членом престижних наукових товариств США, Італії, Франції. Вільне володіння багатьма мовами дозволяли професору Синайському писати і публікувати наукові роботи не тільки латвійською та російською, але і німецькою, французькою, англійською, італійською [2, 339].

Наші земляки склали досить вагомий список юристів, які в першій половині ХХ століття, коли йшов активний процес становлення сучасного міжнародного права, залучилися не лише до розробки конкретних правових документів, що регулюють сучасні взаємовідносини між державами з різних питань політичних і економічних відносин, а й розробляли основні регламентуючі документи Організації Об'єднаних Націй, створювали категорійний апарат сучасного права. Більшість із них стояли на позиціях демократичного права, невтручання держав у політичне поле інших суб'єктів міжнародного права, сповідували принципи загальнолюдських норм моралі.

Усіх цих юристів зі світовим ім'ям об'єднає єдина життєва мета: служити закону, який буде не лише справедливим, а ще утверджуватиме добро, сприятиме зміцненню взаєморозуміння між людьми, пропагуватиме гуманні принципи життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Земан І. В. Формування міжнародно-правових вчень у Львівському університеті // Європейські перспективи. – 2012. – Ч. 1. – С. 199–208.
2. Буроменський М. В., Кудас І. Б., Маєвська А. А., Семенов Б. С., Стешенко В. С. Міжнародне право : Навч. посібник / М. В. Буроменський (заг. ред.). – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 336–340.
3. Баймуратов М. О. Міжнародне право. – Х. : Одиссей, 2002. – С. 671–672.
4. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії : Підручник для студ. вищ. навч. закладів за спец. «Міжнародне право» / В. Г. Буткевич (ред.). – К. : Либідь, 2002. – С. 608–615.
5. <http://iac.org.ua>.

ПРОТИПОЖЕЖНА ПРОПАГАНДА: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ

Назарійчук С. Д.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Противопожежна пропаганда – важлива частина забезпечення безпеки населення. Донесення правил пожежної і власної безпеки до людей дозволяє запобігти виникненню екстремальних ситуацій, травматизму і загибелі внаслідок необережного поводження з вогнем та небезпечними речовинами. До людей доводяться правила безпечної поведінки при виникненні надзвичайної ситуації, що дозволяє повністю уникнути або суттєво зменшити кількість постраждалих внаслідок цієї ситуації.

Противопожежна пропаганда серед населення здійснюється шляхом використання засобів масової інформації: показу протипожежних кіно- і відеофільмів, популяризації заходів пожежної безпеки через пожежно-технічну літературу (брошури, бюлетені), наочно-зображувальні матеріали (плакати, альбоми, буклети тощо), проведення лекцій, бесід, консультацій, інструктажів, екскурсій на базі пожежотехнічних центрів, організацію масових заходів та створення художніх творів, котрі відображають тематику пожежної безпеки.

Противопожежна пропаганда проводиться разом з організаціями Добровільного пожежного товариства України, іншими протипожежними об'єднаннями громадян згідно зі спільними планами. У пропаганді заходів пожежної безпеки використовуються різноманітні форми і методи, які дають найбільшу ефективність у попередженні пожеж. Дієвим способом протипожежної пропаганди є проведення різних масових акцій із залученням спецтехніки, проведення конкурсів на протипожежну тематику з метою популяризації професії рятівника та надання населенню необхідних навичок поведінки в екстремальних ситуаціях та навичок використання первинних засобів пожежогасіння.

Основними елементами системи забезпечення пожежної безпеки являються органи Державної влади, органи місцевого самоврядування, організації, громадяни, які беруть участь у забезпеченні пожежної безпеки у відповідальності із чинним законодавством України.

Виходячи з основних функцій системи забезпечення пожежної безпеки на органи державної влади, органи місцевого самоврядування покладені повноваження по проведенню протипожежної пропаганди та навчання населення заходам пожежної безпеки.

Противопожежна пропаганда – цілеспрямоване інформування суспільства про проблеми та шляхи забезпечення пожежної безпеки, що ведеться за допомогою засобів масової інформації, шляхом видання та розповсюдження спеціальної літератури й рекламної продукції, улаштування тематичних виставок, оглядів, конференцій і використання інших, не заборонених законодавством України форм інформування населення. Противопожежну пропаганду проводять органи місцевого самоврядування, підрозділи ДСНС і організації.

Підрозділами ДСНС організується і забезпечується проведення протипожежної пропаганди і навчання населення заходам та правилам пожежної безпеки. Противопожежна пропаганда та навчання правил пожежної та власної безпеки являється однією з форм профілактики пожеж та загибелі людей внаслідок надзвичайної ситуації. Противопожежна пропаганда та навчання правил пожежної та власної безпеки ведеться за допомогою таких заходів:

- тематичні виставки, огляди, конференції, конкурси;
- засоби друку – випуск спеціальної літератури й рекламної продукції, листівок, пам'яток, брошур;

- публікації в газетах і журналах;
- радіо, телебачення, навчальних теле- і радіопередач, кінофільмів, гарячих телефонних ліній зі співробітниками ДСНС, зустрічей у редакціях;
- усну агітацію – доповіді, лекції, бесіди;
- засоби наочної агітації – аншлаги, плакати, панно, ілюстрації, буклети, альбоми, комп'ютерні технології;
- роботу з творчими спілками (спілка журналістів України, спілка художників, спілка композиторів і т.д.) по пропаганді протипожежних знань.

Ще одною формою протипожежної пропаганди можуть бути збори громадян, на яких також приймаються рішення з питань забезпечення пожежної безпеки в межах муніципального утворення.

Навчання учнів середніх загальноосвітніх шкіл та вихованців дошкільних закладів правилам пожежної безпеки ведеться шляхом:

- викладання в рамках уроків БЖД;
- тематичні творчі конкурси серед дітей різних вікових груп;
- спортивні заходи по пожежно-прикладному спорту серед дітей шкільного віку та дітей, що навчаються у вищих, середніх спеціальних навчальних закладах та навчальних закладах початкової професійної освіти;
- екскурсії в аварійно-рятувальні підрозділи, з показом техніки та відкритого уроку забезпечення безпеки життєдіяльності;
- організація тематичних ранків, КВК, тематичних ігор та вікторин;
- організація роботи в літніх оздоровчих таборах;
- створення дружин юних рятувальників-пожежних (ДЮРП);
- оформлення кутків пожежної безпеки.

Для організації роботи по пропаганді пожежної безпеки, навчання населення правилам пожежної безпеки на території муніципального утворення керівником органа місцевого самоврядування відповідним муніципальним нормативним актом призначається відповідальна посадова особа, визначається порядок контролю й обліку роботи, яку проводять органи місцевого самоврядування поселень, міських округів, керівниками організацій, учбових і дошкільних закладів незалежно від форми власності.

Посадова особа органу місцевого самоврядування, відповідальна за проведення протипожежної пропаганди та навчання населення правилам пожежної безпеки, веде всю необхідну документацію по плануванню та обліку роботи, контролює її ведення керівниками органів місцевого самоврядування поселень, міських округів, організацій.

Органи місцевого самоврядування являються основними організаторами і виконавцями заходів з протипожежної пропаганди та навчання населення правилам пожежної безпеки на території муніципального утворення. Крім цього, проведення протипожежної пропаганди та навчання населення правилам пожежної безпеки покладається на співробітників ДСНС.

На протипожежну пропаганду і навчання у місцевих бюджетах в обов'язковому порядку передбачаються грошові видатки. Протипожежна пропаганда та навчання населення правилам пожежної безпеки ведеться на постійній основі та безперервно.

Отже, підводячи підсумки до вищевикладеного, можна зробити такі висновки: протипожежна пропаганда, зокрема, серед дітей шкільного віку, дозволяє не лише навчити правил пожежної безпеки, вимог безпеки життєдіяльності та дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, а й сприяє гармонічному розвитку дитини, задовольняє потребу учнів, вихованців у професійному самовизначенні, розвиває в дітей зацікавленість до участі в змаганнях з прикладних видів спорту, конкурсах, олімпіадах, вікторинах, кінолекторіях на тематику пожежної та техногенної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко В. С. Нові підходи до забезпечення пожежної безпеки // Пожежна безпека. – 2001. – №2. – С. 43.
2. Босак В. Шукаємо нових форм роботи // Пожежна безпека – 2002. – №2. – С. 42.
3. Власов С. Потрібні нові форми протипожежної пропаганди // Пожежна безпека. – 2003. – №6. – С. 32–33.
4. Володимиров О. Дотримуючись цих правил // Пожежна безпека. – 2001. – №28. – С. 38.

ПОСТАТЬ КНЯГИНИ ОЛЬГИ В ІСТОРІОГРАФІЇ 80-Х РР. ХХ СТ.

Нетребенко Т. В.

Науковий керівник – Драч О. О., д. і. н., професор

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В аннали української історії княгиня Ольга ввійшла Святою. Феномен цією цікавою та яскравою постаттю полягає у тому, що вона була та є однією жінкою, котра змогла управляти такою могутньою на той час державою як Київська Русь. В. Ричка віддає їй одну з визначальних ролей у сполучі Русі язичницької з Руссю християнською, у реформуванні державного управління й утвердженні Київської держави у тогочасному християнському світі. Саме ці аспекти і визначають актуальність даної проблематики.

Дослідники постаттю княгині Ольги не можуть чітко визначити місце її народження. Згідно з агіографічною традицією, початки якої сягають XIII–XIV ст., Ольга вже однозначно трактується уродженкою руської Півночі. Якщо дотримуватися найбільш популярної, на той час, церковної версії, яка з часом переформувалася в світську науково-літературну версію, то майбутня княгиня нібито походила із села Вибутіна (Либутіна), яке знаходилося на правому березі річки Великої, що протікала на Псковщині.

Легенда про «Ольжину батьківщину» вплетена в «Житіє» княгині XVI ст., належить до циклу місцевих легенд, коли Свята Ольга вже стала героїнею народних переказів та легенд [1, 50–51].

Вагоме місце в дослідженні походження Ольги належить О. Толочко. В одному із своїх інтерв'ю він говорить про те, що у пізніх літописах дуже часто зустрічається романтична історія, яку приємно читати, але тяжко в неї повірити. Нібито Ольга переправила свого майбутнього чоловіка – Ігоря на човні на інший бік річки і той у неї закохався. Найстаріша традиція говорить, що Ольга походить із Пскова. Науковець також притримується думки, і я, особисто, не можу з нею погодитися, що її ім'я – Гельґа, – явно може бути тільки скандинавського походження та є жіночим відповідником імені Олег. Слово «Гельґа» перекладається як «віщий, віща», що являється прізвиськом князя Олега. Тобто, стає очевидним той факт, що вона належить до тих самих скандинавів, що й Олег.

О. Толочко розглядає дві версії місця народження княгині. Адже, якщо розглядати його дослідження, то можна виявити цікаві факти: або княгиня з міста Псков в Болгарії або з Плісненська що на Галичині. Якщо вона дійсно із Пліска, то це столиця Першого болгарського царства, і можна припустити, що вона могла б бути царського походження. А якщо вона з Галичини – то вона західна українка, не малоросійського походження [2, 1].

Мов грім серед ясного неба була звістка про трагічну загибель Ігоря в древлянських пушах. Російський радянський історик О. Рапов звинуватив княгиню Ольгу в порушенні нею морального язичницького кодексу честі, згідно з яким дружина після смерті чоловіка повинна була добровільно піти з життя. Дослідник вважав, що якщо чоловік помер, то її життя «непристойне». Вважається, що Ользі завдяки наявності в неї багатств і військового контингенту вдалося порушити даний язичницький закон.

На протиставлення цьому В. Ричка доводить те, що прагнення помсти над древлянами є цілком легітимним. Право жінки на кровну помсту можна знайти в законодавчих пам'ятках Київської Русі та Скандинавії [1, 100].

Досить широке коло дослідників не можуть дійти спільного висновку щодо перебування Ольги в Константинополі та факту її хрещення. Хотілося б знову звернутися до наукових досліджень В. Рички та прослідкувати такий цікавий момент: рішення прийняти християнство було зумовлене не прагненням укласти воєнний союз чи поліпшити свої торговельні зв'язки з Візантією. Княгиня насамперед прагнула прилучити Київську Русь до сім'ї християнських культурних народів тогочасного світу, безперечним сувереном якої був візантійський імператор. Було зрозуміло, що для досягнення даної мети недостатньо було особисто княгинею та її найближчим оточенням прийняти християнську віру. Отже, Ольга робила все для того, щоб вирішити дане питання.

Подорожі княгині Ольги до Константинополя та дискусійні питання, котрі пов'язані з датою її хрещення досі є предметом різносторонніх думок у дослідників даної проблематики. Зокрема, візит княгині у 957 році, на думку В. Рички та С. Томашівського закінчився невдачею. Константинополь, який був занепокоєний зближенням княгині Ольги з Оттоном I, почав завчасно врегульовувати русько-візантійські взаємини, котрі, як ми всі знаємо, призвели до хрещення Ольги за греко-візантійським обрядом під час свого другого візиту до Царгорода [1, 145–149].

Щодо точної дати відвідин Константинополя Ольгою, то, слід зауважити, що думки дослідників неоднозначні. Зокрема, відомий російський візантиніст Г. Литаврін у своїх статтях послідовно обстоює ранню дату візиту княгині й відносить обидві її аудієнції до 946 р. Дослідник говорить, що Ольга вирушила до Константинополя відразу ж після загибелі Ігоря.

Віддати перевагу 946 р. його спонукало й те, що протоколи дипломатичних прийомів мусульманських і руських послів розміщені у строгому помісячному порядку так, як вони склалися в архіві. Положення й висновки, яких дійшов історик Г. Литаврін у історичній науці отримали як багато позитивних оцінок так і негативних [3, 177].

М. Брайчевський взагалі говорить про те, що князь Ігор разом із своєю законною дружиною охрестився відразу ж після підписання угоди 944 р. [4, 93].

Не можна не згадати про те, що в історичній науці також існує думка, що християнство знадобилося Ользі відразу ж після трагічної смерті її чоловіка. Адже, якщо вона проголосить себе християнкою, то буцімто звільняється від язичницького звичаю, за яким Ольга повинна була б піти з життя разом із Ігорем.

Також дуже цікавим є оповитий легендами факт про сватання візантійського імператора до київської княгині. О. Толочко вважає, все це просто красива історія. Історик звертається до трактатів, які були написані Константином. Одним із них є палацові церемонії, де чітко описується що і як повинен робити імператор. Саме там він занотував два прийоми княгині Ольги. Він дуже детально описує, як її приймали, чим пригощали, навіть де садили тощо.

Зокрема, пише, що під час одного з прийомів, коли імператор бенкетував із руськими послами, у сусідньому залі Ольгу розважала його власна дружина. А епізод в літописі, який стосується заличянь імператора до княгині, був потрібен лише для того, щоб Ольга могла продемонструвати свою мудрість.

Тобто можна дійти до висновку, що прохання Ольги, що Константин був її хрещеним батьком, а потім вона відмовилася й ти з ним до вінця, бо не дозволяла віра – в деякій мірі дійсно можна вважати легендарним [2, 1–2].

Земне життя Ольги закінчилося переживанням за свого сина Святослава. Її було поховано за християнським обрядом у заздалегідь визначеному нею ж місці. Але, на жаль, джерела не дозволяють дослідникам чітко локалізувати дане місце. Можна тільки припустити, що княгиня Ольга була похована у дерев'яній церкві Св. Софії чи на її подвір'ї.

Свята Ольга належить до однієї з найцікавіших жіночих постатей України. Вона вирізняється сильним характером і надзвичайною мудрістю в управлінні такої могутньої держави як Київська Русь. Її постать повита легендами. Дослідники й досі не можуть дійти спільної думки щодо її походження, правління, прийняття християнської віри тощо. Але те, що дана особистість відіграла досить важливе значення в історії українського народу є точним і ніяким дискусіям не піддається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ричка В. Княгиня Ольга / В. Ричка. – К., Видавничий дім «Альтернативи», 2004. – 336 с.
2. Толочко О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/history/_u-konstantinopoli-knyaginyu-olgu-rozvazhala-druzhina-imperatora-tolochko/432396.
3. Литаврін Г. О датировке посольства Ольги в Константинополь / Г. Литаврін // История СССР. – 1981. – №5. – С. 177.
4. Брайчевський М. Утверждения християнства на Русі / М. Брайчевський. – К., 1988. – С. 93.

КРАУДСОРСИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА

Онищенко Д. Т.

*Науковий керівник – Ілляшенко Ю. Ю., к. і. н., доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Краудсорсинг останнім часом стає все більш популярним. Його використовують багато компаній для вирішення найрізноманітніших завдань в бізнесі, серед яких створення нових і модифікація існуючих продуктів і послуг, прийняття спільних бізнес рішень, збір інформації, пошук ідей, фінансових засобів та інше.

Краудсорсинг є ефективним інструментом, коли потрібно знайти нове, креативне рішення, або ж коли необхідно представити максимально велику кількість різних варіантів вирішення будь-якого питання. І якщо на мікрорівні переваги використання краудсорсингу дозволяють підприємствам і організаціям ефективніше здійснювати маркетингову та інноваційну діяльність, то на макрорівні головною перевагою його використання є вирішення суспільно-важливих завдань без залучення фінансових ресурсів та часових обмежень.

Разом з тим, в українському суспільстві можна відзначити лише поодинокі приклади використання краудсорсингу. З огляду на його можливості, слід відзначити, що українська економіка сьогодні позбавлена ефективного інструменту рішення різноманітних задач.

Щодо бізнес-середовища, то до теперішнього часу краудсорсинг використовували, в більшій мірі, великі компанії, проте з розвитком інтернет-технологій краудсорсинг став доступний і малому бізнесу.

Що ж таке краудсорсинг?

За своєю суттю краудсорсинг є способом залучення колективного розуму різних індивідів до вирішення проблеми фірми, досягнення її продуктивних цілей. Одним з перших прикладів застосування краудсорсингу було складання Оксфордського Англійського Словника (Oxford English Dictionary). У той час видання звернулося до громадськості з проханням надіслати варіанти термінів з їх потенційними варіантами використання. В результаті протягом декількох років було отримано понад 6 млн. листів.

Сам термін краудсорсинг виник з двох англійських слів crowd – «натовп» і sourcing – «використання ресурсів». Він був пущений в оборот Джеффом Хоув (Jeff Howe) в журналі Wired 2006 року, щоб «описати нову модель бізнесу, яка використовує творчі можливості розподілених у веб-мережі людей шляхом відкритого заклику їх до внесення пропозицій».

Хоув так описує цю модель: «Краудсорсинг є актом компанії або установи з передачі деякої функції, яка раніше виконувалась своїми співробітниками, зовнішньому виконавцеві, який є певною (і зазвичай досить численною) множиною людей в мережі, в формі відкритого заклику ... Важливою передумовою є використання формату відкритого звернення до великої мережі потенційних виконавців».

Можна погодитись з наступним визначенням: краудсорсинг – це мобілізація ресурсів людей за допомогою інформаційних технологій з метою вирішення завдань, що стоять перед бізнесом, державою і суспільством в цілому.

В рамках парадигми Краудсорсингу рішення задачі передається розподіленій і дуже численній групі людей, за рахунок чого вартість і час досягнення результату радикально знижуються. Краудсорсинг розраховує на передбачуване бажання споживачів безкоштовно або за невелику плату поділитися своїми ідеями з компанією, виключно через бажання побачити ці ідеї втіленими у виробництво.

Перше комерційне використання краудсорсингу пов'язане з компанією I Stock Photo, яка стала одним з найуспішніших фотобанків в історії. Якщо інші фотобанки надавали користувачам фотографії по 100–150 доларів за одне скачування, то на I Stock Photo можна було скачати фото всього за 1 долар, та й вибір фотографій був значно ширше. Виникає питання «Причому тут краудсорсинг»? Справа в тому, що всі ці фотографії завантажувалися на сайт звичайними користувачами на чисто добровільній основі.

Механізм краудсорсингу.

Сам принцип краудсорсингу дуже простий: групі зацікавлених осіб дається певне завдання (найчастіше це робиться за допомогою інтернету), потім ті хто виконали це завдання пропонують свої варіанти його виконання замовнику, який в свою чергу їх розглядає, вибирає найбільш оптимальні і потім впроваджує їх в свою діяльність.

Переваги краудсорсингу:

✓ Доступ до талановитих кадрів по всьому світу.

Кількість працівників будь-якої компанії завжди обмежена, а за допомогою краудсорсингу ви можете залучити до виконання потрібної завдання величезну кількість талановитих людей по всьому світу;

✓ Меритократія: значення має тільки конкретний продукт. Національна приналежність і професійна кваліфікація не важливі.

Часто трапляється так, що в краудсорсингу беруть участь ті фахівці, які за інших умов просто не мали б можливість взяти участь у виконанні конкретного завдання з огляду на різні причини. Наприклад, людина працює в економічній сфері, але насправді його покликання – це дизайн. Він здатний блискуче виконувати завдання, пов'язані з розробкою дизайну, але з тих чи інших причин не знайшов постійного місця роботи в цій сфері. Ось він-то і потрібен тій компанії, яка залучає талановитих дизайнерів (нехай і не зовсім професійних) для виконання поставленого завдання.

✓ Доручення роботи одного співробітника компанії великій групі людей.

У той час як якщо б цю роботу виконував штатний співробітник компанії, можна було б отримати тільки один варіант виконання (в кращому випадку кілька, але ніяк не тисячі).

✓ Отримання необхідних матеріалів, ідей та іншої інформації як результат роботи залученої аудиторії.

Найчастіше краудсорсинг передбачає вирішення поставлених цілей в певних тимчасових рамках. Це дозволяє не затримувати виконання завдання на невизначений термін.

Яким чином краудсорсинг може допомогти у вирішенні різних бізнес питань добре можуть продемонструвати існуючі приклади краудсорсингу:

❖ Компанія Facebook почала використовувати можливості краудсорсингу в 2008 році для того, щоб створити версію свого сайту на інших мовах. Як кажуть фахівці компанії, такий підхід

найкращим чином зможе вирішити питання мультимовної версії, так як при цьому будуть враховані багато культурні та національні особливості.

❖ Компанія Pepsi запустила на початку 2007 року маркетингову компанію, яка пропонувала споживачам змінити зовнішній вигляд банок Pepsi. Винагорода переможця склало 10 000 доларів, а також їх робота була представлена на 500 млн. Банок Pepsi по всіх Сполучених Штатах Америки.

❖ Яскравим прикладом краудсорсингу може похвалитися компанія Lego. Вона ще далі пішла у використанні можливостей «натовпу». Ця компанія використовує енергію людей для розробки багатьох своїх продуктів. Lego пропонує споживачам завантажити спеціальну програму на комп'ютер і за допомогою її споживачі можуть спроектувати і побудувати свій власний конструктор. Таким чином, компанія отримує достатню кількість нових варіантів конструктора, а також може точно дізнатися про потреби клієнтів, виявити тенденції і оцінити потенційну ємність ринку для кожного свого продукту.

❖ Дуже показовим прикладом краудсорсингу в мережі інтернет є проект Вікіпедія. Як відомо цей сайт наповнюється абсолютно безкоштовно самими користувачами мережі. До краудсорсингом можна віднести і каталоги статей, які наповнюються користувачами інтернет, різні форуми, торренти, ну і звичайно ж сайти соціальних мереж.

Ідея колективного інтелекту використовується також для удосконалення роботи відділів досліджень і розробок у великих, визнаних компаній, – у вигляді процесу, відомого під назвою «відкрита інновація». Вражаючим прикладом відкритої інновації є компанія InnoCentive, яка була створена фармацевтичною фірмою Eli Lilly як експериментальне дослідне підприємство. InnoCentive надає компаніям можливість запропонувати своєму співтовариству експертів грошову винагороду за зовнішні інновації.

На жаль, в Україні через економічну ситуацію та особливості самого інноваційного ринку тільки одна з десяти інновацій проходить етап комерціалізації і доходять до своїх споживачів. Для підвищення шансів комерційної успішності інновацій ще на стадії розробки необхідно здійснювати їх інтенсивне тестування і дослідження. Проте лише деякі вітчизняні розробники і компанії проводять такі заходи, що актуалізує питання застосування нестандартних методів зниження комерційних ризиків. Технологія краудсорсингу дозволяє залучати споживачів у створення нового продукту, забезпечує раннє знайомство з новинкою, спостереження та інші дослідження.

Місто Черкаси використовує краудсорсинг. В 2012 році відбувалась акція «Обирайте туристичний бренд Черкас». Суть акції заключалась в тому, що абсолютно будь яка людина могла запропонувати свою ідею по створенню туристичного бренду міста. До того ж він обирався народом. Було дуже багато учасників, але все ж було обрано 1 найкращий.

Інновації рухають нашу економіку, отже, краудсорсинг і відкрита інновація мають величезний потенціал у сфері інноваційної моделі бізнесу

Для дослідження технології краудсорсингу в сучасних суспільно-політичних процесах України було обрано Інтернет-ресурс під назвою «Зелена книга державної політики у сфері електронного урядування», який застосовує інструменти е-урядування, які сприятимуть вирішенню головних проблем України – це непрозорість, закритість та високий рівень корумпованості органів влади та повернення довіри громадськості до влади.

Отже, сьогодні Краудсорсинг активно розвивається в якості моделі для вирішення будь-якого виду проблем і завдань, які стоять як перед бізнесом, так і перед державою і суспільством в цілому. Важливо пам'ятати, що Краудсорсинг не є відповіддю на всі питання, проте може стати ефективним інструментом досягнення поставлених цілей у будь-якій сфері діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краудсорсинг и краудфандинг : секреты успеха [Електронний ресурс] : режим доступу : <http://www.strategy.com.ua/Articles/Content?Id=1677>.
2. Краудсорсинг : як спільними силами втілити ідею [Електронний ресурс] : режим доступу : <http://inspired.com.ua/ideas/crowdsourcing/>.
3. 5 мировых брендов, применяющих Краудсорсинг для разработки продуктов и маркетинга [Електронний ресурс] : режим доступу : http://crowdsourcing.ru/article/5_mirovyx_brendov_primenyayushhix_kraudsorsing_dlya_razrabotki_produktov_i_marketinga.
4. Что такое краудсорсинг и почему он не работает в Украине? [Електронний ресурс] : режим доступу : <https://inventure.com.ua/news/ukraine/chto-takoe-kraudsorsing-i-pochemu-on-ne-rabotaet-v-ukraine>.
5. Обирайте туристичний бренд Черкас! [Електронний ресурс] : режим доступу : <http://www.rada.cherkasy.ua/ua/newsread.php?view=3089&s=1&s1=17>.
6. Школа бизнеса. Краудсорсинг для бизнеса [Електронний ресурс] : режим доступу : <http://www.ipm.by/publications/publicbus/crowdsourcing/>.

ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ ДОБРОВОЇЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Павленко С. Ф.

Науковий керівник – Томіленко А. Г., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Основна частина коштів на утримання добровільних пожежних товариств на початку ХХ ст. в Наддніпрянській Україні надходила з боку добродійників та меценатів. Разом із тим, добровольці не могли обійтися без підтримки з боку місцевої влади та держави, особливо це стосувалося невеликих містечок.

На початку ХХ ст. кількість пожежних формувань та чисельність вогнеборців все ще не задовольняли потреби міст Наддніпрянської України. Головною проблемою при розв'язуванні цього питання була проблема фінансування. У 1901 р. дійсний член ІРПТ І. Фесенко відзначав: «У нашій країні нема жодного міського поселення, громадське управління якого не потребувало б засоби на створення та утримання пожежної справи» [1, 10]. У зв'язку з цим, учасники VI Міжнародного пожежного конгресу в 1912 р. сформулювали спільний керівний принцип постановки пожежної справи й намітили законодавчі заходи з її розвитку. Серед розглянутих проблем, діячі пожежної справи особливо наголошували на тому, щоб питання пожежної безпеки стало державним питанням і функціонування ДПТ залежало від асигнувань державного казначейства.

Можна погодитися із думкою дослідника В. Козинця, що у вирішенні проблем матеріально-технічного та фінансового становища добровільної пожежної охорони Наддніпрянської України слід виділити чотири етапи: перший – витрачення значних коштів при створенні ДПТ (друга половина 1890-х рр. – 1904 р.); другий – суттєве зменшення фінансування, викликане революційними подіями та спадом виробництва і підприємницької діяльності (1905–1909 рр.), третій – піднесення матеріального добробуту існуючих та створення нових ДПТ (1910–1915 рр.), четвертий – новий етап погіршення матеріально-технічного становища, викликаний економічним спадом, подіями на фронтах та революційним рухом (1916–1917 рр.) [2, 111–112].

При розгляді питання фінансування діяльності добровільних пожежних формувань, на нашу думку, слід виділити тимчасові та постійні надходження. До тимчасових надходжень слід віднести: допомогу міських дум (як правило одноразово при утворенні команди), кошти губернського земства (у випадку ліквідації командою пожеж у сільській місцевості), кошти пожежного капіталу Страхового відділу МВС (як правило одноразова допомога на будівництво пожежного депо та оновлення пожежного обозу), допомога меценатів.

До постійних надходжень слід віднести: членські внески, доходи від господарської діяльності товариств, громадські кошти обивателів в порядку самообкладення (як правило у невеликих містах), субсидії страхових товариств.

Зокрема, з 12 червня 1901 р. розпочало свою діяльність Прилуцьке вільне пожежне товариство. Основними джерелами фінансування його діяльності були: допомога губернського земства – 238 крб., кошти міської думи – 300 крб., членські внески – 111 крб., прибутки від постачання обивателів водою – 143 крб. [3, 20].

У більшості випадків добровільні пожежні товариства змушені були самостійно знаходити засоби для існування. Добровільні вогнеборці будували городянам печі, заміняли димоходи на негорючі, чистили їх від сажі. Відділи сажотрусів були створені при добровільних товариствах Житомира, Києва, Черкас, Одеси, Козятина, Херсона, Чернігова та інших міст.

Наприклад, створення групи сажотрусів при пожежному товаристві Чернігова дало можливість контролю за якістю виконання робіт. Одночасно з очисткою димоходів сажотруси проводили огляд печей, що давало можливість вчасно ремонтувати несправності. Протягом 1900–1902 рр., завдяки діяльності відділу сажотрусів у місті вдвічі зменшилося запалення сажі. Виїжджаючи разом із обозом на пожежі, сажотруси сприяли швидкій її ліквідації, особливо в нічний час, завдяки тому, що були знайомі з розміщенням горищ та могли швидко підніматися на дах [4, 104–105]. Таку ж неоціненну допомогу добровольцям надавали відділи сажотрусів і в інших містах Наддніпрянської України.

Добровільні товариства займалися й тим, що утримували громадські ополонки для полоскання білизни, чистили господарчий реманент, наймали помешкання для ресторанів, лазень, перукарень; встановлювали платні пожежні пости в театрах і кінотеатрах. Наприклад, у 1898 р. у касу добровольців Києва надійшло 78 крб. в якості оплати пожежних постів театром Соловцова. Деякі прибутки були й від духових оркестрів при ДПК. Зокрема, у тому ж 1898 р. за музичне супроводження балів у купецькому зібранні київські вогнеборці отримали 1 523 крб. 26 коп. [5, 12]. Аналогічний спосіб отримання коштів широко використовувався і в інших ДПТ. У 1903 р. Херсонська губерньська управа за клопотанням місцевого пожежного товариства запросила на літній сезон для проведення народних гулянь оркестр добровольців. Пожежний оркестр виступав тричі на тиждень і отримав за свої виступи 300 крб. [6, 93].

З метою збільшення надходжень на рахунки пожежних товариств, міністр внутрішніх справ В. К. фон Плеве у квітні 1902 р. дозволив добровільним пожежним організаціям, поряд із благодійними закладами, організувати лотереї для покращення фінансового забезпечення [2, 114]. Завдяки цьому, в різні періоди, каси добровільних пожежних товариств поповнили добровольці Одеси, Черкаси, Полтави, Володимир-Волинського, Єлисаветграда, Умані та інших міст.

Однак і надалі, матеріальна допомога та участь державних органів у боротьбі з такою загальнонародною бідною як пожежі, були незначні. Уряд мало що виділяв на розвиток пожежної справи, а натомість стягував із страхування від пожеж 5,5 млн. крб. щорічно.

В 90-х рр. XIX ст. Міністерство внутрішніх справ дозволило витрачати кошти пожежного капіталу Страхового відділу МВС на розвиток пожежного добровільництва. Проте цих коштів було недостатньо щоб задовольнити всі міські управління Наддніпрянської України. Зокрема станом на 1 листопада 1900 р. суми пожежного капіталу МВС складали лише 762 тис. крб. Цим і пояснюється той факт, що на функціонування добровільних пожежних об'єднань наприкінці XIX ст. із цього фонду, серед понад десятка українських міст, безвідсоткову позику на 10 років одержало лише Кам'янець-Подільське міське управління. Зокрема воно отримало у 1898 р. 10 тис. крб. на реконструкцію пожежного депо, модернізацію пожежного обозу та виплату допомоги добровільному пожежному товариству [1, 21].

За таких умов боротися з пожежами було нелегко. Кошти витрачали, в основному, на будівництво приміщень для наново організованих на місцях дружин і їхніх відділень. А ще потрібні були гроші на придбання й утримання обозу, на закупівлю пожежного устаткування, коней, фуражу тощо. Проблематичною, в першу чергу для невеликих містечок, виглядала можливість закупівлі сучасної пожежної техніки. Особливо погіршення фінансового стану добровільних пожежних команд спостерігалось впродовж 1905–1907 рр.

Типовим явищем для добровільних пожежних організацій Наддніпрянської України було фінансове становище, в якому опинилося добровільне пожежне товариство м. Полонного Новоград-Волинського повіту Подільської губернії. Кошти для функціонування товариства надходили виключно від добровільних внесків городян. Упродовж 1905–1907 рр., товариство, діяльність якого цілком залежала від економічного благополуччя місцевих жителів, фактично залишилося без засобів до існування. Неврожайні роки, торгівельно-промисловий застій та загальна економічна криза вплинули на значне зменшення грошової допомоги з боку населення.

У 1905 р. вогнеборці звернулися до повітового комітету у справах земського господарства з проханням надати допомогу у розмірі 300 крб. [2, 115]. Клопотання було розглянуто на засіданні комітету, але так і залишилося відкритим. 30 березня 1908 р. правління товариства знову підняло питання про надання грошової допомоги й з цим проханням звернулося вже до губернської управи. Невдовзі (15 червня 1908 р.) клопотання було вдруге розглянуто повітовим комітетом. Як і в 1905 р. воно було відхилене під приводом виділення значних коштів на улаштування другого в повіті черепичного заводу.

25 жовтня та 16 листопада 1907 р. з аналогічним клопотанням до повітового комітету звернулося Кременецьке вільне пожежне товариство. Своє прохання воно обґрунтовувало тим, що постійно бере участь у гасінні пожеж у навколишніх селах. Так, 2 жовтня 1907 р. виникла велика пожежа у селі Грабовці Білокриницької волості. Згоріло п'ять садіб і лише завдяки зусиллям пожежної команди товариства інші будівлі були врятовані. До того ж, серед споруд, які погоріли, завдяки самовідданості вогнеборців значна частина зрубів збереглася, чим зменшено втрати для погорільців. При гасінні цієї пожежі команда вогнеборців понесла збитки в розмірі 50 крб. Пожежне товариство отримало одноразову грошову допомогу в сумі 300 крб. [2, 116]. Але такі випадки були поодинокі, оскільки цілісної системи допомоги міським пожежним товариствам з боку земських організацій тривалий час не було.

Отже, на організованість, професійні якості та технічне оснащення добровільних пожежних команд у першу чергу впливали: фінансовий стан населеного пункту, усвідомлення користі добровольців з боку населення та рівень сприяння розвитку добровільних товариств з боку місцевої влади. Саме ці чинники суттєво позначалися на ефективності дій добровільних пожежних організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фесенко И. О. Об организации кредита в целях упрочения и развития пожарного дела в империи [Текст] / И. О. Фесенко. – СПб. : Тип. И. Флейтмана, 1901. – 27 с.
2. Козинець О. В. Діяльність добровільних пожежних формувань у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. [Текст] : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Козинець Олександр Володимирович ; Акад. пожеж. безпеки ім. Героїв Чорнобиля. – Черкаси, 2010. – 264 арк.
3. Баран-Ходоровский М. И. О мерах борьбы с пожарными бедствиями в России [Текст] / М. И. Баран-Ходоровский // Земский сборник Черниговской губернии. – 1903. – №5. – С. 19–21.
4. Селюк Г. Я. Деятельность отдела трубочистов Черниговского пожарного общества [Текст] / Г. Я. Селюк // Пожарное дело. – 1902. – №7. – С. 103–105.
5. Отчет о деятельности Киевского пожарного общества действительного члена ИРПО за 1898 г. [Текст]. – К. : Тип. П. Барского, 1899. – 17 с.
6. Хроника // Пожарное дело : Научно популярный илл. журн. Орган пожарного и страх. дела в России. – 1903. – №6. – С. 91–93.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Павловська В. Е.

Науковий керівник – Пальчевська О. С., к. філол. н., доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Специфіка перекладу військової термінології з англійської мови на українську є доволі проблематичною оскільки військові тексти містять велику кількість багатокомпонентних термінів, абревіатур, афіксацій, основоскладень, конверсії, переносу значення, зміни значень або розширення чи навпаки його звуження, запозичення з інших областей науки і техніки, з інших мов та безперервного поповнення новими мовними одиницями, що з погляду загальної лексикології, подає важливий матеріал для наукових розвідок з окремих аспектів термінології військової справи.

Зазвичай виникнення нових термінів відбувається у результаті реорганізації видів збройних сил, появи та розробки нових зразків військового озброєння та військової техніки, нової стратегії ведення бойових дій та багато іншого.

Військова лексика становить собою сукупність певних мовних одиниць, які поєднуються спільним змістом і, які відображають понятійну, предметну та функціональну схожість позначуваних явищ.

Під військовим терміном розуміють «спеціальне найменування, яке має просту або складну формальну структуру, що співвідноситься з певним поняттям із царини військової справи (військової науки, техніки, життєдіяльності військ тощо)». В семантичній структурі такого явища обов'язково наявна сема (сміслово одиниця) «військовий». Безперервний розвиток й оновлення видів бойової техніки спричиняють зміну способів ведення бойових дій, що детермінує зміну певних існуючих тактичних понять та появу нових. Усі зміни у військовій справі, озброєнні та військовій техніці відображені у військово-технічній термінології, що виявляється у зміні значень ряду термінів, у відмиранні одних та появі інших.

Розглянемо декілька прикладів перекладу та пошуку відповідників військової термінології. При письмовому перекладі документів, текстів, статей, сайтів, інструкцій, книг, газет, журналів тощо, часто можна зустрічати абревіатуру після деяких виразів, яка відображається в обох мовах, приклади тлумачення виразу зі статей: «... для розвитку двосторонньої співпраці НАТО з партнерами в рамках Програми «Партнерство заради миру». Тлумачення даного визначення: Партнерство заради миру (ПЗМ) – Програма НАТО що направлена на зміцнення довіри та на впровадження заходів для зміцнення безпеки. Вона надає країнам-учасникам можливість зміцнити свої відносини з НАТО. Метою програми є спільне проведення військових навчань та взаємодія з військами НАТО, в таких галузях, як підтримання миру, проведення рятувально-пошукових та гуманітарних операцій на базі існуючих договорів.

«... for the development of bilateral cooperation with NATO partners within «Partnership for Peace» program Partnership for the Peace (PfP) – A NATO program aimed at building confidence and implementing measures to achieve greater security. It gives the participating countries the opportunity to strengthen their ties with NATO. The aims of the program are joint planning and joint military exercises and cooperative with NATO troops in areas such as peace support, search and rescue and humanitarian operations, based on the relevant agreement».

Також часто зустрічаються багатокомпонентні терміни, особливо це спостерігається при переданні посади, котру займає особа з вищого керівництва, приклади тлумачення виразу із статей:

«Головнокомандувач об'єднаними силами НАТО в Європі закликав Сенат США максимально посилити українську армію...» Головнокомандувач об'єднаними силами НАТО в Атлантиці – командувач стратегічного рівня НАТО, який здійснює керівництво командуванням об'єднаних ЗС НАТО в Атлантиці та який відповідає за просування військових можливостей НАТО до різноманітних військових завдань Альянсу.

«Allied Commander Transformation urged the US Senate to maximize the Ukrainian army...» Allied Commander Transformation – the NATO strategic commander commanding the Allied Command Transformation and responsible for the transformation of NATO military capabilities over the full range of Alliance military missions.

Отже, одним з основних способів мовного вираження спеціальних знань є терміни. Вони створюються для того, щоб стати засобами спілкування у процесі перекладу. Вивчення проблем термінології військової справи надзвичайно важлива, оскільки обумовлена швидким та безперервним поповненням термінологічної лексики новими мовними одиницями, що дає вченим важливий матеріал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В.В. Основи військового перекладу (англійська мова) / В.В. Балабін : Навч. посібник. – К. : Логос, 2004. – 208 с.
2. Нормативно-правові акти та документи двостороннього співробітництва [Електронний ресурс] / Рада України Верховна // Україна. – 1992. – Режим доступу : <http://nato.mfa.gov.ua>.
3. English-Ukrainian Dictionary, ed. M. Balla, Kiev, 1996.
4. Довідник НАТО – Брюссель ОІРНТО, 2006. – 383 с.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОТИПОЖЕЖНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Панасюк В. В.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Не дивлячись на зростання технологій і напрацьованих методів боротьби з пожежами на цей час не вдалося значно знизити їх кількість. У зв'язку з цим пропонуємо розглянути проблему протипожежного страхування. Проблема протипожежного страхування, як, втім, і страхування в цілому, для України досить актуальна. Росія та Білорусія у напрямку обов'язкового протипожежного страхування знаходяться на крок попереду від нашої країни. Нашій державі необхідне покращене законодавство, у якому б вирішувались питання протипожежного страхування та механізми їх застосування.

Між пожежною безпекою і страхуванням існує тісний зв'язок [1]: пожежі сприяли виникненню страхування як однієї з форм боротьби з ними і їх наслідками. Всі страхові організації зацікавлені в зменшенні числа пожеж. З розвитком економіки, підвищенням пожежної безпеки в цілому число пожеж, можливо, зменшиться, але діяльність страхових організацій не втратить силу, оскільки завжди існуватиме загроза виникнення пожежі при стихійних лихах, необережному поводженні з вогнем і інших подібних випадках. Зниження числа пожеж приведе до пониження страхових платежів і зробить страхування доступним кожному.

Страхування організується і здійснюється на підставі договору про страхування, який є сукупністю видів страхування, що передбачають обов'язок страховика щодо страхових виплат у розмірі повної або часткової компенсації збитків, завданих об'єкту страхування [2]. Механізм страхування надає можливість створення страхового фонду, здатного компенсувати ймовірну шкоду ще до виникнення шкідливого або небезпечного впливу на населення об'єкти економіки, навколишнє середовище. Стримуючим фактором страхового бізнесу є те, що на даному етапі ні страховики, ні держава, ні, тим більше, підприємства не в змозі відокремлено вирішити проблему відновлення матеріальних збитків (прямих і опосередкованих) від НС природного і техногенного характеру. Тому необхідна концентрація ресурсів і зусиль держави, приватних страхових компаній і підприємств у розв'язанні проблем зниження ризику появи НС та збитків від їх негативних наслідків. Інакше кажучи, держава повинна виступати гарантом щодо регулювання стосунків у галузі страхування ризиків відповідальності організацій, що експлуатують небезпечні промислові об'єкти, і зобов'язанням, що виникають внаслідок завданої шкоди життю і здоров'ю громадян, майновим інтересам юридичних і фізичних осіб, а також відігравати роль гаранта-перестраховальника по відношенню до національних страхових компаній.

Поряд з цим, активності страхового бізнесу і розширенню ринку страхових послуг буде сприяти розвиток і удосконалення системи прогнозування НС, а також методології оцінки ризиків їх появи, тобто величини ймовірності появи страхового випадку.

Діючи на даний момент методики не дозволяють реально оцінити ризик в страхуванні. Наслідком цього, як показує світова практика, є те, що страхові компанії на мають можливості точно підрахувати ймовірність появи НС, що знижує загальну суму ризику, розміри страхових премій, а природні ризики взагалі відмовляються страхувати [2].

Врешті-решт ефективність страхового захисту населення, об'єктів економіки і в цілому національного добробуту країни від НС природного і техногенного характеру залежить: від економічної і правової підтримки державою страховиків, дотримання державних програм управління природно-техногенною безпекою та інвестиційних програм, спрямованих на попередження НС та пом'якшення їх наслідків; від організаційних основ створення приватних, резервних та інших фондів.

Порядок визначення страхової суми, у межах якої страховик при настанні страхового випадку по страхуванню відповідальності за порушення договору при виконанні робіт, наданні послуг у сфері пожежної безпеки зобов'язується зробити страхову виплату, установлюються Урядом України.

Система протипожежного страхування припускає створення умов, при яких власник, розуміючи відповідальність за безпеку свого підприємства і його працівників, сам буде зацікавлений у страхуванні можливих ризиків. Власник сам буде зацікавлений у забезпеченні безпеки свого об'єкта, і буде відповідати за її дотримання перед державою й третіми особами. Страхова компанія провів оцінку стану забезпеченості пожежною безпекою об'єкту повинна нести повну відповідальність за виконану роботу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калашніков О. О. Удосконалення організаційно-економічного механізму державного управління пожежною безпекою в Україні / Калашніков О. О. // Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. 9. – Харків : НУНЦЗУ, 2011. – С. 102–110.
2. Пасинчук К. М. Місце та роль державного управління у системі забезпечення пожежної безпеки / К. М. Пасинчук, Т. О. Щерба // Пожежна безпека : теорія і практика : [зб. наук. пр.]. – АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2010. №6. – С. 119–124.

ГЕРОЇ ЧЕРКАЩИНИ: ОЛЕКСІЙ ПАНЧЕНКО

Панченко С. О.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Батькові від сина.

Пам'яті загиблих героїв АТО
присвячується.

Генетично у кожному українцеві закладено такі якості як честь, гідність, любов до своєї рідної землі. Підтвердженням цього є мужність героїв нашого часу – воїнів, учасників антитерористичної операції, що проходить на сході нашої держави. Вони є прикладом незламності духу, віри у справедливість і щасливе майбутнє цілісної, суверенної, процвітаючої та щасливої України. Тисячі з них віддали найдорожче – своє життя, відстоюючи територіальну цілісність держави, прагнучи кращого майбутнього для нас усіх.

Сьогодні в нашій країні йде процес усвідомлення та ствердження українцями своєї унікальності як національної спільноти, пошуки об'єктивних та суб'єктивних особливостей її життєдіяльності та єдності, тобто процес становлення національної самосвідомості. Важливою складовою цього процесу має стати концепт колективної пам'яті. Саме пам'ять про сьогоднішнього, про боротьбу за єдність української держави, про її захисників, усвідомлена і збережена наступними поколіннями, є наріжним каменем формування патріотичної свідомості та національної гідності, забезпечення духовної єдності поколінь, формування та розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту своєї Батьківщини.

Війна на сході України – збройний конфлікт на території Донецької та Луганської областей між збройними формуваннями сепаратистів самопроголошених, так званих, «народних республік», яких військово підтримує Росія та українськими військами, правоохоронцями та прикордонниками.

14 квітня 2014 р. РНБО прийняла рішення про необхідність проведення антитерористичної операції на сході України [1], яку було розпочато 14 квітня того ж року. За словами Начальника Генерального штабу Збройних сил України (ЗСУ) В. Муженка «під час першої, другої, навіть третьої хвили мобілізації ми відправляли людей в зону АТО після короткочасної підготовки, з мінімумом знань, практично необстріляних» [2]. Саме в третю хвилю мобілізації, 22 серпня 2014 року, Олексій Панченко був добровільно мобілізованим рядовим до 95-ї аеромобільної бригади 90-го окремого аеромобільного батальйону Збройних сил України. Після декількох місяців навчання у Житомирському військовому центрі, підрозділ, у якому служив Олексій Панченко, було відправлено на передову в район Донецького аеропорту. Ситуація в зоні бойових дій зберігалася складною і напруженою: постійні обстріли, атаки з боку сепаратистів та військових найманців. Нашим бійцям доводилося у морози ночувати просто неба, їсти мерзлу тушонку, пити, по краплях мерзлу воду. Проте вони залишались сильними духом, мужніми і незламними.

Особливо запеклими були бої наприкінці 2014 р. – початку 2015 р. 19 січня 2015 року підрозділ у якому служив Олексій Панченко проривався на МТЛБ на допомогу до «кіборгів», які тримали оборону в будівлі терміналу аеропорту. Розпочався жорстокий перехресний бій. У тому бою був смертельно поранений Олексій Анатолійович. Він помер... міцно стискаючи губами свій натільний хрестик.

22 січня 2015 року до Черкаського Будинку рад прийшли сотні мешканців міста попрощатися з легендарним «кіборгом» – Олексієм Анатолійовичем Панченком і провести його в останню путь. Молоді хлопці і дівчата, взявшись за руки і ставши на одне коліно, створили живий коридор Герою. У почесній варті стояли офіцери і курсанти Черкаського інституту пожежної безпеки та бойові побратими.

Усе вище сказане – констатація подій. Це просто факти, які не передають емоцій. У своїй роботі ми прагнемо, можливо відійшовши від класичної науковості, розповісти про Людину, звичайного українця, який в період загрози Батьківщині став солдатом і до кінця виконав свій військовий, громадянський, синівський і батьківський обов'язок.

Олексій Анатолійович Панченко – мій батько, моя розповідь про нього.

Перші слова даються нелегко, особливо коли йдеться про те, що потрібно взяти щось із пам'яті і перетворити це в непрості слова, які будуть доносити до загалу всю їхню силу, передавати всю важкість, яка залишається у людини на душі. Втрата рідної людини – це пекучий біль, з її втратою ми втрачаємо і частинку власної душі. З часом спогади тьмянішають і залишається тільки тінь: тому я вирішив, що поки відблиск тої частинки душі, яка належала моєму батькові ще горить, потрібно писати. Батько – це моя стіна, опора, гідність, закон, моя любов, той, кого можна обійняти, довіритись, той, хто не образить, той, хто скаже що і як робити і я буду саме так діяти; це той, хто мене захищає, кого я захищаю, він – мій, і я пишаюсь ним.

Мій батько був дійсно найкращим. Щоб глибше зрозуміти його життя додам трішки біографії. Народився Олексій Панченко в м. Черкаси у 1974 р. в сім'ї лікаря та вчительки. Вони виховували своїх двох

дітей у душі любові до людей, до родини, до рідної землі. У 1991 р. закінчив 11 класів середньої школи №4 і в той же рік вступив до омріяного Черкаського пожежно-технічного училища МВС України, яке закінчив у 1994 році з відзнакою і отримав звання лейтенант внутрішньої служби. Залишився працювати в своїй alma mater. У 1995 році одружився і цього ж року вступив до Харківського інституту пожежної безпеки. Навчаючись в інституті у 1996 р., отримав звання старший лейтенант внутрішньої служби і тоді ж став моїм батьком. Закінчив інститут у 1998 році за спеціальністю «пожежна безпека». Працював у структурі МВС України. У 2001 році був звільнений у запас у званні капітана внутрішньої служби. Працював у комерційних підприємствах «Реєтсма – Україна», «Філіп Морріс Україна» та інших. У 2008 році прийняв присягу державного службовця і до призиву працював в Управлінні Укртрансінспекції у Черкаській області, на посаді начальника відділу лінійного контролю.

Коли розпочалась антитерористична операція на сході України, батько пішов у військкомат з проханням направити на передову (як і його батько, мій дід, свого часу, добровільно поїхав лікарем на ліквідацію наслідків аварії на Чонобильській АЕС). Йому відмовили раз і вдруге. І вже у третю хвилю мобілізації домігся свого – і добровольцем пішов у Збройні сили України. Батько нам довго не говорив, що захищає Донецький аеропорт, адже саме там йшли найзапекліші бої, він, мабуть, не хотів, щоб його рідні хвилювалися, адже пішов захищати їхній спокій. Як розповідали пізніше його побратими, Олексія поважали у взводі. Він був цікавою, ерудованою людиною, до того ж мав добре, чуйне серце, щирю душу і завжди намагався допомогти тим, хто поруч.

Перебуваючи на ротації вдома, батько якось сказав, що він переоцінив людські цінності. Війна поглибила і загострила почуття любові до рідних, до дому, відповідальність. І він невтомно запевняв нас: «Все буде добре!». Ці слова болісно і наполегливо звучать в моїй пам'яті. У складні хвилини свого життя я завжди згадую і буду згадувати ці батьківські слова, я перекажу їх своєму синові, це має стати переконанням для всіх нас. «Все буде добре!». Ми маємо зробити все можливе і навіть неможливе, але щоб на нашій землі «Все було добре!».

Війна, яка триває сьогодні на сході України – це не жахливий сон, а тяжкий період нашої історії. У наш час молодь стає тією верствою населення, яка відчуває на собі найбільшу відповідальність за майбутнє. Ми повинні знати і пам'ятати про подвиг наших сучасників – героїв АТО, одним з яких був Олексій Анатолійович Панченко, людина з великим і добрим серцем, міцним і надійним внутрішнім стержнем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Указ Президента №405 від 14.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/405-2014>.

2. Інтерв'ю В. Муженка для ТБ каналу 1+1 від 30.08.2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://int.1plus1.ua/nevs/2015-08-30>.

ВЕЧОРНИЦІ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЗАЛИЦЬНЯ У ПЕРЕДВЕСІЛЬНОМУ ОБРЯДІ

Пархоменко Ю. М.

Науковий керівник – Темченко А. І., к. і. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Весілля в традиційному суспільстві з давніх-давен було однією із найважливіших подій у житті як окремої людини, так і цілої громади, без дозволу і участі якої не могло й відбуватись. Воно складалося з певних обрядових актів, загальна схема яких формувалася в окремих культурах протягом століть. У діях, пов'язаних з поєднанням жінки та чоловіка, знайшли своє відображення світогляд громади, її моральні норми, поетичні уявлення про світ, а кожен ритуальний акт мав своє символічне значення. Їх метою було освячення шлюбу перед Богом, родиною, та цілою сільською громадою, а також магічне забезпечення новоствореної сім'ї.

Весілля було однією з найважливіших подій у житті, а традиційний «весільний» ритуал – чудовим явищем народної культури, який складався з складного комплексу різноманітних елементів. Весілля передували дошлюбні обряди, важливим компонентом яких була ритуалістика молодіжного спілкування. Система дошлюбного спілкування передбачає певні норми залицяння.

Одним з найулюбленіших зібрань молоді були вечорниці. Починалися вони пізньої осені, найчастіше на Покрову (14 жовтня). То був час, коли сонце повертало на зиму і природа поступово засинала, коли зібрані були хліб і городина, коли наставали довгі вечори. Бувало, що дівчата починали «засиджувати» вечорниці уже з початку вересня [1, 85].

Для проведення вечорниць дівочий гурт підшукував простору, зручну хату самотньої бабусі, вдови або рекрутки. А відтак ішли дівчата до господині і просили дозволу «справляти в їх

господі вечорниці». Після взаємної згоди господиню обраної хати молоді люди називали вже «вечернична чи досвітчана мати». Саме вони стежили за дотриманням усіх звичаїв та традицій під час вечорниць. Причому, якщо молодь сиділа до півночі, то це вечорниці, якщо до третіх півнів – досвітки. Брати і сестри намагалися перебувати в різних оселях.

Хлопці та дівчата спілкувалися на людях, тобто перебували під певним соціальним контролем. Ватагою могли бути лише особи з високими моральними якостями, їм надавалося необмежене право керувати всім процесом дозвілля. Громадскість ніколи не була байдужою до молодіжних проблем і дбала про те, щоб пара, яка сподобалася одна одній набували особливих навичок в пізнанні одне одного – найважливішої умови гармонізації майбутніх подружніх взаємин.

За звичаєм, дівчина наодинці з хлопцем могла бути лише до заходу сонця, а, наприклад, на Прикарпатті на забавах були присутні батьки або старші родичі. Це не заважало молоді кохатися-милуватися, проте свою цноту дівчата берегли. Колись уся громада зневажала дівчину, яка давала волю нестримному коханню [3, 53].

Освітлювали, опалювали та чепурили (мазали, білили) вечорничну хату переважно дівчата. Йдучи на зібрання, кожна несла кілька полін дров, скіпочок чи лою до каганця. Якщо хату освітлювали гасом, то купували його по черезно як хлопці, так і дівчата.

Дівчата намагалися якось віддячувати вечорничній матері за дозвіл збиратися в її господі. Вони зносили продукти: борошно, крупу, зерно, квасолу, а перед великими святами і ковбасу, м'ясо, сало, курей, масло. Крім цього, дівчата гуртом пряли або шили у певні дні для досвітчаної матері, або ж котрогось дня ішли працювати у полі.

Хлопці найчастіше нічого не робили, тільки залицялися до дівчат, розважали їх: пригощали ласощами, розповідали дотепно про сільські новини, жартували, грали на сопілках (скрипці, мандоліні, балалайці, гармонії, якщо умів хтось із них), загадували загадки, читали вголос книжки, розповідали легенди, казки, а то й просто різні небилиці та побрехеньки типу «було це тоді, як мого батька на світі не було, а ми з дідом удвох на печі жили... на комині хліб сіяли...». Не обходилося і без страшних історій про нечисту силу: про чортів, відьом, домовиків, упирів, русалок. Такі розповіді супроводжувалися парубочими жартами, розіграшами, основна мета яких трохи налякати дівчат, які потім боятимуться самі йти додому, то й згодяться, щоб хлопці їх проводили. Врешті-решт, основною функцією вечорниць був вибір судженого [1, 102].

У науковій літературі минулого є багато міркувань щодо цнотливості молодих людей на вечорницях, але більшість дослідників сходилися на тому, що вечірні і нічні зібрання молоді ґрунтувалися на строгій моральності. Молодь не дозволяла собі ніякої нескромності, яка б виходила за рамки моральних засад і звичаїв.

Такі чисті взаємини парубків та дівчат забезпечували як самі традиції суспільного життя села (виховання, громадська думка, весільні обряди), так і сама парубоцька та дівоцька громади.

Деяко по-іншому відбувалися залицяння в місті, коли хлопець ішов свататися, дарував дівчині перстень із червоним каменем. Але це вже не залицяння, а освідчення, інша сфера стосунків, бо залицяння ні до чого серйозного не зобов'язує. Ще одним виявом симпатії було те, що хлопець наймав для дівчини музик. Це свідчило про його серйозні наміри [3, 61].

Мабуть, ще одним виявом симпатії було те, що хлопець допомагав дівчині. В культурі різних народів молодик, якому хтось симпатизував, допомагав або піднести відро, або виконати якусь важку фізичну роботу.

Щодо того, якщо парубок обирав собі дівчину, то їх прогулянки були часто приятельськими і не зобов'язували «стояти на рушниках». Але якщо дівчина приймала вибір, то парубок ставав її захисником і діставав певні права, зокрема право на проводжання. Домогтися ж права на поцілунок або на те, щоб вести дівчину під руку, він міг тільки обравши її до шлюбу і повідомивши про це батьків. Від цього моменту парубок повинен був піклуватися про свою обраницю, берегти її честь [2, 49].

Отже залицяння – це і є той самий важливий період для правильного вибору майбутнього нареченого (нареченої), з яким будуватимеш майбутнє сімейне гніздо, аби бути разом «у радості та горі». Спільне проведення часу дає змогу молоді не лише розважитися, але й поспілкуватися з представниками протилежної статі, придивитися до когось із них, зблизитися, якщо є спільні інтереси, симпатія й потяг, визначитися у своїх намірах зв'язати свою долю з певною людиною. У цьому й полягає сутність дошлюбного спілкування, адже в цей час кожен виявляє свою вдачу, розум, висловлює своє світобачення та світовідчуття. У наш час, коли історичні, соціально-економічні умови докорінно змінилися, вечорниці втратили своє первісне призначення. Однак їх естетичний, етичний потенціал, народознавчу пізнавальність варто активно використовувати в арсеналі засобів виховання молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Весілля. У 2-х книгах / упоряд. М. М. Шубравська. – К. : Наукова думка, 1970. – Кн. 1. – 454 с.
2. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Ф. Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с.
3. Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. – К. : Наукова думка, 1974. – 159 с.

ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Погрібна Ю. В.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальний конфлікт (від лат. *conflictus* – зіткнення) – крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається в зіткненні різних соціальних спільнот – класів, націй, держав, соціальних груп і т. п., обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їх інтересів, цілей, тенденцій розвитку.

Розгорнуте визначення конфлікту через перерахування його суттєвих ознак дають Р. Макк та Р. Скайдер. На їхню думку, конфлікт завжди передбачає наявність таких ознак: існування як мінімум двох сторін; наявність дефіциту; сторони прагнуть до отримання вигоди за рахунок одна одної; дії сторін повинні бути направлені на досягнення несумісних і взаємовиключаючих цілей; кожна з сторін прагне влади.

Отже, соціальний конфлікт включає ряд основних складових: учасників (суб'єктів) конфлікту, причини конфлікту, об'єкт, предмет, певну конфліктну ситуацію. Суб'єктами конфлікту можуть бути окремі індивіди, різні соціальні групи, класи, нації, держави. Об'єктом конфлікту завжди є дефіцитний ресурс. Як зауважує відомий російський соціолог В. О. Ядов, насправді в усіх конфліктах мова йде про дві речі, або навіть і про одну: про ресурси і контроль над ними. Предметом конфлікту є об'єктивно існуюча або уявна проблема, яка виступає причиною суперечки між суб'єктами. Причини конфлікту можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Конфлікти в суспільстві породжені і відображають існуючі соціальні протиріччя. Виникнення конфліктів обумовлюється недосконалістю самих соціальних відносин: наявністю соціальної нерівності. В кожному конфлікті завжди можна виділити і соціально-психологічні передумови.

Значимість конфлікту для суспільства найкраще розкривається через функції, які він виконує в суспільстві. Серед основних можна назвати: сигнальну, інформаційну, диференціюючу, динамічну функції.

Як бачимо з самої назви, сигнальна функція «сигналізує» про певний стан суспільства. Якщо є конфлікт, значить є певна проблема, яка потребує нагального вирішення. Російський соціолог Ю. Г. Запрудський вважає, що цю функцію, в певному відношенні, можна порівняти з фізіологічною роллю болі в розвитку людського організму. Сам по собі біль ще не вказує на причини свого виникнення і не може бути діагнозом хвороби, але є переконливою підставою звернутися до лікаря. Соціальний конфлікт вказує на необхідність пошуку реальних причини і практичних рекомендацій вирішення існуючої конфліктної ситуації.

Близькою за своєю суттю до сигнальної є інформаційна функція. Інформаційна функція значно ширша за просту констатацію неблагополуччя. Конфлікт завжди викликаний певними об'єктивними причинами: вивчення цих причин допомагає краще пізнати суть соціальних процесів у суспільстві. Оскільки конфлікт завжди є крайнім загостренням соціальних протиріч, його детальне вивчення допомагає більш чітко виявити потреби, інтереси, прагнення, причини невдоволення супротивних сторін.

Основне значення диференціюючої функції – у структуризації суспільства чи соціальних груп. Кожен конфлікт сприяє чіткому розмежуванню ворогуючих сторін. Соціальна спільнота розпадається на дві чітко окреслені групи, які втягують у свою орбіту і тих, хто волів би залишитися осторонь. Соціальний конфлікт завжди веде до зміни соціальних структур, перегрупування суспільних сил.

Соціальні конфлікти виникають у всіх сферах суспільного життя, спричиняють значний вплив на їх функціонування і розвиток. Якщо спробувати оцінити соціальний конфлікт об'єктивно і неупереджено, потрібно визнати – він ніколи не буває виключно позитивним, чи виключно негативним. Конфлікт є позитивним моментом соціального розвитку, коли він сприяє суспільному прогресу. Однак кожен конфлікт завжди приводить до матеріальних і моральних втрат. В цьому його негативна функція. Взаємозв'язок конфліктів і суспільства залежить не тільки від особливостей суспільства, але й від особливостей самих конфліктів. Тому важливе значення має класифікація конфліктів, виділення їх власних типових рис.

Об'єктивною трудностю при спробі класифікувати конфлікти є неможливість виділити єдиний критерій поділу. Конфлікти настільки чисельні та різноманітні, що основою поділу можуть бути різні ознаки. Так, соціальні конфлікти можна розділити, виходячи з особливостей самого процесу їх протікання: масштабу і гостроти проявлення, часу протікання, особливостей суб'єктів конфлікту.

За масштабом виділяють мікро-, макро-, мегаконфлікти.

За гостротою проявлення: мирні та воєнні (воєнні, в свою чергу: збройні, локальні та регіональні); явні, скриті та навмисно замасковані конфлікти.

В залежності від суб'єктів, які беруть участь у конфлікті конфлікти поділяють на індивідуальні (індивід – індивід) і групові (індивід – група, група – група).

За часом протікання виділяють короточасні, довготривалі, постійні.

Соціальні конфлікти можна класифікувати і в залежності від особливостей протиріч, що лежать в основі їх виникнення і розвитку, вважає російський соціолог Ю. Запрудський. Тут процедура виділення видів конфліктів є похідною від класифікації самих соціальних протиріч.

Соціолог виділяє декілька критеріїв поділу протиріч: час дії протиріччя (чи протиріччя характерне для цілої історичної епохи, чи певних її етапів тощо); відношення до даної системи (внутрішні чи зовнішні); характер протиріч (антагоністичні, неантагоністичні); роль і значення протиріч (основні, неосновні, головні і другорядні); сфери виникнення (економічна, політична, ідеологічна).

В плані мотивації і прийнято розрізняти два види конфліктів: конфлікт інтересів, основою якого є зіткнення цілей і інтересів людей; «когнітивний конфлікт», де причиною є суперечка про знання чи розуміння проблеми.

Оскільки соціальні конфлікти відбуваються у всіх сферах суспільного життя, польський соціолог Я. Штумські виділяє економічні, соціальні, класові, ідеологічні, культурні і ціннісні (аксіологічні) види конфліктів.

При всій різноманітності критеріїв класифікації соціальних конфліктів кожен з них відіграє важливу роль у вивченні причин, значення, наслідків конфліктів для функціонування і розвитку суспільства.

Вивчення соціальних конфліктів є важливим аспекту прогнозування розвитку суспільства і підтримання соціальної стабільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Саморазвитие культуры разрешения конфликтов / Хрестоматия по социальной психологии. – М. : Международная педагогическая академия, 1994.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб. : Питер, 2000.
3. Здесенко А. П. Конфліктологія: навчальний посібник – Д. : ДДУ, 1996 р. – 112 с.
4. Розанова В., Беседина Н. Психологические особенности конфликтов // Управление персоналом. – №3. – 2000.
5. Скотт Д. Г. Конфликты и пути их преодоления. – К. : Внештогиздат, 1991.
6. Уткин Э. А. Конфликтология: теория и практика. – М. : Ассоциация авторов и издателей ТАНДЕМ : Издательство ЭКМОС, 2000.

МАЛОФОРМАТНІ ШКОЛИ ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ ОСВІТНІХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Попадик М. С.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

В сучасному світі освіта є одним із невід'ємних елементів нашого існування, адже це частина процесу соціалізації особистості. Вона дозволяє передавати накопичений досвід, знання, моральні цінності, ідеології та соціальні норми між поколіннями, що є одним із ключових елементів нашого розвитку. Для реалізації освітньої діяльності суспільство створило систему уніфікованих учбових закладів, таких як школи, ліцеї, училища, коледжі та університети. Ще з давніх часів на розвиток таких установ виділялися значні кошти, а їх наявність в достатній кількості робила суспільство успішним та передовим в багатьох напрямках розвитку. З часом змінювалися епохи, технології, пріоритети та цінності, але значимість освічених людей завжди залишалась на високому рівні.

Що ж до тенденцій та пріоритетів, які панують в сучасній Україні, то вони є досить суперечливими та неоднозначними. В конституції нашої країни сказано, що освіта – це основа інтелектуального, духовного, економічного, культурного та соціального розвитку держави і суспільства. Її метою є всебічний розвиток людини як особистості. В Україні освіта ґрунтується на засадах демократії, гуманізму, національної свідомості та взаємоповаги між націями і народами [1].

Але попри таке красномовне трактування важливості освіти та її місця в законодавстві країни, останнім часом набирає обертів програма скорочення та ліквідації значної кількості загальноосвітніх закладів, які є базовими та основоположними в національній освітній системі. Мова йде про закриття так званих малоформатних шкіл, кількість учнів в яких не досягає 25 чоловік. Щоб повністю зрозуміти масштаби досліджуваної проблеми, варто розглянути статистичні показники, що відображають динаміку зміни кількості ЗОШ за часи незалежності України (рис. 1). А вони достатньо невтішні, адже в 1990 році Україна мала в своєму розпорядженні 21,8 тис. навчальних закладів, а

починаючи з 2004 року активно скорочує їхню кількість, яка становить на даний момент 16,9 тисяч (без урахування тимчасово окупованих територій та АР Крим) [2].

Рис.1. Динаміка зміни кількості ЗОШ на території України

Найбільш відчутним скорочення було в останні два роки, що зумовлено не врахуванням відділами державної статистики шкіл, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях та в АР Крим. Але навіть при виключенні цього фактору тенденції, що панують в сучасних українських реаліях, є дуже невтішними, адже починаючи ще зі спокійного 2005 року, Україна в середньому скорочувала кількість ЗОШ на 1–1,5% щорічно. І судячи з останніх повідомлень в ЗМІ та законопроектів, крайня точка скорочень ще не досягнута. Адже згідно з положеннями закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України №3628 [3] в наступні роки, школи (не враховуючи початкові), де навчається менше 25 учнів будуть позбавлені державного фінансування і можуть зберегти свій функціональний стан лише у випадку виділення коштів з місцевих бюджетів, в іншому випадку вони будуть закриті. Це не стосується початкових шкіл, адже урядом було задекларовано положення про доступність початкової освіти за місцем проживання. Що ж до малоформатних шкіл, які мають 5–11 класи, то їхні учні будуть переведені до базових шкіл у найближчих населених пунктах.

Такий розвиток подій не на жарт стривожив українське суспільство. Країна, що прагне світлого європейського майбутнього та має активно розвиватись, демонструє речі, котрі суперечать цим принципам.

Закриття малоформатних освітніх закладів має як прихильників, так і активних противників. Прибічники такого розвитку подій, однією з основних причин називають економічну невідповідність утримання таких шкіл. Адже при визначеному Міністерством фінансів нормативі витрат на одного учня в 8 123 грн. на рік, їх величина в малокомплектній школі коливається від 9 до 38,9 тис. грн., що є значно більше допустимого. Також вагомим мінусом, на їхній погляд, є відсутність конкуренції між учнями в класах із декількох осіб та поява універсальних вчителів, які викладають абсолютно різні предмети, від фізики до математики, що значно погіршує якість отриманої освіти.

Одним із основних контраргументів противників закриття шкіл є те, що «ламати – не будувати» і відбудова закритих закладів у майбутньому стає майже неможливою через акти грабунку та вандалізму. Також, на їхній погляд, ліквідація освітніх закладів суперечить програмі відновлення села, що пропагується владою, а розвиток населеного пункту без власної школи є неможливим.

Аргументи обох сторін є досить вагомими, і тому постає питання, яка з точок зору є більш правильною.

На наш погляд, кожен випадок потребує окремого розгляду, і лише після повного вивчення ситуації можна приймати рішення щодо збереження чи закриття освітнього закладу. У ситуаціях, коли кількість нинішніх і потенційних учнів мінімальна, а демографічні показники навряд чи покращаться, то заклад, на жаль, потрібно закривати, адже найчастіше в ньому не має ні необхідної кількості освічених педагогів, ні матеріально-технічного забезпечення для надання високоякісної освіти, а його утримання є не рентабельним.

Якщо ж існує, хоча б мінімальна можливість для збереження ЗОШ у населеному пункті та кількість учнів не є критично низькою, то потрібно докласти всіх зусиль для збереження освітньої установи та оптимізації її роботи. Це можна зробити за рахунок переведення школи на надання неповної середньої освіти, а бажаних закінчити 10–11 класи відправляти до сусідніх базових ЗОШ.

Також важливу роль відіграло б створення нових робочих місць, що дозволило б молоді залишатись жити в селі та, як наслідок, покращити демографічну ситуацію. Це дозволило б вирішити не лише проблему малоформатних шкіл, а й взагалі плачевну ситуацію українського села.

За рахунок чого це можна зробити? Відповідь для країни з одним із найпотужніших аграрних потенціалів світу, думаємо, очевидна для всіх. Якщо ж повернутися до освітнього питання, то збереження загальноосвітніх навчальних закладів є надзвичайно важливим та пріоритетним, адже навчання завжди було основою процвітання і розвитку, а закриття установ, що займаються її поширенням, навряд чи зумовить подальшу розбудову України, як успішної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» №1060-XII від 23.05.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Державна служба статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/znz_u.html.
3. Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо стабілізації фінансового стану держави та удосконалення окремих положень соціальної політики) 911-VIII від 24.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/911-19>.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БАЗОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ

Попова Т. О.

Науковий керівник – Старова О. О., к. філол. н.

Національний університет цивільного захисту України

Реклама є одним із найцікавіших, найскладніших та найсуперечливіших феноменів, породжених діяльністю людської спільноти, і має тисячолітню історію.

Одним із найважливіших питань, які наразі потребують нагального осмислення, є виявлення та окреслення аксіологічних засад і параметрів реклами, тобто розгляд того, які цінності створює й пропонує сучасна реклама, що з них суспільство приймає, а що – відкидає, і чому так відбувається. Ці аспекти активно обговорюють у сучасному закордонному й українському рекламному дискурсі. Однак здебільшого як закордонні, так і вітчизняні науковці розглядають рекламний текст у філософському або культурологічному ракурсі, лише побіжно торкаючись лінгвістичного виміру. Відповідно, на нашу думку, **актуальним** є дослідження з точки зору аксіології саме текстового компонента як однієї з домінант сучасної реклами.

З огляду на відзначене вище **мета** нашої роботи – розглянути, як представлені в текстах сучасної англомовної реклами базові цінності.

Об'єктом дослідження є комерційні рекламні повідомлення, які побутують у сучасному англомовному інформаційному просторі, передусім на телебаченні та в Інтернеті (канали американського телебачення ESPN, Fox та HBO; ютуб-канал TV Commercials; сайти <http://www.advertisingarchives.co.uk/>, <http://www.advertolog.com/>, <https://www.coloribus.com/>).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять передусім праці таких дослідників реклами й мовознавців, як Н. Аніськіна, Ю. Єрмаков, Т. Левшиц, І. Морозова, Д. Огілві, Дж. Роскет і Л. Персі, О. Сербенська, В. Смирнов, В. Ученова, Ю. Шатін.

У запропонованій студії ми розглядаємо цінності в сучасних англомовних рекламних текстах із позиції двох визначень цієї категорії, які, на нашу думку, є найбільш доцільними й вигідно та органічно доповнюють одне одного. Це, по-перше, визначення О. Дробницького: «Цінності – це елементи зовнішнього та внутрішнього світу людей, що інтерпретуються ними з позицій блага та зла» [1, 46], а по-друге, – формулювання, яке запропонував Т. Менцер: «Цінність – це те, що стоїть над усім і до чого можна прагнути, що можна споглядати, до чого можна ставитися з повагою» [2, 507].

Оскільки цінності базуються на фундаменті потреб, то їхня ієрархія залежить від задоволення потреб базового рівня – тих, які забезпечують власне виживання людини. Така, зокрема, позиція американського психолога А. Маслоу, яку ми поділяємо. Відповідно, на нашу думку, доцільним є класифікація цінностей згідно з «пірамідою» людських потреб, яку запропонував науковець:

- 1) базові вітальні цінності, що відповідають фізіологічним потребам самозбереження (безпека, захист, їжа, дім, тепло);
- 2) цінності соціального наповнення (спілкування, освіта, повага оточення, дружба, любов);
- 3) цінності творчої самореалізації (етичні та естетичні) [2].

У рекламних слоганах на сучасному етапі розвитку англомовної рекламної індустрії базові вітальні цінності (життя, здоров'я, сила, безпека, дім, утамування голоду й спраги) експлуатують дуже часто, пропонуючи привабливі обіцянки, тісно асоційовані з рекламними об'єктами. У такому контексті ці цінності мають здебільшого узагальнений, стереотипний характер: *100 years Nestle. Good*

food, good life. / AirWick. *It's good to be home.* / Chevrolet. *Child seats save lives.* / Colgate. *100 % of your mouth gets protected.* / Colgate. *Oral Health.* / Lipton Ice Tea. *Be alive!* / Nutcase. *Helmets. Protecting us since ever.* / Nationwide Mutual Insurance Company. *Make safe happen.* / Puma. *Energy in. More energy out.*

При цьому цікавим є певне зміщення ціннісних акцентів, яке можна спостерігати в багатьох рекламних повідомленнях. Адже дуже часто сучасній людині недостатньо просто жити, мати свій дім, бути здоровою, ситою та захищеною, вона прагне також краси, молодості, привабливості, яскравого, активного, цікавого життя, сповненого розваг. Це розуміє й до цього (з великою часткою гіперболізації) апелює сучасна англомовна рекламна індустрія: *Heineken. It's Game Day.* / LG Gs & Friends (смартфон). *Life's good, when you play more.* / LG. *Life's Good.* / Pandora (біжутерія). *Unforgettable moments.* / PUMA ENERGY = (MORE + COOL)².

Модифікованим утіленням цінностей «життя», «дім» в англомовній рекламі виступає сьогодні поняття «комфорт»: *Gillette Fusion Power. Gillette most comfortable shave.* / IKEA. *My three seater sits six comfortably.* / TD Bank. *American most convenient bank.*

Цінність «здоров'я» в слоганах зазвичай або нерозривно пов'язана з красою, молодістю, сексуальністю, або поступається їм: *Amore Pacific* (виробник косметики). *Beauty is in the air.* / *Fitness* (журнал). *Slim, strong, sexy.* / *L'Oreal. Exceptional care. Divine hair.* / *L'Oreal. Strong, stunning hair starts from the roots.* / *Victoria Secrets. New. Very sexy. This is what sexy and fabulous. Meet the new shapes of sexy.*

Цікаво інтерпретована в сучасній рекламі потреба людини у втамуванні голоду й спраги. Відповідно до запитів суспільства рекламисти пропонують не просто задоволення цієї базової вимоги, а гіперболізований до високої цінності смак, оточений найрізноманітнішими позитивними характеристиками: *Beck's. Same Great taste for over 130 years.* / *Diet Pepsi. Great taste that shows!* / *McDonalds Nieuw Oriental. Small wrap. Great taste.* / *Miller Lite* (пиво). *Great taste.* / *Nestle. Sweet dreams you can't resist.* / *SmartWater* (мінеральна вода). *Inspired by clouds for a clean, crisp taste.*

Власне, поняття «насолода», «задоволення», які дуже часто нерозривно поєднуються з поняттям «смак», ми також трактуємо як цінності нижчого рівня, що мають гедоністичне звучання: *Aquafina* (мінеральна вода). *Pure enjoyment.* / *Jameson* (віскі). *Taste above all else.* / *Secret Sensation. Ice cream for an experience so surprising, so deliciously indulgent, it can only be described as pure captivation.* / *McDonalds. Enjoy your breakfast here. Delicious starts right here.*

Отже, в інформаційному макросоціумі, який сформувався на початку XXI ст. у всіх розвинених (передусім англомовних) країнах світу, комерційна реклама посіла одне з провідних місць, глобально поширюючись та постійно вдосконалюючись. Орієнтація рекламної індустрії на людину як об'єкт маніпулятивних дій зумовила своєрідну й глибоку зануреність реклами в духовне життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому, зокрема її активне апелювання до цінностей. При цьому основним об'єктом, із яким працюють рекламисти, є засадничі, базові цінності з огляду на їхню універсальність. Ці цінності штучно піднімаються в рекламних текстах на вищий рівень ієрархії, трансформуючись через тісне співвіднесення в рекламному мовленні з поняттями «краса», «комфорт», «розкіш», «якість», «насолода», «задоволення». При цьому вони набувають гедоністичного забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблема ценности в философии / Академия наук СССР. – М. – Л. : Наука, 1966. – 261 с.
2. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА. 2004. – 576 с.

МИКОЛА ІВАНОВИЧ ПИРОГОВ ЯК ГЕНІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ХІРУРГІЇ

Постіл А. С.

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Микола Іванович Пирогов – видатний лікар, дослідник та педагог. Він був першим в історії медицини, хто застосував наркоз і гіпсову пов'язку, першим, хто поєднав науку та віру і став прикладом для багатьох поколінь лікарів.

13 (25) листопада 1810 р. у м. Москва народився Микола Пирогов. Він був тринадцятою дитиною в родині. Його батько працював скарбником. Початкову освіту здобував дома. Його вихованням займалася нянька – Катерина Михайлівна, яку він дуже любив і поважав: «Я не чув від неї жодного лайливого слова; завжди ласкаво зупиняла впертість і витівку; мораль її була найпростіша й завжди зворушлива, тому що виходила з любовлячої душі. «Бог не велить так робити, не роби цього, грішно! – і нічого більше».

З дитинства малий Микола любив грати у «війнушку» та лікаря. З 6 років почалося домашнє навчання зі студентами університету. У 12 років його віддали до приватного пансіону педагога В. С. Кряжева, а у 13 років Микола Пирогов був зарахований до Московського медичного університету.

Більше того, через два роки він отримав диплом. Після цього декілька років учився у Дерптському університеті (наразі університет м. Тарту, Естонія). На той час цей університет був найкращим у Російській імперії. Тут у 22 роки захистив докторську дисертацію, а у 26 працював професором цього ж університету. Під час докторантури брав участь у ліквідації епідемії холери, побачив багато смертей від неї. На сонові цього зробив велику кількість замальовок посмертних змін у м'язах померлих від холери, які пізніше згрупував у відповідному атласі.

У 31 рік Микола Пирогов одержав місце ректора Інституту практичної анатомії у Петербурзькій медико-хірургічній академії. Одночасно він керував організованою ним клінікою госпітальної хірургії. Оскільки в його обов'язки входило навчання військових хірургів, він зайнявся вивченням поширених у ті часи хірургічних методів. Багато з них М. І. Пирогов докорінно переробив. Крім того, він розробив низку цілком нових прийомів, завдяки чому йому вдавалося частіше, ніж іншим хірургам, уникати ампутації кінцівок. Один із таких прийомів і досі називають «операцією Пирогова».

У пошуках дієвого методу навчання вирішив застосувати анатомічні дослідження на заморожених трупах. Сам М. І. Пирогов це називав «льодяною анатомією». Так народилася нова медична дисципліна – топографічна анатомія. Через кілька років такого вивчення анатомії М. І. Пирогов видав перший анатомічний атлас під назвою «Топографічна анатомія, ілюстрована розтинами, проведеними через заморожене тіло людини в трьох напрямках», який став незамінним посібником для лікарів-хірургів. З цього часу хірурги дістали можливість оперувати, завдаючи мінімальних травм хворому. Цей атлас і запропонована М. І. Пирогов методика стали основою всього подальшого розвитку оперативної хірургії.

У 1847 р. М. І. Пирогов поїхав на Кавказ, де російська армія вела війну проти місцевих горян. Тут він хотів перевірити в польових умовах розроблені ним операційні методи. На Кавказі він вперше застосував перев'язку бинтами, просоченими крохмалем. Крохмальна перев'язка виявилася зручнішою та міцнішою за накладення лубків, які застосовували до того.

Тут, в аулі Салти, вперше в історії медицини почав оперувати поранених з етеровим знеболенням в польових умовах. Загалом провів близько 10 000 операцій під етеровим наркозом.

У 1855 р., під час Кримської війни, був головним хірургом обложеного англо-французько-османськими військами Севастополя. Оперуючи поранених, М. І. Пирогов вперше в історії світової медицини застосував гіпсову пов'язку, що прискорило процес загоєння переломів і позбавило багато солдатів та офіцерів викривлення кінцівок. Під час облоги Севастополя для догляду за пораненими М. І. Пирогов скористався допомогою сестер милосердя, частина яких приїхала на фронт з м. Петербург. Це теж було нововведенням на той час.

Найважливішою заслугою М. І. Пирогова є запровадження цілком нового методу догляду за пораненими. Він полягав у тому, що поранених ретельно відбирали вже на першому перев'язувальному пункті і залежно від тяжкості поранень одні з них підлягали негайній операції в польових умовах, а інших, з легшими пораненнями, евакуювали вглиб країни для лікування в стаціонарних військових шпиталях. Тобто М. І. Пирогов запропонував тактику медичного сортування, яку продовжують застосовувати у випадку великих боїв і сьогодні. М. І. Пирогова справедливо вважають засновником спеціального напрямку в хірургії, відомого як військова хірургія.

Повернувшись до м. Петербург, М. І. Пирогов на прийомі в Олександра II доповів царю про негаразди в армії. Цар не став прислухатися до нього, і з цієї миті М. І. Пирогов попав у немилість і його «заслали» до м. Одеса на посаду опікуна Одеського і Київського навчальних округів. Там він спробував реформувати систему шкільної освіти, яка тоді існувала. Такі його дії призвели до конфлікту з владою, і вченому довелося залишити свою посаду.

Де б не був Микола Пирогов, він проводив безплатну хірургічну діяльність, при цьому усі мали стояти в одній черзі. Відомим є факт, що якимось на прийом до М. І. Пирогова приїхав калузький губернатор з дружиною Олександром Смирновою-Россет, однак лікар порадив їм стати в загальну чергу. Красуня-губернаторша спочатку лаялася, потім розвернулася й поїхала, щоб ... повернутися й стати в чергу. Починаючи з 1859 р. і протягом трьох років вчений опікувався Київським навчальним округом. Він видав правила, які регламентували провини учнів, правила виключення учнів з навчальних закладів. І у м. Київ, де майже всі учні скуштували різок, сталося нечуване: за свідцтвом професора Бунге, з 1859 р. до 1861 р. тільки одного учня було покарано. 11 жовтня 1859 р. у м. Київ за допомогою М. І. Пирогова було відкрито першу в царській Росії недільну школу для дорослих. У травні 1862 р. М. І. Пирогов приїхав у м. Гейдельберг (Німеччина), куди його скерували для керівництва російськими кандидатами у професори, які навчалися закордоном. М. І. Пирогов надавав різну допомогу, в тому числі медичну, кандидатам, членам їхніх сімей, друзям. У жовтні 1862 р. М. І. Пирогов їздив до Італії для консультування пораненого в ногу вождя національно-визвольного руху Джузеппе Гарібальді. Кращі лікарі Європи марно намагалися визначити місцезнаходження кулі. Оглянувши Гарібальді, М. І. Пирогов встановив справжній характер поранення і порадив власний метод лікування. Незабаром Гарібальді одужав. Революціонер не раз писав листи подяки лікареві, згадував у своїх «Мемуарах». Це викликало незадоволення російської і австрійської влади.

У розквіті творчих сил М. І. Пирогов усамітвився в своєму невеликому маєтку «Вишня» неподалік від м. Вінниця, де побудував гарний будинок, аптеку, лікарню та сад екзотичних рослин, які вчений садив сам. Тут лікар жив за чітким розпорядком: прокидався на світанку, робив довгу пішу прогулянку, чай, робота в саду, у стайні чи птахівниці. Сніданок – одна страва та міцна кава. Далі огляд хворих, прийом пацієнтів. Заробляючи до кінця своїх днів медичною практикою, Микола Іванович двічі на тиждень з восьмої ранку до восьмої вечора приймав бідняків безкоштовно. Після операції він завжди ховав руки в кишені, щоб йому не надумали платити.

Він ненадовго виїжджав з маєтку тільки за кордон, а також на запрошення Петербурзького університету для читання лекцій (на цей час М. І. Пирогов вже був членом кількох іноземних академій). Відносно надовго М. І. Пирогов лише двічі покидав маєток: перший раз у 1870 р. під час французько-прусської війни, будучи запрошеним на фронт від імені Міжнародного Червоного Хреста; і другий раз у 1877–1878 рр. – вже в досить літньому віці – кілька місяців працював на фронті під час російсько-турецької війни. За 5 тижнів він оглянув 70 військових лазаретів. Жив у тяжких умовах. Часто спав на підлозі, їв, що доведеться, пересувався на підводах або пішки. Лікарі всіх національностей товпились біля ліжок поранених, де зупинявся маститий хірург, аби перейняти прогресивні методи лікування, які врятували тисячі людей.

М. І. Пирогов помер 23 листопада 1881 року від раку. Його син Володимир Миколайович згадував, що саме перед смертю батька «почалося місячне затемнення, яке закінчилося одразу після розв'язки». Звісно, дане явище має своє наукове обґрунтування, проте в ті важкі хвилини рідним і близьким померлого здавалося, що сама природа тужить разом із ними. На четвертий день після смерті, 26 листопада, тіло М. І. Пирогова було забальзамоване доктором Давидом Іллічем Виводцевим, який приїхав у Вишню з Петербурга.

Олександра Антонівна, дружина М. І. Пирогова, побудувала у Вишнях дивовижний храм, що став мавзолеєм великому вченому. Це був єдиний в Україні мавзолей, але спокій небіжчика кілька разів порушували: літаком його доставляли у Москву, аби дослідити таємницю бальзамування і цим допомогти «вічно живому Іллічу». Та не тільки храм і мавзолей стали пам'ятником чоловікові. Вдова М. І. Пирогова переїхала до м. Київ і на Вознесенському спуску, 15 відкрила хірургічну лікарню. Власним коштом Олександра Антонівна утримувала при клініках університету притулок для одужуючих; організувала й фінансувала притулок для дітей-арештантів. Основне значення діяльності М. І. Пирогова полягає в тому, що своєю самовідданою і здебільшого безкорисливою працею він перетворив хірургію на науку, озброївши лікарів науково обґрунтованою методикою оперативного втручання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захаров И. Хирург Николай Пирогов: трудный путь к вере / И. Захаров // Санкт-Петербургский университет. – №29.
2. Ротай Н. Скальпелем і молитвою / Наталя Ротай // Україна молода. – 2010. – 25 листопада.
3. Шевченко Л. М. І. Пирогов в Україні / Л. Шевченко. – К.: Рідний край, 1996. – 128 с.
4. Шевченко Л. В. Пирогов Микола Іванович / Л. В. Шевченко // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2011. – Т. 8: Па – Прик. – С. 210.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ У МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Посунько А. Д.

Науковий керівник – Томіленко А. Г., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На початку ХХ ст. міське населення Наддніпрянської України вже не уявляло систему протипожежного захисту без добровільної пожежної охорони. Авторитет команд добровольців зміцнився і серед владних структур, як на рівні губернаторів, так і органів міського самоврядування. У тих містах, які ще не мали команд добровільних вогнеборців, губернатори звертають увагу міських дум на необхідність їх створення.

Слід відзначити особливо виняткову роль добровільних вогнеборців у невеликих містечках Правобережної України, які не мали професійних пожежних команд. Одним із типових прикладів була діяльність Тростянецького вільного пожежного товариства та дружини добровольців, створених 16 грудня 1906 р., рішенням подільського губернатора О. Ейлера на прохання жителів містечка [1, 88]. Відповідно до статуту, пожежне товариство могло утримувати не лише пожежну команду, але й відділ сажотрусів та власний оркестр. Товариству надавалося право мати свій прапор і печатку. Крім боротьби з вогнем, дружинники виконували й небезпечні роботи, надаючи допомогу засипаним і

заживо похованим людям у зв'язку з різними катастрофами. Незважаючи на існування професіоналів, внаслідок їх нечисельності, влада губернських міст України також уже не могли обійтися без роботи пожежних добровольців. Зокрема, на початку ХХ ст. Київське добровільне пожежне товариство значно розширило межі своєї діяльності. Добровольці міста обслуговували й деякі великі передмістя, зокрема Шулявку, Деміївку, Лук'янівку.

Про їхню самовідданість і відвагу під час гасіння складних пожеж часто друкувалися матеріали в газетах, особливо в «Києвских відомостях». Зокрема, 26 листопада 1898 р. о 10 годині вечора з невідомих причин сталася пожежа в магазині масляних фарб Мілера в будинку домовласниці Іванової. Пожежа була вчасно помічена загоном лазальників, який визвав підкріплення. До прибуття міської пожежної команди були проведені всі підготовчі роботи: розчищені шляхи на подвір'ї для зручного підступу до вогнища, проведено огляд горища, попереджені всі мешканці будинку. Близько 60 добровольців забезпечили повну евакуацію майна. Завдяки своєчасній ліквідації пожежі вогонь не поширився на весь дім, а був локалізований у приміщенні магазину. На знак подяки власниці будинку Іванова надіслала 25 крб. у касу товариства [2, 8].

Таких прикладів самовідданості було чимало, тому городяни з повагою ставилися до добровільних вогнеборців. Усього за хвилину після тривоги пожежний обоз був готовий до виїзду на боротьбу з вогнем. У 1905 р. стався випадок, коли ДПД прибула на місце біди в Деміївку на півгодини раніше, ніж місцеві пожежні команди. Бували випадки, коли добровольці залишали основний рід занять та назавжди пов'язували своє життя з пожежною охороною. Зокрема, гімназист Павло Крупський із часом став начальником пожежної охорони Київського гарнізону. Брандмайорами Києва стали члени Київського вільного пожежного товариства Севаст'янов та Пруський тощо. Служителем молодшого розряду розпочав у 1911 р. службу в добровільному пожежному товаристві студент 4-го курсу хіміко-технологічного інституту Георгій Дельов. Незабаром, він залишив заняття хімією і став запасним брандмейстером міської пожежної команди, а пізніше брандмейстером Двірцевої частини міста Києва [3, 69]. Подібні випадки були непоодинокі й у інших великих містах України – Харкові, Одесі, Катеринославі, Полтаві.

Боездатність, технічна оснащеність, професійна підготовка пожежних добровольців Києва вплинули на визначення губернським правлінням ділянки міста, на якій гасіння пожеж покладалося лише на добровольців. Крім того, дружина, на відміну від міських частин, мала право виїжджати на всі пожежі в будь-якій частині міста й навіть за його межі в радіусі 25 верств. З часом у передмістях Києва з'явилася ще три добровільних пожежних товариств: Деміївське, Передмістно-Слобідське та Куренівсько-Приоркське. У червні 1913 р. був затверджений статут, а в січні 1914 р. розпочало свою діяльність Куренівсько-Приоркське вільне пожежне товариство. Воно створювалося з метою гасіння пожеж у межах Куренівки та Приорки. Деміївське товариство охороняло від пожеж с. Деміївку; Передмістно-Слобідське виїздило на пожежі в Предмістну, Нікольську, Воскресенську і Кухмистерську слободки, в с. Осокорки, на Олександрійський острів та Дарницю. Окрім цього товариство взяло на себе обов'язок по охороні від вогню мостів через р. Дніпро [4, 54]. В команди добровольців населення йшло за власним покликанням, тому моральні якості таких команд були набагато вищими ніж у професійних. Недаремно добровільні пожежні користувалися великою повагою серед місцевого населення та можновладців. «Київські добровольці з їхнім начальником команди П. Гильченком, його найближчими помічниками Б. Сидоренком, А. Васильєвим, М. Волковим, Д. Кудинцевим та М. Ящепко справляють втішне і бадьоре враження», – відзначалося в часопису «Пожарное дело» за 1911 р. [5, 110]. Організованість та професіоналізм добровільних команд Правобережної України неодноразово відзначало й Імператорське російське пожежне товариство. Зокрема, 3 серпня 1902 р. член Ради Міністрів, член ІРПТ генерал-лейтенант Є. В. Богданович провів огляд пожежних команд міста Одеси. В огляді брали участь як пожежна команда Одеського вільного пожежного товариства, так і добровольці пробочного заводу Арпса [5, 110]. Пожежні організували показові навчання з роботою парового насосу. За бажанням Богдановича вогнеборці провели експеримент із застосуванням протидимних масок. Було організоване показове рятування потерпілих із верхніх поверхів будинку із застосуванням механічної драбини та рятувального мішку. Особливо можновладця зацікавила конструкція чергової діжки системи одеського брандмайора Е. Е. Лунда.

Підводячи підсумки навчанням Є. В. Богданович відзначав: «Сьогодні я особисто впевнився, що не хибна слава йде про одеську пожежну команду, яку вважають зразковою в Росії» [5, 110]. На знак подяки одеські пожежні добровольці отримали по одній іконі на кожен частину та протипожежну літературу. Отже, на початку ХХ ст. добровільні пожежні організації Правобережної України подолали труднощі становлення та розпочали активну діяльність з ліквідації надзвичайних ситуацій та протипожежної пропаганди серед населення. Безоплатна діяльність вогнеборців заради ближнього забезпечила високий авторитет добровольців серед обивателів та владних структур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ястремський М. М., Говорушак М. Г., Чекин М. Б. Одвічний поклик вогнеборців : Літопис пожежної охорони Подільського краю [Текст] / М. М. Ястремський, М. Г. Говорушак, М. Б. Чекин. – Вінниця : Консоль, 2002. – 192 с., іл.

2. Отчет о деятельности Киевского пожарного общества действительного члена ИРПО за 1898 г. – К. : Тип. П. Барского, 1899. – 17 с.
3. Островский Б., Марченко Л. Огнеборцы [Текст] / Б. Островский, Л. Марченко. – К. : ТОВ «Росток», 1996. – 162 с.
4. Кучер Г., Усатенко Л. Покорители огня: из истории пожарной охраны Киевщины [Текст] / Г. Кучер, Л. Усатенко. – К. : Издание МВД УССР, 1969. – 132 с.
5. Козинець О. В. Діяльність добровільних пожежних формувань у Наддніпрянській Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. [Текст] : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Козинець Олександр Володимирович ; Акад. пожеж. безпеки ім. Героїв Чорнобиля. – Черкаси, 2010. – 264 арк.

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Приходько Д. О.

*Науковий керівник – Чернявський А. Л., к. ю. н., доцент
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи»*

В умовах сьогодення відбувається кардинальне оновлення законодавства України і приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. Шлюб є центральним інститутом сімейного права і одним із найважливіших досягнень людства. Тому порівняльний аналіз окремих аспектів у сфері укладення шлюбу в Україні та ФРН сприятиме ефективному вдосконаленню вітчизняного сімейного законодавства шляхом формування найраціональнішого підходу до питання умов дійсності та реєстрації шлюбу.

У ФРН перешкодою для укладення шлюбу в деяких випадках може стати певне захворювання, якщо воно становить небезпеку для здоров'я іншого з подружжя. В деяких країнах за законом є неможливими шлюби з особами, що страждають на венеричне захворювання або ВІЛ, імпотентами, душевнохворими, особами, які мають заразні або успадковані захворювання, фізичні недоліки, глухонімими, сліпоглухими тощо. Іноді для вступу до шлюбу сторони повинні пройти медичне обстеження [1, с. 22]. Стосовно формальних умов реєстрації шлюбу всі правові системи можна поділити на три групи. До першої належать держави, шлюби в яких реєструють тільки в цивільній формі (до них, зокрема, належать і ФРН, і Україна). До другої – в цивільній чи релігійній формі, за вибором подружжя (Іспанія, Італія, Англія, Канада тощо). До третьої – тільки в релігійній формі (Ізраїль, Кіпр, Ліхтенштейн, деякі штати США, окремі провінції Канади, мусульманські держави – Іран, Ірак та інші).

Таким чином, формальні умови фактично визначають форму укладання шлюбу. Форма правочину визначається за законом місця її здійснення – *locus regit actum*. Окремим випадком застосування цієї прив'язки є *lex loci celebrationis* – закон місця укладення шлюбу, що, як правило, застосовується до форми укладення шлюбу [2, с. 94].

Було б доречним Сімейний кодекс України доповнити положенням про обов'язок осіб, що бажають одружитися, надати документ, що підтверджує стан здоров'я (медична довідка, виписка з лікарні тощо), оскільки майбутній чоловік чи дружина мають бути обізнані про стан фізичного та психічного здоров'я іншого з подружжя. Звичайно, наявність певного захворювання в одного з подружжя може бути підставою для розірвання шлюбу, визнання його недійсним, але наслідки (фізичні чи моральні) від несвоєчасного виявлення захворювання можуть бути доволі невтішними. Ще однією з перешкод реєстрації шлюбу у ФРН є заборона жінці укладати шлюб протягом 10 місяців з моменту смерті чоловіка чи розірвання шлюбу. Так званий «жалобний строк» встановлюється з метою запобігання проблем, пов'язаних із встановленням батьківства, коли жінка не може впродовж встановленого законом строку вийти наступний раз заміж після смерті чоловіка. У ФРН встановлюється строк після розлучення, який дорівнює 302 дням, а у Франції і Швейцарії цей строк – 300 днів.

Відповідно до сучасних вимог часу та тенденцій, які мають місце в багатьох країнах Європи стосовно одностатевих партнерських відносин, законодавства таких країн як Швеція, Нідерланди, Франція та ін. одностатеві шлюби прирівнюються до різностатевих.

Таким чином, формальні умови фактично визначають форму укладання шлюбу. Форма правочину визначається за законом місця її здійснення – *locus regit actum*. Окремим випадком застосування цієї прив'язки є *lex loci celebrationis* – закон місця укладення шлюбу, що, як правило, застосовується до форми укладення шлюбу [2, с. 140].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мироненко І. В. Міжнародне приватне право : Навчальний посібник / І. В. Мироненко. – К. : Алерта, 2012. – 272 с.
2. Міжнародне приватне право : Навчальний посібник / За ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 368 с.

МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Раєвський Р. С.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Інформаційні війни різної інтенсивності стали ознакою сучасного інформаційного суспільства. Вони будуються на стратегії резонансу, коли одна комунікативна складова починає функціонувати таким чином, щоб замінити собою все інше, коли одне повідомлення може розбурхати суспільство. В інформаційній війні застосовуються засоби і методики, спрямовані на формування стійкої суспільної думки в потрібному маніпуляторам ключі, закладаються необхідні установки та паттерни поведінки у свідомості мас для можливого подальшого управління ними.

Науковий дискурс, щодо сутності та особливостей сучасних інформаційних воєн досить реперезентативний. Основні системи інформаційної війни розглядались у роботах: А. А. Погожева і Н. І. Турко. Психологічний аспект інформаційної війни досліджено у працях Д. А. Волгогонова, Д. М. Ольшанського та В. М. Крисько. Аналіз механізму дії інформаційної війни проаналізував Г. Г. Почепцов.

У сучасних інформаційних війнах використовуються засоби масової комунікації, інформації та пропаганди, за допомогою яких відбувається ідеологічна обробка свідомості мас з метою формування певних ідеологічних поглядів, уявлень, переконань та стимулювання зародження у громадян позитивних або негативних емоції, які можуть призвести до бурхливих масових реакцій. Головне завдання інформаційних воєн – маніпулювання масами.

Мета такої маніпуляції найчастіше полягає у:

- внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів;
- дезорієнтація та дезінформація мас;
- послаблення певних переконань, устоїв;
- залякування свого народу образом ворога;
- залякування супротивника своєю могутністю [1, 16].

Щодо найбільш поширених прийомів ведення інформаційної війни, ми виділяємо такі групи:

«Психологічний тиск». Це багаторазове повторення однієї й тієї ж хибної тези, посилення авторитету в поєднанні з різними спекуляціями (починаючи від спотворення цитат і закінчуючи посиланнями на неіснуючі джерела); маніпуляція («гра») цифрами і фактами для створення видимості об'єктивності і точності; тенденційний підбір ілюстративного матеріалу з опорою на ефект «драматизуючого впливу»; «наочні ілюстрації», які викликають страх, інші аналогічні прийоми, розраховані на створення емоційного дискомфорту і нейтралізацію здатності людини раціонально оцінювати отриману інформацію.

Прикладом такого психологічного тиску є «геббельсівська пропаганда», що виходила з цинічної презумпції того, що брехня, щоб бути ефективною, має бути тотальною, великомасштабною, безсоромною і безперервною. У більш витончених випадках, психологічний тиск відбувається комплексом інформації, що включає елементи істини, які використовують як прикриття тотальної дезінформації.

Так, наприклад, у період піку «холодної війни», у 1975 р., західнонімецька газета «Франкфуртер Рундschau» протягом двох місяців у чотирьох номерах, розвиваючи тему радянської військової загрози, послідовно збільшувала чисельність танків соціалістичних країн в Європі у такій послідовності: 13 500 танків – у номері від 8 жовтня, 15 500 – від 12 грудня, 16 тис. – від 16 грудня, 18 тис. танків – від 17 грудня. Одночасно кількість танків західних країн за той же час зменшилася з 6 до 5 тис [2, с. 58].

«Непомітне проникнення в свідомість». Це реклама свого (красивого і безтурботного) способу життя, поширення бажаних (зазвичай власних) політичних цінностей і стандартів своєї масової культури через музику, розважальні телепрограми і фільми, а також через моду (на одяг, особливо з елементами політичної символіки), предмети побуту, відпочинку, туризму і т.п.

Сюди ж відноситься масоване поширення чуток і пліток як альтернативи офіційній пропаганді політичного опонента. Ще одна важлива складова – конструювання та впровадження у масову свідомість політичних анекдотів, творів, псевдофольклорних («народних») приказок і прислів'їв. Велика частина прийомів непомітного проникнення в свідомість об'єднується поняттям «соціологічна пропаганда».

Концепції соціологічної пропаганди орієнтуються на поступове підсвідоме зараження як супротивників, так і потенційних союзників найбільш привабливими елементами бажаного способу життя. Будучи формально позбавленою ідеологічних ознак і політичних цілей, така пропаганда є ефективною у стратегічному відношенні. Порушуючи питання життєвих потреб та гострих злободенних інтересів людей, вона має довгостроковий характер і визначає та формує поведінку людей. Ґрунтуючись на детальному плануванні та диференційованому впливі на різноманітні соціально-політичні сили, така пропаганда здійснюється «по наростаючій», проходячи послідовні етапи впливу [3, 45].

«Приховане порушення і спотворення законів логіки». До них відносяться: підміна тези, хибна аналогія, виведення без достатньої підстави, підміна причини наслідком, тавтологія і т.ін. Інформаційна війна такого роду найбільш ефективна по відношенню до малоосвічених верств суспільства, нездатних (не готових) відчутти раціональні перверсії і схильних приймати на віру лише називання конструкції. Прикладом може служити початкова успішність псевдосоціалістичної пропаганди, що використовувалася антиколоніальними, національно-визвольними силами в ряді країн, що розвиваються. Зумівши залучити до своїх рядів частину населення, пізніше вони зіткнулися з численними проблемами, пов'язаними з принциповими вадами таких прийомів впливу на людей. Будучи ефективними на деякий час, ці методи носять лише тактичний характер, втрачають дієвість у міру розвитку свідомості і зростання інформованості населення.

Підсумовуючи зазначимо, що інформаційна війна не є автономним аспектом у політичній боротьбі. Вона – один із компонентів системи політичних відносин. Тому як її прийоми та методи можуть використовуватися всі елементи даної системи, що спричиняють відчутний психологічний вплив на маси. Інформаційний тиск в інтенсивному режимі сьогодні є суттєвою частиною професійної роботи низки відомств, серед яких МНС, МЗС, МВС, СБУ, Мінінформ.

Проте, на жаль, жодна з структур дієво не займається методологією відпрацювання інформаційної роботи, у результаті чого, наприклад, Україна, поки що програє свої «інформаційні війни» Росії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кара-Мурза С. Г. Краткий курс манипуляции сознанием. / С. Г. Кара-Мурза. – М. : ООО «Издательство «Эксмо» 2003. – 444 с.
2. Войтасик Л. Психология политической пропаганды. Пер. с польск. Под ред. Ю. А. Шерковина. – М. : Прогресс, 1981.– 280 с.
3. Почепцов Г. Г. Информация & дезинформация / Г. Г. Почепцов. – К. : Эльга, 2001. – 256 с.
4. Почепцов Г. Г. Теория и практика информационных войн / Ровенский ин-т славяноведения Киевского ин-та «Славянский ун-т» ; Институт международных отношений Киевского Национального ун-та им. Тараса Шевченко. – Ровно : Волинські обереги, 1999. – 123 с.
5. Хоган К. Психология влияния. Техники манипуляции в бизнесе и личном общении / Ю. М. Донец (пер.с англ.) / К. Хоган. – М. ; СПб. ; К. : Диалектика, 2007. – 340 с.

PECULIARITIES OF WRITING SUMMARIES IN ENGLISH

Rubets K. I.

Scientific Adviser – Ivanova I. V., Ph. D., Associate Professor

*Cherkasy Educational and Scientific Institute of the State Higher Educational Institution
"University of Banking"*

Academic writing in English is an important aspect in preparing masters for doing research. It has a special sense when English is not your mother tongue. Summary writing is known to be an integral part of academic writing. It is also an essential skill for the future career as it develops accuracy, fairness and brevity.

The aim of our research is to analyze the peculiarities of writing summaries in English.

To achieve the aim we find it necessary to define the term "summary" and outline its structure. Having studied the theoretical sources we define "summary" as a brief description of the research highlighting its key ideas. It includes the following main components: topicality, formulation of the problem, ways to solve it, results and conclusions. The description of each component is presented in Table 1 [1].

Table 1 – Summary Components

Summary Components	Description
Topicality	From the very beginning the importance of the research should be stressed. The reader must be aware what idea is discussed and why the issue needs to be studied.
Formulation of the problem	After revealing the topicality it is necessary to highlight the existing problem which will be investigated in the research.
Ways to solve the problem	This section should point out specific steps in solving the problem. In quality studies (in which there is no description of the experiment and analysis of its results) investigated theoretical issues are described. In quantitative studies (if the research has statistic experimental data) methods of experimental work are touched upon.
Results and conclusions	In this section the quantitative or qualitative findings are presented. In conclusion, it is necessary to note the area of implementing the results.

Most scientific papers contain no description of experimental methods and summaries are limited only to the first three components: topicality, formulation of problem and ways to solve it.

Investigating the peculiarities of writing summaries we can come to the conclusion that to make the summary effective a special attention should be paid to its length, language and vocabulary, sentence and paragraph formatting, etc. Let us focus on some of them:

- Length: It is said that a summary should never be more than a third of the length of the text you summarize and is usually much shorter. It should be unified and concise.
- Person: The third person is the standard, though the first person may be appropriate for certain types of summarized bibliographies.
- Language and vocabulary: It is desirable to use the vocabulary of the research, as much as possible, to convey the ideas and conclusions. [0]. The language is formal. Set expressions and phrases are applied (e.g. The article deals with the problem ... . The article reveals ... . The article is devoted to ..., etc.). Passive verbs are most often used to emphasize the contents and not the author.
- The lack of details. A summary should avoid unnecessary details and specific figures.
- Sentence format: Whole sentences are preferable, but single descriptive words, and simple phrases or lists may be acceptable.
- Paragraph Format: The paragraph should contain a statement of the major thesis, from which the rest of the sentences can be developed [3].
- Logical chronology: The chronology of the research and logical connections between the information should be followed.
- Key words: The use of key words simplifies the search for the reader due to the modern electronic information systems.

Thus, peculiarities of writing a summary derive from its main function, i.e. to get the reader interested in the article and promote the results of the research. It can be achieved only by correct writing and following the necessary rules.

REFERENCES

1. Кушнарєнко Н. Наукова обробка документів: Підручник/ Наталя Кушнарєнко, Валерія Удалова. – 4-е вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2006. – 334 с.
2. Горбаченко Т. Аналітико-синтетична переробка документної інформації: навч. посіб. для дистанц. навчання / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Ун-т «Україна», 2008. – 311 с.
3. Варєнко В. Референтна справа: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / Володимир Варєнко ; Мін-во освіти і науки України. – К. : Кондор, 2009. – 211 с.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ТРЕНІНГУ, УМОВИ ЇХ ДОТРИМАННЯ

Рустамов Р. Ю., Ситник В. А.

Науковий керівник – Ігєєвська С. А.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Тренєр повинєн володіти не тільки теоретичними знаннями, але й власним досвідом і уявленнями, щоб дотримуватись основних принципів проведення тренінгу та виконати поставлені завдання.

Вважаємо, що основні завдання тренінгу такі [1, с. 39]:

- спонукання учасників тренінгової групи до обговорєння й аналізу запропонованих тем, здатність самостійно розмірковувати і приходити до певних висновків на основі отриманої інформації;
- логічно обґрунтувати для себе необхідність використання того або іншого прийому, бути компетентним у своїх діях;
- максимальна реалізація особистісного потенціалу учасників.

Основними принципами тренінгу вважаємо [2]:

1. Принцип партнерства, який виявляється в тому, що тренєр виходить із передумови рівного права кожного учасника висловлювати свою думку, проявляти свої почуття, виражати протєст, вносити пропозиції тощо.
2. Тренінг – це спільна творчість, де необхідно цінувати внесок кожного.
3. Дотримання встановлєних правил усіма учасниками тренінгу.
4. Взаємоповага – кожен із учасників має право висловитись і бути почутим.

Для ефективного виконання поставлених завдань та дотримання вищезазначених принципів тренер повинен [2]:

- 1) мати чітке уявлення про тип групи, яка створюється, її цілі та завдання;
  - 2) володіти діагностичними засобами відбору членів групи;
  - 3) не включати в групу людей, які схильні до психічних захворювань або знаходяться в глибокій депресії;
  - 4) попередити майбутніх членів групи про те емоційне навантаження, яке вони можуть відчувати (пережити);
  - 5) доводити до відома учасників основні правила проведення тренінгу;
  - 6) уникати таких форм роботи з групою, для виконання яких у її учасників недостатньо підготовки і досвіду;
  - 7) обґрунтувати обрану тематику тренінгу;
  - 8) логічно обґрунтовувати для себе необхідність використання того чи іншого прийому, бути компетентним у своїх діях;
  - 9) створити свій неповторний стиль, заснований на теоретичних положеннях і максимальній реалізації власного особистісного потенціалу. Використовувати у практиці групового навчання новітні досягнення цієї галузі;
  - 10) не маніпулювати учасниками навчання у своїх інтересах;
  - 11) підкреслювати важливість принципу конфіденційності щодо особистісного матеріалу, який належить членам групи;
  - 12) уникати нав'язування своїх цінностей і переконань учасникам тренінгу. Поважати їхні здібності самостійно розмірковувати і приходити до певних висновків на основі інформації, яку можна отримати в групі. Блокувати замасковане бажання допомогти, спроби членів групи нав'язати свою волю іншим;
  - 13) бути уважним до появи у окремих членів групи ознак психологічного виснаження. Якщо впродовж занять у когось з'являться хворобливі симптоми в поведінці, то таких людей необхідно у винятково тактовній формі (не травмуючи психіки) відмежувати від занять;
  - 14) планувати додаткові (після завершення роботи групи) засідання для того, щоб учасники могли обговорити свої успіхи, та, щоб керівник мав можливість оцінити ефективність групи як інструменту змін у людині;
  - 15) продовжувати індивідуальну роботу з тими її членами, які після завершення основної роботи відчують у цьому необхідність. Пояснити учасникам, що ця група є своєрідною навчальною лабораторією самопізнання.
- До цього варто додати, що тренер повинен уміти сформулювати концепцію тренінгу, розробити його програму, дібрати відповідні методи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками / Л. Ф. Анн. – СПб. : Питер, 2005. – 271 с.
2. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. / В. М. Федорчук – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 250 с.

КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Сай І. О.

*Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки, серед них і конфлікціоністська модель

Конфлікціоністська модель звертає увагу на те, що інтереси основних соціальних груп часто вступають у протиріччя між собою. Якщо група належності людини не збігається з її референтною групою, вона може відчувати відносну депривацію.

Почуття відносної депривації сприяє соціальному відчуженню. Е. Фромм зауважив, що головною ознакою нашого суспільства стає тотальне відчуження. М. Симен виділив шість ступенів розвитку відчуження:

- безсилля, нездатність контролювати події;
- відсутність сенсу життя, незрозумілість, непрозорість соціальних відносин;
- нормативна дезорієнтація, необхідність застосовувати соціально неприйнятні засоби для досягнення індивідуальних цілей;

- культурне знехтування – усунення від прийнятних у суспільстві культурних цінностей;
  - самоусунення – участь у суспільних діях сприймається як зовнішня необхідність;
  - соціальна ізоляція – почуття свого знецінення, відокремлення від суспільства.
- Об'єктивно у перебігу цього процесу спостерігається:
- зниження емоційного реагування;
  - порушення комунікативного процесу, що приводить до стану постійної фрустрованості;
  - зростання напруги, тривоги, агресивності;
  - прийняття контркультури чи субкультури.

Соціальне відчуження створює передумови для колективних дій та революційних соціальних рухів, формування контркультури та асоціальних груп. Р. Квінн вважав, що правнича система робить протиправною поведінку, яка загрожує привілеям і власності. Навіть азартні ігри, недозволений секс, пияцтво, неробство, гультайство, прогули загрожують інтересам можновладних груп, тому що ставлять під сумнів основні цінності, такі як врівноваженість, особиста відповідальність, відстрочене винагородження, старанність, працьовитість, працелюбність. Інші форми відхилень – насильство, крадіжки, вбивства – розглядаються як наслідки соціального устрою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения) / Е. В. Змановская. – М. : Академия, 2003. – 288 с.
2. Зманова Е. В. Девиантное поведение личности и группы: учебное пособие / Е. В. Зманова, В. Ю. Рыбников. – СПб. : Питер, 2010. – 352 с.
3. Клейберг Ю. А. Социальная психология девиантного поведения: учеб. пособие для вузов / Ю. А. Клейберг. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 191 с.
4. Мкртумова И. В. Социальная конструкция девиации в различных социальных институтах / И. В. Мкртумова. – Казань : АУ «ТИСБИ». – 2005. – 236 с.
5. Смелзер Н. Социология : пер. с англ. / Н. Смелзер. – М. : Феникс, 1994. – 687 с.
6. Социальная норма. Девиантное поведение. Конфликт / О. И. Ефимова, Ю. А. Клейберг, И. В. Калинин и др.; под ред. Ю. А. Клейберга. – Краснодар : Междунар. акад. психол. наук ; УлГУ ; Краснодар. академия МВД России, 2003. – 251 с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Салман А. С.

*Науковий керівник – Корнієнко М. В., к. ю. н., доцент
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Починаючи дослідження зарубіжного досвіду запобігання адміністративним правопорушенням, слід зазначити, що у більшості зарубіжних країнах відсутні кодекси про адміністративні правопорушення. Правовою основою адміністративної діяльності тут поряд з іншими нормативними актами визнаються кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси. У зв'язку із цим компетенція поліції зарубіжних країн в ряді питань є ширшою, ніж в Україні [1, с. 7–8; 2, с. 49–50].

Адміністративно-запобіжні заходи, які застосовуються поліцією, поділяються в залежності від мети застосування, на дві групи:

- а) заходи, які застосовуються для попередження чи виявлення конкретних правопорушень або правопорушень з боку конкретних осіб і
- б) заходи, які застосовуються для забезпечення громадського порядку і громадської безпеки за різних надзвичайних обставин.

У Федеративній республіці Німеччина Закон Про порушення порядку встановлює значну кількість обмежень для поліції, адміністративних органів і прокуратури порівняно з карною процедурою в застосуванні заходів примусу. Так, чиновники поліцейської служби, які призначені слідчими особами прокуратури, мають право приймати рішення про проведення вилучень, обшуків, обслідувань. Але не допускається поміщення в стаціонар особи, її арешт чи тимчасове затримання, вилучення поштових відправлень і телеграм тощо. Тільки за рішенням суду дозволяється здійснювати доставляння обвинувачених у вчиненні порушень порядку. Дозволяється навіть прийняття судом рішення про утримання під вартою свідка, який відмовляється надавати свідчення суду, з метою примушення його до свідчень. Строк цього утримання не може перевищувати шести

тижнів. Такий самий строк арешту передбачається для осіб, які не сплачують штрафу відповідно до рішення, що набрало законної сили. В окремих випадках при сукупності вчинених порушень порядку строк арешту для примушення до сплати штрафу може становити 3 місяці (якщо особа свідомо відмовляється від сплати штрафу за наявності в неї майна чи грошових коштів) [2, с. 145, 147–148].

Адміністративні органи за австрійським законодавством мають значні повноваження щодо застосування заходів примусу під час адміністративного карного переслідування, серед яких: примусовий привід особи, визначення обвинуваченому зобов'язання внесення будь-якого виду забезпечення з метою уникнення його ухилення від переслідування чи покарання [2, с. 149–152].

Карно-правова природа порушень порядку в Португальській Республіці зумовила поширення нормативних актів у сфері кримінального процесу і на процедуру стосовно порушень з деякими винятками та особливостями. Одним із дозволених заходів примусу є встановлення особи (її ідентифікація). З цією метою уповноважені представники мають право вимагати документи в особи. Під час цього заходу особу можуть також затримати на строк до 24 годин. Затримання дозволяється, якщо неможливо встановити особистість порушника, якого застали на місці вчинення діяння [2, с. 172–173]. В Україні законодавець для встановлення особи дає 3 години, це дуже мало, і завдяки цьому деякі порушники закону залишаються не покараними.

Цікавим є досвід деяких зарубіжних країн у сфері класифікації заходів запобігання правопорушенням. Так, законодавство Іспанії, як і більшості західноєвропейських держав, передбачає можливість застосування поряд з покаранням великої кількості додаткових заходів до осіб. Одним із різновидів цих заходів є заходи безпеки, які поділяються на такі, що стосуються позбавлення волі, та такі, що не стосуються позбавлення волі. Заходами безпеки з позбавленням волі є поміщення до психіатричного, відновлювального та спеціального виховного центру.

Заходами, які не пов'язані з позбавленням волі, визнаються: професійна дискваліфікація; виселення з національної території іноземців, які нелегально проживають в Іспанії; зобов'язання проживати у визначеному місці; заборона проживання у певному визначеному місці чи території; заборона переїзду у визначені місця чи території, відвідувати спортивні чи культурні заходи, місця продажу алкогольних напоїв та проведення ігор; опіка і нагляд з боку призначеного родича; позбавлення права керувати транспортним засобом; позбавлення права зберігання і носіння зброї та інше [8, с. 59].

У Республіці Словенія та Республіці Сербія наслідком вчинення проступку є застосування до особи проступкових санкцій, які є таких видів: покарання, попередження, заходи безпеки і виховні заходи.

Заходами безпеки у випадку вчинення проступків є: вилучення майна, яке було використано або призначалося для вчинення проступку; заборона на здійснення певної діяльності; заборона юридичній особі здійснювати певну діяльність; заборона відповідальній особі виконувати певну роботу; заборона керувати транспортним засобом; обов'язкове лікування алкоголіків та наркоманів; заборона наближення до потерпілого, об'єктів чи місця вчинення проступку; публічне оголошення вироку; видалення іноземця з території країни.

Таким чином, у багатьох країнах Західної Європи адміністративно-деліктне право фактично відсутнє і питання попередження, запобігання та протидії правопорушенням регулюються нормами кримінального та кримінально-процесуального права, проте, як і в українському законодавстві, для громадян та громадських об'єднань діє принцип «дозволено те, що не заборонено законом». Тому громадяни та їх об'єднання мають право ініціювати та впроваджувати в реальне життя будь-які засоби запобігання правопорушенням, які не суперечать чинному законодавству. А державні органи, в свою чергу, сприяють розвитку взаємодії правоохоронних органів із населенням в питаннях запобігання правопорушенням. Значні напрацювання у цьому напрямку мають Великобританія та США.

Охорона правопорядку з акцентом на попередження злочинів – основна мета будь-якого поліцейського департаменту в США. Загальновизнано, що без сприяння самого населення боротьба зі злочинністю не може мати успіху. Партнерські відносини поліції із суспільством посилюють довіру до неї громадян, підвищують ступінь їх задоволеності роботою поліції, спонукають надавати їй всебічне сприяння.

Ініціативи щодо попередження злочинності за участю населення заслуговують серйозної уваги. Їх число весь час зростає. Наприклад, в Англії – це програма «Спостереження за будинком сусіда», в якій беруть участь понад одного мільйона жителів Лондона, в США – це система «сусідського нагляду» (м. Фенікс, штат Арізона), сутністю яких є постійне спостереження жителів, які живуть поруч, за всіма злочинними проявами в їх районі.

Крім того, в США здійснюється також програма Block Watch (спостереження з метою попередження небезпечних ситуацій та злочинності), коли громадяни повідомляють про все, що може асоціюватися з злочинністю [4].

Взаємодія поліції з населенням здійснюється також у вигляді залучення громадян до навчання в Народних поліцейських академіях. Їх мета – забезпечити свідомих громадян розумінням

характеру і завдань поліцейської діяльності. Особи, які закінчили Народну поліцейську академію, краще розуміють роль і специфіку роботи поліції, більше допомагають поліцейським і швидше йдуть на контакт з ними.

Принципово по-новому будуються взаємини поліції із засобами масової інформації. Насамперед, засоби масової інформації використовуються поліцією в таких цілях: залучення населення до боротьби із злочинністю та її профілактики; створення у населення позитивного «образу» поліції.

Досягнення від практичного впровадження вище перелічених програм підтверджуються статистичними даними, що свідчать про зниження рівня злочинності, про зменшення кількості проявів насильства, про поліпшення взаємовідносин між органами влади та суспільством, зменшення числа скарг на службовців поліції [4].

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що багато чого позитивного з зарубіжного досвіду в питаннях запобігання правопорушенням, можливо використати в законодавстві України, в першу чергу ті аспекти які не в повній мірі не врегульовані в чинних нормативно правових документах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. : спец. 12.00.07 / В. О. Заросило; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2010. – 19 с.

2. Адміністративне деліктне законодавство : Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К. : Книги для бізнесу, 2011. – 912 с.

3. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 «адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Володимир Олексійович Заросило ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2012. – 250 с.

4. Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений [Электронный ресурс] // Объединенная редакция МВД России. – Режим доступа : <http://www.ormvd.ru/pubs/15218/>.

РОЛЬ І ФУНКЦІЇ ТРЕНЕРА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ТРЕНІНГУ

Самокоз Б. В.

Науковий керівник – Ігровська С. А.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Від особистісних характеристик ведучого, його умінь та навичок залежить ефективність тренінгу. Тренер має створити максимально сприятливі та комфортні умови для учасників групи. Для цього необхідно володіти не лише комунікативними навичками, а й організаційними, вміти добре контролювати себе, відчувати настрої групи, бути спостережливим, терпимим, уважним тощо.

Тренер – це людина, здатна скеровувати, знаходити спільну мову з людьми різного віку, професій, рівня освіти, характеру, статі, розуміти, що кожна група працює у власному ритмі, який залежить від її учасників (кожна група унікальна і результати проведення тренінгу на одну й ту саму тему можуть бути різними).

Керівник тренінгу не може бути випадковою людиною. Тренер, його особистісні характеристики, знання, навички, уміння є, певною мірою, засобом розвитку як окремої особи, так і групи в цілому. Позиція, стиль керівництва групою (авторитарний, ліберальний, дипломатичний, демократичний), методи роботи з групою не можуть бути одноманітними впродовж усього тренінгу [1].

А. Г. Грецов [2, с. 64–65] зазначає, щоб успішно впоратися з проведенням психологічних тренінгів, керівник має володіти:

- ✓ спеціальними знаннями і уміннями, необхідними для проведення такої роботи;
- ✓ знанням рівня розвитку, потреб, цінностей і життєвих реалій групи. Те, що говорить і робить тренер, має бути релевантним, тобто відповідати потребам групи співвідноситись з їх реальним життєвим досвідом;
- ✓ власним досвідом проходження тренінгів як учасника, а також, бажано, і в ролі асистента тренера;
- ✓ психологічними рисами, які сприяють цій роботі, зокрема: концентрація на інших людях, бажання і здатність їм допомагати; відкритість для нового досвіду; емпатійність; здатність приймати різні ролі з урахуванням поточної ситуації; оптимізм, ентузіазм; врівноваженість, терпимість до

фрустрацій і ситуацій невизначеності; упевненість в собі, позитивне самоствавлення; високий рівень загального і соціального інтелекту.

Основні особистісні якості, важливі для тренера [1]:

Енергія – це, перш за все, потенційна сила. Енергія тренеру необхідна, щоб бути активним, проявляти енергійність та «заряджати позитивом» інших.

Інформованість – це перш за все впевненість у собі і своїх силах. Інформованість тренера створює відчуття безпеки будь-якого експерименту. Широке пізнання і уміння захоплює розповідати про те, що ти знаєш, – вірний засіб подолання будь-яких емоційних ускладнень в групі.

Владність. Тренер повинен бути людиною, упевненою в цінності того, що він говорить і робить, вміти організувати роботу групи, бути вольовою і рішучою людиною.

Гострота розуму. Тренер має бути винахідливим, швидко мислити, аналізувати.

Харизматичність. В ідеалі тренер повинен бути такою людиною, щоб учасникам хотілось дивитись на нього, слухати уважно, йти за ним.

О. О. Горбатова [3, 139] зазначає, що світова практика висуває основні вимоги до керівника тренінгових груп:

- теоретична грамотність (що передбачає знання основ психології (психології особистості, психології розвитку, загальної психології, соціальної психології, психодіагностики, психокорекції та інших галузей); володіння теорією групової роботи (мати уявлення про динаміку групової роботи, володіти управлінням груповим процесом, тощо); знання професійної етики; загальну широку освіченість);

- практична грамотність (розподіляти увагу; швидко орієнтуватися в ситуації; уміння моделювати програму тренінгу і об'єктивно оцінювати результати роботи; бути прикладом ефективної участі в груповій роботі);

- постійне особистісне удосконалення.

Позиція тренера, його стиль і методи роботи з групою не можуть бути протягом всього тренінгу одноманітними. Вони залежать від потреб, настрою учасників, ситуації в групі, рівня розвитку учасників групи.

Основні функції ведучого в тренінгу [4].

1. Керівна функція. У тренінгу, який є досить структурованою моделлю роботи, тренер висуває правила, цілі роботи. Але неприпустимо, щоб ця керівна позиція вела до зниження активності учасників групи, адже основне правило тренінгу – усі учасники рівні.

2. Експертна функція полягає в тому, що ведучий допомагає учасникам об'єктивно оцінити свою поведінку. Експертиза може здійснюватися через надання інформації за темою тренінгу і через аналіз того, що відбувається.

3. Аналітична функція полягає в тому, що ведучий узагальнює і коментує те, що відбувається в групі. Коментарі можуть носити характер:

а) спостережень, або особисті, або у вигляді опису діяльності групи без вираження власних почуттів і оціночних суджень;

б) перерахування і класифікації того, що відбувається в групі з використанням відповідного понятійного апарату;

в) гіпотез, в яких моделюється, що в групі може статися і чому.

4. Посередницька функція полягає в організації групових процесів. У тих випадках, коли учасники групи відчувають труднощі, тренер може втручатися, використовуючи методи психологічного впливу.

5. Ведучий як зразок поведінки для учасників. Він активний, бере участь в процедурах разом з групою.

Отже, вважаємо, що тренеру необхідно не тільки мати відповідні природні якості, а й належну фахову підготовку. Особистість тренера відіграє дуже важливу роль у проведенні тренінгу. Тренер, його особистісні характеристики, знання, навички, уміння допоможуть ефективно виконати усі покладені на нього функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. / В. М. Федорчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 250 с.
2. Грецов А. Г. Тренінг общения для подростков / А. Г. Грецов. – СПб., 2008. – 160 с.
3. Горбатова Е. А. Теория и практика психологического тренинга: учебное пособие / Е. А. Горбатова. – СПб.: Речь, 2008. – 320 с.
4. Организация психология: учебник для бакалавров / под ред. А. В. Карпова. – М.: Издательство Юрайт, 2012. – 570 с.

ЗМІСТ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА СПІВРОБІТНИКА ДСНС УКРАЇНИ»

Саприкін А. О.

Науковий керівник – Кришталь Т. М., д. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Службова діяльність співробітника ДСНС України вимагає спеціальної підготовки, певних професійно значущих якостей, професійної компетентності, високого рівня професійної культури.

Професійна культура за твердженням науковців – це система соціальних якостей, що безпосередньо забезпечує рівень трудової, професійної діяльності та визначає її зміст, ставлення людини до праці. Це певна сукупність матеріальних і духовних цінностей, які виробляються людьми відповідної професії. Вона вміщує специфічний спосіб організації їхньої діяльності, ставлення цих людей до своєї роботи та її результатів, до власної особистості, а також один до одного, до інших людей і суспільства в цілому, які зумовлені відповідною специфікою їхньої професійної діяльності [1].

У культурологічному словнику наведено наступне тлумачення: «Професійна культура характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» [2].

У філософських і соціологічних джерелах немає єдності в поглядах на сутність дефініції «професійна культура».

Професор С. Батишев визначає професійну культуру як характеристику рівня компетентності фахівця і ставлення його до праці та до себе як до суб'єкта праці [3].

Як систему соціальних якостей, що забезпечують рівень професійної діяльності та визначають її особистісний зміст, ставлення до праці, розглядає професійну культуру Н. Крилова [4].

Науковці Г. Соколов, О. Уманський протиставляють професійну культуру поняттю «загальна культура». А дослідники Е. Клементьєв, Л. Коган, Ф. Щербак та інші розглядають професійну культуру як загальну культуру особистості.

На думку академіка Д. Ліхачьова, професійна культура – це міра, якість діяльності людини у визначеній, чітко обмеженій сфері його професії; у тому виді діяльності, де вона відчуває себе комфортно, впевнено й розкуто [5].

Г. Кочетов професійну культуру співставляє із професійною компетентністю: знанням фахівцем властивостей продуктів й потреб споживачів, здатністю прогнозувати наслідки своїх дій та відповідальність за них [6].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує тлумачення «професійної культури» запропоноване А. Капською. На її думку професійна культура, крім необхідних знань, умінь та навичок включає в себе певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності [7].

Професор Л. Коган співвідносить дефініцію «професійна культура» із поняттям «професійна зрілість», яка неможлива без ґрунтовних знань, умінь, досвіду в певній професійній діяльності. Зв'язок і єдність професійної зрілості, професійної етики, естетики, громадянської й етичної вихованості науковець називає професійною культурою особистості.

Українська дослідниця проблем формування професійної культури С. Ісаєнко шляхом узагальнення праць науковців, які проводили аналіз професійної культури з позицій аксіологічного, діяльнісного та особистісного підходів, робить висновок, що «професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв'язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності та спілкування» [8].

Професійна культура невіддільна від загальної культури особистості. Безумовно, співробітник ДСНС України повинен бути носієм високої загальнолюдської культури, що визначається, насамперед, справжньою інтелектуальністю та високою духовністю, широким світоглядом, глибокою ерудицією, честю, гідністю, мужністю, а також повинен уміти володіти собою в будь-якій, навіть екстремальній ситуації.

Ми розглядаємо професійну культуру співробітника ДСНС України як цілісну властивість особистості, яка проявляється у процесі виконання ним службових обов'язків; характеризує особливості свідомості, поведінки, спілкування фахівця; забезпечує усвідомлення та доцільність професійної діяльності; стимулює особистісне зростання, самоактуалізацію, самовдосконалення співробітника. Безсумнівно, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професійна культура є й комплексом особистісних знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у професійній діяльності.

Професійна культура співробітника ДСНС України характеризується:

- його знаннями соціальних норм (моральних, естетичних, корпоративних тощо);

- почуттям службового обов'язку;
- вмінням і навичками фахівця реалізовувати соціальні, правові, психологічні та інші норми та знання;
- його готовністю виконувати свій службовий обов'язок, діяти правомірно у будь-якій службовій ситуації;
- власною етичною поведінкою при здійсненні його професійної діяльності.

Зміст професійної культури розкривається нами як система індивідуально-професійних якостей, провідних компонентів та функцій. З одного боку, професійна культура являє собою інтегративну якість особистості професіонала. З іншого боку – умова ефективної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності.

Отже, в особистій культурі працівника ДСНС професійна культура має посісти одне з чільних місць. Її складниками є знання, почуття, потреби, переконання, навички – все те, що виявляється у відносинах з підлеглими та колегами. Професійна культура співробітника ДСНС України покликана визначати межі поширення моральних норм на службову діяльність; утверджувати загальнолюдські цінності, українські національні традиції та звичаї, теоретично обґрунтувати їхню необхідність, сутність та специфіку вияву на практиці, відображати норми службової поведінки фахівця, піддавати її критично-ціннісному аналізу, сприяти доцільному вибору тих чи інших правил взаємовідносин та принципів професійної моралі.

Таким чином, на підставі вищезазначеного ми пропонуємо трактувати професійну культуру співробітника ДСНС України як сукупність світоглядних і спеціальних знань, якостей, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій особистості, які проявляються у професійній діяльності і забезпечують її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сабатовская И. С. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе / И. С. Сабатовская // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – 2002. – Т. 9. – С. 206–214.
2. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – К. : Україна, 2003. – 384 с.
3. Батышев С. Я. Реформа профессиональной школы (опыт, поиск, задачи, пути реализации) / С. Я. Батышев. – М. : Высшая школа, 1987. – 343 с.
4. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста / Н. Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
5. Лихачев Д. С. Культура как целостная среда / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – №8. – С. 3–8.
6. Кочетов Г. М. Механизм процесса профессионализации / Г. М. Кочетов. – Томск, 1975. – 235 с.
7. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : Навчально-методичний посібник / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.
8. Ісаєнко С. А. Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : Дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ісаєнко Світлана Анатоліївна. – К., 2009. – 227 с.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Севостьянова Н. В.

Науковий керівник – Коваленко-Чукіна І. Г., к. і. н.

Уманський національний університет садівництва

Адаптація до політичних, суспільних і культурних умов Речі Посполитої ускладнювалась провінціалізмом, пасивністю української еліти. Її політичне виховання до 1569 р. відбувалось у процесі вирішення відносно обмеженого кола питань: литовсько-татарських, литовсько-московських взаємин, протистояння між прихильниками самостійності Литви і так званою «польською партією». Після Люблінської унії перед українською шляхтою розкрились нові перспективи, можливість участі в загальноєвропейських справах. Приміром, протистояння з Кримом трансформувалось у боротьбу християнської Європи проти наступу мусульманської Османської імперії. Річ Посполита, одна з найпотужніших держав Європи, опинилася на самому вістрі цієї боротьби. Проникнення в Україну концепцій, сформованих Реформацією та контрреформацією, ще більше ускладнили стосунки в суспільстві. На ці проблеми нашарувались кризові явища всередині української православної церкви, спроби польської еліти духовно, релігійно уніфікувати українські землі [1].

Культура України настільки глибоко успадкувала від Київської Русі зразки і традиції високої духовності, що стала еталоном для інтелектуального життя Литви. Українська мова і православна

церква отримали в Литві статус державних. Наприкінці XV – першій половині XVI ст. у Польщі та Литві почалося культурне піднесення завдяки поширенню ідей гуманізму, Відродження та Реформації в Європі, яке мало вплив на розвиток української культури. В свою чергу, українська культура справляла вплив на польську. Освіта та школи в Україні зберігали до кінця XVI ст. форми, дух і традиції часів Київської Русі, яка наслідувала особливості візантійської культури. Центрами освіти були єпархії, монастирі, при яких існували школи. Підручниками були церковні книги, вчителями – духовенство. Освіченість була поширеним в Україні явищем – навчалися всі діти. Вони вивчали азбуку та склади, потім – читання. Молитвам учили за Святим письмом, прищеплювали релігійну свідомість, уміння читати богослужбові книги.

Після Люблінської унії традиційна освіта в Україні-Русі почала занепадати. Зростала роль латинських шкіл, католицьких навчальних закладів, які були здебільшого закриті для православних. Справу освіти під свою опіку взяли єзуїти (з'явилися у Польщі в 1560 р. для боротьби з реформацією, рішуче виступили проти православної церкви). В 1569–1570 рр. у Вільно було засновано єзуїтську колегію, добра репутація якої сягнула навіть Волині.

Молоді люди, переважно з вищих верств, прагнули вчитися в таких колегіях. Але чужа конфесійна школа відривала їх від православної віри (в XV–XVII ст. слово «русин» було рівнозначним слову «православний»). Тому втрата молодю людиною старобатьківської релігії спричинювала й втрату ознак своєї національності. Молодь в таких школах полонізувалася. Вищу освіту після закінчення шкіл вихованці одержували в Європі. Зокрема, в Краківському університеті (заснований 1364 р.) здобули освіту 800 українських студентів (впродовж XV–XVI ст.), у тому числі 108 зі Львова, 19 з Городка, 14 з Кам'янець-Подільського, 15 з Дрогобича, 5 з Бродів. Студенти з України вчилися також у Сорбонні, в Болонському, Падуанському, Празькому, Гейдельберзькому та інших університетах, в єзуїтських колегіях. Багато хто з них відігравали провідну роль у культурному й національно-державному відродженні кінця XVI – початку XVII ст. Це Плетенецькі, Борецькі, Копистенські, Зизанії, Саковичі, Беринди та ін., які народилися й виростили в умовах польського й католицького засилля в Західній Україні, вчилися в єзуїтських школах. Павло Русин (Рутенус) із Кросна (бл. 1470–1517), який завжди підкреслював своє українське походження, закінчив Грайфевальдський університет у Померанії (1499), здобув ступінь магістра вільних мистецтв у Кракові (1506), викладав історію римської літератури в Краківському університеті. Під його впливом сформувалися польські поети доби Відродження – Ян Дантишек, Ян із Віслиці, Крижштоф Сухтен. Він відредагував для друку збірку сатир латинського поета Персія, що побачила світ у 1508 р. Збірку віршів Павла Русина латинською мовою «Carmina» видано у Відні (1509). Він тісно спілкувався з угорськими гуманістами, видав панегірик Яна Панонія про італійського гуманіста Гваніно Гваріні (1512), а також комедії Сенеки (1513). У Краківському університеті працював деканом філософського факультету Станіслав Біль з Нового Міста, який також підписувався «Рутенус» [2].

З часом, особливо під впливом нескінченних воєн XVII ст. з протестантськими народами (шведами і бранденбуржцями), з православними (росіянами й українськими козаками), з мусульманами (турками і татарами), «сарматизм» й «польськість» ототожнюються з католицизмом, а захист римсько-католицької церкви – з особливим значенням Польщі в історії Європи. Звідси випливали такі характерні для «сарматизм» риси, як панування латини, що поступово ставала другою мовою жителів Речі Посполитої, а також почуття власної вищості над культурами сусідніх країн і народів.

«Сарматизм» позначився на розвитку літератури і мистецтва. В літературі його започаткували художні та історичні твори Самуеля Твардовського (1600–1661), Анджея М. Фредри (бл. 1620–1679), Веспасіана Каховського (1633–1700) та ін. У мистецтві «сарматизм» пов'язувався з культурою бароко. Барокова архітектура з'являється в Польщі після Тридентського собору у зв'язку з реформою католицької церкви. Новий стиль у релігійному мистецтві засвідчував появу нових засобів впливу на віруючих і мав сприяти уславленню величі й сили релігії та церкви, поглибленню почуттів парафіян. Будуються нові, величніші, ніж раніше, храми, монастирі, комплекси каплиць, а також перебудовуються готичні й ренесансні споруди, в яких з'явилися пишно декоровані вівтарі, амвони, органи, сповідальні. Поширенню бароко у світському мистецтві протегував королівський двір, про що свідчила перебудова у Варшаві королівського замку.

Реформації та Контрреформації, набувала поширення західноєвропейська система освіти. Не маючи власних вищих навчальних закладів, українці навчалися в європейських університетах, прилучаючись там до західноєвропейських наукових і мистецьких ідей, збагачуючи ними рідну культуру. Та хоч які перспективи розгорталися перед українцями, що потрапляли в науку на чужину, вони не могли замінити навчання рідною мовою на батьківщині. Бо досяжними європейські університети були для одиниць. Численні протестантські та єзуїтські школи і колегіуми, що з'являлися в українських землях під впливом реформаційного руху, не могли зарадити справі, бо ж головну мету виховної діяльності такі навчальні заклади вбачали в наверненні якомога більшої кількості українців до католицької віри або протестантизму. Розуміння великої небезпеки, пов'язаної

з розгортанням мережі єзуїтських і протестантських навчальних закладів, спонукало українців подбати про оновлення власної освіти [3; 100].

Відродження української школи розпочалося з діяльності Острозької академії. Вона була створена 1576 р. з ініціативи князя Костянтина II (Василя) Острозького. Головну мету власної діяльності члени осередку вбачали у відродженні української культури на засадах православ'я. Найефективнішим засобом досягнення такої мети, за їхнім переконанням, була школа. Таку школу й було створено не пізніше 1578 р. Давні слов'янські традиції поєднувалися тут із надбанням тогочасного європейського шкільництва. В Острозькій школі ґрунтовно вивчалися мови – слов'янська, грецька й латина. Викладалися в ній і «сім вільних наук» – граматики, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія, музика. Шкільна програма, за якою здійснювалося навчання в Острозькій школі, передбачала початкову й середню освіту з елементами вищої. Власне, тому сучасники називали Острозьку школу і школою, і колегіумом, і академією. Ця «слов'яно-греко-латинська школа» була фактично першим вищим навчальним закладом не лише в Україні, а й у Східній Європі.

Освітні й виховні ідеї Острозької академії були підхоплені братствами, зусиллями яких почали створюватися братські школи. Перша така школа з'явилася у Львові 1586 р., а незабаром їх почали закладати скрізь по Україні.

На початку XVII ст. братських шкіл налічувалося близько 30. Їхнє головне призначення – надавати добру освіту й виховувати відданість давнім традиціям та батьківській вірі. Братські школи, так само як і Острозька школа, були слов'яно-греко-латинськими. Крім названих мов, учні в них опановували вже згадані «сім вільних наук». Року 1615-го постала братська школа в Києві. Вона швидко здобула славу найавторитетнішого навчального закладу в Україні. До її заснування доклали зусиль учені, письменники й поети, провідні діячі православної церкви, які гуртувалися навколо архімандрита Києво-Печерської лаври Єлисея Плетенецького. Першим ректором Київської братської школи був Йов Борецький. Восени 1631 р. в Києві виникла ще одна школа – Лаврська. Заснував її архімандрит Києво-Печерської лаври Петро Могила. Незабаром Лаврську школу було об'єднано з Київською братською. Об'єднана школа почала діяти у вересні 1632 р. Називалася вона колегією. Київська колегія (незабаром Києво-Могилянська академія) тривалий час була єдиним вищим навчальним закладом України, Східної Європи та всього православного світу [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Голенченко Г. «Шляхетская демократия» в Великом княжестве Литовском XVI–XVIII вв. // Беларусь и Россия : общество и государство. – Мн. : 1998. – В. 2.
2. Українське культурне піднесення (кінець XV – початок XVII ст.) [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://buklib.net/>.
3. Серчик В. Речь Посполитая и казачество в первой четверти XVII века // Россия, Польша и Причерноморье в XV–XVIII веках. – М., 1979. – С. 175.
4. Українські землі під владою Речі Посполитої. [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://uristinfo.net/>.

ШЕВЧЕНКО – АВТОПОРТРЕТИСТ

Слободяник Н. С.

Науковий керівник – Вербицка Л. О., к. філол. н.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Шевченко – символ нашої нації. Безперечно, із цим фактом неможливо сперечатись. Проте ще з дитинства ми сприймаємо головню Шевченка-поета, бо про Шевченка-художника для молоді в Україні розказують лише поверхнево. Тарас Григорович був надзвичайно талановитою людиною і залишив після себе безліч картин, зокрема й портретів. Для нас це може здатися дивним, але у світі Шевченка більше знають як художника, аніж поета. Це й не дивно, адже малювати він почав хай не набагато, але ж раніше, ніж віршувати. Український художник відкривав для світу нові техніки писання картин, а його портрети справляють враження точністю передавання усіх рис обличчя та емоцій.

Окрім портретів інших осіб, Тарас Шевченко любив малювати свої автопортрети і малював їх упродовж усього життя. Сьогодні відомо понад 50 автопортретів Т. Шевченка (графічних та малярських). Вони створені в різний час та за різних життєвих обставин і становлять собою своєрідний мистецький життєпис поета і художника. Автопортрет 1840 року – перший з них. Це одна з найкращих спроб малювання олійними фарбами, де митець

створив романтично піднесений образ молодого поета й художника. Твір, позначений високим професійним рівнем (витончений малюнок, тонке пластичне моделювання форми), свідчить про досконале оволодіння технікою олійного живопису. Обставини створення Шевченком цього твору описані у спогадах Ф. П. Пономарьова: «Наприкінці 1830-х і на початку 1840-х років ми майже не розлучалися. Він жив на Острові, на 5-й лінії, будинок Аренста, а я в Академії мистецтв, де мав майстерню... Ця майстерня являла собою одну кімнату з антресолями. На цих антресолях мій бідолашний Тарас перебував під час тяжкої своєї хвороби... Саме тоді він намалював олійними фарбами автопортрет» [3].

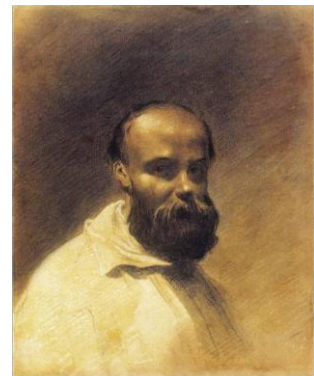

Автопортрет 1845. На звороті напис чорнилом рукою В. В. Тарновського (молодшого): «Портретъ Т. Шевченко сделанный имъ самимъ въ зеркало 1845 года въ с. Потокахъ Киев. губ. и подаренный своей куме Н. В. Тарновской». Час і місце виконання автопортрета визначено відповідно до наведеного напису. Потоки, містечко Київського повіту Київської губернії, належало Г. С. Тарновському (нині село Миронівського району Київської області). Шевченко перебував у Потоках з 21 серпня до 5 вересня 1845 року, виконавши тоді автопортрет, пейзаж «Комора в Потоках» та краєвид цього села (олівцем). За спогадами В. В. Тарновського, Шевченко багато писав і малював, чимало віршів та малюнків подарував «своїй дорогій кумасі, зокрема свій портрет, мальований у дзеркало». Йдеться про Надію Василівну Тарновську, з якою поет хрестив дочку диякона місцевої церкви Марка Гов'ядовського. Відтоді Шевченко називав Надію Тарновську «дорогою кумасею».

На жаль, більшість малюнків і рукописів, подарованих Тарновській, досі не знайдено. Автопортрет простий за виконанням, але сповнений глибокого змісту. Шевченко постає на ньому внутрішньо сильним, спокійним, упевненим та просвітленим.

Автопортрет 1848–1849. За психологічною характеристикою автопортрет близький до інших автопортретів художника періоду перебування в Аральській експедиції і в Оренбурзі. Це був період життя, коли Шевченко почувався відносно вільним: не жив у казармі і мав змогу малювати. Шевченко намалював себе у цивільному одязі, його обличчя осяяне внутрішнім спокоєм. Внизу на автопортреті рукою Ф. Лазаревського напис: 29 ноября 1849. Оренбург. Це, напевно, дата, коли Шевченко подарував йому автопортрет, про що Лазаревський так записав у своїх спогадах: «Якось приходять до мене Тарас і пропонує свій портрет: «Візьми ти у мене, Христа ради, оцей портрет, хотілось би, щоб він зостався в добрих руках!».

Автопортрет 1851. Автопортрет тотожний з автопортретом художника на малюнку «Серед товаришів», що підтверджує одночасність їх виконання, тобто під час Каратауської експедиції. Психологічний автопортрет – свідчення сповненого відчаю життя творчої особистості.

Змарніле обличчя, лисіюча голова, густа широка борода – документальний образ Шевченка, якого недавно під арештом привезли на Мангішлак до Новопетровського укріплення. Затемнені очні западини акцентують увагу на сумному, проникливому погляді. Про умови, в яких виконувався автопортрет, залишив відомості Броніслав Залеський: «В часі тої мандрівки Шевченко зробив для мене чорною крейдою свій портретик... Портретик був дуже подібний, замість зеркала послуговувався артист збанком з водою, бо іншого зеркала не мали ми в степу. Не було також ані бритви, ані цирюльника, і для того носили ми бороди, хоч властиво оба ми були солдати».

Автопортрет 1861 року. Останній Шевченків автопортрет. У «Каталозі-путівнику Республіканської ювілейної Шевченківської виставки» 1941 року зазначено, що на портреті була авторська монограма і дата: Ш || 1861, яких після реставрації портрета у 1948–1949 рр. не виявлено. Цей автопортрет є авторським повторенням автопортрета, експонованого на академічній виставці 1860 р. Датується на підставі згадки О. М. Лазаревського: «...январь и февраль [1861] просидел он почти безвыходно в комнате, изредка только посещая коротких знакомых. В это время он продолжал заниматься гравированием, писал копию с своего портрета, бывшего на выставке» [1].

За свідченням В. М. Лазаревського, цей портрет призначався Шевченком для лотереї на користь видання літератури для народних шкіл («полезных изданий»). Про подальшу історію портрета В. М. Лазаревський пише: «Этот последний разыгран был в лотерею (20 билетов по 10 р.), –

выиграл архитектор Ал-др Ив. Резанов (впоследствии ректор Акад. художеств) и подарил мне» [2].
О. М. Лазаревський помилково визначає це авторське повторення як копію.

Примітно, що всі автопортрети дуже реалістичні, Шевченко не намагається подати себе кращим, величнішим, романтичнішим, ніж він був у житті. Тарасу Шевченку випало стати пророком свого знедоленого народу.

Його портрети і світлини, з більшості яких він написав автопортрети, після смерті Великого Кобзаря прикрашали оселі національної інтелігенції й простих трудівників та стали наочним втіленням образу людини, яка присвятила своє життя служінню Батьківщині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазаревский А. Последний день жизни Т. Г. Шевченка // Северная плея. – 1861. – С. 1.
2. Русский библиофил. – СПб. – 1914. – № 1. – С. 20.
3. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів у 12-и томах. – К. : Наукова думка, 2003.

ТЕОРІЯ МОЖЛИВИХ СВІТІВ ЛЯЙБНІЦА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ НЕСТАНДАРТНІ ЛОГІЧНІ СИСТЕМИ

Смаглій Ю. О.

*Науковий керівник – Астапова-Вязьміна О. І., к. філос. н., доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Найбільшу популярність теорія можливих світів здобула у ХХ столітті та була адаптована філософами С. Кріпке (S. Kripke), Р. Карнапом (R. Carnap), Я. Хінтіккою (J. Hintikka) як засіб розв'язання проблем формальної семантики. Теологічний компонент теорії можливих світів Ляйбніца (G. V. Leibnits) було замінено на людський, тому що людину почали розглядати як центр усього Всесвіту. Також у цей період були розвинені основи модальної логіки (логіки необхідності та можливості), запропонованої Д. Льюїсом (D. Lewis) та його послідовниками.

Р. Карнап запропонував свою теорію можливих світів, ґрунтуючись на концепцію Ляйбніца: необхідна правда – це правда у всіх можливих світах. Ці ідеї стали основою семантики можливих світів. Карнап перший виокремив таку теорію – світи, які представлені лінгвістично є також можливим світами. Тобто всі можливі світи складаються із певної кількості речень, до складу яких входять, так звані «атомні речення», які зв'язують можливі світи із реальним світом. Ці атомні речення відповідають станам справ реального світу, а інші речення розкривають стан справ можливого світу.

Основним положенням теорії можливих світів С. Кріпке є те, що реальність являє собою певний всесвіт, який складається з великої кількості різноманітних елементів. У цьому всесвіті існує відповідна ієрархія (створений складний елемент, який є центром системи відносно до всіх інших простих елементів). Утворена структура відома як «модальна система» або «М-модель» («Modal system» або «M-modal»). Реальний світ виступає центральним елементом, а все, що знаходиться поза його межами, належить до можливих світів [1, 83]. Будь-який можливий світ повинен бути пов'язаний з центром, тобто реальним світом, за допомогою певного доступного зв'язку [2, 37]. Так, межа між можливим та неможливим світами залежить від інтерпретації поняття «доступності».

Появу семантики можливих світів прийнято пов'язувати з теоріями філософа XVII століття Готфріда Ляйбніца. Саме ляйбніцевське уявлення існуючого через ряд альтернатив визначило напрямок розвитку цієї теорії.

Основний зміст цієї ідеї (теорії) викладено у працях «Теодіцея» та «Монадологія». Існуючий дійсний світ є лише одним з нескінченної кількості можливих світів, які б також могли існувати. Але це найкращий з можливих світів, обраний Богом для реалізації. Ляйбніц вдається до принципу (закону) достатньої підстави і стверджує, що Бог є достатньою підставою для створення нашого світу. Тобто, світ існує, проте його існування не потрібне, а отже існує зовнішня підстава, якою є Бог. Реальний світ, згідно з Ляйбніцем, є найпростішим тому, що він є найгармонійнішим. Явища є реальними, оскільки вони випливають з принципу досконалості, зі світової гармонії, яка має найвищий рівень реальності [3, 140].

У теорії можливих світів пропонується ідея нескінченної множини світів. Останні взаємодіють між собою, що і дає можливість кожному можливому світові бути пов'язаним з іншими світами. Загальну схему концепції можна виразити так: існуючий дійсний світ – лише один з нескінченного числа можливих світів, які могли б існувати. Але це найкращий з усіх можливих світів, в тому сенсі, що будь-яка принципова зміна в ньому, що розглядається в світлі зміни його передумов та наслідків, буде зміною на гірше, тому Бог обрав цей світ з усіх тих, що були у нього в можливості. До числа можливостей Ляйбніц відносить: не актуалізовані можливі світи, в яких немає гріха, або в яких праведні прокляті, а неправедні врятовуються, або світи, в яких тіла не володіють інерцією, або в цілому

діють інші закони природи [3, 157]. Дійсний світ для Ляйбніца – це ланцюг станів деякої впорядкованої множини об'єктів. Цей світ включає минуле, теперішнє і майбутнє, хоча Ляйбніц спеціально обумовлює наступну альтернативу – вважати тимчасові стани світу різними світами. В дійсному світі все, за винятком чудес, влаштовано Богом за допомогою деякого числа відносно простих законів, які люди, що володіють здатністю до пізнання, можуть досягнути [3, 159].

Приклад мислення в межах можливих світів приводить також Сол Кріпке, у статті «Таємниця у контексті часу». Автор наголошує на тому, що Француз, який ніколи не був до певного часу в Лондоні, приймає судження, про те що «Лондон – це гарне місто», і висловлює те ж саме судження французькою мовою «Londres est jolie». Після довгих подорожей він опиняється в якомусь незнайомому місті, в одному з самих брудних кварталів. Він ніколи не відвідує історичний центр, а місцеву мову вчить поступово. Йому ніколи не спадає на думку, що це саме те місто, яке він, знаходячись у Франції називав «Londres» та яке вважав гарним. Тепер він називає це місто англійською – London, та підтримує твердження сусідів кварталу в якому він живе – «London is not pretty». Але при цьому у свідомості він продовжує вважати, що «Londres est jolie» [1, 95].

Відповідно до теорії модального реалізму Роберта Льюїса, Ляйбніц був не правий, допускаючи існування тільки одного актуального світу. Всі можливі світи також дійсні, оскільки дійсність і можливість – це дві додаткових властивості одного і того ж світу. Кожен світ представляється самому собі дійсним, а до інших світів відноситься як до можливих. Іншими словами, актуальність – властивість того світу, всередині якого знаходиться спостерігач, а можливість – властивість всіх інших світів. Тут дійсне і можливе виступають як однорідні поняття [4, 34].

Наприкінці 1980-х років поняття можливих світів було розширене поняттям віртуальних реальностей, яке виражало новий психологічний досвід, пов'язаний з масовою комп'ютеризацією, що по-новому відкрили старі проблеми. За Вітгенштайном (L. J. Wittgenstein), поняття світу та реальності не являються синонімами. Реальність – це осмислена частина світу. Тому віртуальну реальність можна визначити, як осмислену частину світу, сприйняту зміненим станом свідомості: сон, журба, радість, апатія, сп'яніння. Вітгенштайн наголошував, що світ щасливого зовсім інший у порівнянні зі світом нещасного. Та оскільки будь-який стан свідомості можна розглядати як змінений, тоді будь-яка реальність в цьому сенсі буде віртуальною – так сам як справжній світ лише один з можливих світів [5, 265].

Отже, запропонована Ляйбніцем теорія можливих світів набула широкої популярності для подальшого осмислення серед філософів і логіків, такими як С. Кріпке, Д. Льюїс, Я. Хінтіка. Дослідники розвинули ідею Ляйбніца та надали їй нові змістовні положення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kripke S. A. Semantical considerations on Modal Logic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.scribd.com/doc/101691976/Kripke-Saul-1963a-Semantical-Considerations-on-Modal-Logic>.
2. Фатиев Н. И. Концепция «возможных миров Лейбница и современная логика» / Никита Игоревич Фатиев // Логико-философские штудии №1. – 2001.
3. Ляйбніц Г. В. Избранные философские сочинения / Готфрид Вильгельм Лейбниц. – Москва : Прогресс, 1980. – 339 с.
4. Russell B. A. A critical exposition of the philosophy of Leibniz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.org/details/cu31924052172271>.
5. Lewis D. K. Truth in Fiction [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.andrewmbailey.com/dkl/Truth_in_Fiction.pdf.

МІФ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ

Сокол Т. В.

Науковий керівник – Ломака І. І., к. політ. н., доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Політичний міф використовується як ефективна політична технологія для реалізації конкретних завдань: боротьби за владу, її легітимації, утвердження нової політичної ідеології тощо. Зокрема сучасні виборчі кампанії будуються на міфі або системі міфів. А це – надзвичайно потужний засіб впливу на електорат, він стверджує певні цінності і норми, а також структурує бачення колективного сьогодення і майбутнього. Нинішня політична ситуація в Україні демонструє реальне зіткнення, співіснування й боротьбу різних міфів, починаючи з тих, що утворюють ґрунт політичної культури її незалежного державного існування, й аж до рішучого заперечення цієї незалежності, тобто анархія міфів.

Сьогодні постійно народжуються і функціонують новітні політичні міфи, які впливають не лише на внутрішнє політичне життя, але й на розвиток міжнародних відносин (наприклад, міф про Україну в Європі, Європу в Україні, можливість відродження Росії як імперії тощо). Залежність

виборця від міфів у період виборчих кампаній проявляється найгостріше. І якщо його свідомість не захищена культурними і громадськими стереотипами, то він стає легкою мішенню для маніпуляторів. Для того, щоб не потрапити в пастку досвідчених маніпуляторів, необхідно знати основні ознаки міфологізації свідомості. До ознак міфологізації можна віднести: підміну понять, неконтрольованість джерела інформації, абсолютизацію явища, тенденційну вибірку фактів, ототожнення маніпулятора з тим самим міфом, використання емоцій замість конкретних фактів і аргументів, концентрацію уваги на ефемерний або сенсаційний контекст, дроблення політичних явищ на окремі, ізольовані сегменти, неодноразові повторення недоведеного висновку як встановленого факту, безальтернативність думок, які забезпечуються авторитетом «експертів», аксіоматичність світоглядних конструкцій тощо.

Передвиборча кампанія передбачає цілий комплекс організаційних, організаційно-політичних, агітаційних заходів, метою яких є забезпечення перемоги кандидата (партії, блоку політичних партій) у виборах. Як і будь-які політичні процеси, підготовку і проведення виборів супроводжують міфи. Це ознака практично всіх етапів кампанії, починаючи з процесу вирішення організаційних її аспектів і завершуючи публічним аналізом результатів виборів.

За радянських часів, коли існувала однопартійна система і практикувалися безальтернативні вибори, передвиборча кампанія виконувала переважно інформативну функцію. Газети та інформаційні плакати містили біографічні дані кандидата, за якого потрібно було голосувати, перелік його заслуг перед партією, державою і народом. За багатопартійності і можливості вибору з кількох кандидатів простого інформування замало. З'явилася необхідність дещо іншого впливу на виборця. Таким чином, інформативна функція поступається місцем функції впливу на свідомість, і, передусім, через міфологічну його складову.

Під час парламентських виборів 1994 року в Україні свій вибір громадяни робили під тиском тогочасних міфів про «реформаторів» і «консерваторів». В кожному виборчому окрузі вибудовувались міфи «про героя», яким, безперечно, був той чи інший кандидат у депутати. Президентська виборча кампанія 1999 року будувалась на домінуванні міфу про «можливість лівого реваншу». Група експертів здійснила аналіз передвиборчих програм кандидатів у президенти України. Було розвінчано основний міф виборчої кампанії і засвідчено, що можливості «лівого реваншу» в Україні не існуватиме навіть у випадку перемоги кандидата від лівих. Найяскравіше політична активність українців проявилася під час президентських виборів 2004 року. Так чи інакше, але майже все населення долучилося до передвиборчої кампанії. «Помаранчева революція» викликала сплеск політичної активності мас.

Найяскравіше політична активність українців проявилася під час президентських виборів 2004 року. Так чи інакше, але майже все населення долучилося до передвиборчої кампанії. «Помаранчева революція» викликала сплеск політичної активності мас. Як не раз відзначалося, саме у періоди соціальних потрясінь і криз, у періоди невизначеності стан напруженого очікування провокує суспільну свідомість на міфотворчість. Саме 2004 року сформувався міф, що перемога «помаранчевих» покладе край корупції і наблизить Україну до Європейського Союзу. Однією з ознак парламентських виборчих кампаній 2006 і 2007 років була ретельно відпрацьована політтехнологіями рекламна стратегія. Вона будувалась на міфах про «героя», про «Європу», про «відродження» з використанням символів та ритуалів. Основні риси:

1. Акцентувалося на особистостях політиків, лідерів окремих партій. Наприклад, У Блоці Литвина відбувалося ідентифікування В. Литвина з блоком, формувався його позитивний імідж: він єдиний, хто здатен примирити два протилежні клани і об'єднати Україну, його мета – компроміс. Блок «Пора – ПРП» в особі В. Кличка зосереджував увагу на особистих якостях і характеристиках політика: звичайно, блок має перемогти, «тому що там є Кличко». Партія «Віче» акцентувала увагу на лідері І. Богословській. Вся реклама Партії регіонів розпочиналася словами: «Партія регіонів і Віктор Янукович». Це означало, що В. Янукович – досвідчений лідер, проте партія не ототожнює себе з ним, партія і лідер – рівноправні суб'єкти, незважаючи на сильну особу лідера, партія – самодостатня, теж сильна і теж рейтингова.

2. Урізноманітнювалася символіка. Так, Ю. Тимошенко створила емблему червоного «сердечка» на білому тлі. Така символіка викликає асоціації нейтральності, чистоти, спокою. Опозиційний блок «Не так!» і коаліція «Пора – ПРП» вдалися до словесної гри, оновлюючи і перефразовуючи ющенківське «Так!», висловлюючи в такий спосіб свою опозиційність.

3. Звернення до емоцій виборців.

Чорно-білі постери Ю. Тимошенко розроблені в стилі радянських плакатів воєнної доби, а поряд – образ української жінки, яка не кориться, яка бере на свої плечі чоловічі обов'язки і закликає до «українського прориву». Партія регіонів змальовує у чорних тонах буття і переконує, що саме вона врятує Україну від злиднів: «Стабільність і добробут!». «Наша Україна» нагадувала виборцям про піднесення і свободу, які панували на Майдані, і про можливий реванш «біло-синіх»: «Не зрадь Майдан!». Рекламна стратегія комуністів орієнтувалася на те, щоб викликати спогади про хороше минуле, нереалізоване «світле майбутнє». Соціалісти обіцяли: «Збудуємо Європу в Україні!».

Найпоширеніші міфи президентської кампанії 2010 року ґрунтувалися на таких політичних цінностях: соціальна справедливість («Від соціальної незахищеності — до соціальних гарантій» (В. Янукович), «Перемога над бідністю та соціальною несправедливістю» (Ю. Тимошенко); сильна економіка («Інноваційна економіка та прогресивні реформи» (Ю. Тимошенко); «Сильна економіка – успішна країна» (В. Янукович); безпека («Перехід на контрактну армію з 2011 року» (В. Янукович), «Сучасна професійна армія – гарант незалежності» (Ю. Тимошенко); здоров'я людей («Здоровий народ» (Ю. Тимошенко), «Здорові люди» (А. Яценюк, В. Янукович); боротьба з корупцією («Я вірю: корупційний союз влади й олігархії буде знищено» (Ю. Тимошенко), «Моя країна зламає хребет корупції» (А. Гриценко).

Основними міфами, котрі переважали у 2014 році були: міф про швидку реалізацію європейської мрії, про «героїв», котрі зможуть навести порядок та зберегти територіальну цілісність держави. Також серед міфів, що доволі часто супроводжують передвиборчі кампанії, впливаючи на політичну свідомість і буття, можна назвати наступні: міф «про ворога (ворогів)», «переможець вже відомий». «Технологічно» викликається із підсвідомості потреба в «справедливому батькові», «матері- піклувальниці», що враз позбавить від пекучих проблем. Політичний міф бере досить активну участь у формуванні ментальності, історичному виборі національного шляху. Одним із практичних шляхів реалізації міфу є вибори. Міфи можуть зазнати поразки тільки тоді, коли масова свідомість замінюється індивідуальною, посилюються критичні настрої в суспільстві та розвиваються незалежні засоби масової інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий М. Ф. Політична міфологія. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006. – 144 с.
2. Пробийголова Н. В. Міф як засіб політичного маніпулювання в процесі проведення виборів / Н. В. Пробийголова // Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Випуск 14. – 2010.
3. Пробийголова Н. Технології де міфологізації українського виборчого процесу / Наталія Пробийголова // Наукові записки 4 (66) Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2013. – №4(66).
4. Шайгородський Ю. До визначення сутності «політичний міф» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/26549/07-Shaygorodskiy.pdf?sequence=1>.

БАЙКИ ФЕДРА: ПОЛІТИЧНИЙ ЗМІСТ АЛЕГОРІЙ ТА АБСТРАКТНА МОРАЛЬ

Спіркін Е. К.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник – Снісаренко Я. С., к. філол. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Байка – коротка прозаїчна чи віршована розповідь, у якій діють символічні персонажі, що втілюють різні людські типи й ілюструють принципи моралі або практичної доцільності. Моральний урок або міститься в самому оповіданні, або може бути прямо сформульований в особливому, окремому від нього міркуванні [1].

Дійовими особами найчастіше є тварини, але іноді людські істоти, чи неживі предмети. До баєчної форми близька притча, однак, на відміну від байки, притча існує усередині великого тексту, а не самостійно. Жанр бестіарію теж має риси, що зближають його з байкою. Короткі байки іноді називають апологами. З часів античності і до наших днів байка служить зразком життєвої мудрості, засобом навчання і формою сатири. На ранніх ступенях людської цивілізації казки про тварин сприймалися буквально.

Байка належить до найдавніших видів епічної творчості. Своім корінням вона сягає глибинних фольклорних джерел. Тож і не дивно, що її нерідко вважають «вічним» традиційним жанром. Байка виникла як відповідь на запитання: як повинна поводитися людина в оточуючому світі [2]. Поряд з байкою існувала приказка, прислів'я, повчальна сентенція, але сама байка мала епічну, розповідну ознаку, з якої визначалась функція байки: передати життєвий досвід людини у формі конкретного випадку – «від окремого до окремого». На думку М. Л. Гаспарова, це свідчить, що байка є однією з давніх форм мислення й одним з давніх жанрів словесного мистецтва [2].

Одним з найвідоміших байкарів є Федр. Він класик стародавньої байки. За походженням напівгрек, він уже з дитинства стикається з римською культурою і латинською мовою. Федр продовжив традиції Езопа в римській літературі. Байкар перекладає грецькі байки Езопа латиною та за їх зразком складає нові. Він уважав себе римлянином, до греків ставився зневажливо. Писав свої

байки, як сам казав, для того, щоб Рим і в цій галузі поезії міг бути суперником Греції. Припускають, що працював Федр шкільним учителем і через це звернувся до жанру байки: у школі навчання починалося з читання та обговорення байок Езопа. Він видав п'ять збірників невеличких оповідань під назвою «Езопові байки».

До цього часу байка як самостійний жанр у римській літературі не була представлена, хоча письменники інколи вводили баєчні сюжети у свій виклад, зокрема – Горацій. Федр включає у збірники не тільки «байки», а й цікаві оповідання анекдотичного характеру, тому термін «байка» не слід розуміти в надто вузькому значенні [3]. Прикметним явищем є також особлива увага Федра до моралі байки. Він ставиться до неї як до найважливішої частини твору, яка іноді навіть починає витісняти власне фабульний компонент: опис дії зводиться до мінімуму, мораль же, навпаки, розширюється, захоплюючи жвавістю і пристрасністю викладу. Нерідко автор вкладає її в уста одного з персонажів байки. А іноді сентенційні висловлювання виголошують історичні чи псевдоісторичні особи (Езоп, Сократ та ін.).

В байках Федра виступають дві протилежні тенденції: посилення моралістичного й розважального елемента. Ось, що говорить Тарасова А. І. про місце моралі в його байках: «Велику увагу в байках Федр приділяє моралі: вона, порівняно із сюжетом, розширена та емоційно насичена, займає головне місце; розповідна частина лише накреслює ситуацію або навіть стає необов'язковою. Федр прагне засуджувати багатих, повчати бідних. Основний пафос його творчості – моральний і демократичний» [3]. Це впливає на художні особливості його байок – простота, схематичність, логічна ясність оповіді; стиліст, відвернутість, оцінюванність його стиля.

У деяких творах Федра розповідної частини майже немає, і байка перетворюється на простий монолог, присвячений морально-етичній проблематиці. І водночас цей монолог нагадує античну діатрибу, жанр, що розвинувся із сократівської бесіди, поєднуючи, таким чином, безпосереднє звернення до слухача та обмін з ним уявними репліками. Загальний тон, який поєднує байки Федра – це тон діатриби, моральної проповіді вуличних філософів.

Погляд байкаря-мораліста спрямовано на читача; дійсність байки, тобто її істинність, яка прямолінійно виражена в моралі, важливіша для автора [2]. Якщо спочатку Федр усвідомлює себе лише поетичним інтерпретатором Езопових байок, то вже в другій книзі оголошує про намір позмагатися зі славетним грецьким попередником. Відчувається, що у Федра визріває передчуття перемоги у цьому змаганні. Так, у п'ятій книзі він уже не вагаючись каже про свою незалежність від Езопа і про власний внесок у розвиток байки. М. Гаспаров зробив підрахунки на доказ твердження Федра: із 116 байок Федра приблизно третина (36 байок) мають паралелі з Езопом.

Однак показовим є їхній розподіл: у першій книзі Федра із 31 байки езопівське коріння мають 17; у другій книзі з 8 байок – дві; у третій книзі з 19 байок – одна; у четвертій книзі з 22 байок – 11; у п'ятій з 10 байок – жодної [2]. Цей аналіз свідчить про те, що з плином часу Федр і справді дедалі менше залежав від зразків езопівської творчості. Певний вплив на Федра справив також і Горацій. Це виявилось в орієнтації Федра на автобіографічні оповісті Горація, на гораціанську оповідну легкість, а також у культивуванні окремих мотивів, запозиченні слів і словосполучень, характерних для творчості Горація [4].

Віршовою формою творів байкаря є старовинний ямбічний розмір, який трохи відхиляється від грецького типу і вже почав виходити з ужитку у «високій» літературі, але був звичний для відвідувача римського театру. Слава, на яку Федр чекав, прийшла пізно. Його творчість стала широко відомою лише з кінця XVI ст. Досконалість форми, вишукана мова у поєднанні із сарказмом і повчальним змістом – така формула успіху байок давньоримського поета Федра. Багато байок були використані Лафонтеном, Лессінгом, Красицьким, Криловим. В Україні до сюжетів і тем Федрових байок зверталися Сковорода, Боровиковський, Гулак-Артемівський, Гребінка, Глібов.

Байки Федра були дуже повчальними і є до нашого часу. Наприклад, байка «Вівця, Пес та Вовк» повчає нас не наводити наклеп на інших людей, бо брехня рано чи пізно буде покарана. А в іншому творі байкаря «Лисиця і виноград» висміюється людина, яка, від неспроможності чогось досягти чи зробити, посилається на обставини. Байкар Федр красномовно жартує у своїх байках над різноманітними людськими вадами: лінню, брехливістю, надмірною довірливістю, а також засуджує владу, яка принижувала простих людей.

Варто зазначити, що Федр був рабом:

Тепер же розповім я про походження

Байок дотепних. Рабська зневага,

Яке не сміло сказати без остраху,

У байочках свої жалі засвідчило,

Сховавшись за умовністю й жартами

А я ще далі протоптав цю стежку,

Примножив даруванням ця сумна спадщина,

Згадавши в байках і власних халепах

(Переклад Г. Безкоровайного)

Тому у байках Федра змальоване давньоримське суспільство, поділене на рабів і рабовласників. Раби у нього сміливі, а господарі жорстокі. Проте, співчуваючи важкому рабському становищу, Федр застерігає рабів від повстання проти існуючого устрою. Він радше сповідує смиренність і намагання пристосуватися до свого становища, докоряючи рабовласникам і закликаючи їх отямитися, усвідомити можливу помсту пригноблених («Півень і коти-носії», «Лисиця і журавель» та ін.). В одній байці він навіть наважився висловити думку, що плоди праці повинні належати тим, хто працює («Бджоли і Трутні перед судом Оси»). Особливо в перших двох збірках помітний елемент соціальної сатири, в них переважає традиційний тип байки про тварин. Спрямовані байки Федра проти «сильних світу цього» [5]. Але позиція колишнього раба знаходить собі вираз лише в перших двох книгах байок: тут явні натяки на імператора Тіберія і на його політику, сатира на могутнього тимчасового правителя цієї епохи Сеяна (байка «Сонце, яке хоче одружитися»).

Після виходу в світ перших двох збірок автор постраждав за свою сміливість: він став жертвою гоніння з боку Сеяна, тимчасового правителя імператора Тіберія, і потрапив у скрутне становище. У своїх наступних книгах він шукає заступництва впливових вільновідпущеників. Сатира стає набагато більш безневинною. «Публічно пискнути – злочин для плебея», – цитує Федр Еннія. Все частіше з'являються байки абстрактного типу, анекдоти – історичні, з сучасного життя, побутові новели, на зразок сюжету про «невтішної вдови», ареталогії, навіть бесфабульні вірші описового або повчального змісту, і автор виявляє велику схильність до популярно-філософського моралізування. Як демократичний «низовий» жанр байка відгукувалася на народні сподівання. Висловлювала вона і настрої невдоволення. Звичайно, дисидентський дух в епоху імперії був небезпечний. Байка частково надавала подібну можливість завдяки натяків, іноказанню, алегорії.

Тематика Федра різноманітна. Помітну роль відіграють соціально-політичні мотиви. Така його знаменита байка «Корова, коза, вівця і лев» – прозорий натяк на верховну владу. Життя вчить, що «союз» з сильним не обіцяє для слабкого нічого доброго: коли коза, корова і нещасна вівця під час спільного полювання з левом зловили огрядного оленя, то поділ здобичі пройшов під знаком диктату сильнішого. Олень був розділений на чотири частини. Цар звірів так «розрахувався» зі своїми товаришами: першу частину він взяв за те, що «зветься левом»; другу – за те, що був «союзником» звірів; третю – по «праву найсильнішого». Для володіння четвертою частиною аргументів вже не знайшлося. Лев просто оголосив: «І горе тому, хто до четвертої частини доторкнеться». Актуальна і мораль басни «Осел і старик пастух». При зміні влади державної бідняк змінює ім'я лише господаря. Мораль байки не прив'язана лише до римської дійсності. Що це так, показує байка:

Старик трусливий пас на лужайке ослика.

Внезапным шумом вражьих войск напуганный,
Зовёт он осла бежать, чтоб не попасться в плен.

Осел лениво: «Но разве победители

Двойной меня хотят навьючить ношею?»

Старик: «Ничуть». – «Тогда какое дело мне,

Кому служить, пока ташу я прежний груз?»

Політичне тлумачення отримує у Федра також байка про «Жаб, які просять царя»; це правда, про тиранію Пісістрата в Афінах, але складено в виразах, які набагато більш застосовні до втрати республіканської свободи в Римі. Закінчується байка закликком до смиренності: «громадяни, терпіть це зло, щоб не настало гірше». У деяких віршах сучасники могли, ймовірно, побачити актуальні натяки, хоча поет і запевняє, що його сатира не спрямована проти окремих осіб. Наприклад: Геліос (Сонце) хоче одружитися; жаби кричать: «Він і так висушує все болота, що ж буде, коли він народить дітей?» [6].

У багатьох творах Федра тематика є різноманітною: співробітництво із сильним неможливе («Корова, Коза, Вівця і Лев»); сутички між «сильними» приносять «слабким» нові страждання («Жаби, налякані бійкою биків»); єдина розрада в тому, що сила і багатство частіше призводять до небезпек, аніж бідність («Два мули і грабіжники»). Федр симпатизує не лише рабам, а й усьому простому людові. Він показує, що бідні, безправні люди чи не найбільше страждають від політичних конфліктів, запеклої боротьби за владу. Написанням байки «Вовк та Ягня» Федр засуджує багатіїв, які користуються своєю силою, станом, місцем у суспільстві, щоб принижувати та пригноблювати беззахисних, бідних людей. Проте бунтарських настроїв у творі немає. Автор лише констатує ситуацію, дає їй визначення і, можливо, співчуває тим, хто протистоїть багатству, владі, силі. Він не вірить у те, що становище безправних стане кращим. Той епізод, що описує, як Вовк пив воду вгорі струмка, а Ягня внизу символізує ієрархію в суспільстві. У короткій, лаконічній байці «Шуліка і Голуби» змальовується пташиний світ. Як і в людському суспільстві, тут одні намагаються жити за рахунок інших. Шуліка – хижак, сильний, самовпевнений, хитрий; обманом стає пташиним царем, щоби, здобувши владу, розправитися з Голубами, які теж мали бистрі крила, але були беззахисними і довірливими. Невпевнені, пасивні, вони шукають притулку та захисту у свого ворога. Безпорадність та звичка розраховувати не на власні сили, а на чийсь підтримку, призводить Голубів до загибелі. Трагічна кінцівка, втім, не викликає болісного співчуття. Мораль цієї байки полягає в тому, що не можна надміру довіряти людям, слід усе зважувати й перевіряти, інакше заплатишся найдорожчим – життям.

Отже, Федр це античний байкар, наслідувач Езопа, який за роки свого життя виробив свій стиль та тематику написання байок. Найголовнішою частиною його байок була мораль, вий приділяв їй більшу частину тексту. Але відомим він став завдяки висміюванню та засудженню влади, політики царів, аристократів, багатих людей того часу, що є актуальним і до нашого часу. Його досягнення у жанрі створили йому репутацію народного наставника, філософа та борця з тиранією влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Киев – Диплом» // Інтернет ресурс : режим доступу : <http://www.kiev-diplom.com/100-osnovi-vivchennya-bajok-v-pochatkovij-shkoli.html>.
2. Гаспаров М. Л. Античная литературная басня (Федр и Бабрий). – М.: Наука, 1971. – С. 220, 250–253.
3. Тарасова А. І. На світі вже давно ведеться / А. І. Тарасова // Етносфера. – 1998. – №11. – С. 42–45.
4. Федр // Інтернет ресурс : режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Федр_\(байкар\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Федр_(байкар)).
5. Підлісна Г. Н. Антична література : Навч. посібник / Г. Н. Підлісна. – К.: Вища школа, 1992. – 225 с.
6. Тронский И. М. История античной литературы : учебник для филол. спец. ун-тов // И. М. Тронский. – Л.: Учпедгиз, 1946. – 496 с.

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ

Столяр А. О.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Безробіття – соціально-економічне явище, суть якого полягає в незатребуваності та невикористанні суспільством активної працездатної частини населення. Проблема зайнятості є однією з найгостріших соціальних проблем, з якими зіткнулося людство. Безробіття несе із собою не тільки бідність значним верствам населення, але й духовну та моральну деградацію людей.

Безробіття як соціально-економічний феномен пов'язане з інституціональними чинниками. За даними МОП статус безробітного можуть отримати громадяни, які: зареєстровані в державній службі зайнятості; повинні активно шукати роботу; безробіття не має починатися добровільно тощо [1, 114].

Існує досить багато видів безробіття, такі як: фрикційне, структурне, циклічне, добровільне, вимушене, відкрите, приховане, молодіжне тощо. Кожна з форм безробіття має свої причини. Проаналізувавши всі види безробіття, можна сказати, що в Україні більшою мірою домінують такі види безробіття: фрикційне, структурне, вимушене і приховане безробіття. До фрикційного безробіття можна віднести студентів, які щойно покинули стіни вищих навчальних закладів і в перший раз стали на шлях пошуку роботи. До структурного безробіття можна віднести ту групу людей, які через зміну технологій не відповідають професійній підготовці. Професії, які кілька років тому були на піку популярності, на сьогодні втратили свою актуальність, на ринку праці і як результат – багато людей залишилися без роботи. До вимушеного безробіття можна віднести ту категорію громадян, які через закриття, зупинку виробництва залишилися без роботи. До прихованого безробіття можна віднести тих людей, які теоретично є безробітними (вони не працевлаштовані офіційно, а деякі з них можуть стояти на обліку в Державній службі зайнятості), але за фактом вони працюють і отримують заробітну плату [1, 115].

За результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності кількість зайнятого населення віком 15–70 років у 2016 р. становила 16,1 млн. осіб, а кількість безробітних – 1,7 млн. осіб.

(у % до економічно активного населення відповідного віку)

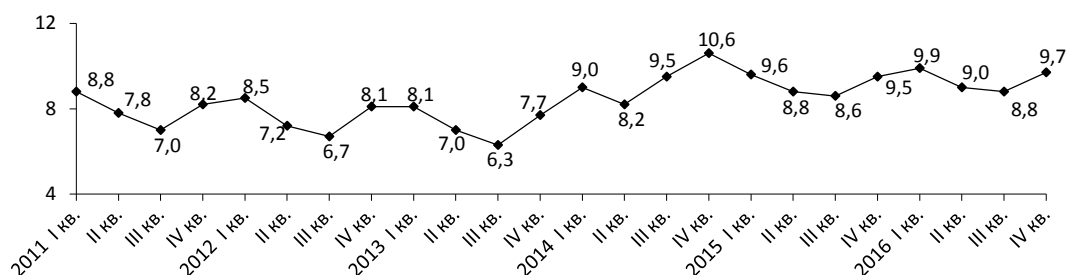

Рис.1. Рівень безробіття населення віком 15–70 років [2]

Рівень безробіття (за методологією МОП) серед економічно активного населення віком від 15–70 років у 2016 р. становив 9,7%. Показник безробіття серед міського населення у 2015 році становив 9,3%, серед сільського – 7,3%, серед жінок – 8,2%, серед чоловіків – 10,7%. У віковому розрізі найбільш вразливими виявилися чоловіки у віці 15–24 років, серед них показник безробіття становив 22,7% [2].

Важливим моментом є працевлаштування молоді. У зв'язку з проблемами працевлаштування молодих людей, як наслідок, відбувається зростання безробіття, зниження рівня життя, психологічні зміни, а саме втрати мотивації до праці, падіння престижності легальної зайнятості тощо.

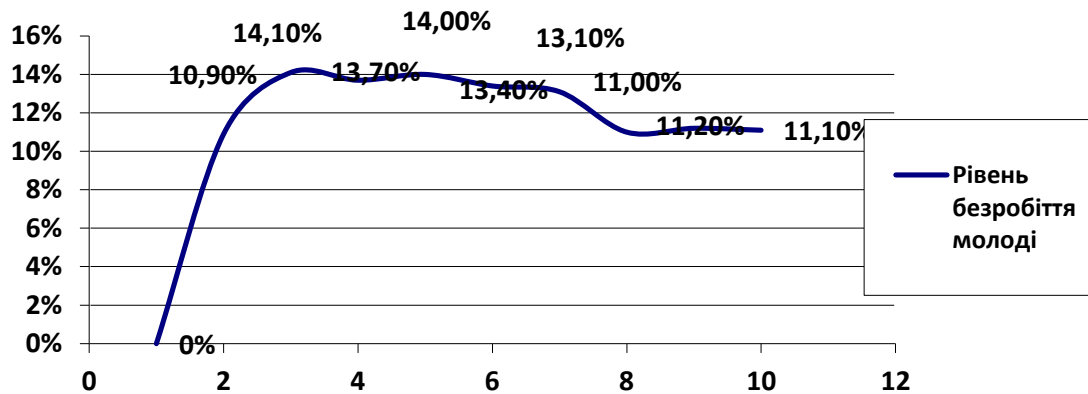

Рис.2. Рівень безробіття молоді 2008-2015 рр. [3]

У ході реалізації державних програм стабілізації зайнятості населення з 2011 року виявляється тенденція до зниження безробіття, порівняно з після кризовим 2009 роком показник зменшився на 3,1%, це означає, що лише в 2014 році відсоток безробіття виходить на докризовий рівень. У 2016 році показник безробіття серед молоді досягав 11,1%.

Основними причинами зростання безробіття в Україні серед молоді є такі:

1) значна частина випускників вищих навчальних закладів не може конкурувати з більш досвідченими претендентами на робоче місце, що є ще одним свідченням невідповідності рівня підготовки фахівців в Україні потребам виробництва;

2) під скорочення насамперед потрапляють працівники з меншим досвідом роботи, більшість із яких – молоді люди [3].

З точки зору соціології, безробіття тягне за собою багато наслідків, а саме: а) негативні: загострення криміногенної ситуації, посилення соціальної напруженості, зростання кількості фізичних і душевних захворювань, збільшення соціальної диференціації, зниження трудової активності; б) позитивні: підвищення соціальної цінності робочого місця, збільшення особистого вільного часу, зростання свободи вибору місця роботи, збільшення соціальної значущості та цінності праці [4, 309].

Отже, безробіття – це гостра соціально-економічна проблема, яка несе за собою негативні наслідки. Зменшити їх вплив можливо лише за допомогою ефективного державного регулювання зайнятості населення, що забезпечить зниження рівня безробіття і зніме соціальну напругу. Також можна констатувати, що для сучасної стабілізації ринку праці важливого значення набувають соціальні регулятори ринку праці. Серед таких регуляторів є інформування, просвітницька діяльність, і соціальна допомога спрямована на самостійний пошук виходу із ситуації безробіття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фагеєнко Н. В. Вплив безробіття на суспільство / Н. В. Фагеєнко// Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – №7–8 (№8) – С. 114–115.
2. Державна статистика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Роботодавці назвали причини молодіжного безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://paralleli.if.ua/news/20505.html>.
4. Заярна Н. М. Вплив безробіття на суспільство та соціально-економічні наслідки / Н. М. Заярна, А. Р. Севрюкова // Наук. вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 309.

ПСИХИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

Страйстор И. В.

Научный руководитель – Иващенко О. А., к. пед. н., доцент

Черкасский институт пожарной безопасности имени Героев Чернобыля

Национального университета гражданской защиты Украины

Невозможно однозначно поделить чрезвычайные ситуации по степени тяжести. Каждая ситуация имеет свою специфику и особенности, свои психические последствия для участников и свидетелей, и переживается каждым человеком индивидуально. Во многом, глубина этого переживания зависит от личности самого человека, его внутренних ресурсов, механизмов совладания.

Большое значение для оценки и прогнозирования психических последствий имеет факт того, был ли человек непосредственно участником ЧС, оказался ли ее свидетелем или в результате ЧС пережил потерю близкого или родственника. В соответствии с характером воздействия негативных факторов чрезвычайной ситуации все люди, подвергшиеся воздействию этих факторов, условно подразделяются на следующие группы.

Первая группа – это специалисты. Люди, оказывающие помощь пострадавшим, принимающие участие в ликвидации последствий ЧС. В ситуации выполнения профессиональных обязанностей, связанных с помощью другим людям, эмоциональные переживания ощущаются как приглушенные, специалист в первую очередь ориентирован на выполнение задачи. В основе этого явления лежит механизм психологической защиты – диссоциация (взгляд на ситуацию извне, со стороны, без личной эмоциональной вовлеченности), часто проявляющийся в том случае, если человек по роду своей профессиональной деятельности постоянно сталкивается с болью и страданиями других людей. Такая реакция считается нормой.

Вторая группа – жертвы. Люди, пострадавшие, изолированные в очаге чрезвычайной ситуации (заложники, люди под завалами, на крышах затопленных домов и т.д.). Как правило, люди, пережившие чрезвычайную ситуацию, потратили много сил на борьбу за жизнь и уже сам факт того, что они остались живы, является для них огромным ресурсом для дальнейшего преодоления ситуации и возвращения к нормальной жизни.

Психические реакции этой категории людей после катастрофы можно разделить на четыре стадии: первая стадия – героизм (альтруизм, героическое поведение, желание помочь другим людям и выжить самому); вторая стадия – «медовый месяц» (чувство гордости за то, что выжил и преодолел все опасности); третья стадия – разочарование (гнев, разочарование, крушение надежд); четвертая стадия – восстановление (осознание, что необходимо налаживать быт, возвращаться к своим обязанностям).

Застревание на какой-либо из стадий приводит к возникновению или «синдрома героя», характеризующегося возможными проявлениями асоциального поведения (вспышки агрессии, угроза жизни других), алкоголизацией, суицидами, или «синдрома жертвы». Хотя большая часть людей в итоге самостоятельно или с помощью специалистов возвращаются к нормальной жизни.

Третья группа – пострадавшие (материально или физически). Люди, потерявшие своих близких или не имеющие информации об их судьбе, лишившиеся своих домов, имущества и т.д. В этой группе наблюдаются наиболее тяжелые эмоциональные реакции, длительные негативные переживания. Пострадавшим особенно трудно смириться с постигшим их горем, адаптироваться к изменившимся условиям жизни. В этой группе выявляется наибольшее количество отсроченных психических последствий.

Четвертая группа – очевидцы или свидетели. Люди, проживающие или оказавшиеся в непосредственной близости к зоне ЧС.

Пятая группа – наблюдатели (или зеваки). Люди, получившие информацию о происходящем и прибывшие на место.

Степень травматизации людей в этих двух группах во многом зависит от их личностных особенностей и наличия травматических ситуаций в прошлом. Для одних тушение пожара в жилом доме станет лишь любопытным, захватывающим зрелищем, у других может вызвать психические (страхи, неврозы) и соматические (обострение хронических заболеваний, бессонница, головные боли) нарушения.

Шестая группа – телезрители. Люди, получающие информацию о ЧС и следящие за развитием ситуации с помощью средств массовой информации (СМИ). Неоспорим тот факт, что люди должны получать информацию о событиях. Однако специалистам известно немало случаев негативных психологических последствий освещения СМИ чрезвычайных ситуаций. Часто эмоциональная окраска репортажей носит чрезмерно негативный, трагичный, подчеркнута пессимистичный характер.

Впоследствии люди обращались за помощью к специалистам с жалобами на страхи, тревогу за себя и за своих близких, нарушение чувства безопасности, подавленное состояние, плохое физическое самочувствие, актуализацию травматического опыта, полученного ранее.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сидоров П. И. Психология катастроф / П. И. Сидоров, И. Г. Мосягин, С. В. Маруняк. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 414 с.

ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ІНВАЛІДІВ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Терещенко О. О.

Науковий керівник – Чернявський А. Л.

Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ

«Університет банківської справи»

Однією з проблем українського суспільства, яка викликає безліч дискусій, суперечок і дебатів була й залишається проблема захисту прав, свобод та законних інтересів інвалідів.

Побудова в сучасній Україні правової держави тісно пов'язана з неухильним дотриманням прав, свобод та законних інтересів особи. У ст. 46 Основного закону України зазначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Слід відмітити, що соціальний захист інвалідів є одним із найважливіших напрямів соціальної політики держави в сучасному світі.

Зазначена тема була та залишається досить актуальною і на даний час багато вітчизняних науковців займалися її дослідженням, зокрема серед них можна виділити М. Авраменко, О. Іванова, О. Макарова, С. Мельник, В. Сушкевич та ін.

Інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті.

Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» визначає основи соціальної захищеності інвалідів в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість інвалідам ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами [2].

Інваліди в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

На даний час політика у цій сфері охоплює не лише державну соціальну допомогу та пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій та соціально-побутове обслуговування, але й включає охорону здоров'я, освіту та зайнятість осіб з інвалідністю, а також соціальну і професійну реабілітацію та соціальну інтеграцію в суспільство. Також в країні продовжується формування мережі реабілітаційних закладів на всій території країни з метою максимального наближення їх до місця проживання інвалідів.

Слід зазначити, що існують досить актуальні проблеми у сфері соціальної захищеності цієї категорії осіб, серед них:

- забезпечення пенсійних і соціальних виплат інвалідам у розмірах, які б гарантували їм достатній рівень життя;
- отримання гідної освіти в рамках інтегрованих форм навчання;
- забезпечення можливості безперешкодного отримання реабілітаційних послуг за місцем мешкання інваліда;
- можливість трудової діяльності без дискримінації у процесі працевлаштування та подальшої роботи;
- реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, які дозволяють людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму;
- створення доступного середовища для вільного пересування інвалідів та безперешкодної комунікації

Всі вищезгадані проблеми окреслені у Національній доповіді «Про становище інвалідів в Україні» [3].

Ще однією з проблем є працевлаштування інвалідів. З метою сприяння зайнятості інвалідів у ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» зазначено, що підприємства, установи, організації, в тому числі підприємства й організації громадських організацій інвалідів, фізичних осіб, які використовують найману працю, працевлаштувати 4% інвалідів від середньооблікової річної чисельності штатних працівників, або одного інваліда – якщо в роботодавця працює від 8 до 25 осіб [2]. Таку квоту в Україні зобов'язані виконувати всі суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, проте лише 55% підприємств дотримуються встановленого показника, їм вигідніше сплатити штраф, ніж забезпечити роботою інваліда.

Інвалід, який не досяг пенсійного віку, не працює, але бажає працювати, має право бути зареєстрованим у державній службі зайнятості як безробітний.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що українське законодавство перебуває у стадії розвитку щодо даного питання. На даний час інваліди не достатньо захищені і здійснено не достатньо заходів щодо забезпечення їм повноцінного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року] : за станом на 30.09.2016 // Відомості Верховної Ради України : Офіц. вид. – 1996. – №30.
2. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні населення : Закон України від 21.03.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – №21. – Ст. 252.
3. Про становище осіб з інвалідністю в Україні / Національна Асамблея людей з інвалідністю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naiu.org.ua/pro-stanovishche-osib-z-invalidnistyu-v-ukrajini>.

ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ СЕГРЕГАЦІЇ ПРАЦІ

Тищенко В. О.

Науковий керівник – Шевченко З. В., к. філос. н, доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Проблему гендерної нерівності науковці досліджують вже досить довгий час, але не зважаючи на це, дана тема не стає менш актуальною, а лише навпаки набуває все більшої популярності як серед науковців, так і серед пересічних громадян.

Найбільш яскраве вираження гендерна несправедливість набуває у сфері трудових відносин, оскільки соціальні норми поведінки у професійній/посадовій ієрархії «продукуються окремо» для чоловіків та жінок.

За даними Державної служби статистики України станом на 1 січня 2017 року чисельність населення складає – 42 414 900 осіб. Жіноче населення складає 22,9 млн., а чоловіче – 19,6 млн. осіб. На 2016 рік рівень економічно активного населення складав: 66,5% жінки та 76,7% чоловіки. Тоді як рівень економічно неактивного населення на той самий рік становив 33,5% у жінок, та 23,3% у чоловіків.

З огляду на дану статистичну звітність можна одразу побачити дискримінаційний характер українського ринку працевлаштування щодо праці жінок.

Також важливо відмітити, що у 2017 році, гендерний рівень безробіття в Україні становив значно вищий показник ніж в країнах ЄС. Так, за даними Єврокомстату, рівень чоловічого безробіття становив 8,6%, а жіночого – 9%.

Рівні середньомісячної заробітної плати чоловіків та жінок станом на 2016 рік істотно відрізняються: у чоловіків – 6 001,00 грн., у жінок – 4 480,00 грн. (тобто жіноча заробітна плата в Україні на 25% менша за чоловічу).

Основним фактором, що визначає дану різницю, виступає поділ на категорії за посадами для представників обох статей. Диспропорції в посадовій ієрархії викликані явищем гендерної професійної сегрегації й істотно впливають на рівні заробітної плати жінок та чоловіків.

Гендерна сегрегація праці – це нерівномірне розподілення чоловіків і жінок у економіці, через що в окремих професіях чи окремих економічних галузях переважають чоловіки або жінки. Гендерна сегрегація праці може бути вертикальною та горизонтальною [1, 67].

Горизонтальна сегрегація описує розподіл чоловіків і жінок за професіями та видами діяльності.

Вертикальна сегрегація – це розподіл обох статей по східцях посадової ієрархії в рамках однієї професії. Даний вид сегрегації прийнято, ще називати, «Скляна стеля» (glass ceiling). «Скляна стеля» –

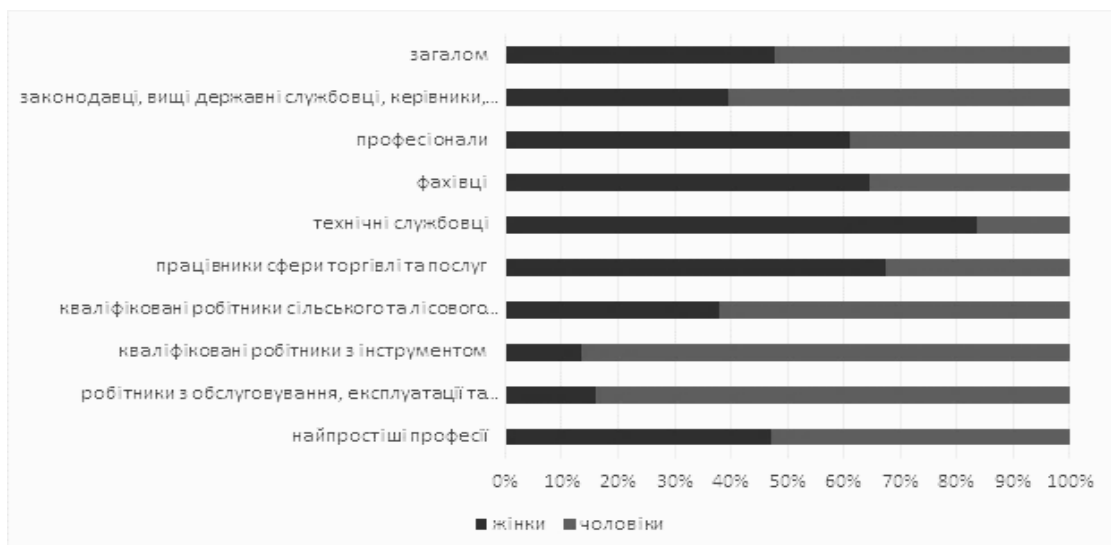
термін американського менеджменту, що описує невидимий та формально ніяк не визначений бар'єр, який обмежує просування жінки, службовими сходінками [2, с. 69].

Модифікацією моделі «скляної стелі» є модель «скляних стін».

«Скляні стіни» – це горизонтальна гендерна сегрегація праці, коли жінки мають менший доступ до професій і видів діяльності, які забезпечують надалі значне вертикальне кар'єрне зростання. «Скляні стіни» сприяють концентрації жінок у тих галузях, які є менш дохідними, надають менший доступ до фінансових і економічних ресурсів, і тому забезпечують менший доступ у владні структури.

Так, у сфері культури, охорони здоров'я або соціального забезпечення, є менші перспективи кар'єрного зросту, ніж в управлінській та фінансовій галузях. Тому за наявності «скляних стін» обмеженість вертикального просування вже визначена вибором професійної сфери діяльності [1, 182].

Так, за даними Держкомстату станом на 2015 рік, на керівні посади вищого рівня обіймають 40% жінок, тоді як серед професіоналів та фахівців жінки переважають (див. Діаграму 1).

Діаграма 1. Розподіл жінок та чоловіків за професійними рівнями

Наприклад, бухгалтерський облік – сфера, де найбільше представлені жінки, однак із бухгалтерів дуже рідко виростають топ-менеджери. У рамках дослідження резюме, розміщених на одному із кадрових порталів України (Work.ua) умовно «чоловічими» професійними сферами можна назвати: «безпека» (лише, 4% жінок), «автомобільний бізнес» (9% жінок), «видобуток сировини» (9% жінок). Найменш гендерно деференційованими є такі професійні сфери, як: страхування, банківська сфера та юриспруденція. Частки жінок і чоловіків, які працюють у цих сферах, є приблизно рівними.

Зі «скляною стелею» тісно пов'язане явище «липкої підлоги». «Липка підлога» – термін, який означає, що жінки порівняно з чоловіками довше затримуються на початкових позиціях у службовій ієрархії. Чоловіки на ранніх стадіях кар'єри швидше просуваються на наступні щаблі службової драбини, у той час як молоді жінки подовгу затримуються на початкових етапах професійного шляху. Більш швидкий кар'єрний старт чоловіків згодом забезпечує їм формування необхідного професійного та управлінського досвіду, і, таким чином, дозволяє їм обігнати жінок у занятті вищих керівних посад, тобто призводить до ситуації «скляної стелі» [3, 85].

Отже, враховуючи різноманітний характер бар'єрів для кар'єрного зростання жінок, можна виділити три основні чинники формування вертикальної гендерної сегрегації: перешкоди в кар'єрному просуванні жінок, відмінності в побудові кар'єри у жінок та чоловіків, дискримінація жінок при прийнятті на роботу

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. – 336 с.
2. Вольний К. Гендерні аспекти зайнятості українські реалії і світовий досвід / К. Вольний // Вісник ТНЕУ. – 2009. – №1. – С. 69–90.
3. Ильиных С. А. Гендерный фактор в карьере: «стеклянный потолок» и/или топ-менеджмент // Materiály X mezinárodní vědecko-praktická konference. «Efektivní nastroye moderních věd – 2014» / Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o, 2014. Díl 22. Psychologie a sociologie. – С. 84–91.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ ПРОЯВІВ У ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ткаченко Л. В.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасне життя вкрай багате на різні події: кримінальні злочини, нещасні випадки, стихійні лиха. Однак часом зустрічаються такі ситуації, що здатні шокувати не тільки спільноту, а й навіть найдосвідченіших медиків і слідчих. До таких подій належить дитячий та підлітковий суїцид

Підлітковий вік – найбільш складний з усіх вікових періодів. Його часто називають періодом «бурі й натиску», періодом диспропорцій у розвитку через те, що в цей час відбуваються бурхливі зміни у фізіології та психіці дитини. Цей вік насичений драматичними переживаннями, внутрішніми та міжособистісними конфліктами, кризами самооцінки. Це час досягнень, звершень, мрій; час самозаглиблення й самопізнання, становлення «Я», емансипації самооцінки, переходу на нову соціальну позицію. Разом з тим, це час втрати дитячого світосприймання, перегляду авторитетів, втрати ілюзій, що супроводжується відчуттям тривожності й психологічного дискомфорту [1]. Для підлітків характерні часті напади агресії або депресії. Тому так часто зустрічається суїцид підлітків, причини якого можуть бути найрізноманітнішими.

Згідно зі статистикою, в Україні здійснюється на рік 34,5 дитячих самогубств на 100 тис. у світі підлітки 15–19 років зчиняють 10 самогубств на 100 тис. населення, а за даними МОЗ показник у 20 осіб вважається критичним. До 14 років різко зростає кількість завершених суїцидів, оскільки в такому віці підлітки вже здатні ретельно планувати свої дії і використовують досить «жорсткі» методи: повшання, стрибок з великої висоти чи й комбінацію способів. При цьому хлопчики використовують частіше саме «жорсткі» методи, тоді як дівчатка використовують різні лікарські препарати. Частота повторних спроб вкрай висока: до 50% підлітків, одного разу здійснивши суїцидальну спробу, повторюють її; 4–10% цих спроб закінчуються смертю.

Серед мотивів, які пояснюють спроби самогубства, самі підлітки й експерти-психологи вказують на різні спонуки в такий спосіб вплинути на інших людей:

«дати зрозуміти людині, у якому ти розпачі» – близько 40%;

«змусити шкодувати людину, що погано до тебе ставилася» – близько 30%;

«вплинути, щоб інший змінив своє рішення» – 25%;

«показати, як ти любиш іншого» і «з'ясувати, чи любить справді тебе інший» – 25%;

«заклик, щоб прийшла допомога від іншого» – 18%.

За дослідженнями психологів, підлітки, які проявили небажання жити, мають вищий інтелектуальний рівень розвитку. Щодо успішності в навчанні, у групі «депресивних» більше тих, хто вчиться на «добре» і «відмінно» [2].

Профілактика дитячого суїциду дозволить уникнути смерті дитини. До числа антисуїцидальних чинників належать усі чинники розвитку гармонійної, духовної особистості. Однак серед них слід виділити ті, що протистоять безпосередньо суїцидальним тенденціям, створюють особливий імунітет особистості. Ці чинники необхідно враховувати при проведенні профілактичної роботи з попередження самогубства серед неповнолітніх:

– формування сенсу життя, життєвої перспективи, міцних зв'язків із близькими, сім'єю, суспільством, природою, адаптованість, інтегрованість із людьми та суспільством;

– наявність таких рис особистості, як щирість, доброзичливість, взаєморозуміння, емпатійність, підтримка, приязнь тощо;

– підвищення значущості особистості у кризових ситуаціях;

– «інтелектуальний опір» смерті в усіх її видах, в тому числі і самогубству;

– піднесення цінності людини як вершини неперервного еволюційно-генетичного процесу і носія генетичного і культурного багатства людства і Всесвіту;

– піднесення цінності особистості як уособлення історико-культурного процесу;

– підвищення цінності життєвого шляху людини як невід'ємної складової історико-культурного процесу людства може бути подолана.

У попередженні підліткових суїцидів вирішальну роль відіграє ступінь довіри між підлітком і дорослим. У дитини має бути можливість поділитися з кимось із дорослих чи однолітків своїми проблемами, сумнівами, болями тощо, тоді кризова ситуація не зайде у глухий кут і може бути подолана.

Якщо у підлітка немає довірливих стосунків з батьками, то у його оточенні має бути хоча б одна людина, з котрою можна було б поділитися своїми переживаннями.

Ще однією важливою умовою попередження суїциду є здатність дитини самостійно розв'язувати свої проблеми, а не обходити їх.

Велике значення у профілактиці суїцидальної поведінки має також злагоджена робота як спеціалістів психологічної служби, так і вчителів. Роль вчителя – надати допомогу в своєчасному виявленні дітей, схильних до суїцидальної поведінки та первинній профілактиці суїцидальної поведінки.

Одним з основних завдань психолога є профілактика суїцидальної поведінки, яка може здійснюватися в таких формах роботи:

- зняття психологічної напруги в психотравмуючій ситуації;
- зменшення емоційної залежності;
- формування компенсаторних механізмів поведінки;
- формування адекватного ставлення до життя та смерті [3].

Отже, щоб уникнути такого страшного лиха як підлітковий суїцид, необхідно знати всі переживання і почуття дитини. Не варто пускати на самоплив будь-які зміни в її поведінці. Потрібно пам'ятати, що кожній дитині потрібні співчуття і підтримка близьких. Життєві перешкоди – ті випадки, які дитина повинна долати разом з батьками. Підлітки повинні розуміти, що оточують і батьки їх люблять такими, які вони є, розуміють і підтримують їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблема підліткового суїциду [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://housing.org.ua/problema-pidlitkovogo-sucidu.html>.
2. Суїцид підлітків: причини і профілактика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tabletki.pp.ua/zdorovya/4099-suyicid-pdltkv-prichini-profaktika.html>.
3. Підходи до профілактики суїцидів серед підлітків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wikipage.com.ua/1x7bfb.html>.

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ І РОЗВИТКУ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ГАРніЗОНІВ УКРАЇНИ

Томіленко В. А.

Науковий керівник – Семикіна О. В., к. арх. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

Поширення капіталістичних відносин, ріст промисловості й торгівлі на середину XIX ст. в Україні вплинули на розвиток містобудування, разом із тим прискорилися й урбанізаційні процеси. Водночас у містах краю спостерігалось ускладнення протипожежного стану, ріст кількості пожеж і збільшення збитків від них. Створені на початку XIX ст. професійні поліцейські пожежні підрозділи функціонували тільки у губернських центрах та великих повітових містах. Недостатнє фінансування, повна підпорядкованість поліції, відсутність кваліфікованих кадрів, пожежних депо практично зводили нанівець діяльність пожежної охорони.

На підтримання боєздатності пожежного підрозділу, вчасний виїзд команди по тривозі, збереження в належному стані пожежного обладнання впливала наявність спеціально обладнаних приміщень – пожежних депо. Тривалий час професійні пожежні команди України не мали, за виключенням Києва, Одеси та Харкова, власних пожежних депо. Підрозділи Черкас, Вінниці, Житомира, Бердичева, Кам'янця-Подільського та інших міст розміщувалися при поліцейських дільницях на з'їжджних дворах, до того ж у погано пристосованих приміщеннях. Така ситуація зберігалася майже в усіх містах до 80-х рр. XIX ст. Так, поліцейська та пожежна частини м. Звенигородки у 1859 р. розміщувалися на з'їжджому дворі єврея В. П'ятигорського [1, 3]. Пожежний обоз знаходився у непристосованому для нього холодному приміщенні, що у зимову пору року призводило до замерзання пожежних рукавів та води.

Проживали пожежні при своїх частинах у погано пристосованих, необладнаних належним чином казармах. Окремі квартири або кімнати надавалися лише брандмейстерам та їхнім помічникам, інколи машиністам парових машин. Сімейним вогнеборцям, головним чином майстрам з ремонту обладнання, з дозволу адміністрації пожежної команди, відводили закуток в казармі за фіранкою або шафою. Таким чином, неефективна система розміщення пожежних підрозділів на з'їжджних дворах, унаслідок неухважного ставлення до цієї проблеми як з боку держави, так і місцевої влади не забезпечувала належного функціонування пожежних команд, особливо в зимову пору року.

Навіть для Києва, який мав пожежне депо у Старокиївській частині міста, це питання мало принципове значення. З початком реформи пожежної справи й переведенням фінансування пожежних підрозділів на баланс міських бюджетів у місті в 1860 р. було розпочато будівництво пожежного депо для Подільської частини [2, 52].

Покращення ситуації в пожежній безпеці міст України проходило поступово з удосконаленням організації гасіння пожеж, підвищення боєздатності пожежних частин, зміцнення

фінансової та матеріально-технічної бази. На кінець XIX ст. пожежні гарнізони міст регіону значно зміцніли, про що свідчать архівні документи. Так, у 1887 р. приміщення нового пожежного депо отримали пожежники Двірцевої частини Києва. Поряд із цим, міська дума безкоштовно виділила ділянку землі площею 330 кв. саж для будівництва пожежного депо Добровільного пожежного товариства Києва. На ній у 1889–1900 рр. підрядчик Мілкін (за проектом архітектора Г. Артинова) на пільгових для ДПТ умовах, побудував приміщення депо. Цей одноповерховий кам'яний будинок мав помешкання для дружинників, дерев'яну каланчу висотою в 13 саж., сурмовий сарай, стайню для 13 коней [3, 3].

У період економічного підйому в 1910–1913 рр., у багатьох містах регіону спостерігалось економічне зміцнення пожежних команд. Саме в цей період будувалися нові депо, встановлювався телефонний зв'язок, електрична сигналізація та оновлювався пожежний реманент і техніка. Зокрема, впродовж 1909–1913 рр. у Черкасах для двох відділень пожежної команди, замість старих дерев'яних пожежних депо, були побудовані двоповерхові кам'яні споруди. У 1912 р. нове пожежне депо було також збудовано в південно-східній частині м. Вінниці за постановою (від 30 квітня 1912 р. за №48) місцевої думи [4, 79]. У цей же період власні пожежні депо з каланчею та стайнею у центрі міст також будують вільні пожежні товариства Миколаєва та Луцька.

Будівництво, як правило, велося традиційними методами. Фундаменти виконувалися з бутового каменю, стіни з цегли, перекриття – дерев'яні. Фасади споруд, як правило, не оштукатурені. Широко застосовувалися дерев'яні конструкції, у зв'язку з доступністю матеріалу і простотою монтажу.

Визвольні змагання 1917–1921 рр. залишили по собі розграбовані пожежні обози, зруйновані пожежні депо та катастрофічну нестачу кадрів у пожежних підрозділах. Наприклад, під час німецької окупації Києва вигоріла більша частина Подола. Пожежа знищила всі будинки на вулицях Волошській, Почайнинській, Набережно-Хрещатинській, Луговій, Журавській та ін. Ефективно протидіяти стихії вогню пожежники не могли, оскільки залишилися без пожежних лінійок, реквізованих українськими військовими підрозділами С. Петлюри.

У 1921 р. в Україні були утворені загальнодержавні органи управління пожежною охороною. Так, при Головному управлінні комунальним господарством НКВС УСРР з січня 1921 р. почав діяти Всеукраїнський центральний пожежний відділ [5, 29].

У другій половині 20-х рр. XX ст. зміцнюється фінансове забезпечення пожежних підрозділів, розгортається капітальне будівництво пожежних депо. Зокрема у квітні 1926 р. розпочалося будівництво приміщень нової пожежної частини Києва на Раківці, а в липні 1926 р. засідання комісії комунсекції міськради схвалило організацію пожежного обозу у Пущі-Водиці [6, 60]. На 1928 р. у Києві вже діяло 9 пожежних частин у розпорядженні яких знаходилося 13 пожежних автомобілів. Були посилені протипожежні заходи на промислових підприємствах та в житловому секторі, завершено будівництво будівлі Жовтневого пожежного депо.

Загальний курс на індустріалізацію сприяв збільшенню чисельності професійних та об'єктових пожежних підрозділів, покращенню їх оснащення, створенню додаткових пожежних постів, а також вплинув на збільшення виробництва пожежної техніки та обладнання. В 30-ті рр. XX ст. розпочинається будівництво адміністративних споруд для управлінь пожежної охорони областей. При чому досить часто адмінбудівлі зводилися у комплексі із спорудженням житла для вогнеборців та гаражними комплексами для пожежної техніки. Будівлі подібних комплексів представляли динамічну композицію з наростаючих по поверховості корпусів, вдало вписаних в рельєф, утворюючи кілька терас. Лаконічні фасади з заскленними сходовими блоками виявляли функціональну структуру.

Напад Німеччини на СРСР змінив характер роботи пожежної охорони, оскільки всі сили були кинуті на боротьбу з загарбниками. В ці суворі роки випробувань зразки мужності та відваги показали пожежні Києва, Севастополя, Запоріжжя, Одеси, Дніпропетровська та багатьох інших населених пунктів України.

З 1947 року умови пожежної служби почали мінятися на краще, налагодилося матеріально-технічне забезпечення. Розпочинається як нова хвиля реконструкції споруд пожежних депо, так і спорудження нових будівель пожежних частин зі спеціальними навчально-тренувальними комплексами. У цей складний час продовжується плідна наукова робота над вдосконаленням протипожежного захисту будівель та підприємств. В результаті у 1951 р. були затверджені Державним комітетом у справах будівництва «Протипожежні норми будівельного проектування промислових підприємств і населених пунктів» (Н 102-51).

В 50–60 роки XX ст. продовжується вдосконалення структури пожежної охорони. В квітні 1957 р. був уведений в дію «Статут служби воєнізованої пожежної охорони МВС СРСР», який визначив організацію і порядок несення служби, а також права і обов'язки посадових осіб ВПО.

На початку 60-х рр. XX ст. в Україні у великих містах широко розгорнулося будівництво висотних будівель, що викликало необхідність намітити основні заходи щодо зниження небезпеки задимлення висотних приміщень. Упродовж 1962–1963 рр. над вирішенням цієї проблеми

працював колектив ЦНІПО, спеціалісти-проектувальники та будівельники. В результаті проведеної роботи були визначені основні положення по забезпеченню пожежною безпекою висотних споруд. У 1964 р. були затверджені «Тимчасові вказівки з протипожежних вимог для проектування жилих будівель висотою 10 поверхів і більше» (СН 295-64).

У 1971 р. на верхньому полі стадіону «Металург» в м. Дніпропетровськ було обладнане містечко пожежно-прикладного спорту. На цій базі проводяться заняття і щорічні змагання на першість гарнізону, а також в 1971 і 1977 рр. – всесоюзні змагання з пожежно-прикладного спорту [7]. Подібні спортивні комплекси упродовж 70-80-х рр. ХХ ст. з'явилися в Києві, Донецьку, Харкові, Луганську і будувалися за типовими проектами. Функціонально-планувальний аналіз різних спортивних комплексів дозволив виявити основні зони: навчально-тренувальну; обслуговуючу основний функціональний процес (технічні, адміністративно-господарські, складські приміщення); обслуговуючу відвідувачів (паркінг, сервіс та обслуговування); комунікаційний каркас.

У 80-ті рр. ХХ ст. продовжують вживатися заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів, удосконалення системи професійної підготовки і майстерності працівників пожежної охорони. При цьому значна увага стала приділятися комфортним умовам несення служби пожежниками. Зокрема на Дніпропетровщині було розроблено індивідуальний проект і побудовано спортивний комплекс з критою 100-метровою смугою, закінчено будівництво будівлі СДПЧ-31 у м. Новомосковск, реконструйовано частину будівлі СДПЧ-19 з обладнанням плавального басейну і приміщень для психологічного розвантаження особового складу [7].

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи було засноване Указом Президента України від 28 жовтня 1996 року №1005 на базі Штабу Цивільної оборони України та Міністерства у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, і було визначене центральним органом виконавчої влади, який забезпечував проведення у життя державної політики у сфері цивільної оборони, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання цим ситуаціям та реагування на них, ліквідації їх наслідків та наслідків Чорнобильської катастрофи, здійснював керівництво дорученою йому сферою управління, несе відповідальність за її стан і розвиток [8]. Передання Державного департаменту пожежної безпеки до сфери управління МНС України завершило логічний ряд побудови потужного рятувального відомства, аналогічного рятувальним службам розвинутих країн.

Таким чином, подібна трансформація пожежно-рятувальної служби викликала нові завдання та функції, які поклалися на підрозділи цивільного захисту. Функціональне розширення обов'язків рятувальників викликало й нові вимоги до проектування навчально-тренувальних полігонів з тренажерними комплексами для ліквідації аварій на транспортних засобах та проведення гірничорятувальних робіт, створення центрів кінологічної служби, центрів піротехнічної підготовки, необхідності формування спеціалізованого аудиторного фонду у відомчих начальних закладах МНС України, будівництво споруд з полігоном для мобільного госпіталю МНС тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центральний державний історичний архів України у місті Києві. – Ф. 442. – Оп. 90. – Спр. 111.
2. ЦДІА України. – Ф. 442. – Оп. 37. – Спр. 651.
3. Отчет о деятельности Киевского пожарного общества действительного члена ИРПО за 1898 г. [Текст]. – К. : Тип. П. Барского, 1899. – 17 с.
4. Державний архів Вінницької області. – Ф. 262. – Оп. 1. – Спр. 24.
5. ЦДАВОВ України. – Ф.Р-5. – Оп. 1. – Спр. 1755.
6. Кучер Г., Усатенко Л. Покорители огня: из истории пожарной охраны Киевщины [Текст] / Г. Кучер, Л. Усатенко. – К. : Ред. издат. отд. МВД УССР, 1969. – 132 с. ил.
7. Виставка пожежно-рятувальної служби [Електронний ресурс] // Головне управління ДСНС України у Дніпропетровській області [Сайт]. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua>.
8. Державна служба надзвичайних ситуацій України [Сайт]. – Режим доступу : <http://dp.dsns.gov.ua/ua/Vistavka-pozhezhno-ryatuvalnoyi-sluzhbi.html>.

ГАННА ДМИТРЯН: ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЧЕСНОЇ ЗЕМЛЯЧКИ-МЕЦЕНАТА

Украдиженко С. В.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Доброчинність – явище, знайоме в Україні здавна. Князі Київської Русі, гетьмани Петро Сагайдачний, Іван Виговський, Іван Мазепа, Кирило Розумовський сприяли поширенню освіти, зокрема, і становленню Києво-Могилянської академії, будували власним коштом храми, опікувалися найздібнішими жителями, посилаючи їх на навчання до найкращих європейських університетів. У XIX ст. – на початку XX ст. меценатство набуло особливого поширення серед шанованих, багатих та відомих українців, наприклад, меценати Тарновські, Григорій Галаган, Симиренки, Євген Чикаленко, батько і син Рильські, брати Бродські, кілька поколінь Терещенків. Вони та інші толерантні люди чимало зробили для розвитку вітчизняної культури та освіти, розвитку промисловості, поліпшення медичної справи тощо.

Новомиргород – невелике містечко, що на Кіровоградщині, теж має свою історію меценатства. З містом пов'язані біографії багатьох видатних людей, зокрема і деяких меценатів. Так, златопільське (новомиргородське) коріння має всесвітньовідома династія підприємців – меценатів Бродських. До нині збереглася споруда, збудованої ними, єврейської лікарні на 40 місць і Златопільська гімназія. Але особливої уваги заслуговує Г. М. Дмитрян – видатна місцева меценатка, завдяки сприянню якої були побудовані 2 лікарні – у Єлисаветграді й Новомиргороді та Вознесенський собор у Бобринці, а також кілька матеріальних пам'яток області.

Батько Ганни грек Мартакі жив у містечку Новомиргород, тоді на Херсонщині. Він був неогоціант і ліверант (баришник). Величезні гурти худоби найняті ним погоничі правили в західні країни, де Мартакі продавав їх із небувалими баришами, крім того, він наймав кораблі, привозив і продавав такі делікатеси, як ваніль, перець, імбир, маслини. Ходили чутки, що він помер за кордоном. Його дружина – українка на прізвище Дмитрян. Питання, де і як він із нею познайомився і чи шлюб їх був офіційним – невідомо. В них тоді вже була донька Ганна. Коли батько помер, доньку попросили приїхати в Каїр, у банк, щоб одержати спадщину. Цінностей і грошей було настільки багато, що їй порадили узяти на дорогу трохи грошей, а решту буде перераховано в Новомиргородський міський банк. Г. Дмитрян іще не приїхала в Новомиргород, а всі уже знали, що вона багатюща спадкоємиця. Сини ближчих поміщиків почали приїздити до неї з візитами, але вона відверто відшила їх, вважаючи, що їм потрібні тільки її гроші. Після цього візити припинилися.

У 1863 р. Ганна вийшла заміж за Афанасія Дмитряна, багатого купця і землевласника з Бобринеччини, котрий на трьох власних кінних заводах займався конярством – вирощував табуни породистих скакунів, із того мав винятковий прибуток. Дмитрян після реформи, що скасувала кріпосне право, став гласним повітового земського зібрання від Бобринця. Отож, два величезних капітали поєдналися. Афанасій Федорович також мав грецькі корені, як і батько Ганни. Він був діловим партнером старого Мартакі й на 30 років старший за свою дружину. Явище звичайне в грецьких родинах. Ця діаспора завжди прагнула до неподільності й примноження родових багатств, тому й одружувалися виключно за своєю національною ознакою. Шлюб тривав понад 12 років, а в 1884 р. на 41 році життя Ганна Михайлівна овдовіла. Та невдовзі нова втрата підкосила жінку – померла від сухот (за іншими джерелами – від холери) старша її донька теж Ганна. Після смерті дівчини мати закінчила розпочате раніше будівництво храму Святого Пантелеймона в Бобринці, завершальна стадія припала на 1886–1889 рр., коли його розписували монахи Києво-Печерської лаври, дещо пізніше лікарні в Новомиргороді та Єлисаветграді.

У 1910 р. Г. Дмитрян прийшла в міську управу і заявила, що бажає побудувати в Новомиргороді лікарню для народу. Міська управа переполошилася. Головою тоді був Іван Ткаченко, членом по коштах – Семен Кирилів, членом по господарству – Демид Кожем'якін, секретарем – Терешко Поспелов і писарем – Іван Шаригін. Оце і весь штат при тодішньому населенні Новомиргорода 8 тис. осіб. Міська управа просила збудувати лікарню в архієрейському саду, який був на місці теперішньої державної цегельні, що по дорозі на м. Кропивницький. Г. Дмитрян заперечувала проти цього місця. Вона переймалася, що хворим, а особливо літнім людям, далеко буде діставатися до лікарні. Тоді співробітники міської управи Новомиргорода запропонували будувати лікарню в міському саду, що був біля озера Лонго (місцева назва – Солоне). Ганна погодилася, поїхала в Київ і привезла архітектора-художника М. Павученка, якому й доручила проектувати і керувати будівництвом лікарні.

Закладина лікарні були відзначені досить урочисто. Основні котловани були освячені благочинним Іваном Левицьким. На закладах були представники міської управи, громадськість Новомиргорода та будівельники. Сама Ганна під наріжний камінь кинула дві жмені золотих та срібних монет і поклала декілька цеглин та вапна в кут будівлі, що їх із пошаною подали каменярі. У

котлован кидали гроші й інші громадяни. Всі присутні були сфотографовані.

Незважаючи на складність робіт, праця посувалася досить швидко. Перекриття і дах здійснювалися новомиргородськими теслярами за порадами архітектора. Дах укрили оцинкованою бляхою місцеві покрівельники Мокій, Ларивон та Прокопій Павлуценки. Ганок був укритий під шашку. Ринви, жолоби, водотоки були виконані з великим смаком і художньо оздоблені. В плані будинок лікаря являє собою прямокутник з несиметричним боковим розташуванням головного входу. Вхід в приміщення має форму арки, яку оздоблено безліччю променів, що перетинаються трьома рядами концентрично розташованих валиків. Щоб надати причілку біля входу парадності, будівничі скомпонували кутову колону, а над аркою виклали з заглибин чотири напіврозетки. Бокові фасади апсид і всієї споруди по горизонталі членуються підкреслено помітним плінтом, виконаним з двох рівнобіжних валиків, що з'єднані між собою виступаючими кутами цегли, фризом, що чудово символізує мережку вишитого хрестиком українського рушника. Треба визнати, що бокові фасади апсид і задні стіни всієї будівлі своїм світло-тіньовим ефектом найбільше завдячують саме мережці та плінту. По вертикалі фасади апсид членуються просторими вікнами, завінчаними багатими наличниками та гарними фронтончиками. Задні вікна лікарні та прибудов прості у виконанні, добре заповнюють простір стін. Передній та бокові фасади будинку лікарні, що виконані в стилі українського бароко, і являють собою найбільшу значимість та художню цінність всієї цегляної симфонії, яка в руках самотутніх новомиргородських майстрів прозвучала з надзвичайно великою силою, національною самобутністю та глибиною народного таланту.

На той час, в провінційному Новомиргороді центральне опалення було новиною. Монтувалося воно приїжджими майстрами досить ретельно. Приміщення електростанції існує і зараз позаду лікарні. Головного лікаря – Кміта – Ганна привезла з Києва, запропонувавши йому заробітну плату втричі більше стипендії. Прибувши в Новомиргород, лікар Кміта оглянув побудований для нього будинок, лікарню, і забув про Київ і професуру. Лікарню було відкрито в 1912 р. Обслуговували лікарню лікар Кміта, фельдшер Легкоступ та дві сестри-жалібниці Самойлович та Вітковська.

Для забезпечення лікарні коштами Г. Дмитрян залишила в банку 300 тис. карбованців. На відсотки від цих грошей належало видавати платню всім співробітникам лікарні, а також оплачувати ліки і харчування, тобто щоб лікувати хворих безкоштовно. Лікарня була забезпечена 300 повних комплектів білизни чоловічої і 300 комплектів жіночої. Ліжка також були повністю забезпечені відповідною білизною.

На ганку біля головного входу лікарні вгорі було вмуровано дві напівкруглі заглибини, в які було вставлено вивіску: «Міська лікарня ім. Ганни Дмитрян». На стіні, праворуч від головного входу, була пригвинчена мармурова табличка, на якій золотими літерами було вирізьблено: «Архітект-художник М. Павученко». Під час революції вивіска і мармурова табличка були кимось і чомусь зняті. Окрім основного корпусу та будинку лікаря, поряд з будинком збереглося приміщення конюшень (1911 р.), а позаду лікарні – будівля електростанції.

Після відкриття лікарні Г. Дмитрян з матір'ю виїхали до Єлисаветграда, де на її кошти недалеко від залізничного вокзалу було побудовано лікарню, яка чомусь носила назву Червоного Хреста. Вивіски на ній не було, чи її зняли, але при вході в подвір'я лікарні, на лівому стовпчику хвіртки було прибито емальовану табличку з написом білими літерами: «Лікарня святої Анни» (яка висіла приблизно до 1971–1972 рр.).

Після цього Ганна виїхала в Бобринець, де на її кошти теж було збудовано лікарню.

Безутішна мати, втративши малолітню доньку, знайшла собі розраду в благодійницькій діяльності, твердо вирішивши віддати частину спадку для будівництва лікувальних та духовних споруд. Як наслідок – обидва лікарняні заклади стали найкращими на теренах всієї імперії. Подібними операційними та процедурними похвалитися могла далеко не кожна столична клініка, а не те, що провінційно-повітова установа. Загальна площа стаціонару в Єлисаветграді розрахована на 40 ліжок, окрім того, на цій же ділянці пущено в експлуатацію й приміщення амбулаторії для щоденного прийому пацієнтів. Половина ліжок утримувалася коштом самої Ганни Михайлівни задля лікування найбідніших верств. На все будівництво нею було затрачено 225 тис. золотих рублів, а ще 300 тис. у цінних паперах були довічно покладені у відділення Земельного банку в Херсоні, аби на проценти від їх зберігання заклад міг утримуватися. Лікарня та її персонал пригодилися тисячам поранених у російсько-японській та Першій світовій війнах, чим переважно й переймалося саме Товариство Червоного Хреста, з яким тісно співпрацювали Дмитрян та її лікарня.

На схилі життя Ганна Михайлівна залишила заповіт, в якому потурбувалася й про своїх сестер, племінників, онуків, поклавши на їхні банківські рахунки чимало грошей. Померла Ганна Дмитрян 13 січня 1913 р. від раку шлунка. За заповітом поховали її в родинному склепі, який було споруджено під зведенням нею собором Св. Пантелеймона.

Вшановуючи пам'ять своєї опікунки, працівники лікарні св. Анни замовили для неї молебень і помістили в газеті «Голос Юга» некролог: «Больница св. Анны извещает о кончине своей благотворительницы, учредительницы и пожизненной попечительницы – А. М. Дмитрян...». Щороку в січні, аж до революції 1917 р., на честь Ганни Михайлівни служили молебен у Ковалівській церкві

Єлисаветграда та в Св. Пантелеймонівському храмі у Бобринці; роздавали милостиню, лікували немічних та хворих. За добротинність Херсонський губернатор нагородив Ганну Дмитрян знаком ордена І ступеня Російського Товариства Червоного Хреста, а П. Ревуцький вручив їй диплом на звання почесної опікунки лікарні Червоного Хреста в Єлисаветграді.

Роки, коли будувалася новомиргородська лікарня, відзначаються складним періодом в українській архітектурі. Незважаючи на досягнення в організації будівництва, техніці та мистецьким досвіді, українській архітектурі треба було витримувати натиск космополітичних шаблонів, захоплень модерном та різноманітними стилями. Треба було на основі своєї національної культури, на основі досягнень народної архітектури, пристосовуючись до потреб, опрацювати свій стиль, виробити свої методи в архітектурній розробці деталей. В цьому відношенні лікарня в Новомиргороді являє собою і повинна залишатись як немируща пам'ятка народних новомиргородських майстрів Кам'яновичів, Морозів та архітектора-художника М. Павученка, що гідно вийшли переможцями в складній і тривалій боротьбі. Викликає подив ще й той факт, що до цього часу на фасаді лікарні немає чавунної плити з написом: «Архітектурна пам'ятка зберігається законом». Громадськість Новомиргорода та району повинна потурбуватись про це.

До початку 2000-х рр. в центральному приміщенні архітектурного комплексу розташовувалось інфекційне відділення центральної районної лікарні. Нині будівля лікарні пустує і знаходиться в занедбаному стані. Дах будівлі під час дощів протікає, деякі стіни осіли і мають чимало тріщин, однак сучасний стан споруди поки що уможливорює її порятунк. В будинку лікаря нині розміщене відділення податкової інспекції. До конюшень в радянський час з обох боків було виконано прибудови, внаслідок чого це приміщення використовується як гаражі.

Отже, питання про визначну роль українських меценатів у розвитку освіти, науки, культури в духовній розбудові, нашої держави завжди цікавило не лише істориків, а й широку громадськість, тому воно є завжди актуальним, заслуговує на вивчення, бо несе в собі високу патріотичну ідею великої обдарованості і подвижництва багатьох вітчизняних починків, які дбали не лише про зростання особистих капіталів, а переймалися важливими проблемами збереження і дальшого поступу української культури, робили значні матеріальні внески в її підтримку. Хочеться вірити в те, що нова влада Новомиргорода зверне увагу на кам'яну окрасу міста і виділить кошти на реставрацію пам'ятки, а люди будуть цінувати те, що мають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багацький Л. Про собори, лікарні та Ганну Дмитрян / Л. Багацький // Кіровоградська правда. – 2010. – 11 червня. – С. 9.
2. Багацький Л. Таємниці роду Мартакі / Л. Багацький // Народне слово. – 2009. – 28 липня. – С. 6.
3. Давиденко І. Гине перлина Новомиргородщини / І. Давиденко // Відлуння віків. – 2008. – №2. – С. 14–15.
4. Діброва Д. Цегляне диво / Д. Діброва // Новомиргородщина. – 2009. – 16 січня. – С. 1–6.
5. Карасьова Н. Лікарня святої Анни Червоного Хреста / Н. Карасьова // Єлисаветградские ведомости. – 2003. – 21 марта. – С. 7.
6. Кожум'яка С. Цегляне диво // Планида Степана Кожум'яки. Сер. : Життя славетних / Упоряд. та авт. передм. Ю. Колісник. – Черкаси : Брама, 2004. – С. 70–83.
7. Лашкул Г. Анна Михайлівна Дмитрян : Мати. Меценат. Зодчий. Знакові постаті краю / Г. Лашкул // Честь хлібороба. – 2006. – 7 січня. – С. 2.
8. Могилюк В. Віхи становлення медицини степової столиці / В. Могилюк, Ю. Тютюшкін // Народне слово. – 2009. – 3 лютого. – С. 6–7.
9. Несен А. Будинок, де народилося чимало мешканців міста : Єлисаветграду – 250 / А. Несен // Єлисаветградские ведомости. – 2004. – 5 марта. – С. 1–4.
10. Планида Степана Кожум'яки // Упор. Ю. Колісник. – Черкаси : Брама, 2004. – 224 с.
11. Цегляне диво. Портал Новомиргородського району Кіровоградської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada-novomirgorod.gov.ua/city/history>.

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: АВТОРИТЕТ І ВЛАДА

Федун Д. А.

Науковий керівник – Чупанова Д. О.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

Як правило, під елітою розуміємо кращість, обраність, і, водночас, політичну верхівку держави. Оскільки пересічний українець рідко може використати хороші епітети в бік влади, йому здається некоректним використання терміну еліта по відношенню до українських політиків. Проте, політичну еліту необхідно розуміти виключно як людей, які приймають найважливіші політичні рішення. Еліта є обов'язковою складовою життя будь-якої організованої спільноти, і вона завжди формується саме з цієї спільноти.

Багато в чому погляди, цінності, культура політичної еліти можуть служити індикатором рівня розвитку суспільства. Наприклад, високий рівень корумпованості можновладців – це вершина айсбергу колосальної побутової корупції, до якої вдається суспільство. І навпаки, відповідальні послідовні політики є продовженням законслухняних і відповідальних громадян.

Жозеф де Местр, котрий написав про Росію знамениту фразу «кожен народ має уряд, на який заслужив», зазначив, що влада може спиратися не скільки на бажання народу, як на його терпіння. Історія незалежної України – найкраще того свідчення [1, с. 83].

Вітчизняні політики навчилися легко видавати терпіння виборців за вияв безмежної довіри, а суспільну апатію – за знак мовчазної згоди з будь-якими діями влади. Слід також мати на увазі, що єдиний шлях входження України в сучасну Європу – це розвиток соціальної культури наших громадян до європейського рівня. У жодній іншій спосіб «європеїзація» українського суспільства неможлива.

Існує природна закономірність: «Яка соціальна культура людей, таке й їхнє життя!». Модернізація соціальної культури нації – це найбільше, що може зробити українська влада для свого народу! А громадяни мають підтримати владу в цьому, бо це – єдиний шлях до їхнього процвітання й добробуту [2, с. 30].

Звідси випливає, ще одне з найважливіших завдань держави, якщо вона визнається інструментом забезпечення соціального прогресу в Україні, – сприяння розвитку соціальної культури громадян. І як тут не згадати слова родоначальника сучасної соціальної науки Еміля Дюркгейма, який, стверджуючи, що в сучасному світі не визнається жодний володар, окрім громадської думки, зауважив: «Щоб цей володар не став нерозумним деспотом, слід його просвіщати, а як це зробити, якщо не з допомогою науки?» [2, с. 32].

Не лише в політиці, в економіці просвітництво відіграє роль чинника економічного прогресу. Видатний підприємець Г. Форд, наприклад, писав: «... роботодавці та робітники далеко не завжди мислять послідовно; звичку чинити недалекоглядно важко зламати. Що можна зробити? Нічого. Закони і приписи не допоможуть, лише просвітництво і розуміння власних інтересів можуть привести до мети» [1, 90]. Сьогодні є достатньо підстав стверджувати, що однією з причин невдач у здійсненні політичних, економічних, правових, моральних та інших реформ в Україні є їхній антинауковий характер, внаслідок чого вони стали проявом реформаторського волюнтаризму й утопізму. Прогресивні вчені всього світу дедалі більше переконуються, що політика, як сказав колись Альберт Ейнштейн «набагато складніша за фізику». Поняття «влада» і «авторитет» настільки важливі, що варто зупинитися на їх аналізі докладніше. Під авторитетом слід розуміти здатність і можливість впливати на поведінку інших людей з їх згоди і бажання.

Авторитет (від лат. auctoritas – влада, вплив) в широкому сенсі – загально визнаний вплив особи чи організації в різних сферах суспільного життя, заснований на знаннях, моральних достоїнствах, досвіді; у вузькому – одна з форм здійснення влади [1, с. 76].

Це – вкрай нестійка, недовготривала і мінлива форма впливу. Такий вплив можливий за тієї умови, що він не погрожує ні життю, ні соціальному стану іншої людини при одночасному наданні їй якої-небудь вигідної послуги.

Якщо чесна і принципова людина користується у товаришів авторитетом, виступає активний захисник їхніх інтересів, скажімо, перед адміністрацією школи, то вона зуміє зберегти свою перевагу тільки в тому випадку, якщо не загубить якостей, за які її поважають. Повага – ось основа авторитету. Як тільки вона покаже себе некомпетентною, безчесною або беззахисною, то втратить перевагу і поповнить ряди ведених – тих, хто йде слідом за авторитетним лідером і сподівається на його допомогу.

При такій формі впливу, по суті, відбувається взаємовигідний обмін послугами: лідер отримує потрібну йому популярність і повагу, а ведені – не менше потрібні їм знання, зразки моральної поведінки, захист інтересів.

Як правило, авторитетні відносини не оформляються службовим статутом або офіційним наказом, постановою, законом. Саме тому їх називають неформальними. Волю авторитетної особи інші виконують як особисте прохання, а не як наказ.

Авторитет і владу вважають двома сторонами одного цілого. Чи так це? Дві сторони – так. Але що це за ціле, їх об'єднує? Це отримання привілеїв, яких немає в інших. Авторитет і влада дають саме це. Такий їх результат. А шлях до авторитету і влади різний. При наданні влади людину призначають, наділяють формальними атрибутами. Влада – це можливість нав'язувати свою волю всупереч бажанням інших. Навпаки, авторитет – не нав'язування волі, а дія за згодою інших, визнання іншими авторитету особи, яка перевершує їх [2, с. 45].

Отже, складові елементи авторитету і влади різні. Складові елементи авторитету – слава, публічне визнання, повага, добровільність. Складові елементи влади – контроль, панування, домінування, тиск, примус.

Авторитет і влада мають спільне – «значення інших» як свого фундаменту, коли: вони добровільно визнають – щось стоїть вище них – це авторитет; їх примушують визнати – щось стоїть вище них – це влада.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна управлінська еліта в Україні : якісні характеристики, шляхи та методи підготовки : монографія / за ред. М. І. Пірен, В. А. Ребкала. – К. : [б. в.], 2003. – 180 с.

2. Кремінський В. Г. Політологія. Підручник // За загальною редакцією проф. Кремінського В. Г. проф. Горлача М. І. – Харків «Єдиноріг», 2001. – 186 с.

АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕКОНФІГУРАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Фесенко Ю. В.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Культура – це певна сукупність соціально набутих і трансформованих із покоління в покоління значущих символів, ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки, через свою життєдіяльність. Поняття «культура» вживається для характеристики певних історичних епох (антична культура), конкретних суспільств, народності, нації (культура майя), а також специфічних сфер діяльності чи життя (художня культура, культура побуту), сфера духовного життя людей. Як загальноцивілізаційна система, культура автентична, дійсна, невідчужена від історії, об'єднує сьогоднішнім своє минуле і майбутнє, відтворює в самосвідомості і максимально розкриває природу національного характеру.

Культура як загальноцивілізаційна цінність виявляє наявність базових цінностей і символів, які забезпечують внутрішню інтеграцію. Культура включає в свою систему соціальні норми і установи, духовні цінності, сукупність відносин людей до природи, між собою і до самого себе. Культура характеризує особливості свідомості і поведінки, діяльності людей, праці, мови, фіксується як спосіб життєдіяльності окремого індивіда, соціальної групи чи всього суспільства в цілому.

Культура – це складне ціле, яке включає продукти діяльності, вірування, мистецтво, звички людини, а також діяльність, зумовлена цими звичками. Головне в ній – активна роль людини, людина в діяльності, продукт людської діяльності. Вона також є конфігурацією засвоєної поведінки людини і її результатів, тісно пов'язаною з духом, духовністю. Тому будь-який матеріальний прогрес не відбудеться без прогресу культурного, духовного. Культура – це свого роду генотип розвитку людського організму [1].

Культура є найбільш фундаментальний спосіб людського буття, базис реальності для людини. Тому культура є діяльність людей по відтворенню і оновленню соціального і політичного буття, а також продукт і результат діяльності, які в неї включаються. Культура є реплікація суспільної і родової суті людини, це сукупний досвід людства, єдності буття і небуття, вона організує людське життя, слугує для упорядкування досвіду і регуляції відносин між людьми. Культура – це культ, обробка, поважання, виховання. Це певний рівень розвитку суспільства, творчих здібностей людини, відтворювання в матеріальних і духовних цінностях людини. Культура – це свідомо робота духу по здійсненню того, що оточує людину. Вона асоціюється з рисами особистого удосконалення людини, це специфічний спосіб організації і розвитку людської особистості. Укоріненість в культурі і свобода здійснюються як творчість, з іншого боку, культура поєднує буття й свободу, що переростає у творчість, виступає щодо них як опосередкування. Будучи узагальненим людським досвідом, культура дає свободі й творчості вихідні смисли й через це безпосередньо є репрезентантом буття.

Разом з тим вона дає засоби й пропонує форми здійснення людиною її вільних творчих зусиль, що є однією з найсуттєвіших ознак культури. Саме культура є водночас творчістю й призначеністю до творення. Нарешті, та чи інша система може бути визнана цивілізованою, якщо вона забезпечує культурний прогрес людства, можливості самореалізації особистості, розвиток і реалізацію індивідуальної духовної свободи. Повернення до магістральних шляхів розвитку людської цивілізації є поворотом до культурного самозабезпечення народу в контексті світових надбань, пріоритету особистості її духовних свобод, творчої самореалізації у суспільному та індивідуальному житті, людяно-творчого злету.

Універсальним критерієм суспільного прогресу постає загальне становище людини в соціально-політичній системі, діапазон її загальнокультурного розвитку, рівень матеріальної, соціальної, політичної і духовної свободи. Більш прогресивна буде така політична система, яка відкриє широкі можливості для задоволення людських життєвих потреб, піднесення добробуту, забезпечення рівня і структури споживання матеріальних, соціальних та культурних благ, що найповніше відповідають природі, сутності й призначенню людини, створюють сприятливі умови для самореалізації духовної свободи. Сучасність характеризується тим, що в основі прогресу лежить загальнолюдський інтерес. Головне – створити таку систему політичних дій, на основі яких можна було б надати колективним формам людського життя належної цілораціональності, свідомої передбачуваності, досягнення на цьому шляху максимально-матеріального і духовного добробуту, культурного зростання [2].

Культура знаходиться в стадії процвітання, коли вона має внутрішнє стале уявлення про себе. Криза культури свідчить про розпад постійного ядра культури, про втрату самототожності, тобто культура перестає мов би розуміти, що вона є. Виникнення туги по сталому архетипу породжується тривогою і збентеженою свідомістю, що сприяє поступовому формуванню нового образу культури. Відчуття кризи породжується в результаті розусюдження з самою сабою, першоодвічним космосом культури. Її динаміка допускає багатоманітність альтернатив, і при цьому не кожна із них має шанс на втілення. Культура не здатна розвиватися по одинці і універсальній схемі. Сучасна криза є сучасною новою культурою парадигми. Розпад старих форм життя і поява нових ціннісних мотивів приводить в результаті до збуджуваного стану пошуку, інтенсивного бродіння нових цінностей, які володіють новим потенціалом оновлення. Народження нових ціннісних орієнтацій є провісником нової культури.

На долі культури відчувається зіткнення духовних і моральних ідеалів, культуру покидає творчий дух і вона не здатна задовольнити духовні потреби суспільства. Духовний вакуум – термін який вживається для визначення кризи соціальної і національно-культурної ідентичності, який супроводжується почуттям страху, тривоги, відчуттям історичної приреченості, «бездомності» і загубленості людини у світі.

В особистому плані криза національної свідомості переживається як духовний вакуум. Духовна криза – це криза суспільних ідеалів і цінностей, які складають духовне ядро культури і надають культурній системі якісно-організаційної цілісності, аутентичності. Кризи супроводжуються посиленням антропійних процесів, соціальним, моральним, інтелектуальним хаосом, втратою моральних пріоритетів, гострою поляризацією суспільства, зруйнуванням соціальних інститутів. Духовна криза суспільства і реальна небезпека втрати культурної ідентичності гостро активізували процеси національної самосвідомості, у сфері якої проходить інтенсивність послуг цінностей культурної інтеграції і національної консолідації [3]. Світоглядною передумовою подолання духовної кризи є відтворення тих цінностей, котрі складають ядро відчизняної культури і зумовлюють її унікальність, відродження національного ідеалу, актуалізацію суспільної свідомості її інших референтів.

В умовах антидуховності все обертається своєю протилежністю і змінюється: історія, що могла бути історією існування людей перетворюється на самостійну надлюдську субстанцію; засоби стають цілями, а цілі постають у ролі простих засобів, людина витрачає людське ество, а мірою її багатства, замість істинних цінностей стає обсяг приватної власності і володіння матеріальними цінностями. Проте існують і більш потаємні руйнаційні процеси. Одна з них – поглинання людини масовою культурою з опорою на розваги, утилітарні цінності, або тоталітарною пропагандою.

Життя і структура суспільства зумовлюються культурою і розумінням в ній сенсу людського існування. Всі чотири сфери суспільства (економічна, політична, соціальна, духовна) завжди знаходяться в активній взаємодії між собою. Суспільство не може досягти ні істинної демократії, ні повноцінного життя, коли не будуть створені необхідні для існування цих інститутів моральні якості і не приведуть свої інститути і закони у відповідність з моральними і культурно-правовими нормами демократичного суспільства. Для цього люди повинні перестати сприймати себе «гвинтинами» тоталітарної машини, а вільними суб'єктами здатними до культурної творчості.

Культурні артефакти тільки тоді стають реальною культурою, коли вони освоюються діяльністю людини, входять в її життя, в соціокультурну творчість, у вчинки, відносини і діяльність. Культура як вираження антропологічних, онтологічних і аксіологічних засад в контексті

реконфігурації соціокультурного глобалізованого простору є системою форм, які забезпечують становлення (формування) людського в людині, що забезпечуються антропологічними, онтологічними, аксіологічними чинниками, системою формоутворень духу. Такими формоутвореннями духу є мова, право, мораль, наука, філософія, різні форми мистецтва – все, що робить людину людиною. Слід погодитися з Н. Хамітовим, який вважає, що «Комунікативна метаантропология є філософською наукою про умови комунікації етносу й особистості в усій її екзистенціальній повноті, виходячи тим самим на низку актуальних проблем сучасності – зокрема прав людини та місця національної культури в світі, що глобалізується» [4].

Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору є найбільш фундаментальним способом людського буття, базисом реальності для людини. Ці основи є природно-історичним процесом, направленим на відображення (реплікацію) суспільної і родової сутності людини, суспільним світопорядком, який є відкритим для людини, вибору її можливостей, так як вона є сукупністю загальнолюдських цінностей, що відмінити будь-яким законом неможливо. Вони культивують нову стратегію інтелектуально-духовних пріоритетів цивілізаційного розвитку з орієнтацією на моделювання культурних засад онтології та аксіології буття.

Багатовимірність людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору проявляється у контексті метафізичних, естетичних, етичних, теолого-релігійних засад, що відбиваються на матрицях духовно-інтелектуальної сутності діяльності людини. Сучасна культура поступово перетворюється на мозаїку транслокальних культур, які глибоко впливають одна на одну і створюють нові культурні ареали, формуючи нову мережеву культуру, що сприяє посиленню міжкультурних комунікацій та подальшій диверсифікації світу культури і поступового її поглинання глобальною культурою. Антропологічні засади культури як основи багатовимірності людини в умовах реконфігурації глобального соціального простору виявляють духовно-культурні пріоритети розвитку цивілізації, створення антикризових культурних механізмів, здатних подолати руйнівні тенденції глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник В. В. Культура буття людини як соціокультурний феномен / В. В. Мельник // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2015. – Вип. 60. – С. 253–268.
2. Олексенко Р. І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соц.-філос.аналіз / Р. І. Олексенко. – К.: Знання України, 2013. – 367 с.
3. Воронкова В. Г. Гражданское общество как парадигма, концепт и конструкт социально-философского дискурса / «Philosophy and cosmology». – Kyiv: ISPC, 2015 (vol.15). – С. 198–215.
4. Voronkova Valentina. The Formation of the Concept of Noosphere Development of Modern Society in the Conditions of Information Society / «Philosophy and Cosmology», Vol. 16.- Kyiv: ISPC, 2016. – P. 179–191.
5. Bazaluk O., Blazhevich T. Cosmic Education: Formation of a Planetary and Cosmic Personality / «Philosophy and Cosmology», Vol. 12. – Kiev: ISPC, 2013. – P. 147–160.
6. Bazaluk Oleg. The basic postulates of the universal evolution model «Evolving matter» / «Philosophy and Cosmology», Vol. 14. – Kyiv: ISPC, 2015. – P. 11–20.
7. Bazaluk Oleg. The Theory of Evolution / «Philosophy and Cosmology», Vol. 15. – Kyiv: ISPC, 2015. – P. 25–33.

ВИКЛИК ІСТОРІЇ: ХРОНІКА РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Філіпчук А. І.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Україна сьогодні стоїть на переломному моменті в своїй історії, з яким не порівнюються жодні події, що відбувались в минулі роки. Останні декілька років докорінно змінили життя України. Нашій нації довелося пережити багато жаклих подій, про які раніше не могли й подумати в ХХІ столітті, та сьогодні історія безжальна. Вона назавжди закарбується у серцях українців нестерпним боєм, що з року в рік нагадуватиме сумний початок 2014-го року.

За весь час протистоянь Майдан став не просто столицею держави, а її серцем і душею. Він об'єднав десять тисяч українців з різних областей, районів, які пліч-о-пліч до кінця боролися за єдність, незалежність і справедливість. На столичному Майдані не було бідних чи багатих, сильних чи слабких, як не було і немає Сходу чи Заходу... Рівність і братерство – основна рушійна сила, яка підкорила Україну та весь світ [1].

Революцію гідності можна поділити на фази. Від самого початку активної фази протистояння мітингувальниками був обраний курс на мирний характер протестів. При цьому, спроба втягнути їх в агресивне протистояння з силами правопорядку під час штурму Адміністрації Президента 1 грудня зазнала невдачі: мітингувальники не долучились до штурму, а опозиційні депутати та лідери протесту своїми тілами відгородили їх від сил правопорядку.

Після подій 1 грудня силовий контакт хоча і мав місце, але все більше переходив в цивілізоване русло та мав локальний характер. При цьому влада намагалась імітувати «всенародну підтримку» курсу Уряду та Президента, звозячи людей на «антимайдани» – проплачені мітинги, які проходили під прапорами Партії Регіонів. Слід виділити перебіг подій.

30 листопада у відповідь на побиття студентів, на Михайлівську площу, де перебувала частина побитих з Майдану Незалежності, зібрались тисячі киян та гостей столиці. Вдень на Михайлівській площі виник стихійний мітинг. Лідери трьох опозиційних партій: Віталій Кличко, Олег Тягнибок і Арсеній Яценюк оголосили рішення про створення Штабу національного спротиву. Подальший розвиток подій отримав назву «Європейська революція» або «Єврореволюція», пізніше – «Революція гідності».

1 грудня в річницю Референдуму про суверенітет 1991 року на майдани і вулиці Києва вийшли, за різними оцінками, від 500 тис. до 1 млн. протестувальників. Пізніше відповідальність за штурм Банкової взяли на себе ультраправі (за результатами слідства, Генеральна прокуратура України 17 листопада 2015 р. повідомила, що наказ про побиття студентів видав особисто Віктор Янукович, він також координував провокативні штурми).

2 грудня о 14:00 Партія Регіонів спробувала провести в Донецьку мітинг на свою підтримку, але не змогла зібрати достатню кількість учасників, що свідчить про втрату Партією суспільної підтримки: на мітинг не вдалося зігнати навіть співробітників бюджетних установ. Донецьк вважається традиційною «вотчиною» В. Януковича та Партії Регіонів.

3 грудня відбулось голосування про висловлення недовіри Уряду М. Азарова. За відставку було подано 186 голосів замість необхідних 226.

4 грудня прихильники Партії регіонів встановили перед будівлею Верховної Ради шість великих наметів. В акції брали участь близько 2 тис. осіб. Табір отримав назви «Тітушбург» та «вольєр з тітушками».

5 грудня ця заява була спростована, а от 6 грудня мітингувальники з організації Демократичний Альянс почали лежачий протест під Генпрокуратурою.

8 грудня в Києві відбувся «Марш мільйонів» – Народне Віче з чисельністю учасників, за різними оцінками, понад мільйон осіб. Цього ж дня відбувся нечисленний (до 15 тис. осіб) мітинг на підтримку Президента Януковича. При цьому, державний 1-й канал відмовився виконувати трансляцію цього мітингу.

9 грудня загін кримського спецназу «Тигр», який з 4 грудня був заблокований в Василькові, вирвався з блокади з частиною машин (15 одиниць техніки) і переважно пішим маршем рушив на Київ.

В ніч проти 11 грудня, незважаючи на завірення Президента України, які він виголосив перед спеціальним представником ЄС Кетрін Ештон, спецназ та внутрішні війська розпочали масову акцію на витіснення мітингувальників із зайнятих ними позицій.

13 грудня відбувся «Круглий стіл» за участі Президента, лідерів опозиції, інших представників. Президент В. Янукович оголосив про введення мораторію на силові дії і заявив, що йому відомі відповідальні за силовий розгін та побиття мітингувальників. 14 грудня були оголошені їхні прізвища: очільник КМДА Попов, очільник київської міліції Коряк та заступник секретаря РНБО Сівкович. На першому ж допиті Попов повідомив, що він виконував розпорядження секретаря РНБО Ключова.

17 грудня В. Янукович в ході шостого засідання російсько-української міждержавної комісії відвідав з візитом Росію.

22 грудня народне віче на Євромайдані у Києві з метою поглиблення, розширення та подальшої координації діяльності Євромайдану ухвалило рішення про створення загальнонаціональної організації Всеукраїнське об'єднання «Майдан».

16 січня 2014 р. провладна більшість у Верховній Раді прийняла пакет «Законів про диктатуру», які на думку більшості експертів, обмежували права громадян, надавали органам державної влади більшу свободу дій у сфері покарання учасників акцій протесту і мали на меті криміналізувати опозицію та громадянське суспільство [2].

Гаряча фаза протистояння характеризується поштовхом до виходу протистояння за мирні межі, яким стало ухвалення Верховною Радою репресивних, «диктаторських законів», що відбулося 16 січня.

Наступного дня низка громадських організацій оголосили повну мобілізацію на Майдані Незалежності у Києві. У своєму зверненні вони закликали до «масового і негайного опору» злочинцям при владі. Незважаючи на притаманний збройному протистоянню характер та застосування спеціальних засобів – включаючи каміння та коктейлі Молотова – протестуючі, в цілому, застосовували гуманні методи поводження з полоненими, відпускаючи затриманих беркутівців та

тітушок після «виховної бесіди», яка передбачала виконання національного гімну, публічне вибачення перед народом або змашування лобів зеленкою.

В ході протистояння, крім каміння та «коктейлів Молотова», повстанцями були збудовані металеві машини – требшет та велетенська рогатка, також була виготовлена «картопляна гармата». Своєю організацією та застосованими інноваціями повстанці неодноразово викликали живе захоплення у світі.

З 20-го на 21 січня о 3-й годині ночі одночасно розпочалися атака спецпідрозділів на барикади протестувальників та погроми, вчинені тітушками. Частина тітушок була затримана протестувальниками. Близько 8-ї години ранку між протестувальниками та спецпідрозділами встали священники, завдяки чому бої вдалось припинити. Перемир'я тривало майже добу.

В ніч з 21-го на 22-е січня протестувальники та фани клубу «Динамо» продовжували відловлювати тітушок. На 9-у годину ранку протестувальникам вдалось повернути втрачені позиції. О 9 год. 20 хв. від куль снайпера загинули два протестувальники: Сергій Нігоян та Михайло Жизневський. Ще один чоловік помер раніше після падіння з колонади стадіону, яка використовувалась як опірний пункт.

Близько 11-ї год. спецпідрозділи числом біля кількох тисяч розпочали масовий наступ і відтіснили протестувальників по вулиці Грушевського аж до Європейської площі. По обіді спецпідрозділи були відведені на попередні позиції, на яких також з'явився бронетранспортер.

Близько 14-ї год. розпочалася зустріч Президента В. Януковича з очільниками опозиції. Перемовини тривали близько трьох годин і виявились безрезультатними, а лідери опозиції заявили, що дають Януковичу 24 години на роздуми, після чого готові повести Майдан на штурм.

В ніч з 22-го на 23-е січня для протидії можливому штурму мітингувальники замість зведення барикад розпалили багаття з автопокришок, яке разом утворило суцільну стіну вогню й диму. Спроби силовиків загасити вогонь за допомогою водометів та пожежних гідрантів не мали успіху. Завдяки цьому ніч з 22-го на 23-е пройшла відносно спокійно. Заплановані на 14-у годину перемовини лідерів опозиції з владою розпочались після 17-ї години і закінчились близько 22-ї години, лідери опозиції заявили, що є шанс зупинити силове протистояння.

24 січня – вихід з переговорів. О 24 год. 33 хв. Євромайдан, після доповіді лідерів опозиції про результати перемовин, оцінив позицію влади як затягування часу і прийняв рішення про вихід з переговорного процесу і «мирне розширення Євромайдану». Вишикувані колони мітингувальників рушили на вул. Інститутську і звели нові барикади на її перетині з вул. Ольгінською. Ніч на вул. Грушевського пройшла спокійно.

27 січня – перебирання місцевої влади у Києві. Цю дату можна вважати часом перемир'я. Цього дня в Києві протестанти здобули важливу тактичну перемогу: відбулося засідання Комітету Самоврядування м. Київ за участю депутатів опозиційних фракцій різних рівнів і представників громадськості, на якому була сформована тимчасова київська влада.

28 січня – відставка Уряду. Прем'єр Микола Азаров подав у відставку «з метою створити додаткові можливості для суспільно-політичного компромісу, заради мирного врегулювання конфлікту».

29 січня – закон про амністію. Рада прийняла закон про амністію у версії регіонала Юрія Мірошніченка, відповідно до якого амністія поширювалася лише на «мирних мітингувальників» та за умови звільнення адміністративних приміщень.

30 січня парламентська асамблея Ради Європи прийняла резолюцію по ситуації в Україні [3]. Згідно з документом, питання санкцій щодо української влади можуть розглянути у квітні, якщо в Україні триватимуть порушення прав людини і в разі силового розгону Майдану. Асамблея засудила ескалацію насильства під час протестів, яка призвела до п'яти жертв. Українську владу закликали вступити у відкриті, чесні та ефективні переговори з опозицією. Росії нагадали про зобов'язання відмовитися від тиску на інші країни.

16 лютого відповідно до вимог прийнятого Верховною Радою 29 січня закону «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань» повстанці звільнили адміністративні будівлі в Києві і продовжили їхнє зовнішнє блокування. На вул. Грушевського були частково розібрані барикади – на ширину однієї автівки – і встановлено новий блок пост, який дозволяв повстанцям контролювати рух транспорту на цій частині вулиці.

17 лютого штаб національного спротиву ухвалив рішення про початок «мирного наступу». 18 лютого, в день, коли Верховна Рада мала розглянути зміни до Конституції, «Правий сектор» наказав своїм загонам в Києві та регіонах перейти в стан повної готовності, а ВО «Майдан» повідомило, що у вівторок з 8-ї ранку будуть формуватися колони протестуючих для походу до Верховної Ради.

18 лютого – «Мирний наступ». В день, коли Верховна Рада мала розглянути можливі зміни до Конституції, до будівлі Верховної Ради підійшли протестанти, більшість з яких, зважаючи на мирний характер ходи, були без традиційної зброї – кийків, каміння та коктейлів Молотова. В ніч з 18-го на 19-те лютого у Львові, Івано-Франківську, Тернополі відбулись штурми ОДА, відділів МВС, управлінь СБУ.

19 лютого близько 4-ї години ранку активний штурм поновився – загалом безперервний штурм тривав 17 годин. На ранок положення повстанців стало критичним – периметр Майдану захищали 300–400 активних бійців. Близько 8-ї ранку прибуло перше підкріплення – «сотня» зі Львова, ще через годину – «сотня» з Тернополя. Автобуси з підкріпленням прибували на Майдан і надалі. На ранок 19 лютого число загиблих склало 25 осіб, в тому числі: 9 співробітників силових структур; 16 мирних громадян та бійців самооборони Майдану.

Цього ж дня Президентом та силовими структурами була віднайдена «законно обґрунтована» можливість використання спецпідрозділами вогнепальної зброї – попри відсутність підтримки введення надзвичайного стану Верховною Радою, СБУ розпочала підготовку до проведення «антитерористичної операції», згідно з правилами якої силові структури мають право на застосування вогнепальної зброї, проникнення в будь-які приміщення тощо.

20 лютого – «Кривавий четвер». Близько 9-ї год. ранку Майдан перейшов в наступ і, незважаючи на шалений обстріл снайперами, швидко повернув всі втрачені 18-го лютого позиції і розширив контрольовану зону. Найбільш жорстоке та криваве протистояння відбулось на вул. Інститутській, де, переважно від куль снайперів, загинуло більш ніж півсотні повстанців.

22 лютого Голова Верховної Ради України Володимир Рибак подав у відставку, новим спікером був обраний Олександр Турчинов. Верховна Рада України 328 голосами народних депутатів усунула Віктора Януковича з посади Президента України. Також були звільнені низка найвищих високопосадовців. Відбулося повернення до Конституції в редакції 2004 р. шляхом прийняття постанови.

Окремою Постановою Парламенту було звільнено Юлію Тимошенко, яка перебувала на той час у лікарні ЦКБ Укрзалізниці у Харкові. Цього ж дня відбулись повалення пам'ятників Леніну в Дніпропетровську, Миколаєві, Херсоні та інших містах, в яких до Революції гідності були традиційно сильні позиції лівих та Партії Регіонів.

23 січня відбулись суттєві зрушення в регіонах: протестувальниками були захоплені ОДА в Львові, Івано-Франківську, Рівному, штурмували ОДА в Черкасах.

В Полтаві штурм був призупинений після того, як очільник місцевої міліції приєднався до помину за загиблими.

У Запоріжжі в ніч з 26-го на 27-е січня спільними зусиллями МВС та «тітушок» був жорстоко придушений 10-ти тисячний протест під Запорізькою ОДА. Були жорстоко побиті активісти Євромайдану, журналісти та пересічні громадяни. «Тітушками» був захоплений та розгромлений кінотеатр «Байда 3D», у якому знаходився пункт обігріву та першої медичної допомоги. 23 лютого 2014 р. Запорізька ОДА, так звана «цитадель Януковича в Запоріжжі», мирно, практично без опору, відкрила двері для журналістів, громадських спостерігачів та активістів Майдану. Губернатор Пеклушенко зник, як і всі його заступники. В акції відкриття ОДА взяли участь близько 2 тис. прибічників Євромайдану [3].

Отже, основним геополітичним наслідком Революції є вихід України із зони впливу Росії в економічній та політичній сферах, та відносне зменшення залежності від Росії в культурній сфері.

В економічній сфері вихід України із зони впливу Росії відбувся через істотне зменшення залежності від критичного для економіки України імпорту з Росії енергоносіїв.

Цьому сприяли два чинники: збільшення експорту енергоносіїв з Європи; зменшення внутрішнього енергоспоживання через війну на сході України та російську інтервенцію до Криму. Також зменшення залежності відбулось через розрив торгових відносин з Росією: внаслідок введення проти Росії міжнародних санкцій через її агресію проти України; та ведення Росією торговельної війни проти України («Сирна війна», «Шоколадна війна», знищення санкційних продуктів тощо).

В політичній сфері зменшення залежності було досягнуте як в наслідок наявності військового протистояння між Україною і Росією, так і через очищення політичної системи України від проросійських сил в результаті проведених в Україні виборів Президента, парламентських та місцевих виборів.

В культурній сфері зменшення залежності відбулось в наслідок обмеження на концертну діяльність в Україні для акторів, які публічно підтримали агресивну політику Путіна, та заборону трансляції частини російської теле- та кінопродукції, яка пропагує або прославляє російські силові структури та імперську політику.

Тим не менше, частка російської та російськомовної телепродукції в українському медійному просторі все ще лишається непропорційно високою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право: Монографія. – К.: Видавництво «К.І.С.», 2014. – 1016 с.
2. Майдан від першої особи. 45 історій Революції гідності / упоряд. Тетяна Ковтунович, Тетяна Привалко. – К.: К.І.С., 2015. – 320 с., іл.
3. Революція гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України: наук.-метод. матер. / Головка В., Палій О., Черевко О., Янішевський С.; за заг. ред. П. Полянського. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 36 с.

ПОСТТРАВМАТИЧНІ СТРЕСОВІ РОЗЛАДИ ПРАЦІВНИКІВ, ЩО ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ (НА ПРИКЛАДІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ)

Фонрабе О. М.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Службова діяльність працівників правоохоронних органів характеризується підвищеним моральним, психологічним і фізичним навантаженням, пов'язана з небезпекою для їх життя та здоров'я. Екстремальні ситуації зустрічаються в житті кожної людини, але в діяльності поліцейських їхній діапазон значно ширший і є невід'ємною складовою виконання оперативно-службових завдань.

Події на Майдані Незалежності в Києві та власне Революція Гідності, подальша анексія Криму, бойові дії на сході України, фінансово-економічна та політична криза, об'єктивно призвели до погіршення стану психологічного та фізичного здоров'я без сумніву всіх громадян, що вже говорити про осіб, що в цих складних умовах виконують свої службові завдання по захисту правопорядку. Майже всі працівники поліції, що працюють в умовах, пов'язаних з підвищеним ризиком для життя, мають ті чи інші ознаки порушення адаптації. У зв'язку з цим потребують подальшої психологічної реабілітації.

Після Революції Гідності, до таких стресових факторів, які негативно впливають на правоохоронців не можна не віднести невизначеність та невпевненість в тому, що вони роблять, в правильності наказів, що видає їм керівництво, а звідси і в особистій захищеності. Неприйняття та неоднозначне ставлення до працівників поліції з боку мирного населення є ще одним вагомим стресовим фактором, котрий переслідує їх щодня і не тільки під час несення служби. Більше того, формування у населення негативного образу правоохоронця постійно підкріплюється не тільки засобами масової інформації й комунікації, а самими ж чиновниками (непродумана до кінця реформа МВС, невдалі кадрові зміни, значна втрата кваліфікованих кадрів тощо). Ще одним з вкрай важливих стресових факторів, на даний час, є проведення антитерористичної операції (АТО), в якій теж беруть безпосередню участь працівники поліції. Саме останні є найбільш уразливою категорією.

Найбільш психотравматичними факторами для працівників поліції є: участь у бойових діях; смерть колег по службі; поранення під час виконання службових обов'язків; застосування зброї або ведення вогню на поразку; затримання озброєних злочинців та підозрюваних; участь в операції зі звільнення заручників та ведення переговорів зі злочинцями тощо.

В результаті комплексної дії психотравматичних факторів часто виникають посттравматичні стресові розлади (ПТСР) – відповідна реакція на надмірні емоційні подразники, на фактичну стресову ситуацію, що відбулася й виходить за межі звичайного людського досвіду [1].

Варто зазначити, що лікування посттравматичного синдрому необхідне завжди після того, як людина отримала сильну психотравму, навіть якщо вона не відчуває, що її турбують ознаки цього розладу. З перших же днів потрібно звернутися до психотерапевта, вести здоровий спосіб життя, прийняти допомогу близького оточення [2].

Найбільш розповсюдженими методами психотерапії ПТСР є біхевіоральна, когнітивна (або їх сполучення) і психодинамічна. За формою проведення психотерапевтичні впливи підрозділяють на індивідуальні, групові або їх поєднання.

Серед рекомендацій з подолання ПТСР у працівників, що проходять службу в умовах підвищеної небезпеки, можна виділити наступні: по-перше, потрібно визнати, що проблема є, і почати працювати з нею. Другий крок – усвідомлення того, що потрібно змінювати власний психоемоційний стан і простір життя в цілому. Багато хто після пережитого стресу не може адаптуватися, змінити життя на краще. Третій крок – усвідомлення свого ставлення до змін. Практика показує, що людина реагує на зміни двома способами: усвідомлюючи і відкриваючись на чуттєвому рівні та, в іншому випадку, не усвідомлюючи, що відбувається всередині «Я» і, зачинившись, несвідомо чинить опір зустрічі з реальністю. Четвертий крок – робота з відокремлення того, що сталося, від того, що станеться. Коли людина добре опрацьовує минулу травму, вона успішно позбавляється старого, з'являється місце для нового. П'ятий крок – констатація. Власний досвід вдалих змін допомагає впоратися з ситуацією, в якій людина опинилася. Вона здатна побачити, що в житті є різні необмежені можливості, починає вірити в свої сили і в ресурс внутрішнього «Я». Також рекомендується навчитися прийомам релаксації.

Навички релаксації або розслаблення – це один з найбільш ефективних способів боротьби зі стресом. Не переживати власні проблеми на самоті. Вести правильний спосіб життя. Дотримуватися режиму дня, правильно харчуватися і регулярно займатися спортом. Вміти відпочивати. Ставити перед собою реальні цілі. Позитивно мислити, сприймати життя таким, яке воно є. Уникати великих змін, будь-які зміни, як погані, так і хороші, можуть викликати стресову реакцію, якщо вони відбуваються занадто швидко. Цінувати прості життєві речі [3].

Варто пам'ятати, що всі програми психотерапевтичної допомоги, в основному, спрямовані на: корекцію образу «Я»; досягнення об'єктивності власної оцінки; реабілітацію «Я» у власних очах і досягнення впевненості в собі; корекцію системи цінностей, потреб, їх ієрархії; корекцію ставлення до інших; досягнення здатності до емпатії та розуміння пережитих іншими станів і їх інтересів; набуття навичок спілкування, здатності до запобігання і вирішення міжособистісних конфліктів; корекцію неадекватного способу життя.

Отже, основними принципами проведення психотерапії ПТРС є:

1) обов'язковість психотерапевтичного втручання;

2) максимально ранній початок після психотравми з метою запобігання розвитку і хронізації

ПТРС;

3) у складних випадках – комплексне тривале лікування, що полягає в поєднанні психотерапії з фармакотерапією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації. Порядок надання психологічної допомоги працівникам ОВС, які перебували в екстремальних ситуаціях професійної діяльності, пов'язаних з ризиком отриманих поранень та психологічних травм від 23.06.2014 №12521/Ч6.

2. Кравченко О. В. Психологічне забезпечення діяльності ОВС в ризиконебезпечних ситуаціях оперативної-службової діяльності: навчальний посібник / О. В. Кравченко, О. В. Тімченко, В. С. Христенко. – Харків : Модем, 2002.

3. Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2016 р.): у 2 ч. / [ред. кол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна та ін.]. – Ч. 2. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 178 с.

РЕНДЕЛЛ ДЖАРЕЛЛ – НАЙСУМНІШИЙ ПОЕТ СВОГО ПОКОЛІННЯ

Халілов Н. В.

Науковий керівник – Хряпак С. О., к. філол. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Звертання до воєнної тематики було наступним важливим елементом традиціоналістичної поезії. Це багато в чому пояснювалось тим, що у свідомості нації ще були свіжими спогади про страхіття бойових дій, економічний спад та кризові явища, тісно пов'язані з війною.

Ренделл Джарелл (Randall Jarrell, 1914–1965), був не лише практиком, але й теоретиком літератури. «Поезія та епоха» («Poetry and the Age», 1953) – його найвідоміша теоретична робота. На початковому етапі своєї поетичної кар'єри він перебував під відчутним впливом поезії ф'юджитивізму, поділяючи її соціальні та формалістичні погляди. Його перші поетичні збірки «Маленький товаришу, маленький товаришу» («Little Friend, Little Friend», 1945) та «Втрати» («Losses», 1948) написані на основі його власного воєнного досвіду. Джарелл, який служив у повітряних військах, у своїх віршах детально й іноді навіть дещо сентиментально змальовує картини бомбардування, зруйновані міста та солдат, які пишуть листи додому. Головними темами поезії є смерть, втрати та поразки.

When they killed my mother it made me nervous;

I thought to myself, It was right:

Of course she was crazy, and how she ate!

And she died, after all, in her way, for the State.

But I minded: how queer it was to stare

At one of them not sitting there [2, с. 55].

(Коли вони вбили мою матір, це змусило мене нервувати; / Про себе я подумав, що це було правильно: / Звичайно вона була божевільною, а як вона їла! / І після всього цього вона померла, по своєму, за Штати. / Але я думав: як дивно було витріщатися / На одного з них, коли не сидиш там.)

Для Джарелла загалом типовою є емоційний опис поневірянь людини під час бойових дій. Схильність до іронії також можна нерідко відчутти у поетичних рядках Джарелла, але при цьому іронія використовується з метою підкреслити парадоксальність людського життя, виділити біль та поразки, що є незмінними супутниками людини:

And the world ends here, in the sand of a grave,

All my wars over? How easy it was to die!

Has my wife a pension of so many mice?

Did the medals go home to my cat? [2, с. 26]

(І світ закінчується тут, в піску могили / Всі мої війни закінчилися? Як легко було померти! / Чи отримує моя дружина пенсію на усіх мишей? / Чи мої медалі відправили моєму коту?)

Іронічна відчуженість дозволяє поетові сховати свої переживання та біль за нагромадженням образів, що асоціюються із затишком та миром.

У збірках «Жінка у Вашингтонському зоопарку» («Woman at Washington Zoo», 1960) та «Втрачений світ» («The Lost World», 1965) поет звертається до теми драматичного життя людей, змушених жити в світі, сповненому болем та стражданням:

When you come for the white rat that the foxes left,
Take off the red helmet of your head, the black
Wings that have shadowed me, and step to me as man:
The wild brother at whose feet the white wolves fawn,
To whose hand of power the great lioness
Stalks, purring...
You know what I was,
You see what I am: change me, change me! [3, с. 29]

(Коли ти приходиш за білим щуром, якого залишили лиси, / Зніми з голови червоний шолом, чорні / крила, що прикривали мене, і підійди до мене як людина: / Дикий брат, у чиїх ніг виляли хвостами білі вовки, / До чиїх сильних рук велика левиця / Підкрадається, муркоче... / Ти знаєш ким я був, / Ти бачиш ким я є, зміни мене, зміни мене!)

Останні слова розпачливого благання, свідчать про потребу змін, які, на думку автора, вкрай необхідні обездоленому суспільству.

За влучним визначенням І. Гасана, Джарелл – це «найсумніший поет свого покоління» [1, с. 107].

ЛІТЕРАТУРА

1. Hassan I. Bernard Malamud. Contemporary American Literature: 1945–1972 / Ihab Hassan. – N.Y. : Frederick Ungar Publishing Co, 1973. – 194 p.
2. Jarrell R. Little Friend, Little Friend / Randall Jarrell. – N.Y. : Dial press, 1945. – 58 p.
3. Jarrell R. The Woman at the Washington Zoo : poems & translations / Randall Jarrell. – N.Y. : Atheneum, 1960. – 65 p.

МОРАЛЬНИЙ ЗАНЕПАД МОЛОДІ В УКРАЇНІ АБО ЯКУ РОЛЬ ВІДІГРАЄ МОЛОДЬ У РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Харченко В. А.

Науковий керівник – Лисенко А. І., к. і. н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

Сучасний світ надзвичайно стрімко й активно змінюється. І змінюється він саме завдяки молоді. Актуальні проблеми молоді відображають вади суспільства, в якому ми з вами проживаємо. Тому вирішення цих проблем вплине на добробут нашого суспільства.

Не даремно говорять, що, якщо хочеш дізнатися майбутнє суспільства, то подивись на молоде покоління цього суспільства. Сутність моральних цінностей не змінювалася від Конфуція до наших часів, їх список доповнювався, лише відношення до них змінювалося та їх реалізація в житті.

Кожен з вас може визнати те, що велика частка молоді йде зараз не найкращим шляхом: піддаються бездумним розвагам, закинули навчання, палять цигарки та вживають алкогольні напої. Велика кількість молодих людей годинами не відходять від моніторів своїх комп'ютерів чи планшетів, граючи в різні ігри та сидячи в різних соціальних мережах. Причому більшість з них позбавлені будь-якого сенсу. І провина цьому лежить саме на дорослих, які дуже захопилися зароблянням грошей та грою в політику, забувши про виховання молоді. Вживаючи слово «дорослі», я підкреслюю провину не лише батьків, а в тому числі школу, вищі навчальні заклади, та державу в цілому.

Якщо ще батьки хоч якось займаються вихованням, бо це закладено в самих нас, то в середніх і вищих школах все досить похмуро. Бо дуже велику роль відіграє виховна робота педагогами. Навіть В. О. Сухомлинський говорив про те, що необхідно займатися моральним вихованням дитини, вчити «умінню відчувати людину». Василь Олександрович говорив: «Ніхто не вчить маленької людини: «Будь байдужим до людей, ламай дерева, зневажай красу, найвище став своє особистісне. Вся справа в одній, в дуже важливій закономірності морального виховання. Якщо людину вчать добру, вчать уміло, розумно, наполегливо, вимогливо, в результаті буде добро. Вчать злу (дуже рідко, але буває і так), в результаті буде зло. Не вчать ні добру, ні злу – все одно буде зло, тому що і людиною його треба зробити». Він також говорив, що «непорушна основа морального переконання закладається в

дитинстві і молодшому шкільному віці, коли добро і зло, честь і ганьба, справедливість і несправедливість доступні розумінню дитини лише за умови яскравої наочності, очевидності морального сенсу того, що він бачить, робить, спостерігає». Держава, яка повинна бути зацікавлена в правильному вихованні дітей, робить все навпаки. Для прикладу візьмемо гуртки. Раніше цих гуртків було безліч і всі вони були безкоштовні, як в середніх, так і у вищих школах. І що ж ми спостерігаємо сьогодні? А те, що цих гуртків вже нема, а де є, то вони досить дорогі і не кожен батьки це можуть собі дозволити. Або матеріально-технічна база настільки зубожіла, що зацікавити молодь нею досить важко.

Більшість молодіжних програм, які спрямовані на подолання проблеми, залишаються тільки красивими планами на папері. Тому у нас така похмура картина. А вся проблема в тому, що поки дитина в малому віці, ми думаємо, що вона нічого не розуміє і ми не докладаємо ніяких зусиль. А схвачуємося ми тоді, коли вже запізно і в дитини склалося своє бачення на цей світ. І досить влучно сказано, що не дитина повинна розуміти нас, а ми дитину. А все тому, що ми дітьми вже були, а вони дорослими – ще ні.

Однак не все так і погано у нашому суспільстві. Ще є серед молоді ті, які не забувають загальнолюдських цінностей. Частина молодих людей є членами різноманітних організацій чи товариств, політичних угруповань, які вирішують різного виду проблеми: екологічні, допомога бездомним, тощо. Також багато з них серйозно навчаються, активні в олімпіадах, наукових семінарах, мріючи в майбутньому зробити щось корисне для своєї країни. Ще є ті, що цікавляться мистецтвом, літературою, мандрівками тощо. Це дуже розвиває особистісні якості, які в дорослому житті ох як знадобляться. Не дарма раніше при закінченні педагогічних вищих навчальних закладів потрібно було володіти хоча б одним музичним інструментом.

Тому для того, щоб в майбутньому наша держава була процвітаюча і сильна, необхідно всебічно розвивати молодь, заохочуючи їх до активізації своїх здібностей. Бо як вчить нас народна мудрість: «Що посієш, те й пожнеш». Наостанок зазначимо, що проблема молоді існувала в усі часи і ситуація, яка наявна в нинішній Україні – не виняток. Занепад моральних цінностей присутній не лише серед молоді, а в усьому суспільстві, тобто проблема моральних цінностей – це справа всього суспільства. І вирішувати її потрібно на рівні всього соціуму, але наголосимо на тому, що проблематика моральних цінностей серед молоді є найбільш важливою, бо саме на плечах молоді лежить відповідальність за наше майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. І. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О. І. Вишневський. – Львів, 1996. – 159 с.
2. Вишневський О. І. На тернистому шляху до себе / О. І. Вишневський // Рідна школа. – 1995. – №5. – С. 12.
3. Моральні цінності сучасної української молоді [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://lvivposter.com/news/73-Moral-ni-cinnosti-suchasnoji-ukrajins-koji-molodi/>.
4. Проблема морального занепаду молоді [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/30082/>.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1972. – 244 с.

ПЕРЕДУМОВИ І ПРИЧИНИ УКЛАДАННЯ УЖГОРОДСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ УНІЇ 1646 Р.: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Хоменко Д. В.

Науковий керівник – Мотуз В. К., к. і. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Церква, – провідна складова соціокультурного процесу в Україні, у хронологічних межах своєї діяльності має історичні періоди, в яких вищезазначена якість набувала особливого значення внаслідок релігійних реформ кардинально змінивших суспільні відносини й культурні цінності цілих регіонів. Яскравим прикладом заявленого нами твердження є Ужгородська унія 1646 р., яку вважають кроком до об'єднання православної церкви з католицькою на Закарпатті.

Однією з важливих, першочергових, логічних частин дослідницького процесу щодо підпорядкування православної церкви на Закарпатті Папі Римському у другій половині 40-х рр. XVII ст., є його передумови і причини. Варто наголосити на тому, що з моменту розколу християнської церкви у 1054 р. на католицьку і православну конфесії, духовенство та віряни не втрачали надію щодо її об'єднання. Проте, треба відкинути всілякі «ідеальні погляди» на те, що Унія 1646 р. була запроваджена лише заради прагнення вийти зі «схизми», на думку багатьох дослідників відповідного питання, це було не єдиною причиною, адже не менш вагомим фактором створення греко-

католицької церкви на Закарпатті було подолання дискримінаційного становища православних у краї [3, 174]. Безпосереднє пояснення такого прагматизму зі сторони закарпатців криється у ставленні династії Габсбургів до своїх підданих православної конфесії. Так, населення регіону православного віросповідання, на відміну від католиків і протестантів, не вважались повноправними громадянами Австрії [1, 46]. Православні миряни, в основній своїй масі, були селянами-кріпаками. Ті ж, хто були міщанами теж зазнавали утисків від метрополії, приміром, їх не допускали до керівних посад у міських органах влади, не приймали до ремісничих цехів, не дозволяли займатись торгівлею та мати домівку в місті. До того ж, із вищезазначеними категоріями населення закарпатська панівна верства могла робити все, що вважала за потрібне не боячись покарання. Скажімо, шляхтичі-католики у своїх фортецях мали озброєні загони й займаючись терором спонукали православних вірян рятуватися втечами в гори [3, 174].

Що ж стосується православного духовенства, то воно від простолюття відрізнялося лише тим, що мало неголену бороду. Вони вимушені були працювати, як кріпаки, освоюючи додаткові професії, наприклад, займатися ремеслом колесаря, коваля чи робити щось інше, аби вижити. Крім того, було звичним ділом, коли католики або протестанти відбирали храм і майно у православної конфесії [2, 289]. Власні поневіряння і складні умови життя мирян спонукали православних священників Закарпаття рятувати Церкву та її паству. Ось, в чому крилося справжнє їх прагнення у справі запровадження унії [4]. Категорично треба відкинути й складені виключно з пропагандистською метою заяви, що Унія на Закарпатті запроваджувалась насильно. Стосовно цього нема жодних доказів, навпаки – тодішня влада діяла рішуче проти такого об'єднання, переслідуючи його прихильників та ув'язнивши ініціатора – Василя Тарасовича [3, 176].

Жорстокість у поведінці щодо православного духовенства найкраще демонструє ситуація пов'язана з семигородським князем Юрій I Ракоці та мукачівським єпископом Василем Тарасовичем. Так, за наказом князя, єпископа було ув'язнено в темниці попри те, що за останнього поручилися імператор Священної Римської імперії – Фердинанд III та інші визначні особи того часу [3, 167].

Вищезазначені умови суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя краю до запровадження церковної реформи 1646 р., прагнення домогтися для православних мирян рівності у правах із іншими християнськими конфесіями і привілей римо-католицького кліру для православних священників доповнювалися ще однією необхідністю, соціокультурного характеру, а саме: відновлення любові у взаєминах, які були порушені різними політичними подіями чужих народів без вини закарпатців [3, 168]. Отже, Ужгородська церковна унія 1646 р. набуло важливого значення для православних вірян через передумови, які мали місце напередодні її укладання. Як дискримінація щодо православної пастви і священників, так і споконвічна мрія мирян про подолання «схизми» стали тими причинами, які посприяли визнанню православної церкви на Закарпатті релігійного протекторату Папи Римського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко С. Ужгородская уния / С. Бойко // Наука и религия. – 1970. – №10. – С. 45–47.
2. Лучкай М. М. Історія карпатських русинів церковна і світська (давня і нова аж по наш час) : у 6 т. / М. М. Лучкай. – Ужгород : Ужгородський держ. ун-т, 1999. – 388 с., ілюстр.
3. Пап С. Історія Закарпаття / С. Пап. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. – 448 с.
4. Сова П. П. Прошлое Ужгорода [Електронний ресурс] / П. П. Сова // Ужгород. – 1937. – Режим доступу : <http://elib.nplu.org/object.html?id=2>.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Цинкуш О. С.

Науковий керівник – Білека А. А., к. ю. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Корупція є складною соціальною аномалією, яка негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного розвитку суспільства і держави, та полягає як у протиправних діях (бездіяльності), так і неетичних (аморальних) вчинках. Як справедливо підкреслює С. С. Рогульський, корупція не завжди проявляється однаково й завжди має однакові наслідки та мотивацію. Але, де і коли б вона не проявлялася, корупція завжди завдає шкоди нормальному функціонуванню суспільства, оскільки важливі рішення приймаються на підставі прихованих мотивів без урахування інтересу громадськості [1, с. 28].

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства,

свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації [2, с. 28].

У міжнародно-правових документах наявні різні підходи до розуміння корупції. Це поняття в загальноприйнятому розумінні вперше було сформульовано на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 1979 року. Спеціалісти цієї організації визначили корупцію як «виконання посадовими особами будь-яких дій або ж бездіяльність у сфері виконання їхніх посадових повноважень за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто надає цю винагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без такого порушення».

Найвагомішою подією в історії міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції стало підписання міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Фахівці з цього питання вважають цей міжнародний договір найзмістовнішим правовим актом, спрямованим на запобігання та боротьбу з корупцією як у світовому, так і в національному масштабі. Тому ООН виступила з пропозицією щорічно відзначати Міжнародний день боротьби з корупцією саме 9 грудня [3].

Норми міжнародного антикорупційного законодавства знайшли своє відображення в національному законодавстві провідних країн світу. Деякі країни ухвалили комплекс заходів як нормотворчого, так і організаційного характеру для приведення національних законодавств у відповідність до вимог Конвенції ООН проти корупції.

Урахування особливостей історичного розвитку країн, їх географічних особливостей та властивих їм корупційних проявів, дає підставу дослідникам виділяти кілька моделей корупції, поіменованих у даній класифікації назвою певного континенту.

Так, С. Невмержицький розглядає:

1) західноєвропейську модель, для якої характерний низький рівень корупції. Високий рівень цивільної культури та правосвідомості породжують сприйняття суспільством корупції як певної аномалії, пов'язаної з порушенням закону. До даної моделі варто віднести такі європейські країни, як Швейцарія, Франція, Фінляндію, Нідерланди;

2) азійську модель. Корупція тут пов'язана з історією, культурою, традиціями, що зумовили функціонування держави. Цей різновид корупції, на відміну від попереднього, можна назвати соціальним. Це означає, що корупційні відносини найтісніше переплітаються з іншими соціальними відносинами: сімейними, земельними, етнічними, корпоративними та ін. Тут працюють вікові традиції, наприклад, пов'язані з бакшишем у Середній Азії чи практикою вибудовування довгострокових ділових і політичних відносин, що існують у деяких східноазійських країнах;

3) африканську модель. Для цієї моделі характерна ситуація, коли влада «продається» групі основних економічних кланів, що домовилися між собою або політичними засобами забезпечує надійність їх існування. Перехід до цієї моделі можливий за таких умов: політична влада в країні залишається неконсолідованою; фінансово-бюрократичні групи під тиском інстинкту самозбереження припиняють протистояння й домовляються; формується олігархічний консенсус між консолідованими фінансово-бюрократичними групами і частиною політичної еліти. Для країни це означає деградування економіки, задовольняючи тільки найголовніші потреби населення з метою уникнення соціальних потрясінь й забезпечуючи інтереси вузької олігархічної групи;

4) латиноамериканську модель. Уряд надає можливість «тіньовим» і криміналізованим секторам економіки досягти могутності, порівнюваної з державною. З цим явищем, яке стало державою у державі, боротися найважче [4].

Щодо міжнародних практик запобігання корупції, то, зокрема, у Німеччині, незалежно від конкретних специфічних функцій, основним обов'язком державних службовців є неупереджене і справедливе виконання своїх завдань на благо всього суспільства. Для державних службовців передбачено повну особисту відповідальність за правомірність своїх дій з виконання службових обов'язків. Після закінчення строку служби державний службовець повинен тримати в таємниці відомості й факти, які стосуються його службової діяльності. Без дозволу державний службовець не має права давати показання чи робити заяви за фактами і відомостями, що становили таємницю його службової діяльності навіть у суді. Відповідний дозвіл дає керівник служби чи керівник служби з останнього місця роботи. Інформацію для преси можуть давати тільки уповноважений державний службовець правління чи установи. Закон закріплює обов'язок державного службовця заявляти про кримінально карні діяння, що стали йому відомими. Підвищені вимоги й обмеження, пов'язані з державною службою, компенсуються у Німеччині відповідним державним утриманням та іншими виплатами, гарантіями, що забезпечують стабільність робочого місця і просування по службі, а також гідний рівень життя. У Німеччині для іншої роботи державного службовця, крім служби, потрібно попередній дозвіл вищої службової інстанції. Дозволу не потрібно лише для: прийняття опікунства, догляду за хворим чи немічним, реалізації обов'язків з виконання заповіту, реалізації вільної професії, управління власним майном, діяльності, пов'язаної з навчанням і дослідженнями у наукових інститутах і установах. Державні службовці, за законом, не можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю особисто через довірених осіб, у тому числі брати участь у діяльності правління, наглядової ради чи в іншому органі, товаристві або підприємстві будь-якої іншої правової

форми [5, с. 111].

Досвід розвинених країн у протидії корупції засвідчує, що найбільшу ефективність у боротьбі з корупцією виявляють ті країни, які підходять до вирішення проблеми комплексно та надзвичайно принципово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 / Київський національний університет імені Т. Шевченка. – К., 2005. – 187 с.
2. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012. – 237 с.
3. Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року №251-V) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon4rada.gov.ua.
4. Невмержицький Є. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
5. Мельник М. І. Німеччина на шляху боротьби з корупцією / М. І. Мельник // Право України. – 1997. – №11. – С. 111–115.

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦЗ

Черненко М. І.

Науковий керівник – Дулгерова О. М., к. і. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Дослідженню технології прийняття та реалізації управлінських рішень присвячено роботи багатьох авторів, таких як: Русінов Ф. М., Хміль Ф. І., Тейлор Ф., Мескон М., Кабушкін Н. І. та інших. Враховуючи високий рівень зацікавленості науковців до даної проблематики, виникає необхідність систематизувати вже набутий науковий досвід механізму прийняття рішень і виділити його особливості в системі управління ДСНС України, а також обґрунтувати підходи прийняття та реалізації управлінських рішень у ситуаціях особливої складності, використавши сучасні підходи до процесів прийняття рішень. Після аналізу вітчизняного досвіду ліквідації наслідків НС природного і техногенного характеру, що сталися впродовж останніх 10 років, можна зазначити, що на професійному рівні не проводився вичерпний критичний аналіз дій органів управління щодо рівня оптимальності та результативності прийнятих управлінських рішень з подолання НС природного та техногенного характеру.

Прийняття рішень є найважливішою функцією управління, що становить основу управлінського процесу. Управлінське рішення – це результат вибору суб'єктом управління найкращої альтернативи, спрямованої на розв'язання певної управлінської проблеми.

Основна мета управлінського рішення – забезпечити координуючий вплив на об'єкт управління для досягнення цілей організації.

Управлінське рішення є результатом системної діяльності людей і продуктом когнітивної (опосередкованої пізнавальними факторами), емоційної, вольової, мотиваційної природи – синтезу психічних процесів, які мають вихідну регулятивну спрямованість. На рівні державного управління процес прийняття рішень набуває особливої актуальності, оскільки від їх своєчасності та обґрунтованості залежить не тільки ефективність функціонування окремого органу влади, реалізації державної політики в окремій сфері чи галузі, а також добробут громадян.

Управління представляється у вигляді змінюючи один одного управлінських циклів, кожен із яких включає певні робочі операції. Одиничних циклів управління у суспільстві безліч. Вони розділяються власними просторовими рамками, тривалістю у часі, завданнями, які ставляться в тому чи іншому циклі, а також шляхами та засобами розв'язання цих завдань, значенням у функціонуванні та розвитку суспільства і т. д. Відмінності циклів обумовлені насамперед специфікою об'єкта управління. Часова тривалість циклу, незалежно від його просторової протяжності, також вирівнюється від відносно невеликих проміжків часу до десяти років.

Управлінський цикл є своєрідним системним утворенням, що складається із певних і в кожному циклі повторюваних частин – елементів. Оскільки кожний управлінський цикл має той чи інший протяг у часі, його елементи постають як етапи, стадії, процедури, операції процесу управління.

Управлінський цикл має сою структуру та види:

1. Інформаційний вид (збір, обробка і передача інформації);
2. Логіко-аналітичний вид (розробка і прийняття рішень);

3. Організаційний вид (організація виконання рішень).

Вчені, які детально вивчили основи науки управління (Б. А. Гаєвський) та теорію управління (В. М. Плішкін) по різному назвали стадії управлінського циклу, але в результаті вони зводяться до організації прийняття та виконання управлінських рішень. Так перший з них визначає, що основних стадій управлінського циклу чотири:

- 1) збирання та аналіз інформації про об'єкт управління, його минуле, сучасне і можливе майбутнє;
- 2) підготовка і прийняття управлінського рішення;
- 3) оцінка результатів управлінських дій у процедурі звіту про виконання управлінського рішення;
- 4) контроль за всіма цими діями.

При цьому важливе місце в першій стадії надається комп'ютерному забезпеченню та застосуванню автоматичних систем управління. Друга стадія визначається забезпеченням спеціальним науковим знанням – так званою теорією рішень, яка включає в себе і кібернетику, як найбільш загальну науку управління. Третя стадія зводиться до значення загальної організаційної науки – тектології, родоначальником якої є О. О. Богданов. Четверта стадія забезпечена теорією зворотного зв'язку та її частиною – контролем, на якому відбувається розрахунковий управлінський цикл.

Припускаючи можливість різних управлінських гіпотез, необхідно мати на увазі об'єктивні межі їх висунення, які визначаються положеннями законів, реальними умовами функціонування органів внутрішніх справ, світоглядними установками нашого суспільства, професійним та життєвим досвідом співробітників.

Інформація. Мова йде про збір первинної інформації, її обробку та розподіл між підлеглими органів та підрозділів ЦЗ залежно від обов'язків, які на них покладаються; надання керівнику служби ЦЗ інформації, яка необхідна для прийняття управлінського рішення; виконання потрібних зв'язків між суб'єктом та об'єктами управління; накопичення, кодування, зберігання, передачу і застосування інформації довгострокового зберігання. Помилка, яка допускається однією ланкою структури управління в службі ДСНС України неодмінно призводить до порушення нормальної діяльності решти взаємопов'язаних із нею ланок. Вони призводять до зниження якості рішень, а при повторному розгляді ситуації неодмінно буде несвоєчасне їх прийняття і реалізації в умовах непрогнозованих змін, що відбуваються під час виникнення та розвитку надзвичайної ситуації.

Збір інформації з метою прийняття рішення в службі ЦЗ здійснюється із застосуванням різних методів:

- використання обліково-статистичної інформації;
- вивчення звітів, довідок, актів перевірок, обстежень і т. п.;
- направлення запитів;
- особисте спостереження за станом об'єкта управління і особисте ознайомлення з результатами його роботи;
- проведення бесід із спеціалістами;
- опитування експертів;
- соціологічні дослідження, тощо.

Зібрана по проблемі інформація підлягає опрацюванню (обробці) і аналізу при допомозі методів (порівняння, аналогії, узагальнення, індукції, дедукції і інших).

На підставі зібраної інформації і її аналізу в органах і підрозділах ЦЗ готується проект управлінського рішення (у зв'язку із складністю вирішення того чи іншого питання, може розроблятися декілька варіантів рішення).

В залежності від складності проблеми, умов в яких розробляється і приймається рішення, керівник служби ЦЗ може створити групу розробників проекту рішення. Ця група повинна відповідати певним вимогам щодо чисельності, представництва від зацікавлених підрозділів і служб, професійних якостей членів групи і т.п.

Після розробки варіантів рішення здійснюється вибір найбільш оптимального із них. Тут не обходиться без порівняльного аналізу. Оцінивши всі варіанти, керівник вибирає найоптимальніший варіант.

Розглянуті стадії властиві процедурі підготовки і прийняття управлінських рішень стратегічного характеру. Прийняття оперативних рішень на рівні міськрайлінорганів здійснюється за спрощеною процедурою. (наприклад, виключається підготовка декількох варіантів рішення, колективне обговорення і інше).

Оскільки прийняття рішення – це психологічний процес, його результативність багато в чому залежить від того, які фактори для кожного керівника будуть домінуючими.

Крім того, можна виділити чотири аспекти, що визначають природу прийняття рішення:

- вплив зовнішнього середовища;
- виробничо-господарська діяльність;

- розпорядження керівників;
- ініціатива підлеглих.

Прийняття рішень є важливою частиною будь-якої управлінської діяльності. Образно кажучи, прийняття рішень можна назвати «центром», навколо якого обертається життя організації.

В управлінні організацією прийняття рішення здійснюється керівниками різних рівнів і носить більш формалізований характер, ніж у приватному житті. Справа в тім, що тут рішення стосуються не лише однієї особистості, найчастіше вони відносяться до частини чи до цілої організації, і тому підвищується відповідальність за прийняття організаційних рішень.

Отже, проведення оцінювання якості пропонуєваних управлінських рішень необхідно проводити, спираючись на інформаційно-аналітичне забезпечення, що передбачає збір та обробку оперативних даних із зони НС та попередні розробки варіантів управлінських рішень з використанням математичного моделювання. Звісно, що досягнення найкращих результатів у процесі опрацювання управлінських рішень з ліквідації наслідків НС можливе лише за умови поєднання методів, які визначаються рівнем проблеми та характером завдань, що потребують вирішення.

Підсумовуючи слід зазначити, що опрацювання управлінських рішень у процесі ліквідації наслідків НС, зокрема в нових умовах які склалися на Сході України, потребує удосконалення не тільки завдяки використанню сучасних інформаційних технологій і потужного математичного апарату, а особливо аналізу вітчизняного досвіду ліквідації НС та створення оперативних планів реагування на виникнення НС на всіх рівнях системи державного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. До розробки та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. В. Й. Кузилак, Р. С. Яковчук, А. В. Саміло, О. В. Повстин, В. В. Шишко, 2016. – Режим доступу: http://sci.ldubgd.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/2972/12%20Yakovchuk_Samilo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

2. Підготовка і прийняття управлінських рішень / М. С. Орлів / Київ / 2013. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/52a015a3-5ad9-4fd6-8bf0-036e5711013d.pdf.

3. Загальна характеристика процесу управління. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/books/Osnovy_upravlinnya_v_OVS/Files/Lekcii/L4.htm.

МАНІПУЛЯЦІЯ СВІДОМІСТЮ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЯВИЩЕ

Черниш А. І.

Науковий керівник – Усов Д. В., к. філос. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Маніпуляція свідомістю, як індивідуальною, так і масовою – одна з найбільш цікавих і малодосліджених проблем у соціальній філософії. Питання впливу на індивіда і суспільство в цілому є центральними в ряді сфер сучасної цивілізації. Різновиди впливу на свідомість завжди мають у собі певні елементи маніпулювання.

Маніпуляція є таємним примусом особистості до певних дій при приховуванні намірів маніпулятора і факту впливу. Багатогранність таємного примусу людини залежно від історичних і соціально-культурних умов виявляється в багатьох методах і технологіях впливу на суспільну свідомість. Це можуть бути містифікації, провокації, рекламні кампанії, дезінформація і т. п. При розгляді технологій таємного примусу людини виділяють дві групи ситуацій: ситуації колективного впливу на людину і ситуації міжособистісного спілкування [1].

У першому випадку людина стає об'єктом впливу політичних, релігійних, комерційних та інших організацій, які використовують в основному засоби масової комунікації. У другому випадку використовуються психологічні прийоми, нерідко апелюють до примітивних «тваринних» почуттів людини. За змістом маніпуляція є такою формою, при якій повністю ігноруються або визнаються лише фіктивно потреби, інтереси і цілі об'єкта, а насправді вони замінюються цілями маніпулятора.

Основними методами маніпуляції суспільною свідомістю є методи інформаційного впливу - це створення інформаційних потоків і управління ними. Спочатку формується потужний потік несистематизованої об'єктивної інформації, потім відстежується реакція адресатів на різні блоки інформації сегментування інформаційного потоку за допомогою таких методів як замовчування, перестановка і залучення авторитетних інформаторів.

Після вторинного відстеження реакції на інформацію відбувається фальсифікація реальності за допомогою спеціально підібраних цитат і статистики, потім фабрикація даних статистики і

соцопитувань і на закінчення – емоційне підживлення фото- та відеоматеріалами. Маніпуляція громадською думкою здійснюється також шляхом сегментування інформаційного простору, направлення інформаційних потоків на певну територіальну, національну та соціальну групу, з урахуванням їх установок, ціннісних орієнтацій і сподівань. Каналами вираження маніпулятивної громадської думки є вибори, акції масового протесту, референдуми, збори.

У сфері соціальних відносин дослідники виділяють економічну, політичну, ідеологічну, бюрократичну і психологічну маніпуляцію [1].

Економічна маніпуляція – це навмисне недотримання формальних угод при безвихідному матеріальному становищі об'єкта маніпуляції, коли він готовий погодитися на будь-яку роботу за несправедливу винагороду. В цьому використовуються незначні доплати, компенсації при незрівнянню високому рівні інфляції. Це може викликати зворотню маніпуляцію з боку працівників – страйки, локауту в той момент, коли роботодавець не зможе протистояти натиску трудового колективу.

Політичні маніпуляції здійснюються з використанням політичних заяв і обіцянок, відмінних від цілей політиків з тим, щоб, прийшовши до влади, забути про свої обіцянки.

Інформаційне політичне маніпулювання полягає у свідомому спотворенні реальної розстановки політичних сил засобами масової інформації, а також у піднесенні одних фактів і замовчуванні інших для хибного уявлення про політичних лідерів, партії та рухи.

Ідеологічна маніпуляція – це формування культурних штампів, стереотипів поведінки, певної, зазвичай аморальної системи цінностей у сфері суспільних та особистих ідеалів. Бюрократичні (організаційні) маніпуляції зводяться до невиконання управлінських функцій і підміною їх марною, але зовні ефективною діяльністю.

Психологічні маніпуляції є початковою ланкою всіх вище перерахованих видів маніпуляції, і в той же час є самостійним видом маніпуляції, метою якого є психічні цінності: повага, дружба, любов, вдячність і т.п. Такі маніпуляції проявляються у вигляді зовнішньої уважності і тактовності при внутрішній байдужості до психологічних проблем об'єкта маніпуляції, штучної ідентифікації себе з даним об'єктом, використанні довіри людини у власних цілях.

Отже, маніпуляція свідомістю є однією з актуальних проблем у соціальній філософії. Маніпулятивний вплив здійснюється на людину в різних областях її життєдіяльності. Він проявляється в особистих і сімейних стосунках, в діловому спілкуванні, в намаганні держави управляти її громадянами.

Маніпуляція має безпосереднє відношення до виживання людини. З одного боку, застосування маніпуляції обумовлено зовнішнім середовищем проживання людини, з іншого – внутрішніми чинниками. Використання маніпуляції залежить від комплексу зовнішніх і внутрішніх причин.

Основною ознакою маніпуляції суспільною свідомістю є її опосередкованість і перманентність, «вбудованість» в суспільну свідомість. Це дає можливість говорити про існування маніпуляції з моменту появи людини як соціального суб'єкта, наділеного свідомістю.

У розрізі історичної ретроспективи маніпуляція суспільною свідомістю змінює свої форми, розширює спектр технологій, вдосконалює методи, адаптується в мінливих умов історичної дійсності, але незмінними залишаються її соціальне підґрунтя – відносини влади, її опосередкованість ціннісно-нормативним середовищем, стереотипами і міфологізацією суспільної свідомості.

Маніпуляція володіє онтологічним статусом на всіх етапах розвитку людської історії. Основне джерело маніпулятивних технологій знаходиться в штучному ототожненні нереального та дійсного, тобто свідомості та буття. В повсякденному побуті людина не завжди мислить логічними загальними категоріями, досить часто покладаючись на емоції, які у неї виникають внаслідок зовнішнього впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пестова Г. А. Социология управления: учебное пособие [Електронний ресурс] / Г. А. Пестова. – Режим доступу : <http://www.rae.ru/monographs/100>.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ДИТЯЧОГО ПСИХОАНАЛІЗУ А. ФРЕЙД І М. КЛЯЙН

Чорна І. О.

Науковий керівник – Стасько О. Г., к. психол. н., доцент

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Актуальність дослідження. Спроби організувати аналітичну роботу з дітьми з позицій традиційного психоаналізу натрапили на реальні труднощі: у дітей не виражений інтерес до дослідження свого минулого, відсутня ініціатива звернення до психоаналітика, а рівень вербального розвитку недостатній для оформлення своїх переживань у словах. Послідовники З. Фрейда в галузі дитячого психоаналізу А. Фрейд і М. Кляйн створили власні варіанти дитячої психотерапії, які дещо відрізняються між собою. Коротко зупинимося на порівняльному характері в напрямку дитячого психоаналізу дослідниць.

А. Фрейд (1895–1982) дотримувалася традиційної для психоаналізу позиції про конфлікт дитини з повним протиріччям із соціальним світом. Її праці «Вступ до дитячого психоаналізу» (1927), «Норма і патологія в дитинстві» (1966) заклали основи дитячого психоаналізу. Дослідниця підкреслювала, що для розуміння причин труднощів у поведінці, психологу необхідно прагнути проникнути не тільки в несвідомі сфери психіки дитини, але й отримати максимально розгорнуте знання про всі три складові особистості (Я, Воно, Над-Я), про їхні стосунки із зовнішнім світом, про механізми психологічного захисту і їх ролі в розвитку особистості. А. Фрейд стверджувала, що в психоаналізі дітей, по-перше, можна і потрібно використовувати загальні з дорослими аналітичні методи на мовному матеріалі: гіпноз, вільні асоціації, тлумачення сновидінь, символів, парапраксії (обмовок, забування), аналіз опорів і перенос. По-друге, вона вказувала і на своєрідність техніки аналізу дітей.

Труднощі застосування методу вільних асоціацій, особливо у маленьких дітей, частково можуть бути подолані шляхом аналізу сновидінь, снів наяву, мрій, ігор і малюнків, що дозволить виявити тенденції несвідомого у відкритій і доступній формі. А. Фрейд запропонувала нові технічні методи, які допомагають у дослідженні Я. Один з них аналіз трансформацій.

На її думку, невідповідність очікуваної (по минулому досвіду) і продемонстрованої (замість засмучення – веселий настрій, замість ревності – надмірна ніжність) емоційної реакції дитини вказує на те, що працюють захисні механізми, і таким чином з'являється можливість проникнути в Я дитини. Цінний матеріал про становлення захисних механізмів на конкретних фазах дитячого розвитку представляє аналіз фобій тварин, особливостей шкільної та внутрішньосімейної поведінки дітей. Психоаналітик, на думку А. Фрейда, для успіху в дитячій терапії обов'язково повинен мати авторитет у дитини, оскільки дитяче Супер-Его відносно слабке, і нездатна впоратися із звільненими внаслідок психотерапії спонуканнями без сторонньої допомоги. Особливе значення має характер спілкування дитини з дорослим. При психоаналізі психіки дитини, підкреслює А. Фрейд, зовнішній світ робить набагато більш сильний вплив на механізм неврозу, ніж у дорослого [1].

Англійська психоаналітик М. Кляйн (1882–1960) розробила свій підхід до організації психоаналізу з дітьми раннього віку. Основна увага приділялася спонтанній ігровій активності дитини. М. Кляйн, на відміну від А. Фрейда, наполягала на можливості прямого доступу до змісту дитячого несвідомого. Вона вважала, що дія більш властива дитині і вільна гра виступає еквівалентом потоку асоціацій дорослого; етапи гри – це аналоги асоціативної продукції дорослого. Психоаналіз з дітьми, згідно з дослідженнями М. Кляйн, будувався переважно на спонтанній дитячій грі. Найбільш придатними для психоаналітичної ігрової техніки є прості немеханічні іграшки: дерев'яні чоловічі та жіночі фігурки різних розмірів, тварини, будинки, огорожі, дерева, різні транспортні засоби, кубики, м'ячі та набори кульок, пластилін, папір, ножиці, негострий ніж, олівці, крейда, фарби, клей і мотузка. Ігрова кімната також має бути обладнана вельми просто, але надавати максимальну свободу дій дитині. Спостереження за різними реакціями дитини, за потоком дитячої гри (і особливо за проявами агресивності або співчуття) стає основним методом вивчення структури переживань дитини. У грі можуть проявитися різноманітні емоційні стани: відчуття фрустрації і знехтування, ревності до членів сім'ї і супутня агресивність, почуття любові чи ненависті до новонародженого, задоволення грати з приятелем, протистояння батькам, відчуття тривоги, провини і прагнення виправити становище [2].

Отже, проникнення в глибини несвідомого, на думку М. Кляйн, можливе з використанням ігрової техніки, через аналіз тривожності і захисних механізмів дитини. А на думку Анни Фрейд, першою і важливою відмінністю дитячого психоаналізу від класичної його форми є наявність особливої, підготовчої стадії, на якій дитина повинна визнати свою проблему і прийняти рішення, щоб проаналізувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кляйн М. Дитячий психоаналіз / М. Кляйн. – М. : Інститут загальногуманітарних досліджень, 2010.
2. Фрейд А. Его і механізми захисту / А. Фрейд // Теорія і практика дитячого психоаналізу. – Т. 1. М., 1999.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: СУТЬ РЕФОРМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Чубіна А. С.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Децентралізація – це передача повноважень та бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування.

Метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Реформа органів місцевого самоврядування передбачає об'єднання (укрупнення) територіальних громад. Це здійснюється через те, що надмірна частина ресурсів у таких громадах і далі витрачатиметься на утримання управлінського апарату, а для реалізації серйозних проектів місцевого розвитку коштів не вистачатиме. І навіть наділення додатковими ресурсами переважної більшості наявних дрібних територіальних громад, їхньої спроможності незабезпечить. Тому реформа місцевого самоврядування, враховуючи позитивний як європейський, так і власний історичний досвід, передбачає обов'язкове об'єднання (укрупнення) територіальних громад.

Укрупнення території громад не може бути довільним, воно має свої логічні межі. Відстань від центру громади до її найдалшого населеного пункту має бути такою, щоб у екстрених випадках її не довше ніж за 30 хвилин могли подолати пожежна команда, швидка допомога, поліцейський патруль. Допомога, надана через більший проміжок часу, різко втрачає ефективність.

Питання визначення меж нових, об'єднаних громад вирішуватиметься органами влади обласного рівня з урахуванням як об'єктивних критеріїв, так і думки громадян. Після консолідації громад села, які не матимуть власних сільрад, будуть представлені в місцевій раді своїми депутатами, а у виконкомі – сільськими старостами. Старости та депутати здійснюватимуть зв'язок між односельцями і владою громади та вирішуватимуть різні проблеми його жителів у раді та виконкомі. Повноваження старости будуть визначені додатково в спеціальному законі.

До центрів спроможних громад (тобто ближче до громадян, що живуть поза райцентрами) будуть перенесені з районних центрів місця надання низки важливих послуг – адміністративних, соціальної допомоги через територіальні центри, пожежні, правоохоронні, санітарно-епідеміологічної служби тощо. У разі нестачі приміщень, інших елементів інфраструктури для надання всіх необхідних послуг громадам надаватиметься допомога з державного бюджету на їх придбання чи побудову.

Крім того, створюються виконавчі органи районних і обласних рад. Зараз вони відсутні зовсім. Їм буде належати реальна влада в регіонах. Це посилює місцеве самоврядування, робить систему влади в регіонах справді демократичною – управляти регіонами будуть суб'єкти, обрані в ході місцевих виборів.

Місцеві держадміністрації будуть ліквідовані, на їх місці постануть префекти. Виписані для них повноваження передбачають, передусім, контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування з огляду на дотримання Конституції і законів.

Префект має право зупинити дію рішення обласної або районної ради якщо воно протирічить Конституції або законодавству, і звертається до суду. Якщо ж ідеться про серйозне порушення Конституції (наприклад, обласна рада вирішить створити якусь «республіку»), зупиняє таке рішення президент і звертається до Конституційного суду.

Президент також може тимчасово зупинити повноваження органу місцевого самоврядування, а після визнання акту цього органу неконституційним – достроково припинити його повноваження. Така модель влади в регіонах набуде завершеності не раніше, ніж через два роки.

У квітні 2014 року Кабінетом Міністрів України була затверджена концепція реформування місцевого самоврядування, яка складається з трьох напрямків:

Перший – базовий: формування об'єднаних громад базового рівня адміністративно-територіального устрою України.

Другий – створення нових районів, які вирішуватимуть лише те, що відноситься до компетенції району: комунальна власність, вторинна медицина, школи-інтернати і т.д. Решта повноважень районів перейде до компетенції об'єднаних громад.

Третій напрямок – заключний, це області. По суті межі областей мінятися не будуть. Області перейменують в регіони. Тобто кількість обласних центрів така ж і залишиться. Змін зазнає лише форма управління.

Основною територіальною одиницею стає громада. Громада має голову та виконком, який виконує всі функції з управління громадою. Села, які ввійшли до об'єднаної громади обирають старост, які входять до виконкому об'єднаної громади і виконують ті ж функції, які були в сільраді. Тобто за простою довідкою не потрібно їхати в новий центр громади – планується що на місці її зможе видавати староста. Наступний рівень – це район і область. І там і там будуть обрані рай- та облради, які мають створити виконкоми замість рай- та обладміністрацій. Об'єднані територіальні громади

зможуть здійснювати зовнішні запозичення, самостійно обирати установи з обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ.

З прийняттям закону щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати містобудівну політику.

На черзі – прийняття ще низки законів щодо децентралізації повноважень і регулювання земельних відносин. До повноважень громад відійде прав розпоряджатись землями за межами населених пунктів.

Готовий законопроект про муніципальну варту, завдяки якому органам місцевого самоврядування буде надано дієвий інструмент наведення порядку на підлеглий території. Муніципальна варта – це структура, яка має слідкувати за питаннями дотримання правопорядку, благоустрою, незаконних звалищ, місць для паркування тощо. Вона ні в якому разі не може займатися кримінальними справами – це виключна компетенція поліції.

Основною новелою є прописана процедура відкликання депутата. Це дуже важлива особливість закону – загальна кількість депутатів місцевих рад істотно скорочується.

Реформа передбачає скасування обласних та районних державних адміністрацій. Замість них центральну владу на місцях представлятимуть префекти. Ідея полягала в тому, що вони здійснюватимуть лише нагляд за дотриманням законності органами місцевого самоврядування. Поряд із цим ради громади, області та району утворюватимуть свої виконавчі комітети.

Одною з основних новел, є повноваження Президента, у разі ухвалення органом місцевого самоврядування акта, який не відповідає Конституції чи загрожує суверенітету держави, територіальній цілісності або національній безпеці, можливість не лише зупинити дію цього акта та звернутися до Конституційного суду, але і призначити тимчасового державного уповноваженого. Він організовуватиме діяльність місцевого самоврядування.

У Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» зазначено, що у населених пунктах, котрі не визначені адміністративними центрами, обиратимуть старосту на строк повноважень місцевої ради (на 5 років). Він є посадовою особою місцевого самоврядування та керується у своїй діяльності Положенням про старосту.

До основних повноважень старости належать:

- 1) представництво інтересів жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;
- 2) сприяння жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування;
- 3) участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища;
- 4) внесення пропозицій до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб та інші обов'язки, визначені Положенням.

Положення про старосту мають затверджувати сільська, селищна, міська рада відповідної об'єднаної територіальної громади. У Положенні визначаються права і обов'язки старости, порядок його звітності, інші питання, пов'язані з діяльністю старости.

Староста обирається в порядку, визначеному Законом України «Про місцеві вибори». Вибори старости проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, до якого входить територія відповідного населеного пункту (села або селища) у складі об'єднаної сільської, селищної, міської територіальної громади (тобто обраним вважається кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів виборців).

Чи саме така реформа необхідна Україні? Чому зараз? Відповідь однозначна: реформа, яка передбачає передачу в місцеві бюджети частки загальнонаціональних по датків, створює економічну зацікавленість громад в розвитку нових виробництв, підтримці бізнесу тощо. Децентралізація і дерегуляція прибирає штучні перешкоди для бізнесу і підприємницької діяльності – зайві дозволи, інстанції, надмірний контроль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций / Г. В. Атаманчук. – 2-е изд. доп. – М.: Омега-Л, 2004. – 584 с.
2. Гройсман В. Навіщо нам децентралізація? / В. Гройсман // Українська правда. – 2015. – 22 червня. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/06/22/7072007/>.
3. Державне управління / За ред. А. Ф. Мельник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
4. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Моногр. / Кол. авт.; Відповід. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.
5. Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОПАГАНДИ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ТА ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Чубіна Т. Д.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Здоров'я дитячого й підліткового населення визначає майбутнє держави, подальший економічний, духовний, культурний і науковий рівень розвитку суспільства. В Україні на тлі несприятливої демографічної ситуації зберігаються високі рівні захворюваності підростаючого покоління. Серед різних видів патології молодого покоління зростає травматизм. Травматизм особливо збільшується серед такої перехідної вікової групи як підлітки. Травми виступають однією з провідних причин інвалідності й смертності підлітків. Дуже часто травматизм підлітків набуває рис епідемії. Адже саме ця група, у силу свого віку, не маючи необхідних навиків поведінки при настанні надзвичайної ситуації зазнає найбільшого ураження.

За рівнем розповсюдження серед населення світу, травматизм належить до масових страждань. Географія травматизму зумовлюється рівнем індустріалізації й урбанізації країн і регіонів. Чим інтенсивніші ці процеси, тим вище травматизм серед усіх вікових груп населення. При цьому, існують соціальні, економічні, виробничі, психологічні, екологічні фактори травматизму.

Тільки за останні три роки загинуло близько 5 тисяч дітей у віці до 14 років, що складає 2,4% від загальної кількості загиблих від нещасних випадків зі смертельними наслідками. У структурі смертей від нещасних випадків вихованців, учнів у побуті за 9 місяців 2016 року найпоширенішими причинами були: дорожньо-транспортні пригоди – 27% (загинуло 179 дітей), утоплення – 24% (загинуло 156 дітей), самогубство – 14% (загинула 91 дитина), падіння, обвали – 5% (загинуло 33 дитини), вбивства – 4% (загинуло 27 дітей).

За оцінками фахівців, побутовий травматизм є основною причиною смерті дітей в Україні. Травматизм серед цього контингенту населення складає більше 22% всієї сукупності нещасних випадків. При цьому найбільша кількість ушкоджень відзначається у віковій групі 8–14 років з активною тенденцією зростання у віці 15-20 років.

Середній коефіцієнт дитячої смертності по Україні складає 3,24 на 100 тисяч дітей. Протягом 2014 року в Україні на пожежах загинуло понад 50 дітей, ще 29 отримали травми та каліцтва. Згідно зі статистичними даними, причиною кожної десятої пожежі в Україні є необережність дітей під час поводження з вогнем. Необхідно підкреслити, що винні в цьому перш за все батьки, які залишають дітей вдома без нагляду, не ховають від них сірники та легкозаймисті і горючі речовини, не контролюють поведінку своїх дітей, не слідкують за їх іграми, не проводять роз'яснювальних бесід щодо правил безпечної поведінки, а інколи, потураючи дитячим примхам, дозволяють самостійно гратися із сірниками, доручають малолітнім наглядати за печами, які опалюються, вмикати електричні плитки.

Для кожного виду травматизму характерні стандартні величини, що визначають його рівні. Так, побутовий травматизм спостерігається в межах $459,9 \pm 10,5$ випадків, вуличний – $49,9 \pm 6,2$ випадків, виробничий – $15,83 \pm 4,2$ випадків, а дорожньо-транспортний – $7,9 \pm 3,0$ випадків на 10000 підлітків.

Рівні побутового й вуличного травматизму вищі серед міських підлітків, а виробничого й дорожньо-транспортного – серед сільських, що визначається соціальними й соціально-психологічними особливостями життєдіяльності підлітків.

У ранговій структурі травматизму підлітків перше місце із гранично високою питомою вагою (84,0%) належить побутовому, друге – вуличному (9,1%), третє – виробничому (2,9%), четверте – дорожньо-транспортному травматизму. В основі сучасного підліткового травматизму в умовах урбанізованого регіону лежать побутові травми, питома вага яких в 9,2 рази більша, ніж вуличних, і в 56 разів більша дорожньо-транспортних.

Противопожежна пропаганда, та пропаганда правил власної безпеки, що ведеться в молодіжному середовищі, відіграє велику роль у запобіганні виникнення екстремальних ситуацій серед підлітків. Незважаючи на заходи, які вживаються ДСНС України щодо попередження травмування та загибелі дітей на пожежах, та в наслідок настання надзвичайних ситуацій проблема ця залишається актуальною. Про зростання кількості випадків загибелі дітей на пожежах свідчить недостатня ефективність масово-профілактичної протипожежної роботи серед батьків, дітей та юнацтва. Ключовими невіршеними завданнями щодо зниження дитячого травматизму є відсутність достатньої батьківської уваги, високий рівень соціального сирітства в суспільстві. Зниження соціальних установ у сім'ї безпосередньо впливає на поведінку дітей. Для виховання підростаючого покоління вкрай мало використовуються нові форми та методи проведення пропаганди, спрямованої на підвищення рівня обізнаності дітей і підлітків правил пожежної та власної безпеки. Навчання основам безпеки життєдіяльності в дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-

технічних, вищих навчальних закладах, а також проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності з учнями, студентами, систематичне навчання працівників галузі освіти і науки дозволить значно зменшити травматизм серед учасників навчально-виховного процесу, в тому числі на пожежах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Учёт возрастных и индивидуальных особенностей школьников в учебно-воспитательном процессе / Ю. К. Бабанский // Нар. образование. – 1982.– №5. – С.106–111.
2. Бех І. Особистісно-орієнтований підхід у вихованні / І. Бех// Професійна освіта: педагогіка і психологія : Українсько-польський щорічник. – Ченстохова-Київ, 2000. – С. 331–350.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Чукіна І. В.

Науковий керівник – Коваленко-Чукіна І. Г., к. і. н.

Уманський національний університет садівництва

Управління аграрними підприємствами являє собою складний і динамічний процес, який є керованим і здійснюється безпосередньо людьми задля досягнення кінцевої мети підприємства. Практична реалізація функцій управління здійснюється за допомогою методів управління. Привести в дію організовану систему, щоб отримати очікуваний результат, можливо лише через вплив керуючої особи. При цьому слід враховувати всі інструменти погодженого впливу, які направлені на досягнення поставленої мети підприємства.

Методи управління забезпечують високу результативність діяльності колективів, їх злагоджену роботу та творчу активність. Адже саме цим соціально-психологічні методи управління відрізняються від технологічних та технічних, які використовуються в ході вирішення виробничо-господарських завдань в управлінні аграрним підприємством. Особливість застосування методів управління на підприємстві полягає у всебічному та гармонійному поєднанні організації праці та виробництва, забезпеченні їх максимальної ефективності при досягненні кінцевої мети.

Соціально-психологічні методи є способом здійснення управлінських дій на персонал, що базуються на використанні закономірностей соціології і психології. До основних (традиційних) соціально-психологічних методів управління належать: переконування, навіювання, психологічне зараження, наслідування (приклад), заохочування, санкціонування, змушування, покарання та інші. Слід зауважити, що саме соціально-психологічні методи управління реалізують мотиви соціальної поведінки людини, дозволяють встановити призначення і місце співробітника в колективі, пов'язати мотивацію людей з кінцевим результатом роботи, виявити лідерів і забезпечити їх підтримку, забезпечити ефективні комунікації і вирішення конфліктів у колективі [1; 257].

Переконування є методом впливу, який передбачає вплив суб'єкта управління на свідомість, почуття, волю об'єкта управління з метою зміни його поглядів, настанов, ставлення та оцінки шляхом активізації розумової діяльності об'єкта управління, апелювання до раціональних властивостей свідомості [1; 370]. Переконання в значенні методу є станом який визначає мету і напрям вчинків людини, тверда впевненість в чомусь, до якого призводить кожен із соціально-психологічних методів управління аграрним підприємством, адже всі вони в кінцевій меті повинні вести до стану переконаності того, на кого був направлений соціально-психологічний вплив.

Навіювання являє собою цілеспрямований неаргументований вплив однієї людини на іншу за допомогою передачі інформації з метою нав'язування певних настанов. Негативною формою навіювання є зомбування особистості, коли людині притаманні ті форми поведінки, які виходять за межі моральних норм [2].

Метод зараження є процесом передачі емоційного стану однієї особи іншій на психофізіологічному рівні контакту поза власне смисловим впливом або додатково до нього, при цьому відбувається взаємний обмін емоцій, фраз та дій, внаслідок чого відбувається їх наростання.

Метод наслідування ґрунтується на засвоєнні форм поведінки іншої людини на основі підсвідомої й свідомої ідентифікації себе з нею, тобто в процесі взаємодії суб'єкта управління з об'єктом управління відтворюються манери та правила поведінки у спілкуванні. Цей метод є способом впливу на працівника шляхом особистого прикладу керівника, зразок поведінки якого є прикладом для інших [3].

Метод змушування впливу на волю об'єкта управління з метою виконання останнім завдання, всупереч його бажанню, шляхом створення умов, за яких поведінка та ставлення до справ, що відрізняються від потрібних, ставатимуть неможливими.

Метод заохочування полягає в задоволенні потреб об'єкта управління та підвищенні його статусу з метою підтримки позитивних форм поведінки, дій та відносин шляхом схвалення діяльності

та поведінки об'єкта управління за допомогою системи моральних та матеріальних засобів впливу (турбота, визнання, нагорода, можливість просування по службі) [1; 371].

Метод санкціонування є необхідним для нормального функціонування організаційної структури, проте саме від за певних умов може бути домінантним та підпорядковувати переконання та наслідування [4; 12].

Метод покарання полягає у викликанні жалю, переживання щодо вчиненого проступку та його наслідків з метою призупинення небажаних процесів шляхом створення умов, які будуть змінювати мотиви, стримувати негативні бажання за допомогою іншого ставлення до об'єкта управління (хвилювання, недовіри, докору, засудження).

Засудження являє собою прийом психологічного впливу на людину, яка допускає більші відхилення від норм у колективі або результат роботи якого вкрай незадовільні чи мають деякі відхилення від бажаних. Цей метод може використовуватися на підприємстві, де керівник має велику владу або користується авторитетом у своїх підлеглих, але цей метод не бажано використовувати для впливу на працівників зі слабкою психікою, це може мати шкідливий вплив.

Позитивна форма морального впливу на людину є спонукання, коли підкреслюються позитивні якості працівника, його кваліфікація та досвід, впевненість в успішному виконанні дорученої роботи, що дозволяє підвищити моральну значимість працівника [3].

Натяк – прийом непрямого переконання за допомогою жарту, іронії і аналогії. У певному сенсі формою натяку може бути рада. Сутність натяку полягає в тому, що він апелює не до свідомості, не до логічного міркування, а до емоцій. Оскільки натяк таїть у собі потенційну можливість образи особистості співрозмовника. Крайньою формою морального впливу є примус, саме за допомогою цього методу можна вплинути на працівника, його змушують, навіть проти його волі, бажання і натхнення виконувати певну необхідну до виконання роботу.

В практиці примус застосовують лише за необхідності, лише тоді, коли бездіяльність може мати трагічні наслідки. Найбільш дієвим методом можна назвати саме прохання, адже саме воно сприймається підлеглими, як доброзичливе розпорядження і демонструє повагу до його особистості. Позитивними психологічними методом впливу є похвала та прохання, які застосовуються між колегами, молодими і досвідченими працівниками і рідше застосовується у взаєминах між керівником і підлеглим.

Негативним психологічним методом можна назвати заборону, адже саме вона передбачає гальмуючу дію на особистість, це може бути заборона на підприємстві імпульсивних дій нестійкого характеру, що по суті є варіантом навіюванням, а також заборона бездіяльної поведінки, випивки, спроб розкрадання та завдання шкоди майну. Цей метод за характером дії можна віднести до двох головних методів впливу – переконання і примусу [5; 174].

Слід зазначити, що соціально-психологічні методи, можна назвати «науковим інструментарієм» в роботі з персоналом, адже саме за допомогою цих методів здійснюється підбір, оцінка, розстановка і навчання персоналу, що дозволяє обґрунтовано, швидко і якісно приймати кадрові рішення. Соціально-психологічні методи управління реалізують здійснення соціальної поведінки людини.

Слід зазначити, що рівень сучасного виробництва та професійно-кваліфікаційного рівня працівників зумовлюють суттєві зміни в системі ціннісних орієнтацій та структурі мотивації трудової діяльності працівників. Реалізація здійснення соціально-психологічних методів управління здійснюється за допомогою засобів соціального орієнтування та регулювання, розв'язання конфліктних ситуацій та групової динаміки.

Для збереження працівників потрібно здійснювати опосередкований контроль за виконанням їх роботи, заохочувати і стимулювати їх до кращого виконання за рахунок премій та надбавок. Адже щоб зберегти своїх працівників, слід стежити, щоб вони були щасливі та задоволені, а це в свою чергу принесе користь підприємству.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : Изд-во Московського ун-та, 1980. – С. 416.
2. Каверзін М. Метод батога і пряника : Чи завжди він виправдовує себе і в яких умовах ефективний? Служба кадрів. – 2002 р.
3. Виханский О. С. Стратегічне управління. – М. : Гардаріки, 2000 р.
4. Татенко В. О. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину / В. О. Татенко // Соціальна психологія. – 2003. – №1. – С. 60–72.
5. Психологія в менеджменті : навч. посіб. / С. Комінко [та ін.]. – Тернопіль : Терноп. акад. нар. госп-ва, 1999. – С. 400.

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Чулухова А. В.

Науковий керівник – Білека А. А., к. ю. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На сучасному етапі цивільний захист в Україні реалізується комплексом організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і підпорядкування, підпорядкованими їм силами і засобами з метою запобігання, реагування та ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, захисту і збереження життя та здоров'я людей, засобів виробництва, матеріальних цінностей, територій та навколишнього довкілля в мирний час і в особливий період [1].

Розглянемо процес становлення системи цивільного захисту на території України.

Дослідники О. В. Поліщук, О. В. Христич, М. А. Томчук виділяють такі основні етапи:

I – 1993 р. Закон України «Про Цивільну оборону України»;

II – 1996 р. Указ президента «Про створення Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС»;

III – 1998 р. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення Єдиної державної системи Цивільного захисту України»;

IV – 2004 р. Закон України «Про правові засади цивільного захисту»;

V – 2013 р. прийняття Кодексу Цивільного захисту України [2, с. 10].

На думку іншої групи дослідників (Є. В. Качкар, В. І. Томенко, А. А. Білека) у еволюції служби цивільного захисту України можна виділити наступні етапи:

1. Перший етап становлення цивільного захисту (1993–2003 рр.). Основним його результатом стало створення Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (МНС), до складу якого, з моменту створення, увійшли військові частини та територіальні штаби цивільної оборони, перетворені на обласні (міські) управління з надзвичайних ситуацій і захисту населення.

У подальшому була здійснена низка інституційних перетворень, які передбачали реорганізацію і передачу до МНС воєнізованих і спеціалізованих аварійно-рятувальних формувань інших міністерств та відомств, у тому числі, Державного департаменту пожежної безпеки зі складу Міністерства внутрішніх справ. Більшість з них були інтегровані в Державну спеціальну (воєнізовану) гірничорятувальну (аварійно-рятувальну) службу МНС.

Однак, вже на цьому етапі формування нормативно-правової бази цивільного захисту в її основу була закладена роздвоєність. Так, Законом України «Про Цивільну оборону України» була створена система цивільної оборони, а Законом України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» утворювалась Єдина державна система запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру. Ці дві системи формально існували паралельно.

Цивільна оборона – для захисту населення від військових засобів ураження в особливий період, а Єдина державна система запобігання і реагування на надзвичайні ситуації – для попередження, протидії і ліквідації наслідків техногенних і природних аварій і катастроф як у мирний час, так і в особливий період. Проте на практиці їх завдання перетинались, вони, значною мірою, спирались на одні й ті самі сили і засоби, а функції державного управління були нечіткими і дублювались.

2. Другий етап становлення цивільного захисту (2003–2007 рр.). В результаті проведеної реорганізації, у рамках МНС була утворена нова структура, яка об'єднала сили і засоби військ цивільної оборони і Державного департаменту пожежної безпеки в єдину невійськову структуру – Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту (ОРС ЦЗ). Ця служба стала основним оперативним елементом нової загальнодержавної системи цивільного захисту, що була утворена з прийняттям Закону України «Про правові засади цивільного захисту» (2004 р.) і отримала назву Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій.

Водночас, зберегли свою дію закони, які регламентували функціонування цивільної оборони і Єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру. Вони були необхідні на період реорганізації, однак залишились чинними і після її завершення у 2005 році.

Тож, в результаті перетворень другого етапу в Україні виникла неузгоджена і суперечлива система державного управління, яка включала відразу три механізми – систему цивільної оборони (що вже не мала відповідних сил і засобів), Єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру і Єдину державну систему цивільного захисту населення і територій.

3. Третій етап становлення системи цивільного захисту (2008–2013 рр.). Ключовою подією цього етапу стало рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан функціонування єдиної державної системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» від 16 травня 2008 року, яким стан системи цивільного захисту був визнаний неадекватним сучасним реаліям, а діяльність центральних і місцевих органів державної влади у цій сфері – недостатньою.

24 грудня 2012 року указом Президента України №726/2012, реорганізувавши Міністерство надзвичайних ситуацій України та Державну інспекцію техногенної безпеки України, створено центральний орган виконавчої влади – Державну службу України з надзвичайних ситуацій.

21 січня 2013 року постановою Кабінету Міністрів України №33 були утворені як юридичні особи публічного права територіальні органи Державної служби з надзвичайних ситуацій. 1 липня 2013 року введений в дію Кодекс цивільного захисту України [3, с. 60–65].

Загалом, приєднуючись до наукової позиції другої групи дослідників та враховуючи наведені ними аргументи, вважаємо, що процес становлення та розвитку цивільного захисту України, відповідно до конкретних історичних умов, можна умовно поділити на чотири основних етапи:

1 етап (початок 90-х – 2003 р.) - етап становлення цивільного захисту України;

2 етап (2003 р. – 2007 р.) - етап розвитку цивільного захисту України;

3 етап – (2008 р. – 2016 р.) - етап активного розвитку служби цивільного захисту України;

4 етап (15 вересня 2016 р. – дотепер) – етап інтенсивного розвитку та реформування служби цивільного захисту України (наближення роботи структури до європейських стандартів).

Загалом, варто зазначити, що розвиток служби цивільного захисту України – це надзвичайно складний і нерівномірний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

2. Поліщук О. В., Христинич О. В., Томчук М. А. Цивільний захист. Навчальний посібник. – Вінниця : ВНТУ. – 2015. – 98 с.

3. Качкар Є. В., Томенко В. І., Білека А. А. До питання про генезу служби цивільного захисту України / Є. В. Качкар, В. І. Томенко, А. А. Білека // Пожежна безпека: теорія і практика : Збірник наукових праць. – Черкаси : ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2014. – №18. – с. 60–65.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО АГРЕСІЇ

Чупанова Д. О.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Засоби масової інформації у сучасному світі займають досить велику нішу в духовному житті суспільства. Нині на жаль, зараз стало повсюдно проявлятися явище мовної агресії. Відбувається це з багатьох причин: зниження контролю за дотриманням мовних, лексичних, етичних норм; соціальні, психологічні передумови; падіння культурного рівня населення.

Актуальність дослідження зумовлене недостатнім вивченням причин виникнення, механізмів мовленнєвої агресії та наслідків цього комунікативного явища у мас медійному дискурсі.

Сучасна людина занурена не лише в інформаційну, але й і в емоційну сферу, яка досить часто формується засобами масової інформації (ЗМІ). Наш настрій у значній мірі визначається як тематикою, так і стилістикою газетних, журнальних, теле- й радіо- матеріалів, адже уявлення про сучасний світ здебільшого формується ЗМІ. Політична чи економічна подія тільки тоді має для нас певне значення, коли про неї розповідають ЗМІ.

Сьогодні у будь-якій країні жодна суспільна структура не може повноцінно існувати без комунікативної підтримки. ЗМІ здійснюють суттєвий вплив на суспільство, його стан та розвиток. ЗМІ – медіатор між тими, хто управляє і тими, хто є об'єктом управління.

Як вважає А. В. Олянич, масово-інформаційне спілкування є сьогодні провідним типом дискурсу, який проникає практично в усі типи інституційного і щоденного спілкування [3, с. 310].

Зараз у мас медійному дискурсі спостерігається помітне зростання інформації, насиченої семантикою агресії. Практично у всіх типах медіа текстів присутні негативні емоції, почуття, наміри. Мовленнєва агресія у сучасній пресі – явище поширене, яке володіє особливими різноманітними засобами й способами свого втілення.

Вербальна агресія ЗМІ представляє не меншу небезпеку, ніж фізична, оскільки у слові, у його переносному значенні може проявитися прихована ворожість. На жаль, мовленнєва агресія

активізується й адаптується дуже швидкими темпами в інформаційному просторі і витісняє з нього мовленнєву толерантність. Вербальна агресія у ЗМІ виступає засобом прояву влади й мовного насилля у відношенні до читачів.

З метою привернути увагу більшості читачів, вплинути на їхні думки, почуття й навіть вчинки, ЗМІ використовують різноманітні мовні засоби та прийоми. Журналісти намагаються розробити нові форми спілкування, нові засоби вираження, часто застосовуючи при цьому досить часто мовні одиниці із семантикою агресії. У масмедійних текстах популярною є тактика, що відноситься до прямої або непрямой агресії.

До активної прямої агресії відносимо погрозу, образу, звинувачення, прокляття, створення негативного образу, висловлювання, які знижують статус політичного опонента, нагнітання деталей, дискредитуючі твердження. Активна непряма агресія включає в себе тактику насмішки, іронії, докору, обурення, ущипливі слова і таке інше.

Вербальна агресія в мас медійних текстах – це перш за все засіб маніпулювання масовою свідомістю, за допомогою якого ЗМІ можуть викликати, підтримати або підсилити негативне ставлення аудиторії до того чи іншого об'єкта, а саме: до політичного діяча або процесу, до тієї чи іншої держави, до певної нації, релігії тощо. Агресивні мовленнєві стратегії розраховані на формування у реципієнта деструктивних почуттів: ненависті, гніву, люті, помсти. На читача грубе слово справляє набагато більше враження, ніж нейтральне.

Варто зауважити, що для мас медійного, особливо політичного, дискурсу сьогодення властива тенденція до образливих висловів на адресу опонентів, що, по суті, є порушенням етичних норм, правил пристойності та гідності. Саме поняття «опонент», обов'язкове в рамках цивілізованої дискусії, досить часто прирівнюється до аналогу «ворог» [2].

Тому словесні баталії набувають запеклого, агресивного характеру. Чіткі аргументи, спокійне обговорення замінюються лайкою з використанням взаємних докорів, звинувачень, образ, різких безапеляційних оцінок.

Таким чином, саме через використання стилістично забарвлених слів читач найбільш яскраво і чітко уявляє позицію автора. Сучасна вітчизняна й зарубіжна журналістика переповнена сценами насилля та агресії. Використовуючи мову мас медіа, формує новий тип тексту, головною особливістю якого виступає вербальна агресія, яка є надзвичайно потужним експресивним елементом у створенні емоційно заряджених текстів.

Насамперед, вживання негативно оцінної лексики (лайливі, грубі, недоброзичливі, уїдливі слова тощо) є найулюбленишими прийомами журналістів у досягненні експресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречихин М. В. Роль языковых единиц с семантикой агрессии в организации текстов СМИ / М. В. Гречихин // Журналистика и медиаобразование. Сборник трудов II Междунар. научно-практ. конференции. – 2007. – Т. II. – С. 72–75.
2. Завражина А. В. Способы реализации инвективных тактик в массмедийном политическом дискурсе. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philol.msu.ru/rlc2007/pdf/17.pdf>.
3. Олянич А. В. Драматургия политического и военно-политического конфликта в массово-информационном дискурсе (стратегии презентации «своих» и «чужих») / А. В. Олянич // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации. – Екатеринбург : Урал. гос. ун-т, 2004. – С. 303–322.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Шаєвська Ю. В.

Науковий керівник – Драпалюк К. І.

Одеський державний університет внутрішніх справ

Оперативно-розшукова протидія тяжким та особливо тяжким злочинам проти особи та проти власності визначається в якості основного спрямування в діяльності підрозділів Національної поліції України [1; 31].

Тому важливим завданням держави є забезпечення їх повноцінного функціонування з метою ефективною протидії злочинності.

Оперативно-розшукова політика у сфері протидії злочинності підрозділами Національної поліції передбачає розробку та впровадження в діяльність Національної поліції відповідної системи правових та організаційних заходів у контексті загальнодержавної діяльності щодо удосконалення функціонування загальної системи органів забезпечення правопорядку.

Реалізація оперативно-розшукової політики у сфері протидії злочинності здійснюється в умовах реформування нормативно-правових засад їх діяльності. Це пов'язано із запровадженням в

практичну роботу оперативних підрозділів положень Кримінального процесуального кодексу України, приведенням у відповідність до нього окремих законів, розробкою та впровадженням відомчих та міжвідомчих норм, що регламентують питання організації і тактики проведення оперативно-розшукових заходів та здійснення взаємодії між окремими підрозділами [2;40].

Проблеми визначення сутності та змісту оперативно-розшукової політики та, безпосередньо, пов'язані з нею поняття кримінальної, кримінологічної та правоохоронної політики у різних контекстах протидії злочинності розглядаються багатьма вченими-правознавцями.

Особливості організації системи загальнодержавних заходів з протидії злочинності визначаються ефективністю здійснення функцій захисту та забезпечення прав людини органами законодавчої, виконавчої та судової влади під час реалізації ними визначених законом повноважень.

В оперативно-розшуковій науці існують різні погляди щодо поняття, сутності, змісту та складових елементів оперативно-розшукової політики. Втім, потрібно погодитись із сучасними науковцями в тому, що її потрібно розглядати нерозривно від поняття національної безпеки [3; 720].

Зрештою, необхідність виокремлення оперативно-розшукової політики в якості окремого об'єкту наукового аналізу була пов'язана із реальною загрозою для національної безпеки України з боку організованої злочинності, особливо, на початковому етапі новітньої історії України [4; 304].

Оперативно-розшукова протидія злочинності, як комплексна система заходів, які здійснюються спеціальними державними органами і спрямовані на виявлення, попередження, припинення злочинів та оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування, є необхідним елементом забезпечення національної безпеки держави.

До того ж підрозділи поліції в процесі комплексного здійснення оперативно-розшукових заходів поряд з оперативно-розшуковими, використовують кримінально-правові, криміналістичні, кримінологічні, адміністративні, а також інші засоби та можливості.

Здійснення оперативно-розшукової політики органічно пов'язане з діяльністю оперативних підрозділів, які перебувають у складі правоохоронних органів та становлять разом з ними єдину систему. Відповідно до цього, доцільно також розглянути поняття правоохоронної політики [5;140].

Участь Національної поліції та її оперативних підрозділів у формуванні правової безпеки є безпосередньою, адже оптимальні умови безпечного існування людини, у значній мірі, створюються шляхом їх діяльності у формі оперативно-розшукового запобігання злочинам (профілактика, попередження та припинення злочинів).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Долженков О. Ф. Теоретичні проблеми становлення політики протидії створенню інфраструктури злочинного світу засобами оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ : Автореф. дис ... д. ю. н. : 21.07.04 / НАВСУ. – К., 2002. – С. 31.
2. Антонов К. В. Державно-правове забезпечення економічної безпеки України від злочинних посягань: теоретичні і організаційно-тактичні засади діяльності підрозділів ДСБЕЗ ОВС : Автореф. дис ... д. ю. н. : 21.07.04 / НУВС. – Харків, 2005. – С. 40.
3. Юридична енциклопедія : в 6 т.; редкол. Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. Т. 4 : Н-П. – 2002. – С. 720.
4. Основания уголовно-правового запрета (криминализация и декриминализация) : монография; ред. В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. – М. : Наука, 1982. – С. 304.
5. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні : формування та реалізація : монографія / А. А. Митрофанов. – С. 140.

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ ЯК ПРОЯВУ ВІДХИЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Шевцова А. В.

Науковий керівник – Усов Д. В., к. філос. н, доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасний розвиток суспільства вимагає від кожного індивіда використання на певному рівні інформаційно-комунікаційних технологій. Інформатизація та комп'ютеризація потребують від людини нових знань, умінь та навичок, які мають бути адаптованими до нових умов. Одним з найбільш значущих процесів в сучасній Україні є перехід до інформаційного суспільства. Інтернет є ключовою технологією інформаційної епохи. Він дає можливість пошуку навчальної інформації, розкриває розмаїття освітніх послуг, включаючи навчальні дистанційні курси, бібліотеки, інтерактивні енциклопедії та словники, перекладачі і т.ін. Але, з іншого боку, таке активне використання Всесвітньої мережі призводить до виникнення певної залежності (адикції), особливо серед молодих людей, яку психологи визначають як «Інтернет-адикцію». Перед суспільством постала

проблема вчасного запобігання виникненню Інтернет-залежності, оскільки збільшується кількість осіб з проявами адиктивної поведінки при використанні Інтернет-технологій, що зумовлює зниження рівня активного життя та деструктивно впливає на розвиток особистості. При цьому під вплив віртуального середовища як адиктивного агента попадають саме підлітки та юнаки, які не мають особистісних ресурсів для протистояння його дії, що призводить до втрати зв'язку з реальністю та негативних наслідків у всіх сферах життя особистості. Отже, постає потреба у вчасній діагностиці проявів інтернет-залежності або ж схильності до її появи.

Інтернет активно використовується для спілкування, часто компенсуючи різного роду психологічні (особистісні та комунікативні) проблеми користувачів, викликаючи у певній частині інтернет-адикцію. Інтернет стає головним джерелом отримання інформації, необхідної для професійної, навчальної діяльності, в повсякденності, для орієнтації в світі в цілому. З цією метою використовуються насамперед соціальні мережі. Інтернет в цілому і соціальні мережі в особливості дозволяють в достатньому обсязі задовольняти потреби в отриманні різноманітної інформації, мати свої референтні групи і спільноти, які самі породжують і підсилюють такі потреби, переводять користувачів на інший рівень інформаційної насичуваності, внутрішньої і зовнішньої мобільності, психологічної напруги і комфорту, створюють бажання постійно повертатися до віртуального простору і перебувати в ньому довго, стають найбільш привабливим «ареалом» для користувачів, викликаючи стан залежності від них.

Проаналізувавши поняття «інтернет-адикції», ми з'ясували, що у вітчизняній літературі поняття «залежність», «узалежнена поведінка», «адикція», «адиктивна поведінка» розглядаються здебільшого як еквівалентні. Термін «адикт» походить від латинського *addicere* – «благоволити», «сприяти». Адикція у сучасній науковій літературі визначається як пристрасть до якоїсь речовини або роду діяльності, яка включає безконтрольне прагнення приймати цю речовину або практикувати вид діяльності для досягнення бажаного психічного ефекту. В рамках проблеми Інтернет-залежності терміни «залежність від Інтернету», «Інтернет-адикція», «надмірне застосування Інтернету» також наповнюються однаковим змістом. Залежність від Інтернету, як вказує А. Войскунський, розуміється широко і включає в себе такі форми її прояву: пристрасть до роботи з комп'ютером (програмуванню, ігровій та іншим видам діяльності); пошук інформації у віддалених базах даних; пристрасть до опосередкованих Інтернетом азартних ігор, онлайн-аукціонів та електронних покупок; залежність від спілкування в чатах, від участі у групових іграх і телеконференціях; залежність від порнографічних сайтів, обговорення сексуальної тематики в чатах. Досить схожою є типологія Інтернет-залежності К. Янг, яка розрізняє: кіберсексуальну залежність – нездоланне прагнення до відвідування порносайтів і заняття кіберсексом; пристрасть до віртуальних знайомств – надмірність знайомих і друзів в Мережі; нав'язлива потреба в Мережі – гра в онлайн-азартні ігри, постійні покупки або участь в аукціонах; інформаційне перевантаження – мандрування Мережею, пошук інформації по базах даних та пошуковим сайтам; комп'ютерна залежність – нав'язлива гра в комп'ютерні ігри [2, 28].

Розкриваючи методологічні підходи до психологічного вивчення інтернет-адикції ми з'ясували, що по-перше, виникнення Інтернет-залежності розглядається як наслідок зниження психологічної стійкості особистості. Оскільки психологічна стійкість оберігає особистість від дезінтеграції і особистісних розладів, складає основу внутрішньої гармонії, повноцінного психічного здоров'я, то зниження психологічної стійкості призводить до дезінтеграції особистості, порушення регуляції поведінки та діяльності, розпаду системи життєвих цінностей, мотивів, цілей, що підвищує ризик виникнення залежності. По-друге, питання Інтернет-залежності розкриваються в рамках проблеми девіантної поведінки. Згідно з класифікацією Ц. Короленко та Т. Донських, всі поведінкові девіації поділяються на дві групи: нестандартну і деструктивну поведінку. Нестандартна поведінка може мати форму нового мислення або таких дій, що виходять за рамки стереотипів поведінки [1, 44].

Отже, специфічні особливості інтернет-адикції, а саме адиктивна поведінка вважається відхиленням і проявляється в тому, що людина відчуває нав'язливу потребу робити якусь дію знову і знову, вживати якусь речовину або постійно спілкуватися з якоюсь людиною. Людина залежить від цих дій, оскільки вони дають йому короточасні емоції радості, після чого він знову повертається до реального життя, від якого намагався втекти. Залежна людина настільки прив'язана до певної діяльності, що часто не здатна самостійно припинити нею займатися. Про адиктивну поведінку можна говорити, коли пристрасть набула хворобливого характеру. Вона супроводжується втратою самоконтролю, зацикленістю на предметі залежності, психічними або біологічними саморуйнуваннями, соціальною дезадаптацією, запереченням як формою психологічного захисту. Для адикта властиві неадекватне сприйняття реальності і реагування на неї, низька самооцінка, труднощі з усвідомленням своїх емоцій, відчуття тривоги і сорому (провини), невміння вирішувати життєві завдання і піклуватися про себе, невміння вибудовувати повноцінні відносини з близькими людьми та соціумом, психосоматичні розлади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Короленко Ц. П., Донских Т. А. Семь путей к катастрофе: Деструктивное поведение в современном мире [Текст] / Ц. П. Короленко, Т. А. Донских. – Новосибирск: Наука, Сиб. отделение, 1990. – 222 с.
2. Янг К. Диагноз – Интернет-зависимость / К. Янг // Мир Internet. – 2000. – №2. – С. 24–29.

ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНОГО ВІДЧУЖЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНА В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Шевчук І. І.

Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Дослідження проблеми духовного відчуження в наші дні визначається кількома обставинами. По-перше, структурними змінами соціального життя людства у зв'язку із процесами глобалізації. По-друге, масштабами, глибиною розвитку і проникнення у природу і сутність людини техногенної та інформаційної цивілізації, що виносить на перший план питання про можливості духовності і духовної культури практично усіх цивілізацій. По-третє, антропологічною кризою, яка поглиблюється і перебуває в основі більшості негативних явищ сучасності. По-четверте, незавершеністю процесу цивілізаційного і духовного самовизначення сучасної України після прийняття нею незалежності. По-п'яте, процесами розшарування українського суспільства, в тому числі і в духовній сфері.

У самому загальному плані поняття «відчуження» виражає «об'єктивне перетворення діяльності людини і її результатів у самостійну силу, яка панує над нею самою і ворожу їй, і пов'язане із цим перетворення людини із активного суб'єкта в об'єкт суспільного процесу» [8, 237], використовується щодо дослідження парадоксальності людського буття, процесів і ситуацій, у яких людині стає чужою її власна діяльність, її умови, засоби, результати і вона самій собі [5, 355–356]. Сутність відчуження дослідниками визначається залежно від світоглядної позиції.

Однак тенденція сучасного світу є такою, що товарний фетишизм і пов'язане із ним відчуження тільки посилюється. Американські дослідники Дж. де Грааф, Д. Ванн, Т. Х. Нейлор звертають увагу на те, що дана тенденція приймає характер епідемії. Культ споживацтва поневолює людину, формує самотність, відчуженість, ізоляцію людей, формується «синдром споживацтва», який визначається як хворобливий, заразний, такий, що передається всередині суспільства стан перенасичення, обтяження боргами, тривоги і спустошеності, який є результатом впертої погоні за новими і новими придбаннями [2, 128].

Сутність відчуження – це об'єктивно-суб'єктивний процес утрати людиною власної сутності і свободи, процес, який веде до перетворення людини у засіб і об'єкт зовнішніх у відношенні до неї сил, суб'єктів, процесів, інститутів і стосунків, які стають пануючою у відношенні до людини і конкретного суспільства силою.

Виходячи із класифікації сфер життєдіяльності людини і суспільства, виділяються і види відчуження: політичне, економічне, соціальне і духовне. Нас же цікавить проблема духовного відчуження. Але що означає духовність?

Людина – істота трансцендентальна та інтенціональна, прагне вийти за власні межі і в такому прагненні спрямована на інше. Але саме духовність перетворює ці прагнення у справжню причетність співбуття вічності, світу людині (собі та іншому). Сучасний російський дослідник Борис Братусь відмічає, що духовна особистість має найвищу вертикаль душі. Така людина починає усвідомлювати себе та інших не як кінцеві, смертні істоти, а як істоти особливого роду, пов'язані між собою, подібні між собою, співвідносні з духовним світом.

На основі проведеного аналізу можна дати визначення духовного відчуження. Духовне відчуження – це процес і стан утрати людиною власної вищої здатності і інтегральної якості, що дозволяють їй осягати джерела смислопокладання, виявляти і визначати смисложиттєві цінності і у власній свободі самовизначатися, саморозвиватися і досягати осмисленого перетворення дійсності шляхом доповнення природного підґрунтя індивідуального і суспільного буття світом морально-етичних, культурних, релігійних та інших цінностей.

Можна надати і дещо інше визначення. Духовне відчуження – це утрата людиною власних вищих здібностей і інтегральних якостей виявляти і реалізовувати позабіологічні програми свого особистісного і соціального розвитку на основі вільного вибору джерел смислопокладання і смисложиттєвих цінностей з метою власного вільного розвитку. Духовне відчуження характеризується втратою особистістю самоусвідомлення, своєї внутрішньої свободи і здатності до самопізнання, саморозуміння і саморозвитку.

За рівнем організації суспільства можна виділити духовне відчуження на особистісному, соціально-груповому, національно-етнічному, загальнонаціональному, цивілізаційному, глобальному рівнях. Духовне відчуження є процесом і станом. Воно має певну структуру: суб'єкти відчуження (той, хто планує, організовує відчуження), об'єкти відчуження (той, хто відчужується), засоби відчуження.

Сучасність характеризується тим, що капіталістична глобалізація є домінуючою у сучасному світі і, відповідно, капіталістична глобалізація лише посилює відчуженість людини в сучасному світі.

Ще одним фактором росту відчуження є сучасна техніка і технології. Про що свідчить Ф. Фукуяма в роботі щодо постлюдського майбутнього, яке стане наслідком реалізації сучасних біогенетичних технологій, які дійсно можуть стати подоланням людини, а разом із ним і подоланням

проблеми відчуження людини: немає людини – немає відчуження. Він пише: «Ми не зобов'язані приймати будь-яке таке майбутнє заради фальшивого прапора свободи... Ми не зобов'язані вважати себе рабами неминучого технологічного прогресу, якщо цей прогрес не служить людським цілям» [8, 308]. Цю тенденцію відмічав у свій час і М. А. Бердяєв, який писав, що разом із пануванням техніки здійснюється перехід «від життя органічного до життя організованого» [1, 758].

Джерелом духовного відчуження є також посилення бюрократичних державних структур. І в цілому, людство все більше і більше занурюється в деяке штучне, організаційно-технічно-технологічне середовище проживання. Це штучне середовище проживання В. Кутирев визначає як «тектуру». Текстура є антитезою культурі. Якщо культура своїм початковим підґрунтям виражала абсолютним, об'єктивно існуючим духовним світом, то текстура виражає її протилежність – віртуальність, штучність. Прийшла нова епоха, яка отримала назву постмодерн – епоха «метафізики» штучного, неприродного, безтілесного і бездуховного комп'ютерно-віртуального світу [6, 57]. Особливістю сучасності стали і технології маніпуляції суспільною й індивідуальною свідомістю [4, 201].

Посилюється ця тенденція феноменом масової культури і гедонізму, що формують одновимірну людину, яка втрачає живе спілкування з людьми й існує лише у світі абстракцій [7, 265]. У Г. Маркузе відкривається ще один погляд на сутність «духовного відчуження», яке розуміється у нього як механізм знищення трансценденції, можливості вияву людської екзистенції і втрати часу впродовж історії [7, 39–40].

На процеси відчуження, в тому числі і духовного, здійснила вплив, на думку Ф. Фукуями і сучасна війна, яка «підірвала народну віру в такі поняття, як хоробрість і героїзм, і випестила глибоке відчуження і розпаду особистості у тих, хто її випробував» [8, 500]. На характер і масштаби духовного відчуження впливають нові засоби ведення війни. Ю. Громико вказує, що в умовах сучасної інформаційної війни створюються спеціальні «симуляційні машини», які відтворюють середовище існування свідомості (але не відтворюють саму свідомість), імітують роботу індивідуальної свідомості, відривають її від структур спільноти, соціума [2, 200].

Відбувається і трансформація капіталу. Б. Ю. Кагарлицький вважає, що в наші дні капітал намагається підкорити не тільки фізичні сили робітника, але і його творчі інтелектуальні здібності [3, 76–77]. Аналогічну позицію займає і А. С. Панарін, який також відмічає і той факт, що в наші дні формується тотальне відчуження еліт і народу одне від одного. І ця тотальність характерна і сфері духовного відчуження [6, 247–248].

У застосуванні до України проблема духовного відчуження посилюється тим, що розмивається суб'єктність особистості і суспільства. В сучасному українському суспільстві відбуваються складні суперечливі трансформаційні процеси в економіці, політиці та національній свідомості. Йдеться про наростання процесів соціального відчуження, проявами якого є втрата національної ідентичності, смислотитетивних компонентів, розповсюдження споживацької свідомості, що створює соціальну напругу в суспільстві.

В умовах перехідного періоду від командно-адміністративної системи організації політичного, економічного й духовно-культурного життя до демократично-правової, досить чітко проявляються як «класичні», так і новітні форми відчуження, до яких суспільна думка не звична і не готова. Тому в ній панує певне розчарування від невизначеності шляхів, йдучи якими, можна забезпечити об'єктивний розвиток суспільства. В той же час триває активний пошук ефективних моделей і механізмів розвитку всіх сфер суспільства задля забезпечення соціальної захищеності особистості, реалізації основних прав, самовираження і гідного життя, в результаті – зняття соціальної напруги.

Висновки. Аналіз соціальних процесів у світі і в Україні показує, що духовне відчуження в сучасному світі, не дивлячись на значні досягнення людини в науці і пізнанні світу, не подолано, але прийняло нові форми і масштаби. Якщо раніше духовне відчуження, як і відчуження в цілому носило стихійний характер, то в наші дні воно набуває суцільно технологічний характер і використовується в соціальній боротьбі. Можливість подолання духовного відчуження знижується скороченням самої варіативності перспектив людського розвитку в умовах панування капіталістичного варіанта глобалізації, що втілюється в формі панування американського способу життя і транснаціональних корпорацій.

Духовне відчуження українського суспільства загострене соціальною і цивілізаційною кризою України, що виникли після проголошення незалежності. В сучасній Україні не завершено процес нового цивілізаційного і духовного самовизначення, а культурна й інформаційна експансія передових країн поглиблює вирішення цієї проблеми. Ситуація поглиблюється протилежністю духовних орієнтацій народу і пануючих у країні соціальних груп, які по ряду характеристик неможливо визначити в якості еліт. Подолання духовного відчуження можливе лише в умовах нового антропологічного повороту: людина має повернутися до самопізнання із практик зовнішнього освоєння світу, до об'єктивно існуючої реальності. У застосуванні до України важливою умовою подолання духовного відчуження є в тому числі і звернення до власних духовних джерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяєв Н. А. Русская идея / Н. А. Бердяєв – М. : Эксмо; СПб. : Мидгард, 2005.
2. Громько Ю. Консциентальное оружие – как оно работает. – Режим доступу : www.dataforce.net/~metuniv/consor/Seminar/ygrom.htm.

3. Кагарлицкий Б. Ю. Восстание среднего класса / Б. Ю. Кагарлицкий. – М. : Ультра. Культура, 2003.
4. Кутырев В. А. Культура и технология : борьба миров / В. А. Кутырев. – М. : Прогресс – Традиция, 2001.
5. Огурцов А. Отчуждение // Философская энциклопедия : В 5 т. / А. Огурцов. – М. : «Советская Энциклопедия». – Вестник №1, 1967. – Т. IV. – 122 с.
6. Панарин А. С. Православная цивилизация в глобальном мире / А. С. Панарин. – М. : Алгоритм, 2002.
7. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М. : Республика, 1992.
8. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М. : ООО «Издательство АСТ : ЗАО НПП «Ермак», 2004.

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ» В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРА СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Шевчук І. І.

Науковий керівник – Ненько Ю. П., к. пед. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Майбутні офіцери цивільного захисту повинні бути максимально готові до роботи, тобто мати спеціальні знання, вміння та навички, володіти іноземними мовами, знати нормативно-правові документи, вміти швидко діяти в нових непередбачених інструкціями ситуаціях тощо.

Результати аналізу стану підготовки майбутніх офіцерів свідчать, що серед опитаних респондентів тільки у третини означена готовність відповідає високому рівню. Актуальність проблеми обумовлена також низкою суперечностей між:

- необхідністю формування у майбутніх офіцерів готовності до професійної комунікативної діяльності в практичних підрозділах і реальним станом її сформованості;
- недостатньою ефективністю існуючих педагогічних технологій і необхідністю пошуку додаткових умов і засобів результативного формування зазначеної готовності в умовах професійної підготовки.

У науковій літературі можна виділити два підходи до вивчення готовності до діяльності:

- функціональний, при якому виявляються процесуальні якості, безпосередньо значимі для діяльності;
- особистісний, який передбачає вивчення готовності як комплексу інтегрованих, але різнорідних властивостей, що розрізняються за їх місцем і функціями в регуляції діяльності.

З точки зору функціонального підходу, готовність – це певний функціональний стан, психологічна і соціальна установка, яка характеризує поведінку особистості. Готовність до діяльності є психічним станом, передбачає наявність у суб'єкта постійної усвідомленої спрямованості на його виконання. Вона включає різного роду установки на усвідомлення завдання, моделі вірогідної поведінки, визначення соціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей в їх співвідношенні з майбутніми труднощами і необхідністю досягнення певного результату [1].

На думку К. Платонова, професійна готовність – це суб'єктивний стан особистості, яка усвідомлює себе здатною і підготовленою до тієї чи іншої професійної діяльності й прагне до її виконання. Вчений розглядає готовність до професійної діяльності як результат трудового виховання, професійного навчання, психічної підготовки [2].

Більш точним, на наш погляд, є розуміння готовності як інтегрального особистісного утворення, системи якостей особистості, забезпечує результативність діяльності фахівця. Досить значущим в цьому плані висновок В. Мерліна про те, що готовність до праці – це, перш за все, готовність особистісна. Серед всіх параметрів готовності до професійної діяльності на перший план він висуває особистісний параметр [3].

Таким чином, професійну готовність багато дослідників розглядають як один із критеріїв результативності процесу підготовки, як систему інтеграційних властивостей і якостей особистості, а також як установку на майбутню діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слостенин В. А. Педагогика – инновационная деятельность / В. А. Слостенин. – М. : ИЧП Издательство Магистр, 1997. – 224 с.
2. Платонов К. К. О системе психологии / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 216 с.
3. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В. С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 253 с.

ВПЛИВ КОЛЬОРІВ НА ЕМОЦІЙНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Шкуренко А. Р.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Все життя нас супроводжує колір. З самого народження кожного з нас оточують кольори, що виявляють вплив на організм, нервову систему та психіку людини об'єктивний, безпосередній вплив, налаштовуючи його в унісон з оточуючим світом.

Кожна людина реагує на певні кольори по-різному, залежно від темпераменту і стану здоров'я. Є кольори, яких ми інстинктивно уникаємо – вони нас дратують, викликають дискомфорт і неспокій. Інші кольори приємні для ока. Ми надаємо їм перевагу в одязі, прикрасах, інтер'єрі.

Психологи і психіатри на основі переваги (сприйняття) або любові до певного кольору визначають характер людини, її нахили, склад розуму, психіки. За допомогою кольору цілителі лікують тілесні і душевні хвороби людини.

Психологи дають наступну характеристику кольорам:

Білий може підняти тонус в похмурий день, він допомагає подолати скованість.

Червоний – є символом чутливості та символізує, що ви готові до відносин з протилежною статтю. Якщо людина роздратована або щойно пережила потрясіння, намагайтеся уникати червоний. Але якщо вам потрібний новий імпульс в житті, заохочення – зверніться за допомогою до цього кольору.

Рожевий, рум'яно-рожевий допоможе вам вгорі і турботах. Цей колір викликає почуття комфорту та допомагає в критичних ситуаціях – спробуйте скористатися цим кольором у випадку якої-небудь невдачі.

Біль тяжке потрясіння, приниження почуття особистої гідності допомагає пережити помаранчевий колір [1].

Коричневий може надати тихе сховище та підтримати в часи тривоги та переживань.

Жовтий протидіє заклопотаності, похмурих думкам і дозволяє підвищити самооцінку.

Блакитний можна використовувати для пом'якшення грубої поведінки та виховання співчуття, також він допомагає примиритися з дійсністю та лікує емоціональний біль.

Зелений допоможе адаптуватися до незнайомих обставин. Він лікує розладжену нервову систему і несе заспокоєння.

Синій допомагає стерти з пам'яті болісні спогади та позбутися від різноманітних шкідливих звичок.

Фіолетовий бажано застосовувати тільки в комбінації з іншими кольорами, його надлишок призводить до депресій. Це колір лідера, його застосування допомагає розвинути в собі якості керівника.

Сірий заохочує мислення зі здоровим глуздом. Також він заспокоює злагоджені нерви.

Чорний допомагає нам заглянути в своє еґо та розкритися. Але його не повинно бути занадто багато, інакше людині, яка його полюбає загрожує депресія [1].

У результаті експериментів (тест Люшера) було показано, що молоді люди до 25 років надають перевагу червоному кольору. Чим старші люди, тим більше їм подобаються темні, приглушені кольорові тони [2].

Відомо, що є чоловіки і жінки, які через свою поведінку та спосіб життя дуже швидко втрачають свіжість і виглядають старо. У кольоровому тесті Люшера останніми вони вибирають активні кольори (червоний і жовтий), а надають перевагу сірому, коричневому, темно-зеленому. Ці приглушені тони вибирають і біологічно молоді люди у тих випадках, коли їх життєва сила знижена розчаруванням, невротичними порушеннями і виснажливою хворобою. Відомо, що червоний впливає на будь-яку людину, незалежно від віку і культурного рівня, збуджує, стимулює,

Таким чином, в основу відчуттів, думок і дій гармонійно розвинутої людини (чотириколірна система) закладено чотири відчуття: стабільна самоповага (зелений колір); активна впевненість у собі (червоний колір); – задоволена самодостатність (голубий колір); свідомий саморозвиток (жовтий колір).

Чотириколірність також закладена в нашому мисленні. Як підтвердження цьому існує чотири сторони світу, чотири пори року, чотири темпераменти: холеричний (відповідає червоному кольору); флегматичний (відповідає синьому кольору); сангвіністичний (відповідає жовтому кольору); меланхолійний (відповідає зеленому кольору).

Отже, кожен колір по-своєму багатозначний. Він впливає на наші думки, поведінку, здоров'я та взаємовідносини з людьми. Колір є універсальною мовою, яка перетинає культурні кордони. Мова кольорів – коли ви навчитеся розуміти її – багато чого пояснить вам і допоможе вирішити ваші

проблеми, підняти настрій. Однак, варто зазначити, що характеристики кольорів мають свою силу лише в тому випадку, якщо вони є лише доповненням вашого темпераменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колір та його вплив на організм людини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-1f36a133d732c>.

2. Емоційний вплив кольорів [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.com/19240701/meditsina/emotsiyniy_vpliv_koloriv.

ФІЛОСОФСЬКА І СОЦІОЛОГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУ БЕЗПЕКИ

Шпара С. В.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Перше десятиліття ХХІ ст. у контексті досягнень і криз у житті народів та держав може бути охарактеризоване, на нашу думку, безпрецедентною та зростаючою увагою до проблем людини, сім'ї, народів, цивілізацій – до фундаментальних проблем соціальної безпеки.

Ключова роль у суспільстві має бути відведена феномену становлення і функціонування соціальної безпеки. Наразі оформилася стійка сукупність небезпек для людини і людства: нові соціальні загрози й виклики. Абсолютно новим викликом стає і розуміння того, що з такими соціальними загрозами та викликами не можливо впоратися без узгодження процедури соціального партнерства, його механізмів, способів оформлення й привласнення кожним партнером результатів спільної діяльності, участі у витратах, у подоланні наслідків деструктивних факторів.

Національна безпека є одним з основних факторів стабільного розвитку держави, суспільства і окремих його членів. Процес глобалізації, що охоплює й сучасну Україну, ставить перед керівництвом країни нові завдання щодо забезпечення національної безпеки, зокрема у сфері соціальних загроз, пов'язаних з ускладненням соціальної взаємодії та соціальних процесів [1, 112].

Велике значення, на думку О.І. Дічека, і з цим слід погодитися, набуває створення громадянами самодіяльних суспільних структур для підтримки громадського порядку, самозахисту громадян і самого суспільства (недержавних систем безпеки, груп самооборони, структур на підтримку діяльності правоохоронних органів, природоохоронних громадських організацій).

На державу в даному випадку покладається обов'язок стимулювати колективну участь громадян у забезпеченні національної безпеки [3, с. 590]. Тільки взаємодія всіх перелічених суб'єктів дасть змогу захистити особу, суспільство і державу від реальних та потенційних загроз.

Соціальна безпека в широкому сенсі відображає соціальні вимоги і гарантії запобігання небезпекам, загрозам особі (особиста безпека), суспільству (суспільна безпека), окремій групі (колективна, групова безпека).

Включення у даний контекст безпеки держави збігається з інтерпретацією національної безпеки в сучасному її трактуванні. Забезпечення соціальної безпеки є «діяльною взаємодією» всіх суб'єктів. Механізмом діяльної взаємодії може виступати соціальне партнерство.

Принципи ризик-орієнтованого підходу діють і зараз у сфері регулювання безпеки в усіх розвинених країнах. Проте, подальший розвиток безпеки привів до філософії культури безпеки. Культура безпеки – сучасна філософія безпеки, заснована на вихованні мотивів «безпечного поведіння (дій)» персоналу. Ця нова концепція забезпечення безпеки на основі принципів «Культури безпеки» зародилася на початку нового ХХІ сторіччя і впроваджена тільки для АЕС. Сутність культури безпеки полягає в досягненні того, щоб увага до безпеки походила від організацій і окремих осіб. Формується загальний психологічний настрій на безпеку, що допускає самокритичність і самоперевірку, виключає благодушність і передбачає розвиток почуття персональної відповідальності й загального саморегулювання в питаннях безпеки.

За визначенням, культура безпеки – це такий набір характеристик, особливостей діяльності організацій і поведінки окремих осіб, який встановлює, що проблемам безпеки, як тим, що володіють вищим пріоритетом, приділяється увага, обумовлена їх значимістю.

Уже з визначення ясно, що ця філософія вимагає ще більш глибоких знань безпеки виробництва, ніж попередні. Більше того, необхідно домагатися, щоб знання перейшли в переконання, які лягають в основу мотивації усіх дій персоналу небезпечного виробництва від простого виконавця до директора. Із психології безпеки відомо, що домогтися такого поведінки працівників – складне завдання. Шляхи його рішення проходять через професійний відбір, навчання й виховання, результативні діючі економічні стимули. Діяльність із розвитку культури безпеки здійснюється з метою безперервного підвищення безпеки шляхом удосконалювання управління та

формування відношення персоналу до безпеки, що забезпечує правильне і безпечне виконання робіт, створення атмосфери відкритості та взаємоповаги. Ця передова філософія безпеки рекомендована для впровадження в усіх небезпечних виробництвах.

1. Аналіз історико-філософської і соціологічної трансформації концептів «небезпека», «загроза», «безпека» показує, що протягом історії людства відбулася зміна напрямку «катастрофічної свідомості» зі страхів, звернених назовні, на дії зовнішніх у відношенні до людей факторів (стихійних лих, епідемій, завойовницьких дій тощо), до страхів, звернених всередину, тобто до страхів людини і людства перед собою. Це свідчить про необхідність розвитку культури безпеки життєдіяльності як способу подолання руйнівних начал, прихованих у самій людині, в глибинах її свідомості.

2. Енвайроментальна свідомість людства в різні історичні періоди змінювалася від чітко вираженої утилітарної направленості (первісний світ, середні віки і Новий час) до відходу від споживчого ставлення до природи, устремління до відтворення картини світу без протиріч і усвідомлення місця людини в ньому (античність, сучасність).

3. У працях соціологів передбачається ідея необхідності розвитку культури безпеки життєдіяльності. У якості основних напрямків з її формування називаються: встановлення солідарності людей на шляху соціального прогресу і безпеки, подолання вродженого егоїзму і схильності до агресії, розвиток альтруїстичного начала, прищеплення гуманної освіти і збільшення числа освічених людей, здійснення активної діяльності з розвитку людської особистості в ім'я розумового, морального і суспільного прогресу всіх людей.

4. В основі відомих релігійних світоглядів лежить постулат ненасильницької взаємодії людини, суспільства і природи як етичного підґрунтя забезпечення безпеки в усіх сферах життєдіяльності.

5. Сьогодні існує величезна кількість визначень поняття «культура» в залежності від мети і завдань досліджень, особливостей галузей науки, специфіки наукових шкіл.

У зв'язку із цим можливо дати наступне визначення:

• культура безпеки життєдіяльності – рівень розвитку людини і суспільства, що характеризується значимістю завдань забезпечення безпеки життєдіяльності в системі особистих і соціальних цінностей, розповсюдженістю стереотипів безпечної поведінки у повсякденному житті і в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій, ступенем захищеності.

6. Головними об'єктами, в яких необхідно формувати культуру безпеки життєдіяльності і які мають бути її носіями, є особистість, трудовий колектив, суспільство. Тому в якості основних рівнів формування культури безпеки життєдіяльності можна розглядати індивідуальний, корпоративний і суспільно-державний.

7. Головною метою формування культури безпеки життєдіяльності має стати досягнення такого стану людей, трудових колективів, суспільства в цілому, коли забезпечення безпеки життєдіяльності є основною внутрішньою потребою і для реалізації цієї потреби існують необхідні умови.

Для забезпечення державного управління соціальною безпекою необхідно розвивати систему соціального партнерства в соціальній сфері. Постає важливе наукове завдання: вироблення теоретичної концепції, яка дасть змогу розглядати соціальне партнерство як особливий тип соціальних відносин, взаємодії соціальних груп та державних інститутів, що дасть їм можливість вільно виражати свої інтереси, знаходити цивілізовані способи їх гармонізації і реалізації в процесі досягнення загальної мети.

Висновки. Досягнення мети формування культури безпеки життєдіяльності може бути здійснене шляхом вирішення наступних завдань:

- розвиток якостей і здібностей об'єктів культури безпеки життєдіяльності, здатних до формування внутрішньої цільової установки на забезпечення безпеки життєдіяльності;
- прищеплення знань про безпечне існування, спільний розвиток із навколишнім світом, соціумом;
- формування стійких індивідуальних і соціальних поведінкових патернів у галузі безпеки життєдіяльності – традицій, стереотипів, норм поведінки;
- створення умов для окремих людей, їх колективів і співтовариств, необхідних для реалізації даних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про основи національної безпеки України // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №39.
2. Соціальна безпека: теорія та українська практика / І. Ф. Гнибіденко, А. М. Колот, О. Ф. Новікова та ін.; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана / І. Ф. Гнибіденко (ред.). – К.: КНЕУ, 2006. – 291 с.
3. Дічек О. І. Недержавна система безпеки: досягнення і проблеми / О. І. Дічек // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 26 трав. 2011 р.: у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1. – С. 590–593.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Щедров Р. О.

Науковий керівник – Ненько Ю. П., к. пед. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У зв'язку з необхідністю належного контролю за станом пожежної безпеки об'єктів під час проведення міжнародних політичних, спортивних і культурних заходів, які передбачають прибуття значної кількості громадян з усього світу, офіцери повинні бути максимально готові до професійної комунікації. Останнє є процесом взаємозв'язку і взаємодії, в якому здійснюється обмін інформацією.

У професійній діяльності офіцера спілкування має атрибутивний характер, воно поліструктурне за формами і суб'єктами, включеними в нього, та побудоване на дотриманні вимог керівних документів. Службова діяльність офіцера включає спілкування при організації та вирішенні професійних завдань, що обумовлює як формальний, так і реальний поділ контактів на групи, і проявляється в трьох формах: монологічній, діалогічній, полілогічній. Все це обумовлює ряд специфічних рис міжкультурних комунікацій у професійній діяльності офіцерів [1].

По-перше, контакти характеризуються новизною кожного акту взаємодії, короткостроковістю цих відносин, а також їх обов'язковістю і службовою необхідністю.

По-друге, предметно-цільовий зміст спілкування передбачає реалізацію конкретних намірів з боку офіцера з використанням встановлених процедур і прийомів для виконання службових завдань.

По-третє, мають значення формально-рольові принципи взаємодії, де роль – це сукупність якостей, властивостей, функцій, яких очікують від суб'єкта в конкретній ситуації, а формальна сторона – це запропоновані стереотипи і алгоритми діяльності.

По-четверте, при цьому яскраво вираженим є взаємний інтерес двох людей (з одного боку, цивільної особи, а з іншого – офіцера служби цивільного захисту) вибудувати відносини, які задовольняли б потреби обох сторін і унеможливлювали конфліктні ситуації. Слід вказати і на різномірний статус інтересів, в якому офіцер, перебуваючи при виконанні службових завдань, діє в інтересах безпеки і захисту держави.

По-п'яте, особливим є порядок і регламент діяльності офіцера, який полягає в дотриманні правових та інших соціальних норм, забезпечується застосуванням правил службового етикету з урахуванням характеру ситуацій.

Важливе значення має також уміння офіцера підтримувати не тільки візуальний і психологічний контроль над співрозмовником в процесі їх контакту і спілкування, а й комунікативний, тобто постійно переважати і вміти передбачати можливі дії співрозмовника, відігравати провідну роль в акті комунікації.

У всіх формах спілкування також потрібно приділяти увагу якості викладу інформації та етикету спілкування, наприклад, культурі мови, зовнішньому вигляду, міміці, жестикуляції тощо. У офіцера прояв цих елементів виступає критерієм його оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Черноусенко Н. С. Развитие креативности военных руководителей в управленском общении : дис ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Черноусенко Н. С. – Хмельницький, 2004. – 239 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СКАЙП В ОПАНУВАННІ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Щербаківа М. О.

Черкаський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Науковий керівник – Міненко О. В., к. філол. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У наш час необхідність швидко вивчити ту або іншу іноземну мову виникає все частіше й частіше. Причини для цього можуть бути зовсім різні. Деяким потрібно терміново їхати за кордон на ділову зустріч, інші летять відпочивати за кордон. Так чи можливе швидке вивчення мови? І наскільки воно швидке. Насамперед, для швидкого вивчення італійської мови необхідна мотивація, бажання вчити й розуміння своїх можливостей. Крім цих основних факторів, що впливають на позитивний результат, існують, звичайно, і багато інших таких як: складність самої мови, обмежена кількість часу на навчання, фінансова сторона питання. Але ці фактори впливають скоріше на час за який ви вивчите іноземну мову.

В умовах сьогодення, вивчення італійської мови по скайпу є одним з найбільш ефективних, зручних і продуктивних методів, при якому спілкування з професійним репетитором в он-лайн режимі дає швидкі і ефективні результати.

Онлайн заняття ефективно підійдуть як початківцям, так і більш просунутим у вивченні італійської мови. Викладач миттєво визначить ваш поточний рівень і складе персональний план освоєння мови. Спілкування з репетитором в режимі он-лайн дозволить швидко і якісно підвищити рівень володіння мовою [1, 34].

Висока ефективність уроків досягається завдяки регулярності занять, індивідуальній комунікації та чітко поставленого завдання в досягненні успішного мовного прогресу. Вивчати італійську по скайпу досить легко, заняття передбачають вивчення граматичних і лексичних норм, а також освоєння навичок усного та писемного мовлення, які підкріплюється сприйняттям мови на слух. Висококваліфіковані викладачі зможуть врахувати всі особисті побажання і побудувати процес вивчення мови згідно вашим перевагам [2, 400].

Онлайн заняття італійської по скайпу наближені до традиційних способів вивчення мови, але включає в себе додаткові переваги, які зробили метод дуже успішним для мовного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дель Гаудіо С. Мова українських мігрантів в Італії. Соціальні та лінгвістичні характеристик / С. Дель Гаудіо. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 60 с.
2. Дем'янова Л., Мартині О. Італійська запозичена лексика в українській мові: сфера культури // Мовознавство. Доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі українців / Л. Дем'янова, О. Мартині. – К., 2002. – С. 399–401.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МАЛИХ ГРУП В ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ДСНС УКРАЇНИ

Щербина І. Є.

Науковий керівник – Тімченко О. В., д. психол. н., професор
Національний університет цивільного захисту України

Перша поява слова «група» в літературі датується 1668 р. В російській і українській мовах термін «група» веде історію від німецького «gruppe» і був внесений в тлумачні словники, починаючи з 1847 р.

Малі групи можуть бути різними за величиною, характером і структурою стосунків, існуючих між їх членами, індивідуальним складом, особливостями цінностей, норм і правил взаємовідносин, що розділяються учасниками, міжособовим стосункам, цілям і змісту діяльності.

Сучасна психологічна наука виділяє такі характерні риси, властиві малій групі (див. рис.1).

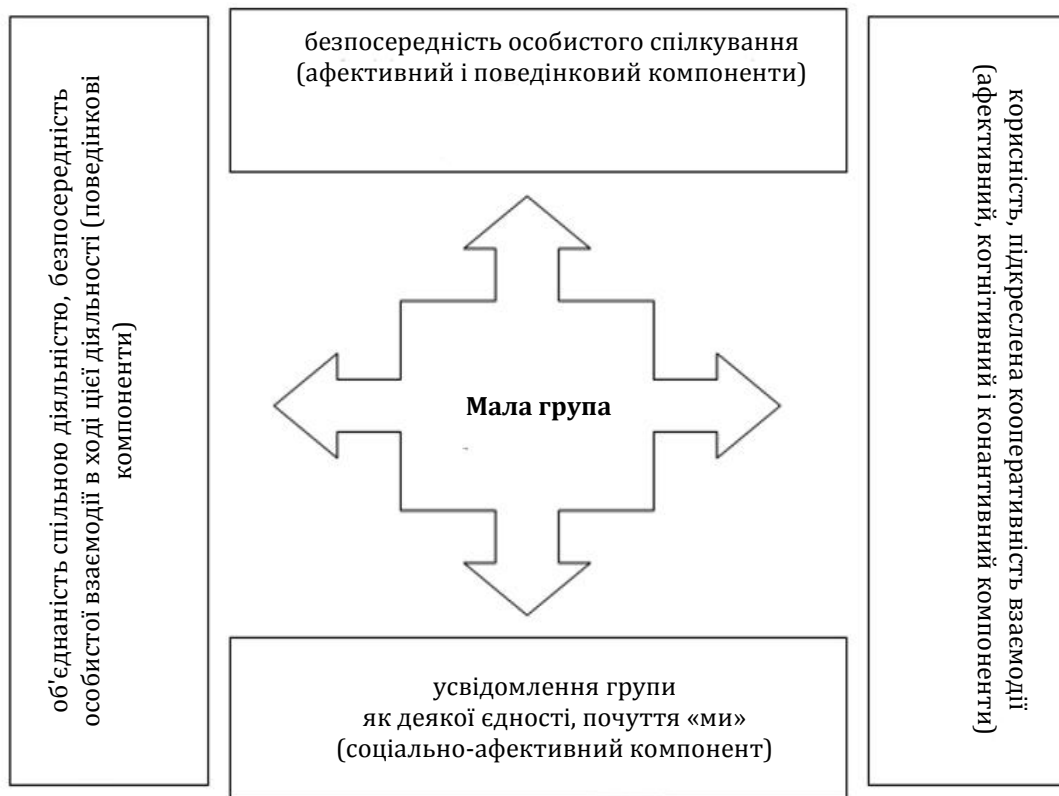

Рис. 1. Характерні риси, які властиві малій групі

Наступне питання, яке необхідно розглянути у зв'язку з малими групами, – це питання про розміри малої групи. Деякі автори вказують навіть у визначенні, що «мала група – це малочисельна по складу група» [1].

Незважаючи на явну тавтологію, тут встає закономірне питання, які конкретно кількісні межі маються на увазі. У нашій дисертаційній роботі нас цікавитиме швидше нижня межа малої групи, а саме – чи можна вважати діаду малою групою або мала група розпочинається з тріади.

Основні заперечення проти того, що діада є різновидом малої групи, будуються на тому, що в діадній взаємодії не може бути представлена уся повнота зв'язків, які має тріада. Зокрема, передбачається, що в діаді принципово нерозв'язний конфлікт, оскільки немає третьої особи, яка могла б прийняти одну із сторін і створити таким чином «перевагу сил» [2].

Але в реальній діяльності обидва члени діади спочатку нерівні. Один з них є старшим, начальником. Саме за ним – останнє слово, саме він може силою своєї влади припинити конфлікт. Не завжди це трапляється саме так, але і в тріаді при конфлікті двох членів третій може зайняти нейтральну позицію. Формально при спільній діяльності в діаді теж є передумови вирішення конфлікту. У зв'язку з цим, у нас немає підстав не вважати діаду малою групою.

Характерні риси малих груп в пожежно-рятувальних підрозділах – багаточисельний склад, просторова близькість членів групи, тривалість існування, єдність мети, добровільність вступу в групу і неформальний контроль за поведінкою її членів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипина Г. С. Теоретико-методологические проблемы исследования малых социальных групп / Г. С. Антипина. – Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1982. – 111 с.
2. Кричевский Р. Л. Психология малой группы : учебное пособие для вузов / Дубровская Е. М., Кричевский Р. Л. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 318 с.

UKRAINE-POLISH STUDENT SUMMER CAMP

Juchimowicz David
The Main School of Fire Service
(Warsaw, Poland)

From June 27 to July 3, 2016 9 students of the third year of the Main School of Fire Service took part in Ukraine-Polish student summer camp organized by Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chornobyl Heroes.

The program of the camp envisaged carrying out of some practical exercises on the training ground of psychological training institute, a water station; holding of sports events and sports and entertainment competitions; acquaintance with national traditions; tours not only to practical units of SES of Ukraine, but also visiting historical monuments (getting acquainted with Cherkasy, Chyhyryn (where they visited the National Historical and Cultural Reserve «Chyhyryn», residence and museum of B. Khmelnytsky, landscape monument of national importance «Zamkova Hora», architectural monument «Fortress (bastion of Doroshenko)» and «Odyntsiivsky mill», built in 1906, educational and entertainment complex Zernolend), Uman (National dendrological park «Sofiyivka»).

During our stay at the institute we, students from Poland, were impressed by a visit to the National Museum of ChIFS, material and technical base (sports complex, laboratories and classes), authoring of the staff of the Institute.

Due to the tour to one of the largest units of the region – wrecking and rescue unit of special purpose, we examined the rescue machinery, equipment and supplies that are in service of the unit and base of gas and smoke protective service. Talking to rescuers of Cherkasy region, we discussed with Ukrainian specialists action features at the site of emergencies.

During integrated practical exercises we had an opportunity to exchange experiences with our Ukrainian colleagues, getting acquainted with the equipment and techniques that are not usually used in Poland and with well-known methods to us. Differences in methods of extinguishing fires were significant. Overall during exercises at integrated water-stations following steps were worked out: firefighting organization in river transport, transportation of victims over an obstacle, the tactics of rescue in water and under water.

During practical training exercises at the site of psychological training of the Institute, held in conditions close to reality, following stages were worked out: organization of fighting fires at the railway transport with oil spills, fire fighting in industrial buildings and search and rescue works in technological obstructions, extinguishing model centers of fires using primary means of firefighting, carrying out rescue operations during accidents, identification of explosive objects by K9 units and identification of ammunition from the Second World War.

Sports activities and creative parties gave a chance to get acquainted with Ukrainian cadets and students. During our communication we didn't feel any language barrier, it appeared that our languages were very similar and we could understand each other very well.

Tours in Cherkasy and to Chyhyryn, Uman helped us to know and understand the history of Ukraine, to get acquainted with Ukrainian traditions, to learn about the role of Poles in the development of Ukrainian culture.

High level of camp shift is worth emphasizing. The organizers took care of each element of the stay to meet the needs of participants.

This trip brought us an incredible dose of experience and unforgettable memories. Carrying out rescue operations with the help of completely different, unfamiliar equipment requires patience and creativity. Understanding the history, traditions and culture of a nation teaches to understand and respect others. Participation in the camp helped us not only to expand our own horizons, make new friends, but also understand there are no borders for friendship and cooperation. Ukraine-Polish student summer camp is an opportunity to relax and to work in an international team, to share invaluable professional experience, to know the local culture, to find friends.

We believe that international cooperation unites and improves the world.

We hope that the cooperation of the Main School of Fire Service with Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes will remain quite fruitful, will bring many benefits, and Ukrainian and Polish - student summer camp will become a tradition.

REFERENCES

1. Podchorążowie III kompanii na obozie w Czerkasach. – Mode of access to the source: <https://www.sgsp.edu.pl/aktualnosci-sgsp/podchorazowie-iii-kompanii-na-obozie-w-czerkasach-750.html>.

2. Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes. – Mode of access to the source: <http://fire.ck.ua>.

ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО УЧАСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Яценко Я. С.

Науковий керівник – Драпалюк К. І.

Одеський державний університет внутрішніх справ

Забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю у країні потребує не лише цілеспрямованих та високоорганізованих дій з боку владних структур і сил правопорядку, а й консолідації зусиль громадськості у цій діяльності. Зниження рівня злочинності, забезпечення безпеки суспільства та дотримання законності в будь-якій країні, зокрема і в Україні можливе лише за допомогою тісної взаємодії поліцейських з громадянами [1].

Поліція повинна очікувати певну допомогу від громадян, але задля того, щоб громадяни взаємодіяли з поліцією, потрібно насамперед мати високий рівень довіри до поліцейських. Поліцейські в свою чергу повинні координувати та охороняти інтереси громадян та допомагати в створенні громадських організацій, які могли б захистити себе від протиправних посягань [2, 102].

В Україні на законодавчому рівні закріплена можливість участі громадськості у запобіганні злочинності та її окремим проявам. Так, громадяни України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних подій. На практиці громадяни не використовують своє право на об'єднання з метою запобігання та профілактиці злочинів [3].

В інших країнах світу участь громадських організацій в протидії злочинності є звичним явищем. Якщо взяти, наприклад, Британію, то можна навести декілька конкретних прикладів, яким чином громадяни та їх об'єднання допомагають поліції в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями. У Британії набула поширення так звана система «сусідського спостереження», де громадяни беруть участь у виявленні правопорушень як індивідуально, так і через громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. Розроблено систему заходів, які заохочують громадян бути свідками або інформаторами в різних справах.

На добровільних засадах для допомоги поліції залучаються як окремі громадяни, так і громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. У відповідності із планами керівництва цієї країни чисельність такого громадського об'єднання, як «добровільні стражі», в перспективі має досягнути до 5 млн. чоловік – число вельми значуще. На добровільних помічників покладаються обов'язки з патрулювання і пошуку інформації про злочини та інші правопорушення. Вони не озброєні, не мають спеціального оснащення та одягу. Дізнавшись про злочин, повідомляють про нього по радіо черговому підрозділу швидкого реагування, так як припинення злочинів та інших правопорушень не входить до їх функціональних обов'язків.

Нововведенням британської поліції за всю історію її існування є створення громадської патрульної служби CSO (Community Support Officers), яка включає роботу добровільних помічників поліції.

Добровільні помічники використовуються переважно за місцем їх проживання. Це справляє позитивний вплив на їх активність, оскільки сприяє реалізації особистої зацікавленості у забезпеченні порядку на території обслуговування. Особливостями їх роботи є: здійснення охорони громадського порядку переважно за місцем їх проживання; боротьба із жебракуванням і антисоціальною поведінкою; патрулювання разом із поліцейськими; заборона затримання добровольцями злочинців або застосування насильства без присутності поліцейських.

Достатньо поширеною у Великій Британії є програма «Зупини злочинця» (Crime Stoppers). Функція цієї програми полягає в тому, що будь-яка особа може знайти в цій програмі відповідну інформацію про злочинця або осіб яких розшукує поліція. Також за допомогою цієї програми в режимі он-лайн за допомогою мережі Інтернет британці можуть надати інформацію про факт вчиненого злочину.

Нещодавно в Британії розробили програму «Карта злочинності». Її суть полягає у можливості для будь-якого користувача мережі Інтернет оцінити рівень криміногенності у будь-якій частині столиці Великої Британії. Зокрема, сервіс дозволяє: виявити найбільш поширені злочини чи делікти відповідного району; отримати інформацію про працівників поліції, які обслуговують відповідний район [4, 682].

Отже, досвід Великої Британії щодо участі громадськості в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями має позитивний характер, адже саме за допомогою взаємодії поліції з громадськістю значно знизився рівень злочинності.

Якщо Україна перейме досвід інших країн щодо вміння працівників поліції будувати взаємовідносини як з окремими громадянами, так і з представниками конкретних громадських формувань, то це буде свідчити про важливий показник їх професійного рівня, політичної та правової культури. Громадяни та їх об'єднання, які беруть участь в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями, формує у них усвідомлення необхідності рахуватися з суспільними інтересами, поважно відноситись до правових приписів, розуміти свої громадські обов'язки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Участь громадськості у профілактиці злочинів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1589031549627/pravo/uchast_gromadskosti_profilaktitsi_zlochiviv.
2. Музичук О. Ж. Національний університет внутрішніх справ «Зарубіжний досвід участі громадян та громадських формувань в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2002_2_28.
3. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 р. №1835 ІІІ // Відом. Верхов.Ради України. – 2000. – №40. – Ст. 338.
4. Колодяжний М. Г. канд. юрид. наук., Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, НАПрН України «Досвід Великої Британії у використанні громадськості, щодо запобігання злочинності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5144/1/Kolodyazhny.pdf>.

ДОСВІД США ЩОДО БОРЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Яценко Я. С.

Науковий керівник – Корнієнко М. В., к. ю. н., доцент

Одеський державний університет внутрішніх справ

Демократизація суспільних відносин, входження України у світове співтовариство потребує нового погляду на проблему державного управління відповідно до стандартів, принципів і норм, вироблених світовою спільнотою.

Корумпованість українського суспільства – одна з перешкод на шляху інтеграції України в європейський простір. Корупція є однією з найактуальніших соціально – політичних проблем сучасності, вона не лише негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, але й на систему державного управління та суспільні відносини в цілому [1].

В Україні щодо боротьби з корупцією зроблено перші важливі кроки зокрема прийнято Закон «Про засади запобігання та боротьби з корупцією». За законом мають декларувати свої доходи державні службовці. Крім того антикорупційне законодавство регулює конфлікти інтересів державних чиновників і кримінальну відповідальність за надмірно дорогі подарунки. Україна потребує нових, більш жорстоких змін в антикорупційному законодавстві, щоб пришвидшити входження до Європейського Союзу, тому Україна при прийнятті нових нормативно правових актів та шляхів вирішення боротьби з корупцією повинна враховувати досвіди інших країн [2].

В США накопичений практично найбільший досвід боротьби з корупцією. Тому при вирішенні питань щодо боротьби з корупцією в Україні можливо запозичити позитивний досвід США.

У США велику роль у протидії корупції в системі державного управління відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію протидії й здійснює методичне керівництво цією роботою. Головним підрозділом Міністерства юстиції, на яке безпосередньо покладено обов'язки з протидії організованій злочинності та корупції, є Федеральне бюро розслідувань (ФБР).

Суттєву роль в організації протидії корупції відіграє Міністерство фінансів США, зокрема такі його структурні підрозділи: таємна служба; служба внутрішніх доходів; бюро з алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї.

До центральних відомств США, які здійснюють протидію корупції, також належать: митна служба; поштова служба; міністерство праці США; комісія з цінних паперів на біржах; Держдепартамент США, який здійснює діяльність щодо виявлення дипломатичного та економічного тиску на уряд країн – виробників наркотиків; Національна система перехоплення наркотиків на кордоні [1].

У повсякденному розумінні американців корупція пов'язується насамперед з державною службою. Дійсно, державні службовці володіють значним обсягом дискреційних повноважень, найчастіше діють безконтрольно, мають усі можливості використовувати посадове становище у своїх інтересах, а отже, всупереч інтересам держави. Законодавство про державну службу в США мало відрізняється від відповідного законодавства європейських країн та передбачає стандартні заборони та обмеження, що містяться в законах усіх демократичних держав.

Так як і в українському законодавстві, американські державні службовці повинні щорічно подавати декларацію з докладним описом свого майна, а саме повинні вказати повний заробіток, дивіденди, відсотки за вкладками, доходи від рухомого й нерухомого майна; фінансові й інші доходи, отримані від неурядових організацій; оплата транспортних та інших пов'язаних з ними витрат; подарунки, отримані від будь-яких організацій, зокрема, у вигляді оплати транспортних витрат, харчування, проживання, пригостання в ресторанах тощо; фінансові та інші зобов'язання, заборгованості за ними.

Низький рівень корупції в США є результатом також того, що кожне відомство, яке входить до системи виконавчої влади, має спеціально призначеного працівника, якому належить координувати й контролювати дотримання посадовими особами які наприклад можуть реалізовувати свої фінансові інтереси, беручи участь у справах, на успіх яких можуть вплинути рішення, що приймаються такими посадовими особами в ході виконання ними своїх службових обов'язків.

Американським службовцям категорично забороняється у будь – якій формі приймати подарунки від будь – яких осіб чи групи осіб, які домагаються від них здійснення офіційних дій, або мають з ними будь – які спільні справи чи здійснюють діяльність, що регулюється органом, у якому працюють ці службовці. Вартість подарунків, отриманих посадовими особами з інших джерел (у тому числі від родичів) протягом календарного року не повинна перевищувати в сукупності 300 доларів. Отримавши подарунок вище зазначеної вартості, державний службовець протягом 60 днів повинен здати його до відповідного органу відомства [3].

Як свідчить міжнародний досвід, на практиці розрізнити подарунок та хабар між собою досить важко, тому питання отримання та передачі подарунків публічними службовцями, з метою запобігання виникненню корупційних проявів у їх діяльності, повинно бути обов'язково врегульовано на законодавчому рівні.

Доречним у цьому випадку є використання досвіду Сполучених Штатів Америки, де подарунком вважається все, що може бути виражено у грошовому еквіваленті, а саме: гроші, товари, різноманітні послуги (наприклад, такі як подорожі, проживання в готелі, харчування, оплата навчання тощо).

Тому для запобігання так званого «замаскованого» хабара під виглядом подарунка, необхідно перейняти досвід законодавства США, а саме прийняти відповідний закон, який чітко встановлював перелік подарунків та винятки з них. Також позитивним для запобігання корупційним проявам серед посадових осіб державних органів, так як і в США потрібно призначити спеціальну посадову особу, яка в даному державному органі здійснювала б нагляд та контроль за корупційними схемами працівників при цьому ця особа повинна взаємодіяти з органами по боротьбі з корупцією та повідомляти про корупційні прояви, тим самим запобігши наступним випадкам.

Таким чином, досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, зважаючи на специфіку системи їх державного управління, становить певний інтерес для України. Такі напрацювання можуть використовуватися у практичній діяльності вітчизняних державних органів, покликаних боротися з корупцією, а також при розробці нормативно – правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чемерис І. В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління / І. В. Чемерис // Стратегічні пріоритети – 2009. – №3(12). – С. 110–118.
2. Задирака Н. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/viche_2014_10_12%20(1).pdf.
3. Довжан В. М. Правове регулювання запобігання та протидії корупції в США // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. СЕР. : Юриспруденція. – 2015. – №13. – Том 1.

ЗМІСТ

<i>Алексєенко К. А., Вороновська Л. Г.</i> СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА СУСПІЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУСПІЛЬСТВІ	4
<i>Антонов І. І., Єремєєва Н. Ф.</i> ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ	6
<i>Атіскова А. Ю., Потапенко Л. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	7
<i>Бездольна О. С., Чубіна Т. Д.</i> МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ	9
<i>Біль В. С., Доцяк І. І.</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	10
<i>Блиндар М. Ю., Єремєєва Н. Ф.</i> МІСЦЕ ЕТИМОЛОГІЇ В ІСТОРИЧНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	12
<i>Бойчук І. Ю., Плюта Н. В.</i> ВЗАЄМОВІДНОСИНИ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ (З 1991 Р.)	13
<i>Булаєнко М. А., Міненко О. В.</i> РОЛЬ ІГРОВИХ МЕТОДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	15
<i>Буць М. П., Макович Х. Я.</i> ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕРІЇ ОФОРТІВ Т. ШЕВЧЕНКА «МАЛЬОВНИЧА УКРАЇНА»	16
<i>Вавринів О. С., Руденко Л. А.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ	17
<i>Верещак А. О., Чубіна Т. Д.</i> СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ	18
<i>Верещак В. О., Чубіна Т. Д.</i> ДОСВІД КОРОЛІВСТВА ІСПАНІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	20
<i>Віровець О. В., Пальчевська О. С.</i> ПОЛІТИЧНІ МЕТАФОРИ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ЗМІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	22
<i>Власенко А. Ю., Спіркіна О. О.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ ПОЛІТКОРЕКТНОСТІ	23
<i>Володіна В. В., Єремєєва Н. Ф.</i> АНГЛІЙСЬКА ЕТИМОЛОГІЯ: СТАРОДАВНІ ЧАСИ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	24
<i>Вухевич Д. С., Шевченко З. В.</i> ДИНАМІКА РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	25
<i>Гаврилян А. С., Драгола Л. В.</i> ДЕФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ У РЯТУВАЛЬНИКІВ	27
<i>Гавриш А. В., Чубіна Т. Д.</i> СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ЇЇ РЕГУЛЯЦІЯ	29
<i>Голота В. В., Чубіна Т. Д.</i> ОСНОВНІ ТОЧКИ ЗОРУ НА ПРИЧИНИ ДЕВІАЦІЇ	30
<i>Горобець К. К., Горенко Л. М.</i> КНИЖКОВА МІНІАТЮРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ	32
<i>Горячева О. В., Кришталь М. А.</i> ДЕЯКІ ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦЯ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	34
<i>Гриценко О. М., Кришталь Д. Д., Пасинчук К. М.</i> ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	35
<i>Грищенко М. О., Спіркіна О. О.</i> ВАСИЛЬ ЧУЧУПАК ЯК ГОЛОВНИЙ ОТАМАН ХОЛОДНОЯРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	36
<i>Дем'яненко І. О., Шевченко З. В.</i> СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ҐЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ	37
<i>Денисенко К. О., Чупанова Д. О.</i> ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЖІНКИ-ПОЛІТИКА	39
<i>Децик Ю. Т., Пальчевська О. С.</i> АБРЕВІАТУРИ ТА АКРОНІМИ В ДИСКУРСІ МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ	40

<i>Джавабра Салех, Німенко Н. А.</i> ИЗУЧЕНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИСТОРИИ КАК СПОСОБ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ	41
<i>Дишкант А. М., Єремеева Н. Ф.</i> ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ З ПОГЛЯДУ ЇЇ ПОХОДЖЕННЯ	42
<i>Довбнюк В. В., Горенко Л. М.</i> ДАВНЬОРУСЬКИЙ ЛІТОПИС	43
<i>Довбнюк В. В., Федоренко Я. А.</i> КОЛЬОРОТЕРАПІЯ – ЕФЕКТИВНА ПСИХОЛОГІЧНА ТЕХНІКА	45
<i>Довбнюк В. В., Чупанова Д. О.</i> КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА В СУСПІЛЬСТВІ	46
<i>Єгорова С. А., Стаценко О. А.</i> КОРРЕЛЯЦИОННАЯ СВЯЗЬ ПЕДАГОГИКИ И МЕДИЦИНЫ В СИСТЕМЕ НАУЧНЫХ ДИСЦИПЛИН	47
<i>Єрошевич М. М., Горенко Л. М.</i> ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ПАТЕРИКА	49
<i>Жмур Я. О., Косяк С. М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТВОРЧОСТІ ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ	50
<i>Замфереско О. В., Руденко Л. А.</i> ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	51
<i>Захматова А. В., Косяк С. М.</i> ФОРМУВАННЯ ПЕРВІСНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДУШУ	53
<i>Іванова Н. О., Яценко Т. С.</i> ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІАГНОСТИКА В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА	54
<i>Івахненко А. В., Спіркіна О. О.</i> UKRAINE AGAINST CORRUPTION: MAIN WAYS OF OVERCOMING	56
<i>Калита М. В., Томіленко А. Г.</i> УЧАСТЬ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОТИПОЖЕЖНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ НА СЕРЕДИНУ ХІХ СТОЛІТТЯ	56
<i>Кантович Р. В., Єремеева Н. Ф.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ МОДЕЛІ ТЕКСТУ ПЕРЕДМОВИ	58
<i>Кіхтенко В. В., Дробінка І. Г.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	60
<i>Ковальчук Н. В., Усов Д. В.</i> ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВЛАДИ	62
<i>Кондратьєва В. В., Чупанова Д. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	63
<i>Костяна Я. В., Шевченко З. В.</i> ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	64
<i>Кравець О. О., Ілляшенко Ю. Ю.</i> ЧИ ПОТРІБЕН «ПРОБНИЙ» ШЛЮБ?	66
<i>Кравченко А. О., Пархоменко Т. В., Черненко О. М.</i> ВСЕБІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА В ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ РОБОТИ	67
<i>Кравченко А. О., Вороновська Л. Г.</i> ДІАЛОГІЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО СВІТУ	68
<i>Кравченко К. Ю., Пушонкова О. А.</i> АРХІТЕКТУРНЕ БАРОКО НА ЧЕРКАЩИНІ	69
<i>Кремінський В. М., Чупанова Д. О.</i> НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК РІЗНОВИД ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	70
<i>Крижанівська К. В., Горенко Л. М.</i> СВЯТО-ХРЕСТОВОЗДВИЖЕНСЬКА ЦЕРКВА-УСИПАЛЬНИЦЯ М. М. РАЄВСЬКОГО	72
<i>Кузькін М. С., Спіркіна О. О.</i> ОЛЕКСІЙ КОЛОМІЙЧЕНКО ЯК ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЛІКАР-ОТОЛАРИНГОЛОГ: ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ	73
<i>Кузьменко О. Ю., Мотуз В. К.</i> КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА МОГИЛИ	76

<i>Ладнова А. О., Ілляшенко Ю. Ю.</i> ЕМПІРИЧНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ	77
<i>Лепетюха С. О., Міненко О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКЕТУ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ	78
<i>Лисенко І. В., Усов Д. В.</i> ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ, МУЖНІСТЬ, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА ГІДНІСТЬ – ВИЗНАЧАЛЬНІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	79
<i>Лисенко Я. В., Чупанова Д. О.</i> АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ: МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ	80
<i>Литвин Ю. О., Жуган Є. Г., Чубіна Т. Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ РІЗНОГО ХАРАКТЕРУ	82
<i>Лишаєнко О. К., Горенко Л. М.</i> ДО ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ЧЕРНЕЦТВА	84
<i>Лісовий Д. І., Дулгерова О. М.</i> УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КУРСАНТІВ У ВНЗ ДСНС УКРАЇНИ	85
<i>Лотоцька Т. О., Іванова І. В.</i> FEATURES OF STRUCTURAL CONTENT OF COVER LETTER IN ENGLISH	86
<i>Лукашенко Л. В., Чубіна Т. Д.</i> НЕБЕЗПЕКИ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ: ПОВЕНІ	88
<i>Лукашенко Л. В., Засуцько С. С.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-РОЗПОРЯДЧІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ОВС ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	89
<i>Макаренко А. В., Косяк С. М.</i> ТОПОНІМІКА МІСТ УКРАЇНИ	90
<i>Малюта І. В., Куліш О. В.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СПЕЦИФІКИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	92
<i>Маринюк М. Р., Куліш О. В.</i> ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	94
<i>Мацевей А. О., Федоренко Я. А.</i> «ГРУПИ СМЕРТІ» В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ – НЕБЕЗПЕЧНЕ ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ	95
<i>Мельник І. В.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЗА РАХУНОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ	96
<i>Мельник С. М., Усов Д. В.</i> ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ	98
<i>Мельничук В. О., Плюта Н. В.</i> ПОДІЇ 11 ВЕРЕСНЯ 2001 РОКУ В США	99
<i>Моргун А. О., Куліш О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ПРОЯВУ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ	101
<i>Нагайнікова Н. В., Деркач Ж. В.</i> ВКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ЮРИСТІВ В РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	102
<i>Назарійчук С. Д., Чубіна Т. Д.</i> ПРОТИПОЖЕЖНА ПРОПАГАНДА: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ	104
<i>Нетребенко Т. В., Драч О. О.</i> ПОСТАТЬ КНЯГИНИ ОЛЬГИ В ІСТОРІОГРАФІЇ 80-Х РР. ХХ СТ.	106
<i>Онищенко Д. Т., Ілляшенко Ю. Ю.</i> КРАУДСОРСИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА	107
<i>Павленко С. Ф., Томіленко А. Г.</i> ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	110
<i>Павловська В. Е., Пальчевська О. С.</i> ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	112

<i>Панасюк В. В., Чубань В. С.</i> СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОТИПОЖЕЖНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	113
<i>Панченко С. О., Косяк С. М.</i> ГЕРОЇ ЧЕРКАЩИНИ: ОЛЕКСІЙ ПАНЧЕНКО	114
<i>Пархоменко Ю. М., Темченко А. І.</i> ВЕЧОРНИЦІ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЗАЛИЦЬАНЬ У ПЕРЕДВЕСІЛЬНОМУ ОБРЯДІ	115
<i>Погрібна Ю. В., Чубіна Т. Д.</i> ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ	117
<i>Попадик М. С., Шевченко З. В.</i> МАЛОФОРМАТНІ ШКОЛИ ЯК ОДНА ІЗ ОСНОВНИХ ОСВІТНИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	118
<i>Попова Т. О., Старова О. О.</i> ІНТЕРПРЕТАЦІЯ БАЗОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ТЕКСТАХ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ	120
<i>Постіл А. С., Спіркіна О. О.</i> МИКОЛА ІВАНОВИЧ ПИРОГОВ ЯК ГЕНІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ХІРУРГІЇ	121
<i>Посунько А. Д., Томіленко А. Г.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВ У МІСТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	123
<i>Приходько Д. О., Чернявський А. Л.</i> КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	125
<i>Раєвський Р. С., Косяк С. М.</i> МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	126
<i>Рубець К. І., Іванова І. В.</i> PECULIARITIES OF WRITING SUMMARIES IN ENGLISH	127
<i>Рустамов Р. Ю., Ситник В. А., Ігревська С. А.</i> ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ТРЕНІНГУ, УМОВИ ЇХ ДОТРИМАННЯ	128
<i>Сай І. О., Чубіна Т. Д.</i> КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	129
<i>Салман А. С., Корнієнко М. В.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	130
<i>Самокоз Б. В., Ігревська С. А.</i> РОЛЬ І ФУНКЦІЇ ТРЕНЕРА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ТРЕНІНГУ	132
<i>Саприкін А. О., Кришталь Т. М.</i> ЗМІСТ ДЕФІНІЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА СПІВРОБІТНИКА ДСНС УКРАЇНИ»	134
<i>Севостьянова Н. В., Коваленко-Чукіна І. Г.</i> КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	135
<i>Слободяник Н. С., Вербицка Л. О.</i> ШЕВЧЕНКО – АВТОПОРТРЕТИСТ	137
<i>Смазлій Ю. О., Астапова-Вязьміна О. І.</i> ТЕОРІЯ МОЖЛИВИХ СВІТІВ ЛЯЙБНИЦА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ НЕСТАНДАРТНІ ЛОГІЧНІ СИСТЕМИ	139
<i>Сокол Т. В., Ломака І. І.</i> МІФ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ	140
<i>Спіркін Е. К., Снісаренко Я. С.</i> БАЙКИ ФЕДРА: ПОЛІТИЧНИЙ ЗМІСТ АЛЕГОРІЙ ТА АБСТРАКТНА МОРАЛЬ	142
<i>Столяр А. О., Шевченко З. В.</i> БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ	145
<i>Страйстор І. В., Іващенко О. А.</i> ПСИХИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ	147
<i>Терещенко О. О., Чернявський А. Л.</i> ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ІНВАЛІДІВ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	148
<i>Тищенко В. О., Шевченко З. В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНОЇ СЕГРЕГАЦІЇ ПРАЦІ	149

<i>Ткаченко Л. В., Федоренко Я. А.</i> ПОПЕРЕДЖЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ ПРОЯВІВ У ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	151
<i>Томіленко В. А., Семикіна О. В.</i> ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ І РОЗВИТКУ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ГАРНІЗОНІВ УКРАЇНИ	152
<i>Украдиженко С. В., Спіркіна О. О.</i> ГАННА ДМИТРЯН: ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЧЕСНОЇ ЗЕМЛЯЧКИ-МЕЦЕНАТА	155
<i>Федун Д. А., Чупанова Д. О.</i> ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: АВТОРИТЕТ І ВЛАДА	158
<i>Фесенко Ю. В., Вороновська Л. Г.</i> АНТРОПОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕКОНФІГУРАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ	159
<i>Філіпчук А. І., Спіркіна О. О.</i> ВИКЛИК ІСТОРІЇ: ХРОНІКА РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ	161
<i>Фонрабе О. М., Федоренко Я. А.</i> ПОСТТРАВМАТИЧНІ СТРЕСОВІ РОЗЛАДИ ПРАЦІВНИКІВ, ЩО ПРОХОДЯТЬ СЛУЖБУ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ (НА ПРИКЛАДІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ)	165
<i>Халілов Н. В., Хряпак С. О.</i> РЕНДЕЛЛ ДЖАРЕЛЛ – НАЙСУМНІШИЙ ПОЕТ СВОГО ПОКОЛІННЯ	166
<i>Харченко В. А., Лисенко А. І.</i> МОРАЛЬНИЙ ЗАНЕПАД МОЛОДІ В УКРАЇНІ АБО ЯКУ РОЛЬ ВІДІГРАЄ МОЛОДЬ У РОЗВИТКУ КРАЇНИ	167
<i>Хоменко Д. В., Мотуз В. К.</i> ПЕРЕДУМОВИ І ПРИЧИНИ УКЛАДАННЯ УЖГОРОДСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ УНІЇ 1646 Р.: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА	168
<i>Цинкуш О. С., Білека А. А.</i> МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	169
<i>Черненко М. І., Дулгерова О. М.</i> ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ В ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ ЦЗ	171
<i>Черниш А. І., Усов Д. В.</i> МАНІПУЛЯЦІЯ СВІДОМІСТЮ ЯК СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ЯВИЩЕ	173
<i>Чорна І. О., Стасько О. Г.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ДИТЯЧОГО ПСИХОАНАЛІЗУ А. ФРЕЙД І М. КЛЯЙН	175
<i>Чубіна А. С.</i> ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІ: СУТЬ РЕФОРМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	176
<i>Чубіна Т. Д.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОПАГАНДИ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ТА ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	178
<i>Чукіна І. В., Коваленко-Чукіна І. Г.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	179
<i>Чулухова А. В., Білека А. А.</i> ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ	181
<i>Чупанова Д. О., Чубіна Т. Д.</i> ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО АГРЕСІЇ	182
<i>Шаєвська Ю. В., Драпалюк К. І.</i> ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	184
<i>Шевцова А. В., Усов Д. В.</i> СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ ЯК ПРОЯВУ ВІДХИЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	185
<i>Шевчук І. І., Вороновська Л. Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНОГО ВІДЧУЖЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ФЕНОМЕНА В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	186
<i>Шевчук І. І., Ненько Ю. П.</i> ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ» В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРА СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	188

<i>Шкуренко А. Р., Федоренко Я. А.</i> ВПЛИВ КОЛЬОРІВ НА ЕМОЦІЙНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ	189
<i>Шпара С. В., Вороновська Л. Г.</i> ФІЛОСОФСЬКА І СОЦІОЛОГІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУ БЕЗПЕКИ	190
<i>Щедров Р. О., Ненько Ю. П.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	192
<i>Щербакова М. О., Міненко О. В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ СКАЙП В ОПАНУВАННІ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ	192
<i>Щербина І. Є., Тімченко О. В.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МАЛИХ ГРУП В ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ДСНС УКРАЇНИ	193
<i>Juchimowicz David</i> UKRAINE-POLISH STUDENT SUMMER CAMP	194
<i>Яценко Я. С., Драпалюк К. І.</i> ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО УЧАСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	195
<i>Яценко Я. С., Корнієнко М. В.</i> ДОСВІД США ЩОДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ	196

Наукове видання

**ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ**

Матеріали Міжвузівської наукової конференції молодих науковців, курсантів,
студентів та слухачів

19 квітня 2017 року

---

*За зміст вміщених у збірнику матеріалів відповідальність несуть автори.
Тези друкуються зі збереженням авторської орфографії,
пунктуації та стилістики*

Адреса редакційної колегії:
Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України,
кафедра суспільних наук; кафедра іноземних мов
E-mail: kafedra_gn_im@ukr.net

Підписано до друку 07.04.2017 р. Обл.-вид. арк. 22,8.
Тираж 100 прим. Замовлення № 26.
ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
18034, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.